

การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

THE SYMBOLIC INTERPRETATION OF SUAN BAN KAEW PALACE
CHANTHABURI PROVINCE TO PROMOTE HISTORICAL TOURISM

วิทยานิพนธ์
ของ
ชนิศา สิ้นธีรเดช

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการสื่อสาร
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรกฎาคม 2564

การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

THE SYMBOLIC INTERPRETATION OF SUAN BAN KAEW PALACE
CHANTHABURI PROVINCE TO PROMOTE HISTORICAL TOURISM

วิทยานิพนธ์
ของ
ชนิศา สิ้นธีรเดช

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการสื่อสาร
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรกฎาคม 2564

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

เรื่อง

การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

The Symbolic Interpretation of Suan Ban Kaew Palace Chanthaburi Province to Promote
Historical Tourism

ชนิสรา สันธิ์เรศ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานสอบวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราพร ขุนศรี)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บวรสรรค์ เจียคำรง)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ คังคะศรี)

.....กรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ อภิวัฒน์ ศิรินันทนา)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ให้นำเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาโท สาขาการจัดการการสื่อสาร

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ คังคะศรี)

วันที่ 28 เดือน ก.ค. พ.ศ. 2564

ชนิศา ตินธิรเดช. (2564). การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (การจัดการการสื่อสาร).

จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บวรสรรค์ เจียดำรง
นศ.ค. (นิเทศศาสตร์)

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ กังคะศรี
ปร.ค. (การจัดการเทคโนโลยี)

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรีและเพื่อส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้วในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ที่อยู่ในวังสวนบ้านแก้ว มาเป็นแหล่งข้อมูลและพื้นที่ในการศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยท วิจัยเอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเก็บข้อมูลเป็นเวลา 10 เดือน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2563 ถึงเดือนมีนาคม 2564

ผลการวิจัยพบว่า การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์มีการสื่อความหมายโดยนัยเป็นหลัก ซึ่งจะต้องอาศัยการตีความข้อมูลเชิงลึกร่วมกับบริบททางสังคมมาทำความเข้าใจจึงจะสามารถเข้าใจความหมายได้อย่างลึกซึ้ง สัญลักษณ์ที่พบว่า มีความโดดเด่นมากคือสัญลักษณ์ในเรื่องของความเชื่อพบเห็นได้ทั่วไปทั้งทางกายภาพและพิธีกรรม จากการวิเคราะห์ความหมายสัญลักษณ์ ผู้วิจัยได้ค้นพบวิธีการวิเคราะห์สัญลักษณ์หรืออ่านความหมายสัญลักษณ์ พบว่าวิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญคือ การวิเคราะห์โดยใช้รหัสความหมายและโครงสร้างความหมาย เพื่อวิเคราะห์หาความหมายโดยนัย ได้แก่ การวิเคราะห์คู่ความสัมพันธ์แบบตรงข้าม (Binary Opposition) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตัวบท” (Text) กับ “บริบท” (Context) การวิเคราะห์เชิงกระบวนทัศน์ (Paradigmatic) ลึกลงไปในระดับคติทัศน์ และการวิเคราะห์แบบ Metaphor นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ค้นพบคุณค่าของสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้วผ่านการวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ คุณค่าทางประวัติศาสตร์มีจำนวนหนึ่งและคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมมีจำนวนมาก โดยคุณค่าความหมายต่าง ๆ ที่เกิดจากการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว สามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์หาความหมายสัญลักษณ์ มาใช้ในการบูรณาการการท่องเที่ยวทั้งทางด้านสถานที่ และทางด้านการบูรณาการสื่อต่าง ๆ โดยการนำเข้าสู่ข้อมูลเชิงลึกที่ค้นพบ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้กับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว อีกประการหนึ่ง

การเพิ่มความน่าสนใจนั้น ส่งผลที่ได้อย่างสำคัญ คือทำให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม
รวมไปถึงการสำนึกถึงบ้านเกิดอีกด้วย

คำสำคัญ : การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์, การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Chanisa Sintheeradech. (2021) **The Symbolic Interpretation of Suan Ban Kaew Palace Chanthaburi Province to Promote Historical Tourism.** Thesis M.Com.Arts. (Master of Communication Arts). Chanthaburi: Rambhai Barni Rajabhat University.

Thesis Advisors

Assistant Professor Dr.Bavonsan Chiadamrong Ph.D. (Communication Arts)	Chairman
Assistant Professor Dr.Chamroen Kangkasri Ph.D. (Technology Management)	Member

Abstract

This research aimed to study the symbolic interpretation of Suan Ban Kaew Palace, Chanthaburi Province and to promote the use of the symbolic of Suan Ban Kaew Palace in promoting historical tourism. The researcher has selected buildings and appliances in Suan Ban Kaew Palace to be a source of information and study area, by means of textual analysis, document research, and in-depth interviews. Data was collected for 10 months from June 2020 to March 2021.

The results of the research were as follows: the semantic communication is mainly implied. This will require interpretation of signs in conjunction with social contexts to be able to understand the meaning in depth. The symbolic found inside are very remarkable in terms of belief. They can be seen everywhere in both physical presence and rituals. From the analysis of the semantics, the researcher has found a method to analyze the signs or read the meanings. It was found that the analysis method was important, using semantic codes and semantic structures to analyze it for implicit meanings such as binary opposition analysis, analysis of the relationship between "text" and "context", deep paradigmatic analysis at the episodic level and metaphor analysis. In addition, the researcher found the value of the buildings and appliances of Suan Ban Kaew Palace through a semantic analysis. There are a number of large historical values social and cultural values. By the meaningful values arising from the symbolic interpretation of Suan Ban Kaew Palace, be able to apply knowledge gained from analyzing the meaning of the symbol used in the integration of tourism both in terms of places and in the integration of various media by

importing the discovered insights to add interest to the historical tourism of Suan Ban Kaew Palace. Another thing to add to that interest, with significant results is to cause the conservation and restoration of cultural heritage, including the awareness of preserving the hometown as well.

Keywords : symbolic interpretation, Promote Historical Tourism

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บวรสรรค์ เจียดำรง ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ คังคะศรี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาตลอดจนแนะนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ทุกขั้นตอนด้วยความเอาใจใส่ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ดังปรากฏชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ ระยะเวลาอันมีค่าในการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีทุกท่านที่ได้อนุเคราะห์ให้ความสะดวกในขั้นตอนต่าง ๆ เป็นอย่างดีทำให้การวิจัยครั้งนี้ลุล่วงสำเร็จด้วยดี

คุณประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแต่บิดามารดา ครอบครัว และบูรพาจารย์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้อบรม สั่งสอน ให้ความรู้ ให้การศึกษาด้วยดีตลอดมา ขอให้อานิสงส์คลบบันดาลให้ทุกท่านมีความสุขความเจริญ ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต และก้าวหน้าในหน้าที่การงานตลอดไป

ชนิศา สิ้นธิรเดช

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดปรัชญาภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างนิยม.....	7
แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา.....	14
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	20
ความหมายของความเชื่อ.....	20
แนวคิดหรือทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อ.....	21
บทบาทของความเชื่อ.....	22
แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์.....	23
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์.....	25
คำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง.....	25
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	32
แหล่งข้อมูลและพื้นที่ใช้ในการวิจัย.....	32
ประเภทของแหล่งข้อมูล.....	33
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	34
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	36
การนำเสนอข้อมูล.....	36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	38
ข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว.....	38
ผลการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว.....	43
สิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว.....	126
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	153
สรุปผลการวิจัย.....	153
อภิปรายผล.....	159
ข้อเสนอแนะ.....	179
บรรณานุกรม.....	182
ภาคผนวก.....	193
ภาคผนวก ก แบบวิเคราะห์สัญญาณ.....	194
ภาคผนวก ข แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์.....	201
ภาคผนวก ค รายนามผู้ให้สัมภาษณ์.....	208
ภาคผนวก ง แผนผังวังสวนบ้านแก้ว.....	206
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	208

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	45
2 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา).....	59
3 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระตำหนักคอนแครง (พระตำหนักแดง).....	70
4 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนเทา.....	80
5 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนแดง.....	81
6 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนเขียว.....	83
7 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้).....	86
8 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ).....	89
9 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ต้นจำปาทรงปลูก.....	98
10 การวิเคราะห์สัญลักษณ์การชลประทานของวังสวนบ้านแก้ว.....	103
11 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สระตึกดาและบ่อน้ำ.....	105
12 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลพ่อปู่โป่งลาน.....	108
13 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลท่านราชเลขา.....	117
14 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลพระภูมิเจ้าที่.....	124
15 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระบรมสาทิสลักษณ์ และพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา).....	127
16 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	129
17 การวิเคราะห์สัญลักษณ์หนังสือส่วนพระองค์.....	132
18 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้า.....	136
19 การวิเคราะห์สัญลักษณ์รถยนต์พระที่นั่ง.....	141
20 สรุปการวิเคราะห์สัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว.....	154
21 อภิปรายผล วิธีการวิเคราะห์ความหมายสัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ ของวังสวนบ้านแก้ว.....	166
22 วิเคราะห์คุณค่า.....	173

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	47
2 พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	47
3 การทดสอบการเปรียบเทียบสัญญาณคู่ตรงข้าม “การนั่ง” และ “การยืน”.....	48
4 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี.....	49
5 พิธีบวงสรวงทวยเทพภูษังขรณ์ สิริวัฒนมงคล.....	50
6 รื้อเหล็กค้ำพระทับตราประจำพระองค์อยู่สูงสุดมองเห็นได้ง่าย.....	53
7 ตราเมฆรัศมี.....	55
8 จี๋ทองคำลงยาประทับตราเมฆรัศมี และตราเมฆรัศมีเหล็กหล่อพระทวาร พระตำหนักเปี่ยมสุข “เครื่องหมายแห่งความรัก”.....	56
9 ตราเมฆรัศมี วังไกลกังวล.....	57
10 เทคนิคการสร้างบ้านให้เย็นสบายตามสภาพอากาศเมืองไทย.....	61
11 ส่วนหน้าและส่วนข้างของพระตำหนักเทา.....	62
12 การสร้างในลักษณะพิเศษเพื่อประโยชน์ใช้สอยของผู้สูงวัย.....	63
13 การใช้สีสุภาพในที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูงในอดีต.....	64
14 บริบททางการเป็นบุคคลและบริบทสภาพแวดล้อม สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในขณะเปลี่ยนการปกครอง 2475.....	57
15 พระตำหนักโนล.....	69
16 พระตำหนักดอนแค (พระตำหนักแดง) ในหลายมุม.....	71
17 ธงชาติไทยเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับธงเสรีไทย.....	74
18 สัญลักษณ์สิ่งมงคลประจำวัน.....	78
19 สวนบ้านแก้ว ในอดีต.....	82
20 ทูเรียนพันธุ์หมอนทอง.....	87
21 พระตำหนักเวนคอร์ต.....	91
22 สะพานข้ามสระน้ำ (สระน้ำของพระราชฯ) พระตำหนักเวนคอร์ต.....	92
23 ภาพเปรียบเทียบศาลาให้อาหารนก.....	93
24 ภาพเปรียบเทียบสะพานในพระตำหนักเวนคอร์ตและสะพานในวังสวนบ้านแก้ว....	94
25 ภาพเปรียบเทียบทะเลสาบในพระตำหนักเวนคอร์ตและคลองสวนบ้านแก้ว.....	94

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
26 ภาพเปรียบเทียบสระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ดและสระน้ำส่วนพระองค์ วังสวนบ้านแก้ว.....	95
27 ดอกไม้ทรงปลูก.....	96
28 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กับขลุ่ยพวงหยกในอดีตและพวงหยก.....	97
29 ต้นจำปาทรงปลูก.....	99
30 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	101
31 พระราชานุสรณ์.....	102
32 ตึกตาทิน สระน้ำในพระตำหนักชมดง.....	107
33 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงทำพิธีบวงสรวงศาลพ่อปู่โป่งลาน และภาพ ศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบัน.....	110
34 ประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี.....	111
35 ท้าวเวสสุวรรณ.....	112
36 การทำบุญทางศาสนาประจำปีศาลพ่อปู่โป่งลาน.....	115
37 ร่องรอยการสักการะศาลพ่อปู่โป่งลาน.....	116
38 ศาลท่านราชเลขา (ศาลเดิม).....	121
39 ราชเลขาในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	122
40 พิธีถอนศาลพระภูมิเดิมและอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ พิธีบวงสรวงศาล พระภูมิและบวงสรวงท่านราชเลขา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหาร พระสงฆ์อุทิศส่วนกุศล.....	123
41 พระบรมฉายาลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งจัดแสดงไว้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)	128
42 การฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในคราวเสด็จประพาส.....	131
43 หนังสือส่วนพระองค์ เรื่อง TRIAL	134
44 หนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Murder on the Links	135
45 หนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Texas Kid	135
46 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระราชทานคำแนะนำเพื่อการพัฒนาเสื้อ.....	138
47 ภาพถ่ายที่พัฒนาโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.....	139
48 เครื่องหมายการค้าพระราชทาน.....	140

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
49 ความเชื่อในเชิงขอลนิคม.....	145
50 ข่าวสารออนไลน์เชิงลบต่อเขาคิชฌกูฏ.....	146
51 ลักษณะการเคาะระฆังบนเขาคิชฌกูฏ.....	148
52 โมเดลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เชิงประวัติศาสตร์.....	152

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

สัญวิทยา (Semiology) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสัญศาสตร์ (Semiotics) นั้น เป็นวิชาการแขนงหนึ่งที่ศึกษากระบวนการสื่อความหมาย โดยพิจารณาธรรมชาติของหน่วยสื่อความหมาย และขั้นตอนการทำงานของมัน เพื่อความเข้าใจว่าความหมายถูกส่งออกมาอย่างไร สำหรับแนวที่โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) นำมาใช้วิเคราะห์ จัดว่าอยู่ในแนวทางสัญวิทยาเชิงโครงสร้าง (Structural Semiology) ซึ่งเสนอหน่วยสื่อความหมายแต่ละหน่วยมิได้มีตัวตนอยู่โดยลำพังโดด ๆ แต่อาศัยความเชื่อมโยงระหว่างกันประกอบเป็น โครงสร้างขององค์รวมจึงทำให้แต่ละหน่วยมีความหมายขึ้นมาได้ ดังนั้นกระบวนการสื่อสารจึงอิงอยู่กับเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองของหน่วยทั้งหมด อิทธิพลจากแนวคิดสัญวิทยาเชิงโครงสร้างที่มีส่วนสำคัญทำให้การวิเคราะห์มีความลุ่มลึก นิยมเอาวัตถุหรือปรากฏการณ์หนึ่งไปเทียบแย้ง (Oppose) กับอีกวัตถุหรืออีกปรากฏการณ์หนึ่ง หรือบางครั้งกับอีกด้านหนึ่งของวัตถุหรือปรากฏการณ์เดียวกัน การเทียบแย้งนี้ทำหน้าที่เผยคุณลักษณะอันโดดเด่น ที่เป็นปัจจัยของการสื่อความหมายในสิ่งนั้นๆ ให้ปรากฏออกมา โดยถ้าไม่มีการเปรียบเทียบแย้งคุณลักษณะนั้น ๆ ก็อาจแฝงตัวจนไม่เป็นที่สังเกตเห็น (วรรณพินิจ อังคศิริสรรพ. 2558 : 8 - 15) เมื่อการมองเห็นของมนุษย์ เกิดจากการรับรู้อาจบรรลุเป้าหมายเพื่อการสำรวจตรวจตราถึงสิ่งที่อยู่ตรงหน้าเฉพาะภายนอก สิ่งที่มองเห็น หรือเพื่อสัมผัสแต่ละประโยชน์ใช้สอยที่จำเป็นต่อตนเอง เรามักไม่ใส่ใจต่อความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใน จึงนับว่ามนุษย์ขึ้นต่อการมองเห็นผิวเผิน ทำให้ละเลยต่อนัยยะที่ซ่อนอยู่ภายในสิ่งทีมองเห็น ทั้งในเชิงความหมายแบบขั้นแรกคือการมองเห็นทั่ว ๆ ไปและความหมายในเชิงลึกที่ซ่อนอยู่ในสิ่งนั้น ๆ การมองในเชิงลึกเช่นนั้น ทำให้เราค้นพบคำตอบที่น่าสนใจ เกิดความเข้าใจต่อสิ่งนั้น ๆ จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจ เกิดการถ่ายทอดสื่อสารในแง่มุมใหม่ที่ลึกซึ้ง น่าสนใจเพิ่มขึ้น เมื่อผ่านการสื่อสารที่น่าสนใจ การประชาสัมพันธ์ที่ดี เกิดการจดจำที่ดี เช่นในเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม สถานที่หรือบุคคลสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น วัดสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เป็นสถานที่ซึ่งชาวจันทบุรีผูกพันลึกซึ้ง และระลึกถึงด้วยความอบอุ่นใจอยู่เสมอ ด้วยครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ประทับเป็นเวลายาวนานถึง 18 ปี ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจผูกพันและหวงแหนของชาวจันทบุรี เราคุ้นเคยและจดจำว่าเป็นที่ประทับในอดีตของสมเด็จพระราชินีองค์หนึ่งของประเทศไทยที่ท่านได้สร้างคุณูปการให้แก่ชาวจันทบุรี แต่อาจจะมีสิ่งอื่น ๆ อีกมากมายที่เรายังไม่ได้ศึกษาในเชิงสัญลักษณ์ อันเป็นความหมาย

ที่แฝงอยู่ในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ ผ่านเรื่องราวในอดีต เรื่องเล่า ตำนาน บทสัมภาษณ์ แผ่นภาพ เอกสาร สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน

เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้อัญเชิญพระบรมอัฐิของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จากประเทศอังกฤษ เสด็จนิวัติกลับสู่ประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2492 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 9 ได้อัญเชิญสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ไปประทับ ณ วังสระปทุม เนื่องจากรัฐบาลในยุคนั้นได้ใช้วังสุโขทัย เป็นสถานที่ทำงานของกระทรวงสาธารณสุข จึงยังมิได้ ถวายคืนวังสุโขทัยแก่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ต่อมาทรงมีพระราชดำริที่จะประทับ ในท้องถิ่นที่มีความสงบและอากาศดีเพื่อสร้างที่ประทับ โดยทรงมีพระราชดำริไว้ 2 จังหวัด คือ เชียงใหม่และจันทบุรี แต่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเห็นว่าเชียงใหม่ อยู่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ มากเกินไป จึงสนพระราชหฤทัยจังหวัดจันทบุรี ตามที่หม่อมทวีวงศ์ ถวัลย์ศักดิ์ (ม.ร.ว.เฉลิมลาภ ทวีวงศ์) เลขาธิการพระราชวัง ผู้เคยเป็นอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี กราบบังคมทูลแนะนำและได้สืบหา ที่ดินหลายแห่งไว้ได้ให้ไปทอดพระเนตร ต่อมาทรงพบที่ดินบริเวณสวนบ้านแก้วซึ่งมีความเงียบ สงบและมีธรรมชาติงดงาม เป็นที่ต้องพระราชอัชฌาศัยอีกทั้งไม่ห่างจากตัวเมืองมากนัก

“วังสวนบ้านแก้ว” ตั้งอยู่บนเลขที่ 41 หมู่ 5 ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จพระราชดำเนินมาพร้อมด้วย ข้าราชการบริพารจำนวนหนึ่งมาประทับครั้งแรกโดยสร้างอาคารชั่วคราว เป็นเรือนไม้ไผ่หลังคามุงจาก ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา พระองค์ประทับเรือนไม้ไผ่ประมาณ 3 ปี ต่อมาจึงได้ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ สามหลังขึ้นก่อน เรียกว่า เรือนเทา เรือนเขียว เรือนแดง พระองค์ทรงประทับที่เรือนเทา เรือนแดงสำหรับข้าราชการ เรือนเขียวสำหรับราชเลขา ในพระองค์และพระราชอาคันตุกะ อีกสองปีหลังจากนั้นพระองค์ทรงโปรดให้สร้าง พระตำหนักใหม่ไว้เป็นที่ประทับ เป็นอาคารหนึ่งชั้นครึ่ง ชั้นล่างเป็นตึก ชั้นบนเป็นไม้ ชายคายก กันฝน ทาสีเทา จึงเรียกว่าตำหนักเทา (พระตำหนักใหญ่) โดยยืมส่วนมาจากพระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ต่อมาจึงทรงโปรดให้สร้างสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ตามมา อีกหลายอย่าง เช่น พระตำหนักคอนแลง (ตำหนักแดง) สวนดอกไม้ส่วนพระองค์ โรงทอเสื่อจันทบูร เตาเผาอิฐ ฯลฯ โดยมีพระราชประสงค์ให้สวนบ้านแก้วเป็นสถานที่ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่พสกนิกร นอกจากนั้นยังทรงได้พัฒนาการทอเสื่อจันทบูร อันเป็นงานหัตถกรรม พื้นบ้านของชาวจันทบุรี ให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม ต่อมาในปีพุทธศักราช 2511 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ วังสุโขทัยเป็นการถาวร เนื่องจากพระองค์ทรงมีพระชนมายุสูงขึ้นและพระพลานามัยไม่สมบูรณ์นัก ดังนั้นเมื่อรัฐบาล กราบบังคมทูลพระกรุณาขอรับพระราชทานวังสวนบ้านแก้วเพื่อก่อตั้งเป็นวิทยาลัยครูจันทบุรี

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ด้วยความเต็มพระราชหฤทัย ด้วยทรงมุ่งส่งเสริมให้จังหวัดจันทบุรีได้มีสถาบันการศึกษาชั้นสูง เพื่อให้การศึกษา แก่เยาวชน ที่มีภูมิลำเนาทั้งที่อยู่ในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ปฏิบัติภารกิจในฐานะที่เป็น สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ปัจจุบันวังสวนบ้านแก้วตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี ได้เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้ประชาชนผู้สนใจได้เข้าชม ภายใต้การดูแล ของสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ด้วยคุณูปการสำคัญที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีต่อชาวจันทบุรีและสถาบัน การศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ด้วยความผูกพันลึกซึ้งยาวนานและสำนึก ในพระมหากรุณาธิคุณของชาวจันทบุรีที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จึงได้มีการจัดงาน วันสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี โดยร่วมกับสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย ราชภัฏรำไพพรรณี จัดกิจกรรมงานประเพณีเทิดพระเกียรติ น้อมระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ พิธีวันคล้ายวันพระราชสมภพในวันที่ 20 ธันวาคม ของทุกปี ณ วังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี โดยมีบุคลากรทางการปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่สำนักศิลปวัฒนธรรม และพัฒนาชุมชน นักศึกษา และประชาชน ร่วมวางพานพุ่มดอกไม้ ณ บริเวณอนุสรณ์สถาน ลานพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และพิธีบำเพ็ญกุศลวางพวงมาลา วันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ในทุกวันที่ 22 พฤษภาคม ของทุกปีต่อเนื่องมานาน ซึ่งนอกเหนือจากการจัดกิจกรรมประเพณี ยังปรากฏว่าได้มีการสักการะสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักศึกษา และประชาชนทั่วไป จากภายนอก ที่เข้ามายังวังสวนบ้านแก้ว เพื่อมาสักการะขอพร ซึ่งพบเห็นโดยทั่วไป มักจะเป็นการ ขอในเรื่องโชคลาภ ด้วยเชื่อกันว่า พระองค์ทรงมีความเมตตาสูง จะช่วยเหลือตามคำขอ และการขอ ในเรื่องความรัก เชื่อว่าผู้ใดที่มาขอให้สมหวังในความรัก จะได้พบรักแท้ โดยการขอนั้น มักจะนำ ดอกกุหลาบสีชมพูมาถวาย เนื่องจากมีความเชื่อว่า ท่านทรงโปรดกุหลาบสีชมพู

นอกจากงานประเพณีเทิดพระเกียรติวางพานพุ่มดอกไม้วันคล้ายวันพระราชสมภพ และพิธีบำเพ็ญกุศลและวางพวงมาลาวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ดังที่กล่าวมาแล้ว ในสถานที่แห่งนี้ยังได้มีการจัดงานสำคัญที่เสมือน เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของสถานที่ คืองานประเพณีวิ่งโปงลาง โดยประเพณีวิ่งโปงลางนั้น มีขึ้นเพื่อสักการะบูชาและขอพรอันศักดิ์สิทธิ์จากพ่อปู่โปงลาง เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยอันตราย รวมทั้งบอกกล่าวพ่อปู่โปงลางตามประเพณีปฏิบัติของนิสิตนักศึกษา ที่จะต้องวิ่งโปงลาง เมื่อเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นปีแรก เรียกว่า วิ่งเข้า และวิ่งโปงลางอีกครั้ง เมื่อจบการศึกษา ในปีสุดท้าย ซึ่งเรียกกันว่า วิ่งจบ ในลักษณะของการวิ่งบนบานพ่อปู่โปงลางโดยในการวิ่งนั้น

ก็ต้องวิ่งไปข้างหน้า ห้ามหันหลังกลับมามองข้างหลังเด็ดขาด หากวิ่งแล้วหันกลับมามองข้างหลัง มีความเชื่อว่าอาจจะเรียนจบช้า โดยมีความเชื่อกันว่าหากนักศึกษาคณใด ไม่วิ่งเข้า และไม่วิ่งจบ อาจจะเรียนไม่สำเร็จดังที่คาดหวัง แต่ถ้าหากมีความตั้งใจมุ่งมั่นอย่างแรงกล้า โดยแสดงออกด้วยความศรัทธาเต็มเปี่ยม กล่าวกันว่า ผู้นั้นจะได้รับการคุ้มครอง ปกป้องรักษา ให้รอดพ้นซึ่งภัยอันตรายทั้งปวง ซึ่งความเชื่อนี้ เห็นได้จากการที่นักศึกษาที่เรียนสำเร็จไปแล้ว ยังคงมาวิ่งเพื่อการสักการบูชา และขอพรอันศักดิ์สิทธิ์จากพ่อปู่โป่งลาน หรือ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ลูกจ้างของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ที่เคยปฏิบัติงานอยู่สถานที่แห่งนี้ แม้ว่าจะไม่ได้ปฏิบัติงานยังสถานที่แห่งนี้อีกแล้ว ก็ยังคงมาร่วมในพิธีดังกล่าว ด้วยความศรัทธาว่าจะได้รับการคุ้มครองจากพ่อปู่โป่งลานตลอดไป

จากงานประเพณีเกิดพระเกียรตินันต์คล้ายวันพระราชสมภพและพิธีบำเพ็ญกุศลวันคล้ายวันสวรรคต ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 จะเห็นได้ถึงการรำลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ของชาวจันทบุรี ในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวเนื่องมาจากความรัก และความผูกพันลึกซึ้ง ของชาวจันทบุรีที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ประกอบด้วย ความเชื่อในพระบารมีของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และความเชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อปู่โป่งลาน ที่เชื่อมต่อกับความเชื่อของชุมชนผ่านเรื่องเล่าและตำนาน จนกลายเป็นบริบทของชุมชนในเรื่องของการสักการะบูชาบวงสรวงดวงพระวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และการบนบานทางความเชื่อ เพื่อช่วยเหลือให้สมปรารถนาทางด้านโชคลาภ และความรักอีกด้วย

ภายใต้บริบทของแนวคิดและมุมมองเชิงสัญลักษณ์ (Semiology) ได้ให้ความสนใจกับการวิเคราะห์หาความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในวังสวนบ้านแก้วและอีกสถานะหนึ่งก็คือเป็นสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้มีความหมายอยู่ภายในตัวสื่อ เช่นเดียวกันกับเรื่องเล่า ตำนาน ความเชื่อ สิ่งของเครื่องใช้ สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง การแต่งกาย ตลอดจนปรากฏการณ์ทางสังคมอื่นๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นล้วนแต่เป็นสิ่งที่น่าค้นหาความหมายทั้งสิ้น จากการประมวลแนวคิดดังกล่าวนี้ จึงเป็นที่มาของการทำวิจัยในเรื่องนี้ ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงคุณค่าของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีประวัติอันยาวนานอีกทั้งความผูกพันอันซาบซึ้งใจต่อสถานที่แห่งนี้ ที่มีบริบททางด้านความเชื่อของชุมชนร่วมอยู่ด้วย ว่าสิ่งใดคือคุณค่าและความหมายที่แท้จริงที่แฝงอยู่ ผ่านมุมมองในมิติการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ เพื่อบอกถึงคุณค่าเหล่านั้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี **วัตถุประสงค์การวิจัย**

เนื่องจากปัจจุบันนี้ วังสวนบ้านแก้วได้เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้ประชาชนผู้สนใจได้เข้าชม การเปิดให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจในสิ่งต่างๆของวังสวนบ้านแก้วซึ่งมีทั้ง “สิ่งปลูกสร้าง” และ “สิ่งของเครื่องใช้” จำนวนมาก การศึกษาสัญลักษณ์จึงมุ่งไปที่การอธิบายคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

จึงเป็นความจำเป็นอันสำคัญ ทั้งการให้ความรู้และการใช้สัญลักษณ์เพื่อค้นหาความสำคัญ ทั้งโดยทางตรงและโดยนัย เพื่อแสดงคุณค่าให้ปรากฏ อีกทั้งเป็นการสร้างคุณค่าและส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การเรียนรู้ และความรักในภูมิถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการสำคัญคือ

1. เพื่อศึกษาการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้วในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ประโยชน์ของการวิจัย

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการใช้สัญลักษณ์ในการศึกษาค้นคว้าในการทำวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งบุคคลที่ให้ความสนใจต่อเรื่องราวของวังสวนบ้านแก้ว และบุคคลทั่วไป ที่จะได้เข้าใจลึกซึ้งในสิ่งที่แฝงอยู่ในเรื่องราวต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว ดังต่อไปนี้

1. เพื่อทราบถึงการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี มีความเข้าใจถึงเรื่องราวต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้วเพิ่มมากขึ้น
2. เพื่อทราบถึงการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
3. ผลของการวิจัยจะก่อให้เกิดประเด็นทางวิชาการเพิ่มขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การขยายแนวทางการวิจัย ที่จะใช้ความรู้ด้านสัญลักษณ์มาเป็นแนวทางในการศึกษาไปยังสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น การแสดงท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี สถาปัตยกรรมโบราณในจังหวัดจันทบุรี เหล่านี้เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อมุ่งศึกษาไปยังสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งปลูกสร้าง สถาปัตยกรรม รูปภาพ สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย ฯลฯ ที่เห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญในวังสวนบ้านแก้ว โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ความหมาย (Meaning) เชิงสัญลักษณ์ เพื่อค้นหาความหมายว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้วมีความหมายแฝง มีคุณค่าหรือเนื้อหาอย่างไร โดยการค้นคว้าข้อมูลทั้งในหนังสือที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ ร่วมกับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

กับบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของวังสวนบ้านแก้วและผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย สำหรับในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลที่รวบรวมไว้ เช่น หนังสือ วรรณกรรม งานวิจัย ตำนาน เรื่องเล่า ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับวังสวนบ้านแก้ว มาประกอบในการวิเคราะห์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขอบเขตด้านสถานที่

ในการดำเนินการครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกศึกษาวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี มาเป็นพื้นที่ศึกษาเนื่องจากผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของสถานที่ดังกล่าว ที่ได้เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์ให้ความรู้กับประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยเห็นว่างานวิจัยนี้จะส่งเสริมข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ และเพิ่มคุณค่าต่อสถานที่รวมไปถึงส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ หมายถึง รูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้ว ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง สิ่งของเครื่องใช้ และการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ซึ่งการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ ในวิจัยเรื่องนี้หมายถึงเฉพาะการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

การส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ หมายถึง การส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์อันได้แก่ รูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้ว ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง สิ่งของเครื่องใช้ และการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ซึ่งการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ในวิจัยเรื่องนี้ หมายถึงเฉพาะการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นความพยายามใช้สัญลักษณ์ในการค้นหาความหมายที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว ในการทบทวนวรรณกรรมสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ มีเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

1. แนวคิดปรัชญาภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างนิยม
2. แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา
3. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
 - 3.1 ความหมายของความเชื่อ
 - 3.2 แนวคิดหรือทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อ
 - 3.3 บทบาทของความเชื่อ
4. แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์
5. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
 - 5.1 คำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดปรัชญาภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างนิยม

ต้นกำเนิดของแนวความคิดโครงสร้างนิยมมาจากองค์ความรู้ทางด้านภาษาศาสตร์ ซึ่งมีนักวิชาในสาขาชื่อแฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, 1915) เป็นผู้พัฒนาแนวคิดนี้ โดยคำว่า “โครงสร้าง” (Structure) ที่ใช้กันในภาษาศาสตร์นั้น หมายถึงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ความหมายถูกสร้างขึ้นมาให้สามารถสื่อสารเข้าใจร่วมกันได้ ซึ่งอาจเกิดจากการนำเอาองค์ประกอบย่อย ๆ มาผสมผสานตามแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ทางภาษา สำหรับในเชิงภาษาศาสตร์ซึ่งได้ให้ความสนใจกับเรื่องของความหมายมีมุมมองพื้นฐานว่าผู้ที่ประดิษฐ์หรือสร้างความหมายได้ดีจะต้องมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งในด้านของโครงสร้างทางภาษาก่อนโดยเฉพาะระบบสัญลักษณ์หรือแนวทางความคิดโครงสร้างนิยม (Structuralism) ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานว่า สัญลักษณ์หรือระบบภาษาทุกภาษาจะมีไวยากรณ์ร่วมกันอยู่ เมื่อเข้าใจไวยากรณ์เหล่านั้น เราก็จะเข้าใจและสามารถใช้ความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ ได้ดี หน้าที่ของนักสัญศาสตร์หรือโครงสร้างนิยมจะต้องศึกษาปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เพื่อค้นหาความหมายในเชิงลึกของปรากฏการณ์นั้น ๆ ให้มีความชัดเจนขึ้น

รวมทั้งเพื่อเข้าใจกฎเกณฑ์ทางภาษานั้นด้วย (ธีรยุทธ บุญมี. 2551 : 11 - 12) ตัวอย่าง ในวัฒนธรรมของคนไทย คำว่าที่อยู่อาศัย เช่น “กระท่อม” หมายถึงบ้านหลังเล็ก ๆ มักเป็นที่อยู่อาศัยของคนยากจน “บ้านและเรือน” ที่อยู่อาศัยของชนชั้นระดับปานกลางทั่วไป “คฤหาสน์” หมายถึง ที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะโอ่อ่าใหญ่โตมักเป็นที่อยู่อาศัยของคนรวย “ตำหนัก” หมายถึงเรือนที่อยู่ของเจ้านาย “พระตำหนัก” หมายถึง อาคารที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระราชินีเหล่านี้ เป็นต้น

ในการประยุกต์ใช้แนวคิดโครงสร้างนิยมใช้ในการศึกษาสื่อหรือปรากฏการณ์ทางสังคม รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ร่วมกันสร้างขึ้น มีพื้นฐานความเชื่อว่า “สังคม” คือ ระบบที่เกิดขึ้นจากกลไกการทำหน้าที่ของส่วนต่าง ๆ ร่วมกันเกี่ยวข้องกัน มีโครงสร้างที่อยู่ภายในซ่อนอยู่เพื่อรักษาระบบของการทำงานให้สามารถดำเนินต่อไปได้ นักคิดที่อยู่ในแวดวงนี้จึงมองว่าสังคมคือ ส่วนต่าง ๆ ของโครงสร้างที่สัมพันธ์เชื่อมโยงเข้าหากัน แต่สังคมก็จะมีโครงสร้างเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคนให้ดำรงความเป็นสถาบันสังคมเอาไว้ สำหรับแนวคิดที่มีความหมายในการทำความเข้าใจกับโครงสร้างของสังคมในระดับที่ลึกขึ้น เริ่มมาจาก โซซูร์ ซึ่งเป็นนักภาษาศาสตร์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ที่มีความเชี่ยวชาญในระบบของภาษา โดยเขาได้มองว่า ภาษาที่เราใช้พูดและเขียนกันเป็นสิ่งที่อยู่ในระบบหรือมีโครงสร้างอยู่ภายใน ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีที่มาที่ไป และในขณะเดียวกันก็มีระดับของภาษาส่วนนี้ โซซูร์ได้แบ่งระดับของภาษาของออกเป็นสองระดับด้วยกัน ระดับแรก เรียกว่า “ภาษา” (Langue) คือ ส่วนที่เป็นโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ที่เป็นไวยากรณ์ ที่ทำหน้าที่ในการสร้างระบบความหมาย เช่น จะต้องมีการสนทนา กริยาและกรรม ประกอบเป็นหลักที่ขาดไม่ได้ ส่วนระดับที่สอง เรียกว่า “คำพูด” (Parole) เป็นส่วนที่เป็นกระบวนการเปล่งเสียง หรือถ้อยคำ ในภาษาของมนุษย์ที่ใช้อยู่ทั้งสองส่วนประกอบนี้เสมอ ซึ่งจะมีโครงสร้างซ่อนอยู่ภายในโดยที่มนุษย์ไม่ทันรู้ตัวเพราะเป็นโครงสร้างที่อยู่ในระดับลึกลงไป (สุภาวศ์ จันทรวานิช. 2551 : 145 - 146)

สำหรับการใช้มุมมองเชิงโครงสร้างนิยมมาทำความเข้าใจกับผลผลิตทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น เป็นที่ประจักษ์ชัดของคนทั่วไป เพื่อให้งานมีคุณค่าและความหมายขึ้นมา (ทัศนีย์ บุญนาค. 2546 : 156) ในที่นี้หมายรวมทั้งการศึกษาและวิเคราะห์ผลงานด้านสถาปัตยกรรม ประเพณีที่อยู่อาศัย สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ และสิ่งประดิษฐ์ประเภทสิ่งของเครื่องใช้ด้วย ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ผ่านการรับรู้ด้วยสายตา หากผู้อ่านมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับไวยากรณ์ของผลงานนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถการรับรู้ได้ถึงผลงาน คุณค่า และความหมายเหล่านั้น

แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องของ “โครงสร้าง” ที่ใช้ในด้านภาษาศาสตร์ หมายถึง วิธีการที่ความหมายถูกสร้างขึ้นให้สามารถสื่อสารเป็นที่เข้าใจได้ การสร้างความหมายนั้นจะมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนเช่นเดียวกับรูปแบบการสื่อสารอื่น ๆ เป็นที่เข้าใจได้ภายใต้บริบททางสังคมหนึ่ง ๆ

การถ่ายทอดความหมายด้วยวิธีสัญลักษณ์ เป็นการสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์ได้ให้ความหมายธรรมชาติ หรือสิ่งรอบ ๆ ตัวอย่างไร (ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2555 : 197 - 248)

ในกระบวนการการค้นหาคำความหมายเชิงโครงสร้างนิยมไม่ได้จำกัดตัวเองอยู่ที่ การวิเคราะห์ “ภาษา” เท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตการศึกษาออกไปถึงวัตถุ ปรากฏการณ์ ทางสังคมหรือสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในระบบสัญลักษณ์ ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความหมายแฝงฝัง อยู่ในเนื้อใน เช่น สิ่งปลูกสร้าง สถาปัตยกรรม สิ่งของเครื่องใช้ เครื่องแต่งกาย หนังสือ ภาพถ่าย ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ. 2541 : ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ความหมายที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทางสัญลักษณ์ นับว่าเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับแนวความคิดทางด้านภาษาศาสตร์ ซึ่งในที่นี้ถือว่าเป็นระบบ ภาษาที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการสร้างความหมายขึ้นมา ขยายขอบเขตการศึกษาออกไปถึงวัตถุ ปรากฏการณ์ทางสังคมหรือสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในระบบสัญลักษณ์ สำหรับแนวทางการวิเคราะห์สัญลักษณ์ ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของนักวิชาการไทยหลายท่านที่มีความเชี่ยวชาญ ในด้านของสัญลักษณ์ ในเบื้องต้นนี้ จะขอใช้กรอบแนวความคิดทางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ตามกรอบแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2543 : 2 - 3; อ้างถึงใน พงศ์กฤษฎี พลละสิ. 2554 : 18) ที่ได้นำเอาแนวความคิดของนักสัญวิทยามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาพอให้เห็นสังเขป ดังนี้

1. การวิเคราะห์คู่ความสัมพันธ์แบบตรงข้าม (Binary Opposition)

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ความหมายที่ได้จากสัญลักษณ์นั้นจะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นก็ต่อเมื่อถูกนำไปเปรียบเทียบกับสัญลักษณ์ ตัวอื่นที่อยู่ในระบบ แนวความคิดนี้ มีความสอดคล้องอย่างมากกับที่ริชาร์ด บูลมี (2551 : 94 - 95) ได้กล่าวถึงความหมายหรือคุณค่า สัญลักษณ์จะมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับสัญลักษณ์ตัวอื่น ๆ เช่น สูงตรงข้ามกับต่ำ ยืนตรงข้ามกับนั่ง สว่างตรงข้ามกับมืด เป็นต้น นอกจากความหมายของคู่ตรงข้าม ของคำในภาษาแล้ว ยังหมายรวมไปถึงคู่ตรงข้ามทางประเพณีและวัฒนธรรมอีกด้วย เช่น ความล้าหลัง (โลกเก่า, ไทย) ความทันสมัย (โลกใหม่, ไม่ไทย) สัญลักษณ์ที่จะนำมาใช้อาจจะอยู่ใน รูปแบบสถาปัตยกรรม (ซอทอง บรรจงสวัสดิ์. 2558 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ตัวอย่าง พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเตา) ในวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี ก่อให้เกิดการเปรียบเทียบได้หลายมิติ เช่น รูปแบบ (ตะวันตก VS ตะวันออก) อายุ (เก่า VS ใหม่) วัสดุ (ไม้ VS เหล็ก) สี (สีสุภาพ VS สีฉูดฉาด) อันเป็นตัวขับเคลื่อนถึงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่กับสิ่งที่ไม่มี แต่สามารถทำให้เห็นถึงบริบท ของความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะของการสร้างความหมายจากความสัมพันธ์ ของคู่ตรงข้ามจนกลายเป็นความสัมพันธ์ของคู่ขัดแย้ง (Opposition) การคิดแบบคู่ตรงข้าม

หรือขัดแย้งนี้เป็นลักษณะเด่นของมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ เป็นปรากฏการณ์ที่อยู่คู่กับโลกมานาน จนกลายเป็นคู่ของความหมายที่คนทั่วไปก็สามารถรับรู้ได้เป็นอย่างดี

จากข้อมูลดังกล่าวมาในข้างต้น ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าการนิยามความหมายให้กับ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ เกิดจากระบบวิธีคิดและคุณสมบัติเฉพาะตัวที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน ในลำดับต่อไปจะเน้นไปที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตัวบท” กับ “บริบท” ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการตีความและการรับรู้ความหมายของผู้ใช้สัญญาโดยตรง

2. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตัวบท” (Text) กับ “บริบท” (Context)

เพื่อให้ผู้อ่านสัญญามีความเข้าใจในความหมายที่เกิดจากสัญญามากยิ่งขึ้น การค้นหาความหมายที่ซ่อนเร้นจากตัวบทซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้ที่เราต้องจะศึกษา สิ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากก็คือ การตีความตัวบทภายใต้บริบทนั้น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากว่าความหมายไม่ได้อยู่ที่ตัวสัญญะนั้น หากแต่ความหมายจะเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่สัญญะนั้น ๆ ดำรงอยู่ เช่น กรณีชุมชนทางภาคอีสานของประเทศไทยเมื่อเห็นฝนตกหนักมีเมฆและฟ้าร้อง อาจจะคิดว่าเป็นผลมาจากภูตผี หรือไม่ก็เกิดจากสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ในทางตรงข้ามกับกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ที่มองปรากฏการณ์ในลักษณะนี้ว่าเป็นเพียงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดจากผิวน้ำในมหาสมุทรระเหยกลายเป็นไอน้ำควบแน่นเป็นละอองน้ำในอากาศรวมตัวกันเป็นเมฆและเกิดฝนตกลงมาในที่สุด จะเห็นได้ว่าในเรื่องเดียวกันการอ่านตัวบทและการแปลความก็จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกันกับความเชื่อที่ว่า หากนักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี นำดอกกุหลาบสีชมพูไปถวายการสักการะพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในวังสวนบ้านแก้ว จะได้รับพรเกี่ยวกับความสำเร็จด้านการศึกษาตามที่ขอ เนื่องจากเชื่อกันว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดกุหลาบสีชมพู เมื่อนำไปถวายการสักการะแล้วจะประสบความสำเร็จตามคำขอ ซึ่งจะเห็นว่าในเรื่องความเชื่อนี้ หากเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ที่ห่างไกลออกไป หรือไม่อยู่ในบริบทดังกล่าว ก็อาจจะไม่ทราบว่า มีเรื่องราวความเชื่ออยู่ในบริบทที่สัญญาด้านความเชื่อเหล่านั้นดำรงอยู่

สำหรับในประเทศไทยแนวทางการศึกษาวรรณกรรม ลือ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น โดยอาศัยหลักการอ่านความหมายเชิงสัญญาวิทยาเป็นเครื่องมือในการค้นหาความหมายในระดับโครงสร้าง ซึ่งมีนักวิชาการแนววรรณกรรมศึกษาได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ อาศัยหลักการอ่านความหมายเชิงสัญญาวิทยาเป็นเครื่องมือในการค้นหาความหมายในระดับโครงสร้างที่อยู่ลึกลงไป โดยนักวิชาการกลุ่มนี้มองว่า การศึกษาตัวบททุกประเภทไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ หรือวาตศิลป์ต้องนำตัวบทมาศึกษาในลักษณะของกระบวนการ (Textuality) โดยแนวทางการศึกษาจะต้องผสมผสานเป็นลักษณะของ “สหวิทยาการ” ที่ขยายพรมแดนความรู้ไปสู่การทำความเข้าใจ

อย่างลึกซึ้งกับสิ่งที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่แต่ในแวดวงวรรณกรรมหรือภาษาศาสตร์เท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการศึกษางานสร้างสรรค์อย่างภาพยนตร์วรรณกรรม และสิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรมทางสายตาหรือ “ทัศนวัฒนธรรม” (Visual Culture) อื่น ๆ เช่น ละคร ศิลปะ ภาพถ่าย สถาปัตยกรรม แฟชั่น กิจกรรมทางการตลาด รวมทั้งวัฒนธรรมที่อยู่ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ ทั้งนี้วิธีวิทยาตามแนวทาง “วัฒนธรรมศึกษา” (Cultural Studies) จะเป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงและเป็นต้นกำเนิดของสาขาวิชาใหม่ ๆ จำนวนมาก เป็นต้นว่า การศึกษาเกี่ยวกับภาพยนตร์ศึกษา (Film Studies) สตรีวิทยา (Women Studies) ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) และอื่น ๆ (นัทธชัย ประสานนาม, 2551 : 19 - 21)

จากข้อมูลทีกล่าวนมาในข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแนวทางการวิเคราะห์สัญญาณนั้นมีแนวทางในการศึกษาค่อนข้างชัดเจน รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับศาสตร์สาขาต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมศึกษาซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่คล้ายกันนั่นก็คือ การเน้นไปที่การวิเคราะห์ตัวบททุก ๆ อย่างที่ปรากฏอยู่ในสังคม อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์สัญญาณยังมีหลักการและวิธีการอื่น ๆ ที่ใช้แนวทางในการศึกษา ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไปให้เห็นดังนี้

3. การวิเคราะห์วากยสัมพันธ์ (Syntagmatic) และเชิงกระบวนทัศน์ (Paradigmatic)

3.1 การวิเคราะห์เชิงวากยสัมพันธ์ หรือที่เรียกว่า Syntagmatic เป็นวิธีการประกอบสัญญาณย่อย ๆ เข้าด้วยกันตามลำดับขั้นตอน (Sequence) เพื่อให้ได้ความหมายตามที่ต้องการที่สังเกตได้ง่าย อย่างกรณีเรื่องของสัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งประกอบไปด้วยสัญญาณย่อย ๆ ของสัญญาณสิ่งปลูกสร้างและสัญญาณสิ่งของเครื่องใช้จำนวนมากมาจัดเรียงกันไปตามลำดับความสำคัญ ทั้งนี้เพื่อจัดลำดับที่ต้องการ โดยมีกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมเป็นกรอบในการควบคุมที่ค่อนข้างชัดเจน ถ้าในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงลำดับหรือขั้นตอน เช่น อาจจะมีการสลับความสำคัญ อาจส่งผลต่อการรับรู้ เช่น กรณีมัลลเทศก์นำนักท่องเที่ยวก่อนไปเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีสิ่งสำคัญคือ พระบรมราชยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เจ้าของวังสวนบ้านแก้วในอดีตพระตำหนักใหญ่เป็นที่ประทับ และมีหมู่เรือนพักต่าง ๆ สำหรับข้าราชการบริพาร เหล่านี้ การนำเสนอของมัลลเทศก์ที่สื่อออกไปก็จะต้องมีการเรียงลำดับความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้ว โดยควรเริ่มจากพระบรมราชยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เจ้าของวังสวนบ้านแก้วในอดีตเสียก่อน ถ้าหากเริ่มจากการนำเสนอด้วยเรื่องหมู่เรือนพักต่าง ๆ ของข้าราชการบริพารก่อน เนื้อหาที่สื่อออกไปก็ทำให้ผู้ฟังเข้าใจยากหรือไม่ดึงดูดให้ผู้ฟังสนใจ แนวทางจัดเรียงกันไปตามลำดับความสำคัญและคุณค่าโดยมีกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมเป็นกรอบ ในการควบคุมเช่นนี้ มาจากการประยุกต์การวิเคราะห์สัญญาณทางด้านภาษาศาสตร์ ที่เกิดจากการนำเอาคำย่อยต่าง ๆ มาผสมผสานหรือจัดเรียงกันไปตามลำดับที่ต้องการโดยมีกฎเกณฑ์ทางภาษาเป็นกรอบในการควบคุม

ในมุมมองของสัญวิทยาแล้ว แนวทางการศึกษาเชิงสัญยะจึงไม่ได้ถูกจำกัด แต่เฉพาะแวดวงภาษาศาสตร์เพียงเท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่วรรณกรรม นวนิยาย นาฏกรรม แฟชั่น ดนตรี วิธีการดำรงชีวิต ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนับเป็นทักษะความสามารถของมนุษย์ที่เกิดจากการใช้สัญยะอย่างเป็นระบบจนทำให้เกิดความหมายที่ทับซ้อนขึ้นมาได้ (ธีรยุทธ บุญมี. 2551 : 99)

3.2 การวิเคราะห์เชิงกระบวนทัศน์ หรือที่เรียกว่า Paradigmatic เป็นความสัมพันธ์ อีกรูปแบบหนึ่งของสัญยะ ซึ่งเกิดจากชุดของสัญยะในชุดหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน (Set of Sign) โดยที่สัญยะย่อย ๆ (Unit) แต่ละตัวอยู่ในกระบวนทัศน์ (Paradigm) เดียวกัน ยกตัวอย่างง่าย ๆ คือ ในวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี หากเอ่ยถึงพระตำหนักใหญ่ (พระตำทหา) เรือนเทา เรือนเขียว เรือนแดง เช่นนี้ย่อมหมายถึงสิ่งที่ต่างแสดงเป็น “ชุดของสิ่งปลูกสร้าง” ในวังสวนบ้านแก้ว แต่ถ้าหากเอ่ยถึง พระบรมฉายาลักษณ์ ฉลองพระองค์ โต๊ะเสวย อุปกรณ์ทรง กิฬา golf ที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ ย่อมหมายถึง สิ่งต่างแสดงเป็น “ชุดสิ่งของเครื่องใช้” ในวังสวนบ้านแก้ว จากข้อมูลดังที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นว่าการวิเคราะห์เชิงกระบวนทัศน์ (Paradigmatic) จะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการเลือกชุดของกระบวนทัศน์ เช่น การเลือกชุดของ “สิ่งก่อสร้าง” ในวังสวนบ้านแก้ว ก็จะมีรายการหลัก ๆ ของสิ่งก่อสร้าง แต่ละประเภทให้เลือกสรรกันและจะไม่นำมาปะปนกัน เช่น ไม่เอารายการ “สิ่งก่อสร้าง” ไปปะปนกับ “สิ่งของเครื่องใช้” ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วคนทั่วไปมักจะมิกลไกในการวิเคราะห์ความหมาย ในลักษณะของกระบวนทัศน์ติดตัวอยู่แล้ว จนอาจจะกลายเป็นการรับรู้ของสังคมกันโดยทั่วไป

นอกจากนี้แล้ว การวิเคราะห์เชิงกระบวนทัศน์ (Paradigmatic) ยังเป็นการวิเคราะห์ เชิงคติทัศน์อีกด้วย เป็นการวิเคราะห์ลึกลงไปถึงคติทัศน์ (Paradigm) ที่ซ่อนอยู่ภายใต้เนื้อหา ที่แสดงออกให้เห็นชัดเจนของตัวบท ผู้วิเคราะห์จะมุ่งแสวงหาสิ่งที่ขาดหายไป (The Absences) เพื่ออธิบายว่า เพราะเหตุใดรูปสัญยะตัวหนึ่งจึงถูกใช้ในการสื่อความหมาย แทนที่จะเป็นรูปสัญยะ อีกตัวหนึ่ง ประโยชน์ของการวิเคราะห์ลักษณะนี้ ก็คือ ทำให้ทราบว่า การที่รูปสัญยะรูปหนึ่งถูกใช้ หรือไม่ถูกใช้ เป็นไปเพื่อการสนองประโยชน์ของผู้ใด ทั้งนี้การวิเคราะห์ดังกล่าว มีรากฐาน มาจากตรรกะที่ว่า ความหมายของสัญยะเกิดขึ้นได้ จากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวมันเอง (Sign Take Values Within the Linguistic System From What They are Not.) เช่น ชุดของความหมายสีดำ มีความหมาย เป็นสีดำ ก็เพราะมีสีขาว มีความหมายจน มีความหมายเช่นนี้ เพราะมีคำว่า ความร่ำรวย เป็นต้น การวิเคราะห์เชิงคติทัศน์ จึงเป็นการค้นหาความหมายโดยตรง และความหมายโดยนัย ของรูปสัญยะ แต่ละตัว ผ่านการเลือกใช้รูปสัญยะหนึ่งแทนที่จะเป็นอีกรูปสัญยะหนึ่ง และการค้นหาคติทัศน์ ที่เป็นรากของความคิดที่ซ่อนอยู่ภายใต้การเลือกใช้รูปสัญยะนั้น โดยใช้การเปรียบเทียบรูปสัญยะ ที่ใช้ในตัวบทกับรูปสัญยะที่ไม่ถูกนำมาใช้ ซึ่งในการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิเคราะห์อาจใช้วิธีการ

ที่เรียกว่าการทดสอบด้วยการทดแทนความหมาย หรือ “Commutation Test” หมายถึง การแทนที่ในคัตวบทด้วยอีกรูปสัณญะหนึ่ง เพื่อดูว่าการแทนที่นั้น จะมีผลทำให้ความหมายเปลี่ยนไปหรือไม่ (อจันรา ปันทรานวงศ์. 2551 : 11)

ลำดับต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ความหมายในอีกลักษณะหนึ่งที่มีมักจะปรากฏให้เห็นในเชิงสัณญะวิทยา ซึ่งในที่นี้ก็คือ เมทอะฟอ (Metaphor) และมิทอนอิมิ (Metonymy)

4. การวิเคราะห์แบบ Metaphor และ Metonymy

4.1 การวิเคราะห์แบบเมทอะฟอเป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสัณญะสองตัวที่คล้ายคลึงกันและนำมาถ่ายทอดความหมายด้วยวิธี “เปรียบเทียบอุปมาอุปมัย” เพื่อช่วยในการหาความหมายจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม ถ้าเป็นในภาษาไทยอาจจะเป็นประโยคหรือวลีที่ทำให้เกิดการก้าวกระโดดจากความหมายหนึ่งไปสู่อีกความหมายหนึ่งหรือจากภาพหนึ่งไปเป็นอีกภาพหนึ่ง เช่น ประโยคที่บอกว่า “วังสวนบ้านแก้ว สวยงามยิ่งกับนแดนสวรรค์” สิ่งที่น่าสนใจก็คือการนิยามความหมายในลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าการก้าวกระโดดจากความหมายหนึ่งไปยังอีกความหมายหนึ่งนั้น นับเป็นการถ่ายโอนความหมายโดยเลือกเอาสัณญะ 2 ตัวมาวางคู่กัน (Associate) โดยที่สัณญะตัวหนึ่งมีความหมายที่รับรู้กันโดยทั่วไปอยู่แล้ว อีกสัณญะหนึ่งยังไม่รู้ความหมายแตเมื่อนำมาเข้าคู่กันแล้วความหมายที่เกิดจากสัณญะตัวแรกก็จะถูกถ่ายโอนมายังสัณญะตัวหลังได้ในทันที ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในความหมายนั้นได้ในที่สุด (กาญจนา แก้วเทพ. 2553 : 42 และธีรยุทธ บุญมี. 2551 : 224)

4.2 การวิเคราะห์แบบมิทอนอิมิเป็นลักษณะของการถ่ายทอดความหมาย โดยอาศัยความสัมพันธ์สัณญะที่เป็นส่วนย่อย (Part) มาขึ้นหรือแสดงแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด (Whole) การสร้างความหมายด้วยวิธีการใช้ส่วนย่อยแทนส่วนใหญ่มารถพบเห็นได้ทั่วไป เช่น กรณีนำธงชาตินำมาเป็นตัวแทนความหมายของความรักชาติแทนความสามัคคี ลักษณะของการสื่อความหมายโดยอาศัยวิธีการมิทอนอิมิเป็นการเรียงรูปภาษาที่ใช้เชื่อมโยงความสัมพันธ์สัณญะกับตัวความหมายโดยอาศัยการเกี่ยวเนื่องของรูปทรง สี ตำแหน่ง องค์กัรตลอดจนลักษณะทางกายภาพ (ธีรยุทธ บุญมี. 2551 : 226 - 228)

ในที่นี้ได้ชี้ให้เห็นการใช้ส่วนย่อยแทนความหมายส่วนใหญ ดังนี้

ส่วนใหญ่มทั้งหมด / Whole	ส่วนย่อย / Part
ประเทศไทย	ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคใต้
ภาคตะวันออก	จันทบุรี ระยอง ทะเล ชายหาด
จันทบุรี	วังสวนบ้านแก้ว
วังสวนบ้านแก้ว	พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

จากแนวความคิดดังกล่าวมาในข้างต้น ประเด็นในเรื่องของการสื่อความหมายนั้น โครงสร้างนับว่ามีส่วนช่วยในการวางกฎเกณฑ์เป็นอย่างมาก และในลำดับต่อมาได้พัฒนาไปสู่แนวทางการศึกษาเชิงสัญลักษณ์ซึ่งก็มีพื้นฐานมาจากความคิดเชิงโครงสร้างนิยมที่ได้ประยุกต์และปฏิบัติกันมา ในลำดับต่อไปจะเป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีสัญวิทยา

แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา

“สัญศาสตร์” หรือ “สัญลักษณ์” มาจากคำว่า Semiotics และ Semiology ทั้งสองคำมาจากรากศัพท์ภาษากรีกคำเดียวกัน คือ Semeion แปลว่า Sign หรือสัญลักษณ์ Semiotics เป็นคำที่นักปรัชญาชาวอเมริกัน ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce ค.ศ. 1839 - 1914) ใช้และทำให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายในวงวิชาการในสหรัฐอเมริกา ส่วน Semiology เป็นคำที่นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสผู้มีชื่อเสียงคือ แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure ค.ศ. 1857 - 1913) ตั้งขึ้นและนิยมใช้ในหมู่นักวิชาการชาวยุโรป

นักทฤษฎีสัญวิทยานั้นคือ แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) และชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce) แม้ว่าทั้งสองต่างทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับสัญลักษณ์โดยพยายามสำรวจปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ซึ่งมาจากความคิดที่ว่าวิธีการทำความเข้าใจโลกของมนุษย์เรานั้นขึ้นอยู่กับภาษาหรือระบบของสัญลักษณ์ที่มีการจัดการ (Organized System of Signs) เหมือนกันก็ตาม แต่วิธีการในการมองรูปแบบและลักษณะการทำงานของสัญลักษณ์ของทั้งสองมีความแตกต่างกัน (Gottdiener, 1995 : Unpage) นั่นคือ โซซูร์ (Saussure) จะให้น้ำหนักไปที่ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นสำคัญ ส่วนเพียร์ส (Peirce) จะพยายามทำความเข้าใจระบบเครื่องหมายอื่นที่ไม่ใช่ภาษา และในภายหลังก็ได้มีนักวิชาการอีกหลายคนที่น่าสนใจทางสัญศาสตร์ไปพัฒนาต่อ อาทิเช่น โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ดังจะได้กล่าวต่อไป

1. แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure)

แฟร์ดีนันด์ เดอ โซซูร์ ได้ให้คำอธิบายถึงสัญลักษณ์ว่าเป็นศาสตร์ที่ศึกษาถึงวิถีชีวิตของสัญลักษณ์ในสังคมที่สัญลักษณ์นั้นถือกำเนิดขึ้นมา เมื่อขยายความคำว่า “วิถีชีวิต” ของสัญลักษณ์ให้กว้างขวางออกไป ก็จะหมายความว่าการศึกษาการกำเนิด การเจริญ การแปรเปลี่ยน การเปลี่ยนแปลงและการสูญสลายของสัญลักษณ์ตัวหนึ่ง ๆ รวมทั้งวิเคราะห์กฎที่อยู่เบื้องหลังวิถีชีวิตดังกล่าว ศาสตร์นี้จึงสอนเราให้รู้ว่าสัญลักษณ์ประกอบขึ้นมาจากอะไรและกฎเกณฑ์ใดที่ควบคุมมันอย่างไร (Saussure, 1915 : Unpage)

ตามแนวคิดของโซซูร์ สัญลักษณ์ (Sign) ประกอบขึ้นมาจากองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ “รูปสัญลักษณ์” (Signifier) ที่เราสามารถรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสนั่นเอง เช่น เสียง (Acoustic-image)

ของคำพูดที่เปล่งออกมาและผู้รับสารได้ขึ้นกับ “ความหมายสัญลักษณ์” (Signified) ที่เกิดขึ้นภายในใจของผู้รับสาร การรวมตัวกันระหว่างรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์เป็นเรื่องของวัฒนธรรม (Cultural Convention) เป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ อธิบายไม่ได้ตามตรรกะ แต่เป็นเพียงการสมมุติขึ้นลอย ๆ (Arbitrary) จึงไม่มีเหตุผลสากลที่ลอยอยู่โดด ๆ เหนือความเข้าใจ (Transcendent) ที่กำหนดให้รูปสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ ต้องใช้กับความหมายสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งกฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ อันซ่อนอยู่เบื้องหลังการจับคู่กันของรูปสัญลักษณ์และความหมายสัญลักษณ์นั้น เราเรียกว่า รหัส (Code) สรุปว่าการสร้างและสื่อความหมายตามแบบโซซูร์ คือ การใช้รหัสหรือการเลือกและรวมสัญลักษณ์อย่างมีระบบระเบียบตามขนบ หรือกติกาที่ชุมชนหรือสังคมกำหนดไว้เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่มีความหมาย

ความหมายสัญลักษณ์ที่ถูกเลือกเกิดจากความหมายของสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ไม่ถูกเลือก และความหมายของสัญลักษณ์ที่ถูกจัดรวม เกิดจากความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ กับสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ก่อนหลังหรือที่ปรากฏรวมอยู่ในโครงสร้างเดียวกัน การเลือก การไม่เลือก และการจัดรวม จึงเป็นการประกอบสร้างความหมาย

2. ชาร์ลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce)

เพียร์สมีความคิดเห็นแตกต่างจากโซซูร์เล็กน้อยในเรื่ององค์ประกอบของสัญลักษณ์ สำหรับเพียร์สแล้วสัญลักษณ์เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจาก 3 ส่วน (Gottdiener, 1995 : Unpage) คือ

1. สื่อกลางหรือพาหนะที่เป็นตัวนำความคิดไปสู่จิตใจของผู้รับ
2. ความคิดที่แปลได้จากสัญลักษณ์เรียกว่า “Interpretant” หรือส่วนของความหมาย

นั่นเอง

3. วัตถุอ้างอิง (Object หรือ Referent) ที่สื่อถึงในฐานะเป็นภาพตัวแทน (Representamen) ซึ่งอาจเป็นสิ่งของหรือสถานการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องสืบเนื่องมาจากการรับรู้ Representamen นั้น ๆ

จะเห็นว่าตัวแทน Representamen เทียบได้กับ “รูปสัญลักษณ์” (Signifier) และความคิดที่แปลได้จากสัญลักษณ์ Interpretant จะใกล้เคียง กับ “ความหมายสัญลักษณ์” (Signified) ของโซซูร์ แต่ไม่เหมือนเสียทีเดียว เพราะว่า Interpretant จะรวมความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์และเกิดจากตัวผู้สัมผัสสัญลักษณ์นั้น ๆ Interpretant ไม่ใช่ตัวผู้แปลสัญลักษณ์แต่เป็น “ผล” ของการที่สัญลักษณ์สัมผัสผู้ใช้ จึงรวมเอาประสบการณ์ของผู้ใช้ที่มีต่อ “ของจริง” (Object) เอาไว้ในความหมายด้วย กระบวนการสร้างความหมาย (Signification) เป็นผลรวมจากการประสบการณ์ในโลกแห่งวัตถุและกระบวนการทางสมองที่ทำงานร่วมกัน องค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน องค์ประกอบตัวหนึ่งสามารถเปลี่ยนไปอยู่สถานะขององค์ประกอบตัวอื่นได้อย่างอิสระ โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์

(Circumstances) สัญญะหนึ่งแปรไปสู่อีกสัญญะหนึ่ง และกระตุ้นให้เกิดสัญญะอื่น ๆ ตามมากมาย เป็นกระแสนของเครื่องหมายและความหมายที่ไหลต่อเนื่องกันไปอย่างไม่จบสิ้น โดยเพียร์ซ์ได้จัดแบ่งสัญญะออกเป็น 3 ประเภทตามความสัมพันธ์ของสัญญะกับของจริงที่ถูกแทนที่ ได้แก่

1. Icon หรือ “รูปเหมือน” เป็นเครื่องหมายที่มีรูปร่างลักษณะเหมือน (Resemblance) หรือคล้ายกับของจริง หรือสิ่งที่มันบ่งบอก และเป็นที่น่าสนใจได้ง่าย ตัวอย่างเช่น ภาพถ่าย แผนที่ ภาพวาด ภาพบนป้ายจราจรที่เป็นรูปจำลองของรถยนต์หรือจักรยานยนต์ กระทั่งคำพูดบางคำ ที่เป็นการเลียนเสียงธรรมชาติ

2. Index/indices หรือ “ดัชนี” เป็นเครื่องหมายที่มีความเชื่อมโยงของจริง แบบเป็นเหตุเป็นผลกัน (Causal Connection) เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น คิวไฟเป็นเครื่องบ่งชี้ว่ามีไฟไหม้

3. Symbol หรือ “สัญลักษณ์” เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงบางสิ่งบางอย่าง แต่ไม่ได้คล้ายคลึงกับสิ่งที่บ่งชี้ความเชื่อมโยงระหว่างสัญลักษณ์กับของจริงที่อ้างอิงถึงนั้น ไม่ใช่ความเชื่อมโยงกันตามธรรมชาติแต่เป็นผลมาจากข้อตกลงของสังคม (Social Convention) และอาศัยการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น ภาษา เครื่องหมายจราจร และเครื่องหมายทางด้านคณิตศาสตร์

3. โรลิ่ง บาร์ตส์ (Roland Barthes)

โรลิ่ง บาร์ตส์ เป็นนักสัญวิทยาชาวฝรั่งเศสที่มีอิทธิพลอย่างมากในช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 เป็นนักคิดที่เริ่มนำเอาการวิเคราะห์แบบสัญวิทยาไปใช้กับวัฒนธรรมศึกษา แนวคิดสำคัญของบาร์ตส์ที่จะกล่าวถึงเกี่ยวข้องกับความหมายของสัญญะ โดยเขาเห็นว่าความหมายของสัญญะ นั้นมีอยู่ 2 ระดับ ได้แก่

1. ระดับความหมายตรง (Denotation) ที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างเป็นภาวีสัย (Objective) เป็นความหมายที่ผู้ใช้เข้าใจตามตัวอักษร เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปตามข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมา จัดอยู่ในลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา (Descriptive Level)

2. ระดับค้ำความหมายแฝง (Connotation) ที่เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัย (Subjective) ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ประสบมาในชีวิตหรือบริบททางสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ

บาร์ตส์เห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราในสังคมนั้นล้วนเป็นสัญญะ มีระบบวัฒนธรรมเป็นรหัสหรือกฎเกณฑ์ในการสร้างความหมายของสัญญะ แต่ด้วยความเคยชินหรือการอำพรางของวัฒนธรรมเราจึงมองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับที่สรรพสิ่งต่าง ๆ มีฐานะเป็นสัญญะ หรือถูกทำให้กลายเป็นสัญญะ และมีบทบาทหน้าที่ในเชิงสัญญะ (Sign-function) จึงมองเห็นความหมายของสรรพสิ่งนั้นเป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดา เป็นเพียงสิ่งของเพื่อการใช้สอยเท่านั้น

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2555 : 133 - 136) ได้กล่าวว่า ในระดับของภาษาความหมาย จะเกิดขึ้นจากการมีองค์ประกอบครบ 3 ส่วน คือ

1. รูปสัญลักษณ์
2. ความหมายสัญลักษณ์
3. สัญลักษณ์

แต่ในระดับของประสบการณ์การรับรู้ในชีวิตประจำวันนั้น เรามองเห็นเพียงสองส่วน คือ รูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์เท่านั้นแต่มองไม่เห็นสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นผลรวมของรูป และความหมายในระดับของมายาคติ ก็มีลักษณะการทำงาน 3 มิติเช่นกัน โดยที่สัญลักษณ์ในระดับของภาษา ได้กลายไปเป็นรูปสัญลักษณ์ของมายาคติ ซึ่งหมายถึง มันสามารถสื่อความหมายได้เลย โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการรวมตัวกันของรูปสัญลักษณ์กับความหมายสัญลักษณ์ อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีกฎข้อบังคับแต่ความหมายของสัญลักษณ์ก็ไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่หรือมีความหมายอยู่เพียงระดับเดียว แต่มีการเลื่อนไหลของความหมายไปตามบริบทต่าง ๆ ด้วย จึงทำให้สัญลักษณ์หนึ่ง ๆ อาจมีความหมายได้หลายระดับหลายแง่มุม

การศึกษาในเชิงสัญลักษณ์ เป็นแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อความหมาย ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วเป็นศาสตร์ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ปรัชญาการณบางอย่างหรือสัญลักษณ์ บางประเภทไม่สามารถอธิบายด้วยคำพูดได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ต้องอาศัยบริบททางสังคม วัฒนธรรมมาใช้ในการอ่านหรือตีความจึงจะสามารถเข้าใจความหมายนั้นได้ ทั้งนี้กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 28) ได้สรุปถึงคุณสมบัติสำคัญของสัญลักษณ์ไว้ 3 ประการ คือ

1. มีลักษณะเป็นรูปธรรม สามารถรับรู้ได้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5
2. มีความหมายมากกว่าตัวมันเอง
3. ผู้ใช้สัญลักษณ์ต้องตระหนักว่า รูปธรรมดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์

สำหรับคุณสมบัติทั้งสามประการนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์รับรู้กันโดยทั่วไปอยู่แล้ว เช่น ในกรณีเมื่อเห็นเพื่อนกับมาจากการแข่งขันกีฬา แล้วชูสองนิ้วเป็นรูปตัว V เพื่อแสดงความหมายว่า ชนะการแข่งขัน ซึ่งนั่นก็คือ “สัญลักษณ์” โดยในเบื้องต้นกล่าวถึง “สัญลักษณ์” ว่าการเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น อาจจะเป็นสัญลักษณ์หรือสิ่งใดก็ได้ที่เพื่อใช้แทนของจริงในตัวบท (Text) หนึ่ง ๆ ซึ่งตัวสัญลักษณ์เอง ต้องมีลักษณะทางกายภาพ และต้องมีการอ้างอิงไปถึงสิ่งอื่นนอกเหนือไปจากตัวมันเอง ขณะเดียวกันสัญลักษณ์นี้ จะต้องถูกนำมาใช้และรับรู้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น ในงานศพของคนไทย ผู้ที่จะมาร่วมงานจะต้องสวมใส่เสื้อผ้าสีดำหรือสีขาว เท่านั้น ในที่นี้ สีดำหรือสีขาวก็คือสัญลักษณ์ (สิ่งที่เห็นทางกายภาพ เช่น สี) ที่ทุกคนในสังคมยอมรับร่วมกันว่า มันคือสีของเครื่องแต่งกายที่ใช้ในงานศพ สำหรับในเชิงสัญลักษณ์แล้ว สิ่งนี้ถูกเรียกว่า “ตัวหมาย”

(Signifier) ส่วนความหมายที่ได้ เรียกว่า “ตัวหมายถึง” (Signified) คือ ความคิดรวบยอดของสัญลักษณ์ที่ผ่านหรือผู้รับสารนึกถึง

สำหรับสุภาภรณ์ จันทวานิช (2551 : 218 - 219) ได้ศึกษาองค์ประกอบสัญลักษณ์ตามแนวทางของ โรล็องด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes. 1915 - 1980) ไว้ที่น่าสนใจ ซึ่งในนี้สรุปความได้ว่า สัญลักษณ์ คือ หน่วยของการสื่อความหมายที่มีองค์ประกอบด้วยกัน 2 ส่วนที่สำคัญๆ คือ สิ่งที่เราใช้เรียกหรือเขียนก็คือ รูปของสัญลักษณ์ (Signified) ในที่นี้อาจจะเป็นคำพูดหรือภาษาเขียนก็ได้กับสิ่งที่สื่อความหมายออกมาหรือความหมายสัญลักษณ์ (Signified) โดยบาร์ตส์ได้กล่าวว่า สิ่งที่เราใช้เรียกหรือเขียนกับสิ่งที่สื่อความหมายออกมาเป็นกระบวนการทางสัญลักษณ์ (Sign) ที่เกิดจากการเชื่อมโยงความคิด (Concept) เข้ากับภาพ (Image) ทั้งกระบวนการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาใช้เพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรมได้ปรากฏให้เห็นในสิ่งต่าง ๆ เช่น ภาพของสินค้าแบรนด์เนมที่นักแสดงสวมใส่ เพื่อต้องการที่จะแสดงให้ตนดูดี

การถ่ายทอดความหมายเชิงสัญลักษณ์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของการสื่อสาร โดยธรรมชาติจะปรากฏตัวให้เห็นผ่านรูปของสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถจับต้องได้โดยอาศัยโสตประสาททั้ง 5 ของมนุษย์ในการสัมผัส สำหรับการจำแนกความหมายของสัญลักษณ์เพื่อทำความเข้าใจกับระดับความหมายของสัญลักษณ์เอง นับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับกระบวนการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

นักวิชาการด้านสังคมวิทยาในประเทศไทยหลายคนที่ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสัญลักษณ์ในที่นี้จะขอนำเอาแนวความคิดของธีรยุทธ บุญมี (2551 : 112 - 113) ที่ได้จากการสรุปแนวความคิดของแฟร์ดีนันท์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) ซึ่งได้กล่าวถึงระดับความหมายของสัญลักษณ์ไว้ 2 ประเภท คือ

1. ความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) เป็นความหมายขั้นแรก ที่มีความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง ลักษณะของความหมายที่ได้นี้จะมีความหมายแบบตรงไปตรงมา เช่น “รถยนต์” มีความหมายว่าเป็นยานพาหนะชนิดหนึ่งที่มีเครื่องยนต์สามารถเคลื่อนตัวพาคนหรือผู้โดยสารไปไหนมาไหนได้โดยไม่ต้องเดิน หรือ ในกรณี “บ้าน” มีความหมายว่าเป็นที่อยู่อาศัยไว้พักพิง หลบแดดหลบฝน ซึ่งเป็นความหมายทางกายภาพ ความหมายโดยตรงแบบนี้มีความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์นั้น ๆ กับตัวอ้างอิงที่เกิดจากภาพในมโนสำนึกในมิติของการสื่อสารการใช้ความหมายในลักษณะมีประโยชน์ค่อนข้างจำกัด เพราะไม่สามารถให้ความหมายที่แสดงถึงความลึกซึ้งได้

2. ความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) เป็นความหมายขั้นที่สอง ซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้ง กินใจ เกินกว่าความหมายในขั้นแรก ความหมายในระดับนี้ จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึกแฝงเร้นไปด้วยความหมายทางสังคมหรือเป็นความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม

ความหมายนี้จะแปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เช่น “รถยนต์” หรือ “บ้าน” อาจจะหมายถึง ความหรูหรา ราคาแพง ความมีสเนียม หรือดูแตกต่างจากคนอื่น ซึ่งความหมายที่ได้นี้จะดูความแตกต่างจากความหมายโดยตรงที่มองเป็นเพียงยานพาหนะ หรือเป็นที่พักอาศัยเพียงอย่างเดียว สำหรับการวิเคราะห์ความหมายโดยนัย (Connotation Meaning) เป็นความหมายที่อยู่ในระดับลึกลงไปเกินกว่าที่จะรับรู้ได้โดยง่าย ความหมายโดยนัยนี้เป็นความหมายทางสังคมที่ซ่อนอยู่ในระดับลึก (Latent Meaning) เกินกว่าที่เราเองจะสังเกตได้โดยง่าย เช่น เวลาพูดถึงชานา นอกจากจะมีความหมายถึงคนที่ปลูกข้าวแล้ว บางคนยังนึกถึง คนที่มีความยากลำบากและเป็นคนที่ใช้แรงงาน หลักการสร้างความหมายด้วยวิธีนี้ค่อนข้างที่จะกินความหมายลึกซึ้ง และเป็นสิ่งที่สัตววิทยาได้ให้ความสนใจ

สำหรับประเด็นความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความหมายของสัญญาณ ที่นักสัตววิทยาได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมากก็คือ ความหมายโดยนัยซึ่งเป็นความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงฝังอยู่ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นความหมายในเชิงลึก โดยผู้ผ่านความหมายหรือผู้ศึกษาจะต้องวิเคราะห์สัญญาณที่ได้โดยผูกโยงเข้ากับค่านิยมหรือความเชื่อทางสังคมจึงจะช่วยให้สามารถเข้าถึงความหมายนั้น ๆ ได้ ซึ่งปกติสัญญาณจะประกอบไปด้วยความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยเสมอ เช่น สัญญาณในด้านวิทยาศาสตร์จะมีสัดส่วนของความหมายในขั้นแรกสูงกว่าความหมายโดยนัยเสมอ ในขณะที่สัญญาณด้านศิลปะจะมีสัดส่วนที่ตรงข้ามกัน คือ มีความหมายโดยนัยมากกว่า (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 34 - 35) ความหมายโดยนัย เป็นความหมายในเชิงตีความ (Interpretative) จึงเป็นเรื่องของตัวบุคคล ค่านิยมของกลุ่มบุคคล หรือท่าทีทางวัฒนธรรม โดยความหมายนั้น จะขึ้นอยู่กับว่า จะถูกตีความจากตัวบุคคล ค่านิยมของกลุ่มบุคคล หรือท่าทีทางวัฒนธรรม ที่เข้าถึงความโดดเด่นที่ปรากฏในพื้นที่ ดังนั้นแล้วสัญญาณจึงแปลความหมายได้หลายอย่างตามที่ตัวบุคคล ค่านิยมของกลุ่มบุคคล หรือท่าทีทางวัฒนธรรม ที่จะใช้เป็นวิธีเลือกการตีความเหล่านั้น เช่น ในกรณีการศึกษาสัตววิทยาของวังสวนบ้านแก้ว ผู้ตีความสัญญาณจะต้องอาศัยการวางแผนศึกษาวิเคราะห์ถึงบริบทที่สำคัญ และการเปรียบเทียบความหมายเพื่อศึกษาสัญญาณที่จะสามารถให้ความหมายเฉพาะของวังสวนบ้านแก้วที่เหมาะสมได้

จากข้อมูลดังกล่าวมา ประเด็นที่เป็นจุดเน้นก็คือ การแสดงระดับของความหมายที่ได้จากการทำความเข้าใจสัญญาณนั้น นับเป็นเรื่องที่ทั้งเข้าใจง่ายและเข้าใจยากในเวลาเดียวกัน ขึ้นอยู่กับบริบทและผู้ทำความเข้าใจว่าจะต้องการนิยามให้มันมีความหมายอยู่ในระดับใด สัญญาณอาจจะเป็นไปได้ทั้งเหตุการณ์หรือกิจกรรมในกระบวนการสร้างความหมายเชิงสัญญาณเพื่อจะสามารถสื่อสารร่วมกันได้นั้น ในแนวทางการวิเคราะห์สัญญาณจะเริ่มต้นจากการค้นหาความหมายของตัวบท (Text) หนึ่งๆ ที่จะถูกอ่านความหมายออกมาในแบบใดนั้น จำเป็นต้องสัมพันธ์และขึ้นอยู่กับบริบท (Context) ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตัวบทนั้น ๆ เกิดขึ้นมา เช่น “สีแดง” ในแต่ละวัฒนธรรม

ก็มีความหมายแตกต่างกันนอกจาก “สีแดง” ในบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมของไทย หมายถึง ความเป็นชาติ ซึ่งมาจากคำนิยามของกลุ่มบุคคล หรือท่าทีทางวัฒนธรรม ส่วน “สีแดง” ในวัฒนธรรมจีนนั้นได้ยกสีแดงไว้เป็นสัญลักษณ์ของความมงคล มีความหมายโดยทั่วไปถึงความโชคดีและความสุข ส่วนชาวจีนเชื่อว่า “สีแดง” หมายถึงความมีชีวิตชีวา ชาวจีนมีความเชื่อว่า “สีแดง” คือ ความบริสุทธิ์ ราชะ และจิตวิญญาณ เป็นต้น

จากแนวคิดที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าสัญญาณเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการค้นหาความหมายเชิงวัฒนธรรมที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบทหรือตัวงาน ทั้งนี้ความหมายที่ได้ถูกอ่านจะตีความภายใต้เงื่อนไขและบริบททางสังคมนั้น ๆ เป็นสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิศาสนา เป็นที่มาของประเพณีพิธีกรรม และเป็นนามธรรมที่ไม่อาจจับต้องหรือสัมผัสได้ด้วยอวัยวะ หรือระบบสัมผัสส่วนใดของร่างกาย แต่สามารถรับรู้สัมผัสได้จากสิ่งอื่น หรือกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยความเชื่อนั้น สำหรับในด้านความหมาย มีผู้ให้นิยามความหมายของความเชื่อ เอาไว้แตกต่างกันดังนี้

ความหมายของความเชื่อ

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 274) ให้ความหมายไว้ว่า “เชื่อ” หมายถึง เห็นตามด้วย มั่นใจ และไว้ใจ

ชะลอ บุญช่วย (2530 : 17) กล่าวว่า ความเชื่อหมายถึงการยอมรับที่แสดงถึงความจงรักภักดี ความศรัทธา และการยอมรับในอำนาจเร้นลับอื่น ๆ

นันทนา ขุนภักดี (2530 : 5) ได้ศึกษาความเชื่อของคนไทยในอดีตและกล่าวสรุปไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง สภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจ เห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตาม โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ จะมีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ก็ตาม และชี้ให้เห็นความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ เพราะความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัวแล้วจึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ

รัช ปุณโณทก (2533 : 350) ให้ความหมายไว้ว่า ความเชื่อ คือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ แม้ว่า พลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพยำเกรง

สถาพร ศรีสังข์ (2533 : 16) ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง การยอมรับนี้อาจเกิดจากสติปัญญา เหตุผล หรือศรัทธา โดยไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ มารองรับก็ได้

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์ (2536 : 7) กล่าวว่า ความเชื่อคือ ระดับของจิตใจของบุคคล ที่มอบความไว้วางใจ ความเชื่อใจ หรือความเชื่อมั่นต่อบุคคล หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2543 : 4) กล่าวว่า ความเชื่อคือ การยอมรับนับถือเป็นว่าความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้ อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐาน ที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ความเชื่อหมายถึง การยอมรับนับถือ เชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด เหตุผลที่พิสูจน์ได้ หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับ ศรัทธา โดยปราศจากเหตุผลหรือต้องพิสูจน์ใด ๆ ที่เป็นแนวทางในการตัดสินใจเชื่อ ปฏิบัติ ละเว้น การปฏิบัติสิ่งใด ๆ โดยมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคล และมีการปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นวัฒนธรรม อย่างหนึ่งของมนุษย์

แนวคิดหรือทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อ

นักวิชาการ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ดังต่อไปนี้

จรัส พยัคฆราชศักดิ์ (ม.ป.ป. : 34) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ พอสรุปได้ว่า มนุษย์จำเป็นต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อโดยมีอาจขาดความเชื่อได้ ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ่งที่มองเห็นได้ เข้าใจได้ และพิสูจน์ได้ ความเชื่อทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจ ทำให้เกิดความสบายใจ และความเชื่อ ทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จได้

ธวัช ปุณโณทก (2533 : 350) ความเชื่อเกิดจากพลังจิตได้สำนึก อาจเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติหรืออาจทำให้เกิดผลต่าง ๆ กับผู้คนในสังคม สิ่งนั้นอาจจะมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้ แต่จะมีผลต่อจิตใจ จนเกิดเป็นความเชื่อแม้ว่าจะเป็นนามธรรม เป็นสภาวะของจิตใจที่บุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่ง ที่จะมีต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้หรือไม่ได้ก็ตาม

ศิริพร สุวรรณศรี (2536 : 125) กล่าวในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เป็นการยึดมั่นในสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตัวตนหรือไม่ก็ได้ และความเชื่อยังเป็นตัวกำหนดแนวทางการปฏิบัติตนในสังคม

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537 : 15 - 19) ได้กล่าวว่า ความเชื่อเกิดจากความรู้สึกลึกซึ้ง เกิดจากฐานรากแห่งทางความคิดและยังเชื่อว่าทุกคนดำเนินชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้ด้วยความเชื่อ

วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ (2550 : 62) ได้กล่าวในเรื่องของความเชื่อไว้ว่า เป็นสิ่งที่เกิดจากความนึกคิดที่เชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นจริง และมีผลต่อการกระทำของบุคคลนั้น ๆ

บทบาทของความเชื่อ

สุเทพ สุนทรเกสัช (2525 : 48) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมและการกระทำ พิธีกรรมสามารถสะท้อนถึงลักษณะความเชื่อของคนในชุมชนนั้น ได้อย่างชัดเจนที่สุด สภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินชีวิต และความเชื่อที่แตกต่างกัน

มณี พยอมยงค์ (2530 : 66 - 122) กล่าวถึงประโยชน์ของความเชื่อว่า ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ ความเชื่อทำให้เกิดพลัง ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์ ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม ความเชื่อเป็นพื้นฐานทำให้เกิดปัญญา ความเชื่อทำให้นับถือศาสนาได้อย่างมั่นคง และความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

เบญจรัชต์ เมืองไทย (2543 : 75) กล่าวว่า ความเชื่อด้านมีความสัมพันธ์กับระบบสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ของชุมชนท้องถิ่นอย่างแยกไม่ออก ความเชื่อจึงมีบทบาทหลักในการควบคุมความสัมพันธ์ ความเชื่อจึงมีบทบาทหลักในการควบคุมความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน

บัวคนก วัชรปริดา (2544 : 108) กล่าวว่า เมื่อมีความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม จึงเป็นสิ่งที่ตามมา เพราะความเชื่อเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ส่วนประเพณีและพิธีกรรมนั้นเป็นรูปธรรม ที่กระทำขึ้นมาเพื่อรองรับความเชื่อนั้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545 : 14 - 19) กล่าวว่าความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์ ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตนเองและเรื่องต่าง ๆ เพราะความเชื่อช่วยให้เข้าใจวิถีทุกอย่างในการดำรงอยู่ในโลก ทั้งที่เป็นความจริงและความไม่จริง แต่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมความเชื่อมีทั้งความสำคัญในตนเองและยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งที่มาของค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การจัดระเบียบและนำมาบังคับพฤติกรรมของคน เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติระหว่างกันและกัน ความเชื่อจึงเป็นสำคัญสิ่งหนึ่งในชีวิตมนุษย์

จากที่กล่าวมาโดยสรุป ความเชื่อเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมหลายรูปแบบ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจ โดยเฉพาะทางด้านจิตใจนั้น ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ในยามที่มนุษย์มีความทุกข์ ความเชื่อจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ ที่เป็นสภาพทางจิตใจได้ดีที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มีองค์ประกอบสองด้าน ได้แก่ โลกสามัญ (Profane World) และ โลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ปรีตดา เถลิเมผ่า กอนันตกุล (2546 : 136) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ โลกสามัญ (Profane World) ไว้ว่า เป็นโลกที่มองเห็นได้และสัมผัสได้ ซึ่งมีทั้งการเกิดและตาย สุข และทุกข์ โดยนำเรื่องราวที่ถูกบันทึกผ่าน เรื่องเล่า ตำนาน ในอดีตของชุมชนมาผูกโยงเพื่อแสดง ความเป็นตัวตนของชุมชน ทั้งนี้ความเชื่อในแต่ละเรื่องเล่าและตัวตนของชุมชนจะถูกเก็บรักษาไว้ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบริบทชุมชน โดยสร้างความเชื่อเกี่ยวกับพลังงานเหนือธรรมชาติและโลกหลังความตาย ซึ่งเป็นโลกที่พระเจ้าและวิญญาณมนุษย์สิงสถิตอยู่ เรียกว่าโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ซึ่งมีล ดูร์กายม์ (Emile Durkheim, 1974 : Unpage) ได้กล่าวว่า โลกศักดิ์สิทธิ์และโลกสามัญ เป็นมโนทัศน์อย่างหนึ่ง ในการพิจารณาระบบ ความเชื่อและศาสนา เพื่อสัมผัสหรือเข้าถึงโลกศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์จึงสร้างพื้นที่เฉพาะสำหรับ ประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างโลกสามัญของผู้คนกับโลกทางความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เรียกว่า พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Place) โดยลักษณะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถสังเกตได้จาก 3 ลักษณะ (ศรีศักร วัลลิโภคม, 2542 : Unpage) ได้แก่

1. ลักษณะเชิงพื้นที่ ซึ่งมักอยู่ในภูมิประเทศที่เด่น เช่น วัดสวนบ้านแก้ว ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี มีความโดดเด่น ชวนสงสัย ว่าเหตุใดพื้นที่นี้จึงร่วมกัน เป็นทั้งพื้นที่วัดที่ประทับกับพื้นที่สถานศึกษาในสถานที่เดียวกัน

2. พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า ชุมชนได้สร้างความหมายให้แก่พื้นที่ที่มีความสำคัญ ผ่านการผูกเรื่องเล่า ตำนาน ในอดีตเป็นเรื่องราวขานกันมาจนกลายเป็นความเชื่อในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตำนานได้ผูกโยงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน เข้ากับพลังบางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น วัดสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรีนั้น อดีตเคยเป็นที่ประทับของอดีตสมเด็จพระราชินีองค์หนึ่งของประเทศไทย ยาวนานถึง 18 ปี ท่านได้ทรงสร้างคุณูปการสำคัญแก่ชาวจันทบุรีด้วยความพระเมตตา เมื่อทรงเสด็จสวรรคตไปแล้วก็ยังคงมีความเชื่อของชุมชนในความมีพระเมตตาที่จะดูแลปกป้องชาวจันทบุรี ให้มีความสุขความเจริญ โดยมีประเพณีของชุมชนต่อเนื่องมานาน โดยในทุกวันที่ 22 พฤษภาคม ของทุกปี ณ ลานพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี วัดสวนบ้านแก้ว ได้มีพิธีบำเพ็ญกุศลและวางพวงมาลาวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ต่อเนื่องมายาวนานจนเป็นประเพณีบนพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งตำนานได้ผูกโยงความเป็นตัวตนของคนในชุมชนเข้ากับพลังบางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ มีความเชื่ออีกบางประการคือ เมื่อผู้ใดมีความประสงค์ตามคำขอ ทั้งในเรื่องการขอโชคลาภ ความรัก การศึกษา เหล่านี้ก็นำดอกกุหลาบสีชมพูมาถวาย

ณ ลานพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี วังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีทรงโปรดกุหลาบสีชมพู หากผู้ใดนำกุหลาบสีชมพูมาถวายจะได้สมความปรารถนาตามคำขอ นอกจากเรื่องของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในวังสวนบ้านแก้วแล้ว ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวของพ่อปู่โป่งลานที่ชุมชนมีความเชื่อยาวนานว่า ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะในพื้นที่นี้มายาวนานเช่นเดียวกัน ในทุก ๆ ปีจะมีประเพณีวิ่งโป่งลาน โดยมีวิถีปฏิบัติร่วมอยู่ในความเชื่อของชุมชน เพื่อสักการะบูชาและขอพรอันศักดิ์สิทธิ์จากพ่อปู่โป่งลาน เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ

3. ร่องรอยกิจกรรมทางศาสนา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จะมีร่องรอยหรือสัญลักษณ์ที่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นร่องรอยศักดิ์สิทธิ์ปรากฏอยู่ โดยมีความเกี่ยวข้องกับตำนานในพื้นที่ เช่น ตำนานในพื้นที่วังสวนบ้านแก้ว เล่ากันว่า ศาลพ่อปู่โป่งลาน เดิมเป็นศาลเพียงตาเล็ก ๆ นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ภายหลังได้นิมิตเห็น จึงทรงโปรดเห็น จึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อตามลักษณะนั้น ๆ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีรั้วอิฐโปรงล้อม ไว้ที่เนินเขาโป่งลานนอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงได้ทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐาน ศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบันจึงตั้งอยู่ในอาณาเขตวังสวนบ้านแก้วดังกล่าว มีการทำบุญทางศาสนาทุกปี และที่ศาลพ่อปู่โป่งลานจะมีพวงมาลัยสวยงามจากร่องรอยของผู้ที่มาสักการะ

ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (2546 : 136) นำความเห็นของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber. 1970 : Unpage) มาใช้ในการอธิบายว่า โลกศักดิ์สิทธิ์ได้แทรกซึมเข้ามาอยู่ในธรรมชาติและวิถีของชีวิตตามคติความเชื่อของคนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งสถิตอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันศาสนาหลักต่าง ๆ ของโลก มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาทิ วัตถุหรือสัญลักษณ์บางสิ่งบางอย่าง รวมไปถึงบุคคลบางคนบางกลุ่มที่ผูกติดกับสถานที่ จนพื้นที่นั้นถูกนิยามให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิม หรือศาสนาหลักต่างเลือกที่จะสร้างวัตถุและสถานที่เชื่อมโยงโลกสามัญกับโลกศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติทางสังคมและการจัดการเชิงพื้นที่ที่เสมือนรักษาจิตของชุมชน

ในการทบทวนวรรณกรรมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเนื้อหาที่กล่าวมานี้มีความสำคัญกับการทำความเข้าใจถึงประเด็นในการทำวิจัยครั้งนี้อย่างยิ่ง ส่งผลต่อการมองปรากฏการณ์ในพื้นที่ทางการวิจัยและการศึกษาให้มีความชัดเจนเพื่อการวิเคราะห์ที่เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างสูงเป็นกลุ่มสินค้าท่องเที่ยวที่มีความสำคัญยิ่งในทางสังคมวัฒนธรรม โดยการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ยังเป็นกิจกรรมที่ร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบให้ได้มาตรฐาน มีการนำเสนอแนวทางใหม่ในการจัดการเพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์ท่องเที่ยวโลก บนพื้นฐานเรื่องการอนุรักษ์พร้อม ๆ กับพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน

คำจำกัดความที่เกี่ยวข้อง

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการ

2. นักท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คือ กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจอยากเห็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่ได้รับรู้มา เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวนั้น มีความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสุนทรียภาพในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม

3. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ วังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปราสาทหินพิมาย อนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจัน สะพานข้ามแม่น้ำแคว เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อาจจำแนกประเภทได้ดังนี้

1. อุทยานประวัติศาสตร์ (Historical Park)
2. ซากอารยธรรม แหล่งโบราณคดี เมืองโบราณ (Dead Monuments Archaeological Sites)
3. พระราชวัง วัง พระตำหนัก ตำหนัก พระที่นั่ง คู่มา (Place / Residence of royalty)
4. ศาสนสถาน (Religious Place)

5. ปราสาทหิน ปรางค์ กู่ (Sandstone Sanctuary)
 6. อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาลวีรชน สุสาน (Monument)
 7. พิพิธภัณฑ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (Historical and Cultural Museum)
 8. ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมือง คูเมือง (Fortress / City Wall / City / Gate / Moat)
 9. สิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม (Other Historical and Cultural Elements)
 10. สิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Building)
4. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดีเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อาจจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ต่าง ๆ อาทิ ทิวทัศน์ทางศิลปะขอม ตามรอยพ่อขุนเม็งราย เทียวอุทยานประวัติศาสตร์ ชมซากอารยธรรมโบราณสถานต่าง ๆ อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน สิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อันรวมไปถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงวรรณกรรม (Literary Tourism) ที่เป็นการเดินทางเยี่ยมชมสถานที่ที่ปรากฏในตำนาน นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ หรือสถานที่ที่เป็นแรงบันดาลใจให้นักเขียนสร้างสรรค์นวนิยายขึ้นมา นอกจากนี้อาจรวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของทหาร (Militarism Heritage Tourism) ซึ่งหมายถึงการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของทหาร เช่น ค่ายทหารเก่า เขาค้อ ภูหินร่องกล้า หรืออนุสรณ์สถานต่างๆ (ปรีดี พิศณุมิวธิ์. ออนไลน์. 2563)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้พยายามสืบค้นเอกสารในเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับประเด็นการวิจัย ซึ่งในที่นี้สามารถนำมาสรุปรวบรวมได้ ดังต่อไปนี้

นางนภัส ศรีสงคราม (2547 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การสื่อสารทางวัฒนธรรมด้านอัตลักษณ์ และสัณยวิทยาของชาวไทยโซ่งในหมู่บ้านคอนเตาอิฐ จังหวัดกาญจนบุรี งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาวไทยโซ่งหมู่บ้านคอนเตาอิฐ

ศึกษาบทบาทของการสื่อสารที่มีต่อวัฒนธรรมด้านอัตลักษณ์ และสำนึกของชาวไทยโซ่ง โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ โดยมีการสังเกตการณ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตของชาวไทยโซ่ง มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำหมู่บ้านผู้นำสตรีของชาวไทยโซ่ง มีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้าน นอกจากนี้ยังได้ค้นคว้าจากเอกสารทางด้านประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวไทยโซ่ง ผลการวิจัยพบว่า “การสื่อสาร” มีบทบาททางด้านอัตลักษณ์และสำนึกของชาวไทยโซ่งเป็นอย่างมาก การสื่อสารมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของชาวไทยโซ่งที่จะทำให้วัฒนธรรมดำรงอยู่หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมของสังคมอื่นรอบข้างการสื่อสารมีส่วนในการสืบสาน สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มาจากบรรพบุรุษด้วยตัวเอง สำหรับการสร้างอัตลักษณ์นั้น พบว่า การสื่อสารมีส่วนทำให้ชาวไทยโซ่งรุ่นลูกรุ่นหลานเกิดความรักหวงแหน และรักษาวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของตนไว้ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตนต่อไป นอกจากนี้แล้วการสื่อสารยังมีบทบาทในความเป็นสำนึกของชาวไทยโซ่ง โดยสื่อให้เห็นความหมายและให้เห็นประโยชน์ในการใช้สอยอีกด้วย

มริสสา ล่ามกิจจา (2549 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง องค์ประกอบเชิงสำนึกที่ปรากฏในเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยรัฐบาลและเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบเชิงสำนึกที่ปรากฏบนเว็บไซต์มหาวิทยาลัยของรัฐบาลและเอกชน ผลการวิจัยพบว่าเว็บไซต์ของรัฐบาลมีองค์ประกอบเชิงสำนึกหลักคือ ชื่อสถาบันภาษาไทยและอังกฤษ ตราสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการแสดงความหมายโดยอรรถที่สื่อความหมายถึงความเป็นมหาวิทยาลัยนั้น ๆ องค์ประกอบเชิงสำนึกหลักนี้มักจะอยู่ในส่วนหน้าของเว็บไซต์ ส่วนองค์ประกอบเชิงสำนึกอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย อาคารที่เป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยจะปรากฏอยู่ในส่วนของเนื้อหาของเว็บไซต์เพื่อสื่อความหมายโดยนัยของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ ส่วนเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยเอกชนมีองค์ประกอบเชิงสำนึกหลักคือ ชื่อสถาบันภาษาไทยและอังกฤษ ตราสัญลักษณ์เช่นเดียวกับของรัฐบาลซึ่งเป็นการสื่อความหมายโดยอรรถของมหาวิทยาลัยนั้น และมีความหมายโดยนัยที่สื่อถึงความหมายของปณิธาน หรือคำขวัญของมหาวิทยาลัยนั้น ๆ มีภาพอาคารที่เป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย ภาพเกี่ยวกับความสำเร็จของนักศึกษาที่เป็นรูปแบบของภาพเคลื่อนไหว ซึ่งทั้งหมดอยู่ในส่วนหน้าของเว็บไซต์ ส่วนโทนสีจะใช้ของมหาวิทยาลัย เข้ามาผสมผสานเป็นองค์ประกอบเพื่อให้ดูสวยงาม สะดุดตา และน่าสนใจยิ่งขึ้น ในส่วนของความแตกต่างขององค์ประกอบของทั้งสองมหาวิทยาลัยพบว่า มหาวิทยาลัยเอกชนมีองค์ประกอบเชิงสำนึกที่มีรายละเอียดและซับซ้อนมากกว่ามหาวิทยาลัยรัฐบาล ทั้งในด้านของการใช้โทนสี การเลือกภาพที่อยู่ในองค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบย่อย ซึ่งทำให้หน้าเว็บมีความสวยงามและน่าสนใจมากกว่าหน้าของมหาวิทยาลัยรัฐบาล

กิตติ คงตุก (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง เพลงทยอยใน 3 ชั้น ในมุมมองของสัตววิทยา ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กรอบแนวความคิดสัตววิทยามาเป็นเครื่องมือในการสะท้อนภาพความหมายของคีตกวี ว่าดนตรีไทยมีกลวิธีในการสร้างสรรค์ผลงานเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังรับรู้ได้อย่างไร ผลการวิจัยพบว่า เพลงทยอยใน 3 ชั้นที่ได้นำไปใช้ประกอบการแสดงใน โขน ละคร ในอารมณ์โศกเคลื่อนไหวนั้น มีการใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความหมายโดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับความหมายโดยตรงเป็นลักษณะที่มุ่งแสดงความสัมพันธ์เชิงดนตรีผ่านการสะท้อนให้เห็นถึงที่มาที่ไปและยังคงเอกลักษณ์ทางด้านการสื่อความหมายของเพลงทยอยใน 3 ชั้นเอาไว้ได้ ส่วนในระดับความหมายแฝงเกิดจากการที่สังคมได้ใส่ความหมายด้านวัฒนธรรมทับลงไปในความหมายเบื้องต้นหรือชั้นแรก จนสามารถเกิดความหมายในระดับที่สองตามมา ซึ่งเป็นการสะท้อนค่านิยมการจัดระดับความสามารถและสถานะภาพของนักดนตรีผู้ประพันธ์เพลงรวมไปถึงรสนิยมและการให้ค่างานศิลปะของผู้คนในสังคมด้วย ประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติม ก็คือ การสื่อความหมายทั้งสองระดับนั้นเกิดขึ้นได้เพราะปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ และการรับรู้ความหมายของคนในสังคม หรือถ้าอีกนัยหนึ่งคือ ความหมายที่ปรากฏขึ้นนั้นเป็นผลมาจากระบบของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ นั่นเอง

จิตติวัฒน์ นงนุช (2550 : 269 - 299) ได้วิจัยเรื่องสัญลักษณ์แห่งสถานที่ กรณีศึกษาชุมชนชาวจีนย่านตลาดน้ำ กรุงเทพฯ โดยใช้แนวความคิดปรากฏการณ์ศาสตร์และสัตววิทยาเป็นกรอบในการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อขยายขอบเขตความเข้าใจทางปรากฏการณ์เกี่ยวกับการเมืองและสถาปัตยกรรม ผลการวิจัยพบว่า สัมผัสการรับรู้สถานที่เกิดจากองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญ 5 ประการ คือ 1) ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังเหลืออยู่ 2) วิถีชีวิตในรูปแบบพุทธของชาวจีน 3) การซ้อนทับของกิจกรรมสถานที่เดียวกันอย่างแยกไม่ออก 4) ผู้คนเชื้อสายจีน และ 5) สัญลักษณ์ทางพิธีกรรมความเชื่อ ตลอดจนสถาปัตยกรรมและภาษาที่ใช้สื่อสารกัน นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับอาคารและที่ว่างในย่านตลาดน้อยซึ่งพบว่า สัมผัสการรับรู้สถานที่นั้นเกิดจากสัญลักษณ์ที่สำคัญสี่ประการ คือ ผู้คนที่อยู่อาศัย ระบบที่ว่างที่ยังมีความหมายทางสัญลักษณ์รวมทั้งพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากความเชื่อดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีรูปแบบทางเศรษฐกิจสังคม ทั้งนี้สัญลักษณ์ทั้งหมดนี้นำไปสู่การตีความและสร้างความหมายให้เกิดขึ้น ในชุมชนซึ่งเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่แน่นอนของคนในชุมชนที่ได้ใช้ชีวิตร่วมกันมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

สุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ (2550 : 12 - 14) ได้วิจัยเรื่องระหัดวิดน้ำลำตะคอง สัญลักษณ์ของเทคโนโลยีพลังน้ำพื้นบ้าน โดยพิจารณาระหัดวิดน้ำในฐานะที่เป็น “สัญลักษณ์” สำคัญของปรากฏการณ์ทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า ระหัดวิดน้ำเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ลึ้นไหลและกินความหมายที่ครอบคลุม วิถีชีวิต และชุมชนลุ่มน้ำลำตะคองที่หลากหลาย เป็นตัวอย่างสำคัญ

ของการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อนิยามการพัฒนาหรือจัดการกับทรัพยากรกลุ่มน้ำที่ชาวบ้านรายย่อย และคนธรรมดาสามัญมักถูกเบียดขับให้กลายมาเป็นคนจนหรือคนชายขอบ ทั้ง ๆ ที่ระหัดวิดน้ำ ที่ครั้งหนึ่งนั้น ได้เคยมีบทบาทสำคัญต่อสภาพวิถีการดำรงชีวิตของชาวนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่มาในขณะนี้ต้องกลายมาเป็นสัญญาณแห่งมายาคติของสินค้าสมัยใหม่ที่หลุดลอยไปจากรากฐานเดิมของชุมชนอย่างสิ้นเชิง

อัจฉรา ปันทรานวงศ์ (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง มายาคติและอุดมการณ์ในโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 การวิเคราะห์ด้วยวิธีสัญวิทยา วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความหมายของโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 โดยใช้วิธีสัญวิทยา (Semiotic Analysis) ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความหมายในโฆษณาหาเสียงของพรรคไทยรักไทยทั้งที่เป็นความหมายโดยตรงและโดยนัย เกิดจากสัญญาณประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสัญญาณประเภทภาพและภาษา โดยสัญญาณเหล่านี้ประกอบกันเข้าภายใต้รหัสทางเทคนิคและรหัสทางสังคม การวิเคราะห์ความหมายโดยตรงและโดยนัยเพื่อหาแบบแผนโครงสร้างความหมาย พบว่า มีทั้งหมด 3 แบบแผนด้วยกัน ได้แก่ โครงสร้างประเภทคู่ตรงข้าม (Binary Oppositions) โครงสร้างประเภทการเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย (Metaphor) ส่วนน้อยแทนส่วนใหญ่ (Metonymy) และโครงสร้างแบบการเล่าเรื่อง (Narratives) นอกจากนี้ยังพบว่า สามารถอ่านความหมายได้หลากหลาย ได้แก่ แบบสอดคล้องกับอุดมการณ์หลัก แบบต่อรองความหมายใหม่ และแบบต่อต้านอุดมการณ์หลัก หรือการอ่านแบบสลายมายาคติ ซึ่งการวิเคราะห์พบว่าโฆษณาหาเสียงใช้ระบบความหมายสัญญาณเพื่อสร้างความหมายมายาคติที่สนับสนุนอุดมการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ มายาคติแห่งอุดมการณ์ชาตินิยมใหม่ของพรรคไทยรักไทย มายาคติแห่งอุดมการณ์การเมืองแบบอุปถัมภ์ มายาคติแห่งอุดมการณ์ความเป็นคนอื่น และมายาคติแห่งอุดมการณ์ชนชั้นกลาง ทั้งนี้มายาคติและอุดมการณ์เหล่านี้เป็นไปเพื่อสนับสนุนค้ำจุนผลประโยชน์ของชนชั้นที่มีอำนาจเหนือในทางการเมืองและเศรษฐกิจ คือชนชั้นนายทุนและชนชั้นกลาง อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า การอ่านความหมายโฆษณาของผู้รับสารอาจแตกต่างหลากหลายกันออกไป ซึ่งหมายความว่าชนชั้นล่างยังพอมิ “พื้นที่” ในการต่อสู้ทางอุดมการณ์อยู่บ้าง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งเสริมสร้างความรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ให้แก่ประชาชนที่มีต่อการสื่อสารทางการเมืองประเภทการโฆษณาหาเสียงให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

พงศ์ฤทธิ พลเลิศ (2553 : 87 - 91) ได้ทำวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดแนวความคิดความเชื่อผ่านการใช้ภาพถ่ายตกแต่งบ้าน กรณีศึกษาบ้านบางสะแก อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี โดยใช้ทฤษฎีสัญวิทยาและแนวความเชิงโครงสร้างนิยามมาเป็นกรอบในการศึกษาเพื่อค้นหาคำความหมายของภาพถ่ายตกแต่งบ้านว่าแนวความคิดความเชื่อปรากฏให้เห็น ผลจากการวิจัยพบว่า ภาพถ่าย

ตกแต่งบ้านมีแนวความคิดความเชื่อปรากฏให้เห็น 3 ลักษณะ คือ 1) คุณค่าทางสังคม ได้แก่ ความรัก เทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และการประเพณีตามจารีตประเพณีของสังคม 2) ความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ความรักและศรัทธาในบรรพบุรุษ และ 3) คือแนวความคิดเกี่ยวกับการนำเสนอตัวเอง ซึ่งมีภาพความสำเร็จในชีวิต และการนิยมในยศถาบรรดาศักดิ์เป็นเนื้อหาที่แฝงเร้นอยู่ในภาพถ่ายตกแต่งบ้าน สำหรับวิธีการนำเสนอ นั้น พบว่า ความหมายที่เกิดจากภาพถ่ายจะมีสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบในการสร้างความหมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นความหมายโดยนัย นอกจากนี้ประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมก็คือ การรับรู้ความหมายของสัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น จะมีการมีใช้รูปแบบการสื่อความหมายในหลาย ๆ ลักษณะ เช่น การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย การใช้ส่วนย่อยแทนความหมายถึงส่วนใหญ่ และการใช้ชุดของสัญลักษณ์สื่อความหมายในกระบวนการทัศนเดียวกัน รวมทั้งยังพบว่าแต่ละแนวความคิดความเชื่อที่ปรากฏให้เห็นผ่านการใช้ภาพถ่ายตกแต่งบ้าน มีการหยิบยืมสัญลักษณ์ในบริบทอื่นมาใช้ในการสื่อความหมายภายใต้กรอบบริบทหนึ่งอีกด้วย ซึ่งนั่นย่อมแสดงให้เห็นว่าความหมายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการใช้ชุดของสัญลักษณ์ย่อย ๆ มาประกอบสร้างกันขึ้นมาเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความหมายที่ต้องการ

พงศ์ฤกษ์ พลเลิศ (2554 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทการใช้สื่อพื้นบ้าน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดเก่าห้อง อ.บางปลาหมอ จ.สุพรรณบุรี โดยใช้ทฤษฎี สัญลักษณ์และแนวความเชิงโครงสร้างนิยามมาเป็นกรอบในการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ บทบาทของการใช้สื่อพื้นบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลจากการวิจัยพบว่า สื่อพื้นบ้านมีเนื้อหาที่เป็นคุณค่าความหมายเชิงสัญลักษณ์อยู่ 3 ประการคือ ประการแรก ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ โบราณสถาน/โบราณวัตถุ และตำนานที่สืบทอดกันมา ประการที่สองคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม รวมทั้งสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ และประการสุดท้ายคือคุณค่าทางสังคม อันได้แก่ ความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมไทย-จีน และการยึดถือจารีตประเพณีของสังคม เป็นแนวคิดที่ซ่อนเร้นอยู่ในสื่อพื้นบ้าน ส่วนรูปแบบของการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์พบว่า สื่อพื้นบ้านมีลักษณะของการสื่อความหมายโดยนัยเป็นหลัก ซึ่งจะต้องอาศัย การตีความข้อมูลเชิงลึกร่วมกับบริบททางสังคม มาทำความเข้าใจจึงจะสามารถเข้าใจความหมายได้อย่างทอแม้นอกจากนี้ยังใช้องค์ประกอบของสัญลักษณ์ย่อย ๆ มาสร้างเป็นความหมายที่ต้องการจะสื่อสารได้อีกด้วย

กระรัตพลอย ถั่วแก้ว (2558 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการผลิต การนำเสนอ และการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ในรายการเดอะวอยซ์ไทยแลนด์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการผลิต เนื้อหา และวิธีการนำเสนอ รวมทั้งวิเคราะห์ความหมายและการประกอบสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเนื้อหาและวิธีการนำเสนอในรายการเดอะวอยซ์

ไต้หวัน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตของรายการเดอะวอยซ์ไต้หวัน มีการถ่ายทำรายการแบบแบ่งถ่ายเป็นช่วง และการถ่ายทำแบบดำเนินรายการต่อเนื่อง โดยมีการบันทึกเทปเอาไว้ทุกกล้องและ ไม่มีการกำหนดเรื่องราวโดยสคริปต์แบบสมบูรณ์ แต่มีการควบคุมเรื่องราว และเนื้อหาในขั้นก่อนและหลังการผลิต อีกทั้งมีการควบคุมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในทุกขั้นตอนการผลิต ในส่วนเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ พบว่า มีวิธีการนำเสนอใน 2 รูปแบบสำคัญ ได้แก่ รูปแบบการแข่งขันบนเวที และรูปแบบวีทีอาร์ต่าง ๆ ซึ่งมีการตัดสลับระหว่าง 2 รูปแบบการนำเสนอดังกล่าวตลอดทั้งรายการ ในส่วนความหมายเชิงสัญลักษณ์ในรายการ พบว่า มีการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์แบ่งได้เป็น 4 กลุ่มความหมาย ได้แก่ 1) ความหมายเกี่ยวกับ “นักร้อง” 2) ความหมายเกี่ยวกับการแข่งขัน 3) ความหมายเกี่ยวกับ “รายการ” และ 4) ความหมายพิเศษอื่น ๆ โดยแต่ละความหมายเกิดจากการสร้างความหมายผ่านสัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ สัญลักษณ์ ภาพ สัญลักษณ์คำพูด สัญลักษณ์เพลง สัญลักษณ์จากประวัติและชื่อเสียงของโคช รวมทั้งการแสดงของโคชประกอบกัน สำหรับปัจจัยภายในองค์กรการผลิตที่มีอิทธิพลต่อเนื้อหาและการนำเสนอในรายการเดอะวอยซ์ไต้หวัน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านการควบคุมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ 2) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ผลิต ประกอบด้วยผู้ผลิต ฝ่ายผลิต และทีมกำกับดนตรี 3) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ร่วมรายการ ประกอบด้วย โค้ชและผู้เข้าแข่งขัน และปัจจัยภายนอกองค์กรการผลิต ได้แก่ 1) ปัจจัยผู้รับสาร ประกอบด้วย ปัจจัยผู้รับสารด้านผลตอบรับ (Feedback) และปัจจัยผู้รับสารด้านกลุ่มเป้าหมาย (Target Group) 2) ปัจจัยด้านสถานการณ์ทางสังคมและการเมือง 3) ปัจจัยด้านระบบลิขสิทธิ์เพลง 4) ปัจจัยผู้สนับสนุนรายการ

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาในข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแนวทางการศึกษาความหมายเกี่ยวกับสัญลักษณ์นั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวิธีวิทยาอื่น ๆ ในทางสังคมศาสตร์ เนื่องจากมีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง ส่วนแนวทางการศึกษาในด้านสัญลักษณ์ นับว่าเป็นวิธีวิทยาที่สามารถจะอธิบายของความหมายที่มนุษย์ได้สร้างและถ่ายทอดผ่านระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะในเรื่องการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีนัยให้นำค้นหาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้จึงได้มีความพยายามในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ที่ซ่อนตัวอยู่ในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งเน้นไปที่การค้นคว้าหาความหมายและคุณค่าที่แฝงอยู่ของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีความผูกพันกับชาวจันทบุรีมาช้านาน ถือว่าเป็น “สัญลักษณ์” (Sing) ประเภทหนึ่งที่มีความหมายลึกซึ้งและมักจะซ่อนตัวอยู่ในระดับลึกเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้โดยง่าย แต่ขณะเดียวกันก็มีความหมายและคุณค่าชวนให้น่าศึกษาเป็นอย่างมาก สำหรับการรอบการวิจัยในครั้งนี้ มีแนวคิดทางด้านสัญวิทยา (Semiology) ว่าด้วยการแปลความหมาย (Meaning) เป็นหลักสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาออกเป็นประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

แหล่งข้อมูลและพื้นที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่องนี้เป็นดำเนินการภายใต้กรอบทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) หรือสัญศาสตร์ (Semiotics) ซึ่งสนใจในการวิเคราะห์ความหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นแหล่งข้อมูลและพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา โดยการลงพื้นที่คัดเลือกสิ่งต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้ว มาทำการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ภายใต้กรอบแนวคิดด้านสัญวิทยา (Semiology) ในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ มีสิ่งเด่น ๆ คือ พระบรมราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี พระตำหนักใหญ่ (ตำหนักเทา) พระตำหนักดอนแค (ตำหนักแดง) เรือนเทา เรือนเขียว เรือนแดง ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลท่านราชเลขา ศาลพระภูมิเจ้าที่ สื่อสมเด็จพระเจ้าบรมมหาเจ้าลักขณธรรมาธิบดีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หนังสือทรงอ่าน รอยนัยพระที่นั่งสวนส่วนพระองค์ การชลประทานท้องถิ่นในวังสวนบ้านแก้ว ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้หลอมรวมอยู่ในเรื่องราว อันมีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งชาวจันทบุรีได้ให้ความเคารพ รัก เทิดทูน และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงพระกรุณาต่อชาวจันทบุรีดังกล่าวมานั้น ถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญต่อเรื่องราวอันน่าสนใจ เป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ทรงคุณค่าและมีนัยต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงเลือกวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ เป็นแหล่งข้อมูลหลักในการศึกษาปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ในปัจจุบันที่ดำรงอยู่ เพื่อค้นหาคุณค่าและความหมายที่แฝงเร้นดังกล่าว

ประเภทของแหล่งข้อมูล

ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้พยายามศึกษาถึงการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว โดยมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและปรากฏอยู่ในวังสวนบ้านแก้ว ที่เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้จะขอแบ่งประเภทของแหล่งข้อมูลดังนี้

ข้อมูลประเภทเอกสาร

แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวังสวนบ้านแก้วและเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องราวของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เนื่องด้วยท่านเป็นเจ้าของวังสวนบ้านแก้วในอดีต และในแต่ละปรากฏการณ์ในปัจจุบันของวังสวนบ้านแก้ว ล้วนแต่สืบเนื่องมาจากเรื่องราวในอดีตทั้งสิ้น อาทิ หนังสือ วรรณกรรม แผ่นพับ โปสเตอร์ และสื่อประชาสัมพันธ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวังสวนบ้านแก้ว รวมทั้งการวิเคราะห์วรรณกรรมต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะช่วยให้มีประโยชน์และเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

แบบสังเกต

แบบสังเกต (Observation Form) คือ เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสังเกตเป็นชุดของพฤติกรรมที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาโดยการใช้แบบสังเกตแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) โดยการลงพื้นที่สังเกตว่ามีสิ่งใดที่ควรจะทำการศึกษา เพื่อนำมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่าในงานวิจัยเรื่องนี้ “สิ่งปลูกสร้าง” นับว่า เป็นแหล่งข้อมูลหลัก ที่งานวิจัยชิ้นนี้ได้ให้ความสำคัญในการวิเคราะห์เป็นอย่างมาก สำหรับการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการสำรวจพื้นที่วังสวนบ้านแก้ว ในส่วนของการก่อสร้างอาคารสถานที่ทั้งภายในและภายนอกตัวสถานที่เหล่านั้น พบว่าในส่วนของภายในประกอบด้วย ภายในพระตำหนักใหญ่ (ตำหนักเทา) ซึ่งปัจจุบันได้จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ วังสวนบ้านแก้ว จัดแสดงของใช้ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่นำมาจากวังสุโขทัย ส่วนภายนอกทั้งสี่ทิศนั้น มีสิ่งปลูกสร้างที่น่าสนใจ เช่น พระบรมราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ที่ตั้งอยู่ ณ บริเวณวังสวนบ้านแก้วอนุสรณ์สถาน พระทรงปืนประทับนั่งบนพระแท่นชวนให้น่าติดตามค้นหา ซึ่งความหมายว่ามีสิ่งใดแฝงเร้นสำคัญอยู่หรือไม่ ส่วนส่วนพระองค์ที่มีสิ่งปลูกสร้างบางส่วนที่สร้างขึ้นคล้ายกับสถานที่เคยประทับในพระตำหนักเวนครีต ประเทศอังกฤษ เรือนเทา เรือนแดง เรือนเขียว ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลท่านราชเลขาเหล่านี้ เป็นต้น

ในงานวิจัยเรื่องนี้ “สิ่งของเครื่องใช้” นับว่าเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เช่น สิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตลอดจนพระองค์ ซึ่งมีรูปแบบของความทันสมัยในยุคของพระองค์ฯ รูปภาพจัดแสดงซึ่งมีภาพพระบรมฉายาลักษณ์สำคัญ

ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงฉายพระรูปร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 สิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นงานจากต่างประเทศ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ และสิ่งของที่น่าสนใจ ในวังสวนบ้านแก้วอื่น ๆ ที่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์จำนวนมาก แสดงถึงนัยสำคัญที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยยังได้อาศัยแหล่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) และมีความรู้ในเรื่องราวของวังสวนบ้านแก้ว เช่น บุคลากรทางการศึกษา ข้าราชการที่ปรากฏว่ายังมีชีวิตอยู่ หรือบุตรธิดาของอดีตข้าราชการที่เคยรับรู้เรื่องราวในอดีตของวังสวนบ้านแก้ว รวมไปถึงเจ้าหน้าที่สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนามuseumมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ซึ่งมีหน้าที่ดูแลสถานที่แห่งนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของการวิจัยทั้งหมดอย่างทอ่งแท้แล้ว ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลไปพร้อมกับทำการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้นในทันที ซึ่งวิธีการนี้ นับว่ามีความสอดคล้องกับพงศกฤษฎี พละเลิศ (2554 : 42; อ้างถึงใน นิศา ชูโต. 2551 : 132) ที่ได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพไว้อย่างน่าสนใจ สรุปความได้ว่า การทำวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการที่ดำเนินงานไปพร้อม ๆ กัน และนักวิจัยนั้นก็คือ “เครื่องมือวิจัย” ที่มีความสำคัญมากที่สุด

เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ใช้แบบวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่พัฒนามาจากทฤษฎีสัญวิทยา มาเป็นเครื่องมือในการที่จะให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นความหมายเชิงสัญลักษณ์ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งการเก็บและรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

1. ทำการรวบรวมเอกสาร หนังสือ วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ มาเป็นฐานสำคัญในการวางโครงสร้างการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว

2. ทำการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือทางการวิจัย โดยใช้แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ของ โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) มาประยุกต์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่แบบวิเคราะห์สัญลักษณ์ ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของสัญลักษณ์ ซึ่งประกอบไปด้วย สัญลักษณ์ (Sign) รูปสัญลักษณ์ (Signifier) และความหมายของสัญลักษณ์ (Signified) โดยมีการวิเคราะห์ความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) และความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) รวมไปถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Relation) โดยพิจารณาความสัมพันธ์แบบตรงข้าม (Binary Opposition) แบบวากยสัมพันธ์

(Syntagmatic) และเชิงกระบวนทัศน์ (Paradigmatic) มาทำการวิเคราะห์จากตารางการวิเคราะห์สัญญา โดยในที่นี้จะพิจารณาตีความภายใต้บริบทของการสื่อความหมายเชิงสัญญาของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เท่านั้น

3. จัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และทำการบันทึกไว้

4. ทำการตรวจสอบข้อมูลผลการวิเคราะห์ โดยมีการบันทึกภาพถ่ายประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล เทียบเคียงกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จากนั้นจะนำผลการวิเคราะห์ดังกล่าว มาประมวลเข้าด้วยกัน

5. สรุปผลการวิเคราะห์ โดยจะมีการลดทอนข้อมูล (Data Reduction) ระหว่างเก็บข้อมูล และหลังเก็บข้อมูล โดยการให้ความหมายและการตีความออกเป็นประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย มีความพยายามเพื่หายจุดเน้น (Approach) ในอันที่จะนำไปสู่การตอบ โจทย์วิจัย

ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ในวังสวนบ้านแก้ว

ในการเก็บข้อมูลประเภทสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ ผู้วิจัยทำการลงพื้นที่เพื่อทำการตรวจสอบว่าสิ่งใดที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา แล้วทำการค้นคว้าข้อมูลประกอบการศึกษา โดยทำการบันทึกข้อมูลร่วมกับการวิเคราะห์ในทันที รวมไปถึงการบันทึกภาพถ่ายสิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว เฉพาะที่ทำการศึกษา

ข้อมูลประเภทเอกสาร

ในการเก็บข้อมูลประเภทเอกสาร อันได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆเช่น หนังสือ วรรณกรรม ดำนาน เรื่องเล่า รวมทั้งสื่อประชาสัมพันธ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งเบื้องต้นนั้นผู้วิจัย จะทำการทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีสัญญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยเพื่อนำมาวิเคราะห์ ความหมายในเชิงสัญญาวิทยาร่วมกับการจัดเก็บข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคล

ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลนั้น จะใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ “บุคคลหลัก” (Key Informant) ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อหลักๆที่จะใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ แบบกว้าง ๆ ไว้ก่อนล่วงหน้า ส่วนลักษณะคำถามจะเป็นคำถามประเภทปลายเปิดที่มีการปรับ แนวคำถามให้มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่วิจัยโดยคำนึงถึงโจทย์วิจัยเป็นหลักสำคัญ

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ แหล่งข้อมูลและวิธีการดำเนินการวิจัยในเรื่องนี้ เนื่องจากเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นไปในเรื่อง ของการทำความเข้าใจปรากฏการณ์และความหมายของสัญญา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องนี้ จะใช้หลักการเชิงทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยสามารถแยกแยะให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของปัจจัยต่าง ๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลดังกล่าวกลับมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นั้นในทันที โดยจะทำการเชื่อมโยงและตรวจสอบความสัมพันธ์กับประเด็นการวิจัย ซึ่งในวิจัยเรื่องนี้ มีประเด็นสำคัญกล่าวคือ ประเด็นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว

2. การวิเคราะห์ให้เห็นถึงความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นในงานวิจัยนี้ ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ใช้แบบการวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการอ่านหรือตีความ อันได้แก่ ตัวหมาย (Signifier) กับ ตัวหมายถึง (Signified) โดยจะเน้นไปที่การอ่านความหมายโดยตรงและโดยนัยร่วมกัน

3. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนั้น มาจำแนกออกเป็นการวิเคราะห์สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว แล้วนำความหมายที่ได้ทั้งหมดมาสรุปแจกแจง โดยเฉพาะความหมายที่ได้จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์

4. ข้อค้นพบที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยเรื่องนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทางด้านการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์เป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยจะพรรณนาให้เห็นถึงความหมายของสัญลักษณ์เหล่านั้น โดยจะต้องนำมาสรุปและเชื่อมโยงกับวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มานำเสนอในรูปแบบของการเขียนบรรยายหรือพรรณนาเป็นหลัก

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้ทำการวิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ประเด็นหลักสำคัญ ได้แก่ ประเด็นการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว ความสัมพันธ์ของข้อมูลที่น่าเสนอโดยทำการเชื่อมโยงกับแนวความคิดที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ นำเสนอเนื้อหางานวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดแบ่งเนื้อหาที่สำคัญ ๆ ดังนี้

บทที่ 4 เป็นการนำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเริ่มตั้งแต่ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นการรายงานทั่ว ๆ ไปของพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จากนั้นนำเสนอเข้าสู่ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งเป็นประเด็นหลักสำคัญในการศึกษา โดยในการวิเคราะห์นั้นจะแสดงความสัมพันธ์ของข้อมูล

ภายใต้ทฤษฎีสัญวิทย์าร่วมกับข้อมูลและวรรณกรรมต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้รวมไปถึงผลของการสังเกตและการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอผลการวิเคราะห์สัญญาณ มาทำการส่งเสริมการใช้สัญญาณในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัย ในบทนี้จะเป็นการนำเอาความคิดทั้งหมดที่ได้จากการศึกษามาประมวลผลการวิจัย โดยผู้วิจัยจะนำเนื้อหามาสสรุป ให้เชื่อมโยงกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และผลงานวิจัย ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการแสวงหาแนวทางในการสื่อสารเชิงสัญญาณต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การรายงานผลการวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผลของการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี โดยใช้รูปแบบของตารางในการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วทำการพรรณนาข้อมูลร่วมกับการวิเคราะห์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และรายละเอียดของเนื้อหาในแต่ละประเด็น ซึ่งผลการวิจัยสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็นดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว
2. ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว
3. ผลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว

การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของวังสวนบ้านแก้ว เป็นการรายงานถึงปรากฏการณ์ของพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว ที่จะได้ทำการนำเสนอต่อไป ขอสรุปเนื้อหาสำคัญๆดังนี้

สภาพทั่วไป

วังสวนบ้านแก้ว ปัจจุบันตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี ห่างจากตัวเมือง 6 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 316 ตรงทางแยกเข้าตัวเมืองและทางไปจังหวัดตราด บริเวณสามแยกเขาไร่ยา ด้านหนึ่งติดกับถนนรักศักดิ์ชุม อีกด้านหนึ่งติดกับถนนสุขุมวิท มีเนื้อที่ 687 ไร่ อดีตเคยเป็นพระราชฐานของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 วังสวนบ้านแก้วมีสภาพทางภูมิศาสตร์ ตั้งอยู่ระหว่างเขาเตี้ย ๆ ชื่อเขาโป่งลาน สภาพพื้นที่จะเป็นเนินเขา และเป็นที่ลาด มีลำคลองบ้านแก้วไหลพาดผ่าน เรียกว่า คลองบ้านแก้ว เดิมเป็นที่ทึบ มีต้นไม้ใหญ่อยู่ส่วนหนึ่ง นอกนั้นเป็นทุ่งหญ้า รกกว้าง มีที่ลุ่มและป่าช้า (ป่าน้ำท่วมขัง) โดยมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีทิวทัศน์ พรรณไม้ สนามกอล์ฟ ประกอบด้วย หมู่พระตำหนักและอาคารต่าง ๆ เช่น

พระตำหนักใหญ่ (ตำหนักเทา) ตั้งอยู่บนเนินที่ลาดลงไปยังหุบเขา เป็นพระตำหนักครึ่งตึกครึ่งไม้ชั้นครึ่ง สถาปัตยกรรมแบบยุโรปทาสีเทาทั้งหลัง สร้างด้วยไม้สักทอง เดิมเป็นพระตำหนักประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

พระตำหนักคอนแค้น (ตำหนักแดง) เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น สถาปัตยกรรมแบบยุโรป สร้างด้วยไม้สักทาสีแดง มีสระน้ำใหญ่อยู่ด้านหลังพระตำหนัก

เรือนเฑาะว์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียวทาสีเขียวทึบทั้งหลัง

เรือนแดง เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีแดงทั้งหลัง ยกใต้ถุนสูง เรือนแดงตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระตำหนักใหญ่ ห่างกันประมาณ 200 เมตร

เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียวทั้งหลัง ยกใต้ถุนสูง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากพระตำหนักใหญ่ประมาณ 200 เมตร

โรงทอเสื่อ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากพระตำหนักใหญ่ประมาณ 200 เมตร

อ่างรับน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากโรงทอเสื่อประมาณ 100 เมตร สร้างขึ้นเป็นคันกั้นน้ำ เพื่อลดความแรงของน้ำในขณะปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังที่พักน้ำ อ่างรับน้ำนี้ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอ่างรับน้ำแล้วปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังรางรคน้ำฝักทั้ง 9 ราง เพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตร

รางรคน้ำฝัก รางรคน้ำฝักตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวพระตำหนักใหญ่ จากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก รางน้ำแต่ละรางสร้างลดหลั่นกันมาเพื่อให้ น้ำไหลมาได้ตลอดทั้ง 9 ราง

สระตึกตาและบ่อน้ำ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าและด้านข้าง เชื่อมกับพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) สร้างด้วยอิฐบริเวณตัวขอบบนสระมีทางเดินรอบขอบสระและบริเวณใกล้เคียงติดต่อกัน มีการปูพื้นเป็นทางเดิน ภายในตัวสระด้านล่าง ฉาบด้วยปูน ในสระเดิมมีตึกตารูปผู้หญิงตั้งอยู่บริเวณกลางสระ

ซุ้มพวงหยก ลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้องอยู่ติดกับสวนส่วนพระองค์ด้านทิศเหนือ

ศาลพ่อปู่โป่งลาน ตั้งอยู่บนเนินเขาโป่งลาน ซึ่งชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมาเป็นเวลานานก่อนที่จะสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จะทรงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับในพื้นที่ดังกล่าว ต่อมาหลังจากที่เสด็จมาประทับประมาณปีเศษ จึงโปรดให้สร้างศาลขึ้นนอกเขตพระราชฐาน แต่เนื่องจากเกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาอยู่ในเขตพระราชฐาน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่นักศึกษาและชาวบ้านมากราบไหว้บูชา

ศาลท่านราชเลขาอยู่หน้าพระตำหนักแดง

ศาลพระภูมิเจ้าที่อยู่ทางทิศเหนือของสวนส่วนพระองค์

สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้) ลักษณะการสร้าง ก่อด้วยอิฐแดง เป็นลักษณะโปรงล้อมรอบบริเวณ เพื่อกั้นเป็นสวนส่วนพระองค์ สำหรับทำการเกษตรและเป็นที่พักผ่อนทางการเกษตร

สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ) ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของพระตำหนักใหญ่ ลักษณะเป็นสวนดอกไม้ มีสระเลี้ยงเต่าเลี้ยงปลา สระน้ำสร้างเป็นแนวลดหล่นกันลงมา เพื่อให้น้ำไหลเวียนจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เป็นสถานที่พักผ่อนพระราชหฤทัยของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ประวัติและความเป็นมา

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 มีพระราชอัธยาศัยโปรดธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏว่า ที่วังสุโขทัยและพระตำหนักต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษ ห้อมล้อมไปด้วยสวนดอกไม้ ต้นไม้ใหญ่น้อยต่าง ๆ ภายหลังที่เสด็จกลับจากยุโรปแล้ว จึงมีพระราชดำริที่จะหาที่ดินต่างจังหวัดที่มีอากาศดี เพื่อสร้างพระตำหนักที่ประทับสำหรับพักผ่อนอิริยาบถ และทรงเยี่ยมราษฎร หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ผู้จัดการสวนบ้านแก้ว ในเวลาต่อมา ทรงเล่าว่า ในการหาที่ดินในต่างจังหวัดนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีพระราชดำริไว้สองแห่ง คือ ที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดจันทบุรี แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นว่าเชียงใหม่อยู่ไกลจากกรุงเทพฯ มากเกินไป อีกทั้งการเดินทางไม่สะดวก จึงสนพระราชหฤทัย จังหวัดจันทบุรี เพราะระยะทางใกล้กว่า และยังสามารถเสด็จพระราชดำเนินเข้ากรุงเทพฯ ได้ในวันเดียว ประกอบกับผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรีในครั้งนั้น ได้กราบบังคมทูลแนะนำให้เสด็จไปประทับที่นั่นด้วย และในพุทธศักราช 2493 พลตรีหม่อมทิววงศ์วลัยศักดิ์ เลขาธิการพระราชวัง ได้สืบหาที่ดินในจังหวัดจันทบุรี และได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรที่ดิน โดยได้เสด็จไปตามถนนที่ยังไม่ได้ลาดยาง เต็มไปด้วยฝุ่นละอองและเป็นหลุมบ่อ รถพระที่นั่งกระแทกกระเทือนไปตลอดทางเป็นเวลาครึ่งวัน ในที่สุดได้ทรงพบสถานที่ ที่ต้องพระราชหฤทัยที่ตำบลบ้านแก้ว

จึงทรงตัดสินใจพระราชหฤทัยกู้เงินจากธนาคารเพื่อทรงซื้อที่ดินบริเวณดังกล่าวจากเจ้าของที่หลายรายรวมกันได้ 687 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ดินอยู่สองฝั่งคลองบ้านแก้ว มีลำคลองตัดผ่านกลาง เดิมเป็นป่าทึบมีต้นไม้ใหญ่อยู่ส่วนหนึ่ง นอกนั้นเป็นทุ่งหญ้าคากว้างรกร้าง มีที่ลุ่มและป่าช้า (น้ำป่าท่วมขัง) ด้วยมีพระดำริจะทรงทำไร่นาสวนอย่างที่เคยมีมาแต่เดิม ด้วยพระปรีชาด้านทำเลที่ดินจึงได้ทรงเลือกสถานที่แห่งนี้ เพราะจะทำการชลประทานได้ไม่ยาก และพระราชทานนามที่ดินตามชื่อตำบลว่า “สวนบ้านแก้ว”

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมครั้งแรก เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 โดยกรมทางหลวงจัดที่พักชั่วคราวเป็นที่ประทับ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในระยะแรก ๆ มีผู้ตามเสด็จไปอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง ขณะนั้นสวนบ้านแก้ว ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีน้ำประปาใช้ ต้องทำเครื่องปั่นไฟฟ้าใช้เอง และต้อง

ลบน้ำจากคลองบ้านแก้ว อีกทั้งไม่มีโทรศัพท์ เมื่อมีเรื่องด่วนที่ต้องติดต่อไปยังกรุงเทพฯ ต้องใช้โทรเลขในตัวจังหวัด ซึ่งห่างจากสวนบ้านแก้วประมาณ 8 กิโลเมตร

ในระยะแรกนั้น สวนบ้านแก้วยังมีสภาพเป็นป่า จึงมีการจัดสร้างที่ประทับชั่วคราว และมีเรือนรับแขกมีลักษณะเป็นแคมป์ทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบจากขึ้นก่อน จนประมาณสองปีต่อมา (พ.ศ. 2495) จึงได้รับสั่งให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ขึ้นสามหลัง เรียกว่า เรือนเทา เรือนแดง และเรือนเขียว เป็นแบบบังกะโล เรือนเทาอยู่ตรงกลางเป็นที่ประทับ เรือนเขียวเป็นที่ทำงาน และที่พักของราชเลขาฯ เรือนแดงเป็นที่พักของผู้ติดตาม

“สวนบ้านแก้ว” นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นสถานที่ตามพระราชดำริในการทดลองปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และผลไม้ นานาชนิด เพื่อเป็นตัวอย่างประทานความรู้ รวมไปถึงการส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎรในท้องถิ่น

ในการดำเนินกิจการ “สวนบ้านแก้ว” นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ทรงรับผิดชอบการดำเนินการในฐานะผู้จัดการและพระราชทานพระราชดำริ ให้ปลูกพืชสวนครัวและผลไม้ นานาชนิด ทั้งที่เป็นพืชที่ทรงนำมาจากต่างถิ่น และพืชในท้องถิ่น รวมไปถึงการเลี้ยงสัตว์พันธุ์ต่าง ๆ ด้วยต้องพระราชประสงค์ให้สวนบ้านแก้วเป็นไร้วัยอย่างมากกว่าเพื่อทำการค้า ดังนั้นเมื่อทดลองว่าการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดได้ผลดี ก็จะทรงนำความรู้ที่ได้จากการทดลองนั้น ไปเผยแพร่แก่ราษฎรในท้องถิ่น ในพระราชกรณียกิจนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้นักวิชาการจากสถานทดลองเกษตรจังหวัดจันทบุรี มาช่วยสอนชาวบ้านที่มีสวนไร่นาในระแวกนั้น และอาศัยเวลาว่างมารับจ้างทำไร่ที่สวนบ้านแก้ว ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้พิเศษแล้ว ยังนำความรู้จากไร่ทดลองไปปรับปรุงใช้ในกิจการของตนเองได้อีกด้วย

การทดลองปลูกพืชไร่ต่าง ๆ นั้น ในระยะแรกโปรดเกล้าฯ ให้ปลูกถั่วลิสงและนุ่น โดยมีพระราชประสงค์ให้ปลูกเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร แต่เนื่องจากพืชทั้งสองเป็นพืชที่ไม่เหมาะสมกับภูมิอากาศที่มีฝนตกชุกในเขตจังหวัดจันทบุรี ในระยะต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้ปลูกเงาะ ฝรั่ง มังคุด ลิ้นจี่ ฝรั่งไทย ทูเรียน โดยโปรดเกล้าฯ ให้นำทูเรียนพันธุ์ใหม่จากต่างถิ่นมาปลูก คือพันธุ์หมอนทอง ซึ่งปัจจุบันมีการปลูกอย่างแพร่หลายในจังหวัดจันทบุรี

ยิ่งไปกว่านั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงให้มีการทดลองการทำนาในบริเวณสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีโรงสีของพระองค์เอง และเนื่องจากลักษณะของพื้นที่เป็นเนินเขา จึงปลูกเป็นข้าวไร่

สำหรับการเลี้ยงสัตว์ โปรดเกล้าฯ ให้ส่งไก่พันธุ์ไข่จากต่างประเทศหลายพันธุ์มาทดลองเลี้ยงประมาณ 2000 ตัว และฟักไข่ไก่ด้วยเครื่อง นอกจากนี้ยังทรงเลี้ยงเป็ดพันธุ์ปักกิ่ง ห่าน

และวัวพันธุ์เนื้อ ประมาณ 100 ตัวโดยเลี้ยงตามธรรมชาติทั้งนี้เพื่อช่วยในการปราบหญ้า การที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงทดลองเลี้ยงสัตว์นั้น ด้วยต้องพระราชประสงค์เช่นเดียวกับการทดลองปลูกพืชต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการทดลองไปเผยแพร่แก่ราษฎรต่อไปเช่นกัน

จากการที่สภาพภูมิประเทศเป็นเนิน มีคลองไหลผ่าน การจัดการด้านระบบชลประทาน ในสวนบ้านแก้ว จึงให้น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำตามธรรมชาติ เพียงแต่ขุดรางส่งน้ำ ทำอ่างเก็บน้ำ ท่อระบายน้ำ ลดหลั่นลงมาเป็นระยะ ๆ เพื่อที่จะมีน้ำใช้ทุกฤดูกาลสำหรับปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสูบจากอ่างเก็บน้ำไปไว้ในถังคอนกรีตใต้ดิน ซึ่งอยู่ใต้อาคารต่าง ๆ ที่อยู่บนเนิน และร่อนน้ำฝนจากหลังคาตงมาเก็บไว้ด้วย ซึ่งใช้ได้ดี เพราะเมืองจันทร์ฝนชุก โดยการวางแผน และดำเนินการเรื่องชลประทานนี้ หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ผู้ทรงศึกษามาทางนี้ ทรงเป็นผู้รับผิดชอบ

เมื่อไรสวนพอเข้าที่แล้ว คือในราว 3 ปี หลังจากที่ได้เสร็จไปประทับที่สวนบ้านแก้วแล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักและเรือนต่าง ๆ ขึ้นเป็นการถาวร เช่นพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) พระตำหนักแดง (พระตำหนักคอนแค้น) พระตำหนักน้อยและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยให้เป็นไปอย่างประหยัดที่สุด เช่น อิฐ ซึ่งต้องใช้เป็นจำนวนมาก ยุ่งยากและแพงที่จะส่งมาจากกรุงเทพฯ ได้โปรดให้ช่างชาวจีนมาสอนเผาอิฐ เผากระเบื้องมุงหลังคาไว้ใช้เอง อิฐที่เผาเองนี้ จะมีอักษร ส.บ.ก. (สวนบ้านแก้ว) ประดับอยู่เป็นสัญลักษณ์ เป็นอิฐคุณภาพดีขนาดใหญ่ เช่นเดียวกับอิฐบางบัวทอง

ภายหลังจากที่ได้เสด็จมาประทับได้ประมาณห้าปี ทรงได้พัฒนาการทอเสื่อจันทบูร อันเป็นหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดจันทบุรี หลังจากได้ทอดพระเนตรถึงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของเสื่อจันทบูรจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงทอเสื่อขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะปรับปรุงวิธีการผลิตให้ทันสมัย มุ่งให้มีการพัฒนาต่อยอดทั้งทางด้านคุณภาพและรูปแบบ รวมไปถึงการฝึกอาชีพ การจ้างงาน และหาช่องทางในการนำเสนอสินค้า จนแพร่หลาย มีชื่อเสียงไปทั่วประเทศ

ระหว่างที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ประทับอยู่ ณ สวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี พระองค์ทรงปฏิบัติภารกิจสำคัญส่วนพระองค์ อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ได้พระราชทาน ไว้แก่ชาวจันทบุรี คือการพระราชทานพระราชานุเคราะห์แก่โรงพยาบาลจันทบุรี ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2483 อีกทั้งยังทรงขอการสนับสนุนจากรัฐบาลในสมัยนั้นเพื่อขยายกิจการ จนเป็นโรงพยาบาลที่ทันสมัยกว่าโรงพยาบาลในชนบทอีกหลายแห่ง

ที่มาแห่งพระราชานุเคราะห์นี้ เล่าสืบต่อกันว่า เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัด จันทบุรี เพื่อทอดพระเนตรที่ดินที่จะต้องด้วยพระราชประสงค์ครั้งแรก ในพุทธศักราช 2493 ระหว่างทาง ขณะช่วยข้าราชการเตรียมพระกระยาหาร ได้ทรงทำมีดบาดพระดัชนีเป็นรอยแผล

เล็ก ๆ เมื่อทำความสะอาดบาดแผลแล้วต้องพระราชประสงค์ผ้าพลาสติกเตอร์ปิดแผล แต่ไม่มีข้าราชการคนใดได้นำคิดตัวมาด้วยเลย จึงเสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงพยาบาลประจำจังหวัดแพทย์และพยาบาลต่างวิ่ง่วนในตึกโรงพยาบาลหลังเล็ก ๆ ที่คูทรุดโทรมและมีหลังเดียว ในที่สุดก็ค้นหาได้เศษพลาสติกยาวประมาณหนึ่งนิ้วครึ่ง นำมาทูลเกล้าถวาย ทำให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงสดพระราชหฤทัยยิ่งนักว่า หากประชาชนคนธรรมดาพาพียงโรงพยาบาลในยามเจ็บไข้ จะหาความสะดวกได้เพียงใด ด้วยเหตุนี้ พุทธศักราช 2497 จึงโปรดเกล้าพระราชทานตึกผ่าตัดที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้นให้กับโรงพยาบาลนี้ พระราชทานนามว่า “ตึกประชาธิปไตย” โดยมีตราศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นตราใน “สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์” เป็นตราประจำตึก และทรงสร้างพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานไว้

สวนบ้านแก้วมีลักษณะคล้ายวังที่มีความเรียบง่าย และไม่โปรดให้เรียกว่าวัง รับสั่งเรียกว่า “สวนบ้านแก้ว” ตลอดมา โดยไม่มีสัญลักษณ์ประจำพระองค์ปรากฏอยู่ ส่วนที่เรียกว่า “วังสวนบ้านแก้ว” นั้น เป็นการเรียกกันเองภายหลัง ให้หมายถึงบริเวณใกล้ที่ตั้งของพระตำหนัก ให้เห็นเป็นต่างไปจากบริเวณอื่น (พฤทธิสถาน ชุมพล, 2560 : 323 - 329)

ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว

ในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว ผู้วิจัยได้ทำการออกแบบและสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์สัญลักษณ์โดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์วิทยาเป็นแนวทางในการตีความข้อมูลสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้ว อันได้แก่ แบบการวิเคราะห์องค์ประกอบของสัญลักษณ์ (Sign) ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ประกอบไปด้วย รูปสัญลักษณ์ (Signifier) และความหมายของสัญลักษณ์ (Signified) ซึ่งแบบในการวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นนี้จะนำมาใช้ในการตีความหมาย (Interpretation) ทั้งความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย เพื่อทำความเข้าใจกับความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ หลังจากใช้แบบวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นมาทำความเข้าใจกับความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ทั้งจากความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยแล้ว จากนั้นจะทำการสรุปความหมายที่ได้โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์มาใช้ในการพรรณนาเพื่อแสดงความหมายในคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว พร้อมกันนี้จะได้นำเสนอผลการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) ควบคู่ไปกับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ดังกล่าว โดยมีประเด็นในการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จะทำการแยกวิเคราะห์ตามประเภทของแหล่งข้อมูล คือ ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้างของวังสวนบ้านแก้ว และข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

สิ่งปลูกสร้างของวังสวนบ้านแก้ว

สำหรับการวิเคราะห์สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้ว ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่คัดเลือกสิ่งต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้วมาทำการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ภายใต้กรอบสัญวิทยา (Semiotic) ในวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีสิ่งเด่น ๆ ในลำดับที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าสำคัญ ดังนี้

1. พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ตั้งอยู่บนบริเวณเนินซึ่งมีพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) อยู่เบื้องหลัง พระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์ในฉลองพระองค์ที่เรียบง่ายในพระอิริยาบถประทับบนพระแท่น พร้อมรั้วเหล็กคั่นพระแท่นประจําพระองค์อยู่สูงสุดมองเห็นได้ง่าย โดยส่วนล่างพระแท่น “เมฆรัศมี” ประจําพระองค์อยู่สองข้าง ประทับเด่นสง่าท่ามกลางแมกไม้ที่สวยงามโดยรอบ ประดิษฐานไว้ไม่สูงกว่าระดับสายตา พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตั้งอยู่ ณ ลานอนุสรณ์สถานวังสวนบ้านแก้ว ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นพระบรมรูปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ที่จะดำรงพระชนม์ชีพอย่างชาวบ้านโดยทั่วไป อยู่ในอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่น ทรงพิสดารทรงเรียบง่าย แต่ดูสง่างาม โดยได้รับพระบรมราชานุญาต ตามหนังสือที่ นร.0207/17124 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2542 โดยผู้ออกแบบคือนายสาโรจน์ จารักษ์ และผู้หล่อคือ พท.นภดล สุวรรณสมบัติ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระยศในขณะนั้น) ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน ในพิธีเปิดพระบรมราชินยานุสาวรีย์ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2543

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 1 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- สถาปัตยกรรมพระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 สมเด็จพระราชินีพระองค์หนึ่งของไทยซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่วังสวนบ้านแก้วในอดีต	- สิ่งปลูกสร้างสำคัญของสถานที่
	- พระบรมรูปปั้นพระอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่น เค้นสง่า ไม่สูงกว่าระดับสายตา - พระรูปปั้นเท่าพระองค์จริง - ตั้งอยู่ในสถานศึกษา - พิธีบวงสรวงทวยเทพปฤสัชขรณ สิริวัฒนมงคล “วังสวนบ้านแก้ว” เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ	- พระราชินีผู้ความเรียบง่าย สง่างาม อ่อนน้อม เมื่อได้หมอบเฝ้า - เสมือนยังทรงพระชนม์ชีพ - บุคคลที่มีคุณูปการต่อสถานศึกษา - ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชา - ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 1 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- รั้วเหล็กค้ำพระทับตรา ประจำพระองค์อยู่สูงสุด	- การดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง ในพระบรมวงศานุวงศ์
	- มองเห็นได้ง่าย จากทั้งใกล้ และไกล	- ผู้พบเห็นตระหนักรู้ในพระ เกียรติได้ในทันทีที่มองเห็น
	- ตราเมษรค์มีประจำพระองค์ มีที่มาจากพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี”	- เครื่องหมายแห่งความรัก

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานที่พระราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ แสดงให้เห็นถึงความหมายสัญลักษณ์ในระดับที่หนึ่งทำหน้าที่ต่อไป อีกชั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย โดยความหมายลำดับที่หนึ่งนั่นคือ สถาปัตยกรรมพระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ให้ความหมายลำดับที่สองไว้ว่ามีความหมายโดยนัย คือ สมเด็จพระราชินีพระองค์หนึ่งซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่วังสวนบ้านแก้ว สำหรับพระราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีความเหมือนพระองค์จริง สัญลักษณ์ได้แปลความหมายโดยนัย เสมือนว่ายังมีพระชนม์ชีพ ทั้งในความจริงแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จสวรรคต เมื่อ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 ประกอบกันกับทั้งพระอิริยาบถประทับนั่งนั้น เป็นพระอิริยาบถที่ทรง มืออยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะการนั่งไขว่พระบาท ดังจะเห็นได้จากพระบรมฉายาลักษณ์พระรูป ในระยะเวลาที่แตกต่างกันตามภาพ

ภาพประกอบ 1 พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : ไลน์ทูเคย์. ออนไลน์. 2560

ภาพประกอบ 2 พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : แนวหน้า. ออนไลน์. 2562

ในส่วนของพระบรมรูปปั้น พระอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่นเด่นสง่า ไม่สูงกว่าระดับสายตา สัญลักษณ์ได้ให้ความหมายโดยนัยหมายถึงพระราชินีผู้ความเรียบง่าย อ่อนน้อม เมื่อได้หมอบเฝ้า นอกจากนี้แล้ว โดยทั่วไป รูปปั้นแบบนี้ยังมีนัยยะของความอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนน้อมชวนน่าใกล้ชิดมากกว่ารูปปั้นที่มีลักษณะการยืน เช่น อนุสาวรีย์ท้าวเทพกษัตรี-ท้าวศรีสุนทร อนุสาวรีย์ แม่ย่าโม ซึ่งให้ความรู้สึกท้าวหาญ กล้าแกร่ง ดูไม่อ่อนน้อม ไม่สบายใจ ไม่ชวนใกล้ชิด เหมือนรูปปั้นการนั่ง จะเห็นถึงความสัมพันธ์ที่สื่อด้วยรูปปั้นการนั่งและการยืนนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตรงข้าม

เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าการสร้างความหมายด้วยสัญลักษณ์คู่ตรงข้าม “การนั่ง” และ “การยืน” เป็นการสร้างความหมายด้วยสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างไรนั้น จะต้องใช้วิธีการแทนที่รูปสัญลักษณ์ด้วยรูปสัญลักษณ์ที่เทียบเคียงกัน ดังนี้

ภาพประกอบ 3 การทดสอบการเปรียบเทียบสัญลักษณ์คู่ตรงข้าม “การนั่ง” และ “การยืน”

ที่มา : Browsing Tag QUEEN SIRIKIT. Online. 2018

เมื่อทดลองแทนที่รูปสัญลักษณ์ดังแสดงในภาพข้างบน จะเห็นว่าแม้ในบริบทเดียวกัน “การนั่ง” และ “การยืน” จะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน รูปการนั่งนั้น จะให้ความรู้สึกอบอุ่นสบายใจ สัญลักษณ์นี้ยังถึงความน่าใกล้ชิดมากกว่ารูปการยืน เมื่อเทียบคู่ตรงข้ามตามทฤษฎีสัญลักษณ์และแนวคิดโครงสร้างนิยม ทำให้ตีความได้ว่าพระบรมรูปปั้นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระอริยาลประทัพนั่งบนพระแท่นนั้นให้ความรู้สึกอบอุ่น ชวนน่าใกล้ชิด

ดังนั้นแล้ว ในส่วนของพระบรมรูปปั้น พระอริยาลประทัพนั่งบนพระแท่นเด่นสง่า ไม่สูงกว่าระดับสายตา สัญลักษณ์ได้ให้ความหมายโดยนัยหมายถึงพระราชินีผู้ความอบอุ่น เมื่อได้หมอบเฝ้านี้ ยังมีเนื้อความตรงกันกับหนังสือสังเคราะห์ประวัติศาสตร์บอกเล่าในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 โดยหม่อมราชวงศ์พยุทธิฐาน ชุมพล มีเนื้อความว่า

พระบรมรูปปั้นเต็มพระองค์ ในฉลองพระองค์ที่เรียบง่ายในพระอิริยาบถประทับบนพระแท่นจำลองบรรยากาศที่ข้าราชการบริพารในสวนบ้านแก้วหรือในวังสุโขทัยเคยได้สัมผัสด้วยความอบอุ่นเมื่อได้หมอบเฝ้า (พฤกษิธาน ชุมพล. 2560 : 376)

ภาพประกอบ 4 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

ที่มา : ชนิศา ลินธิ์เรช. 2563

การประดิษฐานพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตั้งอยู่ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรีนั้น เป็นสัญลักษณ์โดยตรง โดยเป็นความหมายลำดับที่หนึ่ง ส่วนความหมายระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย คือ เป็นศูนย์การต่อสถานศึกษาเนื่องด้วยพุทธศักราช 2511 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับ ณ วังสุโขทัยเป็นการถาวร ประกอบกับพระประยูรญาติและข้าราชการบริพารส่วนใหญ่เป็นสตรียากที่จะตามเสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัด ประกอบกับพระองค์ทรงมีพระชนมายุสูงและพระพลานามัยไม่สมบูรณ์นัก ดังนั้นเมื่อรัฐบาลกราบบังคมทูลพระกรุณาขอรับพระราชทานสวนบ้านแก้ว เพื่อก่อตั้งเป็นวิทยาลัยจันทบุรี โดยทูลเกล้าถวายเงินเพียง 18 ล้านบาท สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ก็ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ด้วยความเต็มพระราชหฤทัย ด้วยทรงมุ่งส่งเสริมให้จังหวัดจันทบุรีได้มีสถาบันการศึกษาชั้นสูง เพื่อให้การศึกษาแก่เยาวชนที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง สัญลักษณ์โดยนัย คือ การเป็นศูนย์การต่อสถานศึกษาที่ ประกอบขึ้นจากโครงสร้างความหมายที่มีรูปสัญลักษณ์เป็นพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่มีความเชื่อมโยงกับสถานศึกษา ประกอบกับการมีความหมายพิเศษในสังคมไทย ว่าด้วยการมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ตามจุดมุ่งหมายในการจัดสร้างพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ “เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คณะอาจารย์และนักศึกษา ตลอดจนประชาชนที่ถำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอนันต์”

นอกจากนี้แล้ว สัญลักษณ์โดยนัย ที่ได้อ่านความหมายว่า ศูนย์การ ยังสอดคล้องกับหนังสือสังเคราะห์ประวัติศาสตร์บอกเล่าของหม่อมราชวงศ์พฤกษิธาน ชุมพล มีเนื้อความว่า “โดย

ที่ประดิษฐานอยู่ในบริเวณสถานศึกษา ที่ชวนให้คิดคำนึงว่า แท้จริงแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ทรงเป็น “ครู” ผู้ที่แม่จะมีได้ทรงพร้าสอน แต่ได้ทรงมีวัตรปฏิบัติหลายประการ ซึ่งหากถือว่าเป็นแบบอย่าง จะเป็นคุณอนันต์โดยแท้ การที่มีพระบรมราชินยานุสาวรีย์เช่นนี้ จึงนับเป็นการเสริมการที่ได้มีมหาวิทยาลัยเป็นพระอนุสรณ์”

การเป็นครูตามคตินิยมในสังคมไทยนั้น ครูคือผู้ที่มีความรักและความเมตตาต่อศิษย์ มีความเสียสละ มีความสนใจและห่วงใย ยังคงเฝ้ารอ เฝ้าดูแล ไปจนถึงเฝ้ามองการเติบโต และประสบความสำเร็จของลูกศิษย์ เช่นนี้แล้ว การที่พระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันพระพักต์ไปในทิศที่ตรงไปยังเส้นทางที่ผ่านไปมา จากทางเข้าประตูมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ผ่านพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ แล้วจึงผ่านต่อเข้าไปยังสถานที่ศึกษาหมู่เหล่าอาคารเรียนคณะต่างๆ ย่อมมีความหมายโดยนัยของความเป็น “ครู” ประกอบสร้างเป็นความหมายตามคตินิยมความเป็น “ครู” ในสังคมไทย ว่าด้วยการมีความสนใจและห่วงใย ยังคงเฝ้ามองการเติบโตและประสบความสำเร็จของลูกศิษย์ เป็นครูผู้มีคุณูปการต่อสถานศึกษา ตามนัยแห่งสัญลักษณ์นี้ได้ให้ความหมายไว้ดังกล่าว

ภาพประกอบ 5 พิธีบวงสรวงทวยเทพปฏิสังขรณ์ สิริวัฒนมงคล

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2564

ในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้มีงานประเพณีสำคัญประจำปีที่มีติดต่อกันมานาน อันได้แก่ งานประเพณีเกิดพระเกียรติวางพามพุ่มดอกไม้ในวันคล้ายวันพระราชสมภพและพิธีบำเพ็ญกุศล และวางพวงมาลาวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 และงานประเพณีวิ่งโป่งลาน โดยประเพณีวิ่งโป่งลานนั้น มีขึ้นเพื่อสักการบูชาและขอพร อันศักดิ์สิทธิ์จากพ่อปู่โป่งลาน เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ รวมทั้งการบอกกล่าว พ่อปู่โป่งลานตามประเพณีปฏิบัติของนิสิตนักศึกษา

สำหรับงานประเพณีเกิดพระเกียรติซึ่งจัดขึ้นในวันคล้ายวันพระราชสมภพ 20 ธันวาคมของทุกปี ทางสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี โดยเฉพาะ ในปี 2563 นี้ ได้จัดให้มีพิธีบวงสรวงทวยเทพภูผาสังขรณ์ สิริวัฒนมงคล “วังสวนบ้านแก้ว” เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ ตามพิธีทางศาสนาทั้งพิธีทางพุทธและพิธีพราหมณ์ เป็นงานประจำปีที่สำคัญยิ่ง มีบุคลากรทางการปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน นักศึกษา และประชาชน ร่วมวางพามพุ่มดอกไม้สักการะ ณ บริเวณอนุสรณ์สถานลานพระบรมราชินีนาถสวารีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี จำนวนมาก จะเห็นได้ถึงความเชื่อว่าเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวโยงกับชุมชนว่าด้วยแนวคิดเกี่ยวพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ อย่างเห็นได้ชัดจากการจัดงานประเพณีที่ติดต่อกันเรื่อยมาและมีพิธีกรรมทั้งทางศาสนาพุทธ และพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง สำหรับในเรื่องของพิธีกรรมบวงสรวงนี้ เป็นพิธีกรรมทางประเพณี ที่บอกถึงคุณค่าและความหมายของพระบรมราชินีนาถสวารีย์ โดยในเรื่องนี้ได้มีบุคลากรทางการ ศึกษากล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า

“คุณค่าและความหมายของพระบรมราชินีนาถสวารีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ สืบเนื่องมาจากประวัติศาสตร์สำคัญของวังสวนบ้านแก้ว ในเรื่องราวของสมเด็จพระราชินี ที่ทรงมี คุณูปการมากมายแก่ชาวจันทบุรี การจัดพิธีบวงสรวงจึงเป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึง ในพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน” (ปริยนันท์ ลิทธิจินดาร์, สัมภาษณ์, 2564)

จากแนวคิดทางด้านพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เกี่ยวกับสิ่งปลูกสร้าง คือ พระบรมราชินีนาถสวารีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 แสดงให้เห็น ว่าสัญลักษณ์มีความเกี่ยวพันกับความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชา และยังสื่อให้เห็นถึง ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ระลึกถึงผู้มีคุณอยู่เสมอตามวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งเป็นคุณค่า สำคัญตามความหมายในพิธีกรรม เนื่องด้วยคุณูปการสำคัญที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงมีต่อประชาชนในจังหวัดจันทบุรีและในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีแห่งนี้

ณ ลานอนุสรณ์สถานแห่งนี้ นอกเหนือจากพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันมาต่อเนื่องแล้ว ยังมี ความรักและความศรัทธาของบุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต นักศึกษา และ

ประชาชนทั่วไป เห็นได้จากการที่มีผู้นำสิ่งสักกระมาถวายเพื่อแสดงความเคารพบูชาอยู่เสมอ โดยมักจะนำดอกกุหลาบสีชมพูมาถวายยังพระบรมรูปปั้น ด้วยมีความเชื่อกันว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดกุหลาบสีชมพู กล่าวกันว่า อาจจะเนื่องด้วยทรงเกิดวันอังคาร สีประจำวันพระราชสมภพคือสีชมพู จึงทำให้โปรดกุหลาบสีชมพู หากนำมาถวาย ขอได้รับพรตามคำขอ โดยสิ่งที่ขอเป็นหลัก ๆ ลำดับใหญ่ คือการขอในเรื่องโชคลาภ ด้วยเชื่อกันว่า ทรงมีพระเมตตา มุ่งหวังให้ประชาชนมีความสุข ทั้งโชคลาภทางด้านการเงิน คือมีเงินมาไม่ขาดสาย โชคลาภทางด้านการงาน คือ การงานลุล่วง หรือได้ทำงานในอาชีพที่ดี มีรายได้ดี และโชคลาภทางด้านสุขภาพ คือการไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ นอกจากเรื่องของโชคลาภแล้ว ยังมีในเรื่องการขอพรทางด้านความรัก เชื่อกันว่า ผู้ใดที่มาขอพรยังสถานที่แห่งนี้ จะได้พบรักแท้ รักที่ดี คู่ครองราวความรักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่ทรงได้รักแท้ รักเดียวจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระสวามีอันเป็นที่รักยิ่ง

“ดิฉันเป็นพยาบาลอาชีพ โรงพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี มีความเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นอย่างสูง ก่อนหน้านั้น ได้มีการวางแผนในเรื่องความรักไว้เป็นอย่างดี โดยฝ่ายชายรับราชการทหาร มีแนวโน้มไปปฏิบัติการกิจราชการต่างประเทศ วันหนึ่ง เกิดเหตุเขาไม่ติดต่อกลับมาระยะหนึ่ง ผิดวิสัยที่เคยเป็น สร้างความทุกข์ทางใจให้กับตนเองเป็นอย่างมาก จึงได้เข้ามาขอพร โดยได้กล่าวไว้ในคำขอพรว่า หากเขาเหมาะแก่การที่ลูกจะรัก และเดินหน้าเป็นคู่ชีวิตขอให้เกิดปฏิกิริยากับลูก ให้เขาติดต่อกลับมาภายในสามวันเจ็ดวัน แต่ถ้าเขาคบซ้อนหรือมีหญิงอื่นอยู่แล้ว ขอให้ท่านเมตตา ให้แสงสว่าง เปิดดวงตาลูกผ่านไปหนึ่งวันได้มีหญิงสาวโทรเข้ามาอ้างว่า เธอกำลังคบหาใจกับเขาเหมือนกัน ดิฉันรู้สึกได้ถึงปาฏิหาริย์ เพราะเพียงแค่วันวันทุกอย่างก็กระจ่าง เหตุการณ์วันนั้น เชื่อว่าพระองค์ทรงประทานให้ ด้วยการให้คำตอบและสติ ทุกอย่างจบอย่างสงบ โดยไม่มีการกล่าวโทษหรือถามหาความให้ต้องได้รับความอับอาย ปัจจุบันนี้ตนเองได้ทุ่มเทการทำงานในศูนย์มะเร็งเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล เชื่อว่า ด้วยพระบารมีในพระเมตตา จะนำพาชีวิตรักที่ดีมาสู่ตัวดิฉันในวันข้างหน้า” (นงลักษณ์ เถลิมนบุญ, สัมภาษณ์. 2564)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 6 รั้วเหล็กตัดพระทับตราประจำพระองค์อยู่สูงสุดมองเห็นได้ง่าย
ที่มา : ชนิศา สิ้นธิรเดช. 2563

ตราประจำพระองค์ เป็นตราสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพระบรมวงศานุวงศ์แต่ละพระองค์ โดยจะนำพระนามาภิไธยย่อของแต่ละพระองค์ นำมาตราเป็นพระสัญลักษณ์ขึ้น พร้อมประดับตกแต่งสัญลักษณ์ ด้วยมงกุฎหรือสัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงพระอิสริยยศของแต่ละพระองค์ สำหรับตราประจำพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เป็นตราพระนามาภิไธยย่อ ร.พ. (รำไพพรรณี) ภายใต้มงกุฎขัตติยะนารี อักษรพระนามาภิไธยย่อ “รพ” เป็นสีชมพู (หมายถึง สีประจำวันคล้ายวันพระราชสมภพ)

ที่มาของตราพระสัญลักษณ์ เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เกิดรูปแบบการทำตราพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ประกอบไปด้วยพระมหามงกุฎ พร้อมด้วยพระขรรค์บนพานแว่นฟ้า โดยตราดังกล่าวเริ่มปรากฏขึ้นให้เห็นครั้งแรกที่หน้าบันพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งมีบันทึกไว้ว่า พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้ช่างสร้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ไว้ที่ซุ้มสำหรับด้านหน้าพระพุทธรูปชินสีห์ โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ได้ทรงตรัสเล่าว่าเป็นตราพระบรมราชสัญลักษณ์แรกที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้างขึ้น ในขณะที่พระองค์ยังทรงผนวชครองวัดแห่งนี้ อยู่ในช่วงเวลาเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงครองราชย์เป็นกษัตริย์ในขณะนั้น และในคราวที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานผ้าพระกฐิน ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ด้วยความเกรงพระราชหฤทัยของรัชกาลที่ 4 จึงมีรับสั่งให้นำพระบฏ (ผืนผ้าที่มีรูปพระพุทธเจ้า หรือเวสสันดรชาดก เป็นต้น เขียนหรือพิมพ์บนแผ่นผ้าและแขวนไว้เพื่อบูชา) ขึ้นบังไว้ จนกระทั่งต่อมาครั้งยกยอดพระปรารภวัดอรุณ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ทรงประดิษฐานนำ “มงกุฎ” (จากพระประธาน พระพุทธรูปทรงเครื่องวัดนางนอง) มาประดิษฐาน

เหนือยอดคนภูล นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมารัชกาลที่ 4 ก็ได้ทรงปิดบังตราพระบรมราชสัญลักษณ์ มงกุฏของพระองค์ และใช้ตราพระบรมราชสัญลักษณ์ดังกล่าวแทนพระองค์ ประการที่น่าสนใจ สำหรับตราพระบรมราชสัญลักษณ์พระมหาพิชัยมงกุฏนั้นคือ ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์แล้ว มักจะมีการทำฉัตรมาขนานบ้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์เสมอ

ความหมายของตราพระมหาพิชัยมงกุฏนั้น ได้มีผู้ตีความไว้ว่า ประการแรกหมายถึง สัญลักษณ์ของความเป็นกษัตริย์อันเนื่องมาจากพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นหนึ่งในเครื่องกกุธภัณฑ์ ประการที่สอง พระนามเดิมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นามว่า “เจ้าฟ้ามงกุฏ” จึงทรงใช้รูปพระมหาพิชัยมงกุฏเป็นพระบรมราชสัญลักษณ์ประจำพระองค์ ยิ่งไปกว่านั้น อาจหมายถึงสัญลักษณ์ของยอดวิมานพระอินทร์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงสื่อถึงความเป็นอินทคติ หรือความเป็นสมมติเทพของพระมหากษัตริย์ในฐานะพระอินทร์ได้เช่นกัน ส่วนสาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์ดังกล่าวขึ้นนี้อาจเป็นเพราะ ในรัชสมัยของพระองค์เป็นช่วงที่เข้าสู่ความเป็นสมัยนิยม (Realism) คือ เป็นช่วงเวลาที่เกิดแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นจริงที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นอิทธิพลทางความคิดจากตะวันตกที่แพร่กระจายเข้ามา ในสยาม ประกอบกับพระองค์ก็ให้ความสนใจกับวิทยาการของตะวันตกด้วยเช่นกันจึงทำให้ พระองค์เลือกที่จะสร้างตราพระบรมราชสัญลักษณ์ดังกล่าวแทนพระองค์ (พนมกร นวเสลา. ออนไลน์. ม.ป.ป.)

จากแผนภาพ ตราประจำพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เมื่อนำรูปสัญลักษณ์ มาพิจารณาความหมายในระดับที่หนึ่งนั่นคือตราประจำพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เพราะมีพระนามาภิไธยย่อ ร.พ. (รำไพพรรณี) ชื่อเจ้าของตราระบุความหมายชัดเจน จากนั้นความหมายสัญลักษณ์ระดับที่หนึ่งนี้ ทำหน้าที่ต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ ให้ความหมายในลำดับที่สองหรือความหมายโดยนัยว่าเป็นการดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง ในพระบรมวงศานุวงศ์

เหตุที่อ่านได้ความหมายข้างต้น ดูเหมือนว่าไม่จำเป็นต้องอธิบายในคำถามนี้ เพราะเป็น ความหมายที่รับรู้ได้โดยทั่วกันตามหลักการของสัญวิทยา เป็นการอ่านภายใต้รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่มีแบบแผนในเรื่องของตราพระอิสริยยศในพระบรมวงศานุวงศ์ หากผู้อื่นที่เป็นชาวต่างประเทศแล้วอาจตีความหมายภาพไปเป็นแบบอย่างอื่นที่ไม่ใช่ตราประจำพระองค์ นั้นแสดงให้เห็นว่า ความหมายเกิดขึ้นได้จากการจัดโครงสร้างของสัญลักษณ์ภายใต้กฎเกณฑ์ ที่สังคมนั้น ๆ รับรู้จนเกิดเป็นความเข้าใจตรงกัน

นอกจากนี้แล้ว ตราประจำพระองค์นี้ ได้ประดิษฐานอยู่สูงสุดบนรั้วเหล็กดัดเบื้องหลังพระรูปปั้นเหนือพระราชนิพนธ์สาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทำให้มองเห็นได้ง่าย จากทั้งใกล้และไกลนั้น เมื่อนำรูปสัญลักษณ์มาพิจารณาความหมายในระดับที่หนึ่ง การประดิษฐานบนที่สูงสุดเป็นความหมายถึงพระเกียรติยศชั้นสูงนั้น เป็นการอ่านภายใต้รหัสความหมายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่มีแบบแผนในเรื่องของความเชื่อตามแบบแผนของประเทศในเรื่องของสิ่งที่สังคมให้แบบแผนกำหนดว่าเป็นของสูงย่อมต้องเอาไว้ให้สูงจะไม่นำลงมาวางในที่ต่ำ เช่น พระพุทธรูปจะนำวางไว้ในที่สูง รูปบิดามารดาหรือบรรพบุรุษที่เคารพจะต้องนำมาวางไว้ในที่สูงให้เหมาะสมตามแบบแผนประเพณี เป็นต้น จากความหมายในระดับที่หนึ่งนี้ นำมาซึ่งความหมายในระดับที่สองหรือความหมายโดยนัยที่ผู้พบเห็นตระหนักรู้ในพระเกียรติได้ในทันทีที่มองเห็น เป็นการตีความหมายในเชิงวัฒนธรรมในสังคมไทยว่าตราประจำพระองค์นี้ เป็นของสูง ไว้ที่สูง มองเห็นแล้วย่อมต้องตระหนักรู้ได้ในพระเกียรติยศในทันที ตามหลักการของสัญวิทยา ภายใต้การอ่านรหัสความหมายทางวัฒนธรรมของไทย

ภาพประกอบ 7 ตราเมษรศรีมี

ที่มา : ชนิศา ลินธิ์เรเดช. 2563

ตราเมษรศรีมี ประดิษฐานบนรั้วเหล็กหลังพระบรมรูปปั้น อันเป็นส่วนหนึ่งของพระบรมราชนิพนธ์สาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” โดยรูปสัญลักษณ์แล้ว เป็นรูปร่างเหมือนดอกไม้ที่มีจีวรรอบ ๆ หากผู้ที่มองเห็นไม่ได้มีความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมก็ย่อมแปลความหมายไม่ออก ในทางสัญวิทยานั้นคือศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ฯลฯ ซึ่งสามารถสื่อสารให้เกิด

ความเข้าใจร่วมกันได้ สัญลักษณ์จะมีความหมายละเอียดอ่อน และลึกซึ้งเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ โดยง่าย มักจะมีความหมายแฝงเร้นอยู่เสมอ นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสาร คือ จุดกำเนิดของความหมาย ซึ่งการความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญลักษณ์เอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น เมื่อสัญลักษณ์กระทบกับความรู้สึกรหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ผู้ที่จะเข้าใจความหมายในเชิงสัญลักษณ์ได้อย่างทอ่งแท้ จะต้องเป็นผู้ที่มีการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้รหัสความหมาย ซึ่งสัญลักษณ์ที่สื่อออกมาของตราเมฆรัศมีจะมีความหมายละเอียดอ่อน และลึกซึ้งเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้โดยง่าย เนื่องจากมีความหมายแฝงเร้นอยู่ จะต้องตีความรหัสความหมายผ่านการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

ตราเมฆรัศมีนั้น แต่เดิมครั้งแรกคือ การออกแบบตราประทับบนจีทองคำลงยา โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 โปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างขึ้น โดยพระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร ออกแบบเป็นลายลำแสงพระอาทิตย์ส่องผ่านเมฆ อันเป็นความหมายของพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” เพื่อพระราชทานแก่ผู้ร่วมแสดงริ้ว ในการฉลองการขึ้นพระตำหนักเปี่ยมสุข เนื่องด้วยสวน ไกลกังวลและพระตำหนักเปี่ยมสุขนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างขึ้นเพื่อพระราชทานเป็นสมบัติส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตราเมฆรัศมีนี้เป็นลายเดียวกันกับเหล็กหล่อพระทวารพระตำหนักเปี่ยมสุข (พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 18)

ภาพประกอบ 8 จีทองคำลงยาประทับตราเมฆรัศมี และตราเมฆรัศมีเหล็กหล่อพระทวารพระตำหนักเปี่ยมสุข “เครื่องหมายแห่งความรัก”

ที่มา : พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 18

ที่วังไกลกังวลที่รัชกาลที่ 7 ทรงสร้างให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ถวายเมฆรัศมี จะมีก้อนเมฆกับแสงอาทิตย์ และมีลูกศรสามศรอยู่ด้วยกัน เป็นเพราะพระนามรำไพพรรณี แปลว่า แสงอาทิตย์ที่ผ่านก้อนเมฆ ส่วนพระนามของรัชกาลที่ 7 คือ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ ซึ่งแปลว่า ผู้ทรงอำนาจด้วยศร ข้อมูลจากฉัตรบงกช ศรีวิฒนสาร นักวิชาการชำนาญการประจำพิพิธภัณฑ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2563)

ภาพประกอบ 9 ตราเมฆรัศมี วังไกลกังวล

ที่มา : พระราชวังและวังในประเทศไทย. ออนไลน์. 2555

จากข้อความข้างต้น เมื่ออาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในขั้นนี้จะเป็น การตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญลักษณ์เอง “ตราเมฆรัศมี” ที่รวมเอาความหมายของพระนามของรัชกาลที่ 7 คือ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ ซึ่งแปลว่า ผู้ทรงอำนาจด้วยศร และ พระนามของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ที่แปลว่า แสงอาทิตย์ที่ผ่านก้อนเมฆมารวมกัน จนเป็นตราเมฆรัศมีที่มีพระอาทิตย์ส่องแสงผ่านเมฆ และมีลูกศรพุ่งผ่านอยู่ในตราเมฆรัศมี เช่นนี้แล้ว ตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” จึงหมายถึง เครื่องหมายแห่งความรัก ตามนัยแห่งการตีความตามสัญลักษณ์ดังกล่าว แม้ว่าตราเมฆรัศมี ที่ประดิษฐานบนรั้วเหล็กหลังพระบรมรูปปั้น อันเป็นส่วนหนึ่งของพระบรมราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” นี้ มิได้มีตราครุฑตามครุฑเหมือนตราเมฆรัศมีที่พระตำหนักเปี่ยมสุข แต่ที่มาที่ไปแห่งตราเมฆรัศมีนี้ก็เกิดจากความรัก ที่ผูกพัน ประทับเป็นความหมายโดยนัยดังกล่าว

หากเมื่อเราจับคำว่า “เมฆรัศมี” มาตีความตามระบบคุณค่าหรือค่านิยมตามความหมาย ในสังคมไทย ให้ความสำคัญกับความหมายของสิ่งต่าง ๆ โดยการตีความหมายสืบทอดกันมา

ความสว่างคือสิ่งที่ดี นั่นคือคำว่า รัศมีแปลว่าพระอาทิตย์ส่องแสง ส่วนคำว่าเมฆตีความหมายว่า ความหมองมัว หม่นหมอง ดังนี้แล้ว คำว่าเมฆรัศมี ที่แปลความหมายว่าพระอาทิตย์ส่องผ่านเมฆ โดยนัยแล้วย่อมหมายถึงความดีที่ส่องผ่านความหมองหม่นหรือพลังแห่งความดี

นอกจากนี้แล้วยังมีความหมายโดยนัย หมายถึงศักดิ์ศรีของสตรี ในบทเพลงที่แต่งโดย พรานบุรพ์ หรือจางจันทร จันทรคณา (29 มีนาคม พ.ศ. 2444 - 6 มกราคม พ.ศ. 2519) นักแต่งเพลง ผู้ปฏิรูปรูปแบบเพลงไทยจากท่วงทำนองเพลงไทยเดิมที่มีลูกเอื่อนมาสู่เพลงไทยสากลในรูปแบบ ปัจจุบัน มีผลงานเพลงที่รู้จักทั่วกัน คือ เพลงขวัญของเรียม และเป็นผู้เขียนบทภาพยนตร์เพลงเก่า ได้แต่งเพลงชื่อ “เมฆรัศมี” ขับร้องโดยนักร้องชื่อดังแห่งยุค คือ ชรินทร์ นันทนาคร ร้องคู่กับ สุพรรณิ ปิยะสิรานนท์ ที่ได้ขับร้องไว้ในยุคที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ยังทรงพระชนม์ชีพ เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ใช้คำว่า “เมฆรัศมี” เปรียบเทียบกับศักดิ์ศรีของสตรีที่บุรุษไม่ควรหยาบเหยียด โดยมีเนื้อร้องท่อนหนึ่งที่ฝ่ายนักร้องสตรีได้ขับร้องไว้ ความว่า

(ญ) อย่าเหยียด ผู้หญิงให้เกินจริง ไปนักชู้พี่

อันชายชั่ว หญิงดี นั้นก็มีอยู่มากมาย

ทำปากเประเราะร้าย คำผู้หญิงเล่น

ง่ายง่าย เออเนาะ ! ผู้ชายเขิงชน

เหมือนกระต่ายหมายแข ชะเง้อแลหมายฟ้า

ต้องระกำจ้ำอูรา ก็พากันว่าหญิงเสียป็น

ไซ้จะชั่ว ไซ้จะชน ไปเสียทุกคนเมื่อไร

จะเปรียบจะเปรยจะเย้ยจะไซ้ ยังไม่ควร

อย่าเพ่งค่วน ดูหมิ่นดิฉัน นรี

เพียงเห็นหญิงเบี้ยว อย่าเพ่งเทียวปรักปรำ

หญิงอื่น อื่น จะพลอยชั่ว ไปทั่วทั้งธรณี

อย่าเหยียดผู้หญิง ให้เกินจริงไปนักชู้พี่

อันความชั่วความดี นั้นย่อมมี ทั้งหญิงและชาย

(ชมรมคนรักเพลงลูกกรุงเพลงสุขใจ. ออนไลน์. 2563)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2. พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ตั้งอยู่บนเนินที่ลาดลงไปยังหุบเขา พระตำหนักที่ประทับเป็นอาคารหนึ่งชั้นครึ่ง สถาปัตยกรรมแบบยุโรป ชั้นล่างเป็นตึก ชั้นบนเป็นไม้ มีเฉลียงสำหรับพระองค์ทรงทอดพระเนตรทัศนียภาพรอบ ๆ วัง ชายคายกกันฝน ทาสีเทา บางทีจึงเรียกว่า “พระตำหนักเทา” สร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลังจากสัมปทานป่าไม้ของสมเด็จพระนางเจ้า

รำไพพรรณีฯ พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร นายช่างใหญ่กรมศิลปากร ทรงออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง ในปีพ.ศ. 2496 คือ ในราวสามปีหลังจากที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จไปประทับที่วังสวนบ้านแก้ว มีขนาดเล็กเช่นเดียวกับพระตำหนักเปี่ยมสุข ที่สวนไทรทองแต่รูปร่างไม่เหมือนกัน พระตำหนักใหญ่ มีรูปแบบลักษณะเป็นบังกะโลมากกว่าตึก ชั้นล่างมีห้องโถงทางเข้าเล็ก ๆ ก่อนถึงห้องทรงพระสำราญซึ่งโปร่งเบา มีหน้าต่างทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ลมจึงพัดผ่านสะดวก บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก ชั้นบนเป็นห้องบรรทมชั้นเดียว มีห้องเก็บเสื้อผ้าเล็ก พระตำหนักนี้นอกจากทรงใช้เป็นที่พักส่วนพระองค์ ยังใช้เป็นที่พักรับรองพระราชอาคันตุกะ ปัจจุบันเป็นที่รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ส่วนพระองค์

ตาราง 2 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- พระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มีขนาดเล็ก - การออกแบบที่ดี	- ที่อยู่ของบุคคลชั้นสูงระดับพระบรมวงศานุวงศ์ - มีความเรียบง่ายแบบสามัญ - ภูมิปัญญา
	- ออกแบบพิเศษ - ทาสีเทา ตามยุคสมัย - ทาสีเทา สีเดียวกับพระตำหนักโนล พระตำหนักแรกในอังกฤษ สถานที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ	- ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัย - รสนิยม ในเรื่องบ้านของผู้ดีที่บ่งบอกถึงคุณภาพ - ความรักความผูกพัน

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานที่พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ความหมายโดยตรง เป็นพระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และความหมายโดยนัย คือ ที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูง ระดับพระบรมวงศานุวงศ์ ความหมายโดยตรง (Denotative Meaning)

เป็นความหมายขั้นแรก ลักษณะของความหมายที่ได้นี้จะมีความหมายแบบตรงไปตรงมาในระดับที่หนึ่งทำหน้าที่ต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย ที่มีความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง โดยความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) เป็นความหมายขั้นที่สอง ซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้งเกินกว่าความหมายในขั้นแรก นั่นคือ ความหมายในระดับนี้จะมีความหมายที่ลุ่มลึก แผงเร้นไปด้วยความหมายทางสังคมหรือเป็นความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม ความหมายนี้จะแปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคมในสังคมไทยนั้น เช่น คำว่าที่อยู่อาศัยจะมีความแตกต่างกันไปสามารถรับรู้ได้โดยความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม แปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ที่อยู่อาศัยที่ถูกเรียกว่า “บ้าน” จะถูกใช้กับคนสามัญทั่วไป เมื่อเราได้ยินคำว่า “บ้าน” เราจะถอดรหัสสัญลักษณ์ออกมาเป็นที่อยู่อาศัยระดับที่อยู่เล็กถึงปานกลาง เราจะนึกถึงบ้านทั่วไปที่ไม่ใหญ่โตมากนัก ผู้อยู่อาศัยในบ้านจะมีฐานะและความเป็นอยู่ปานกลาง แต่เมื่อที่อยู่อาศัยนั้นถูกเรียกว่า “คฤหาสน์” สัญลักษณ์จะถูกถอดรหัสออกมาเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความใหญ่โตโอ้อวดของคนรวย และหากที่อยู่อาศัยนั้นถูกเรียกว่า “พระตำหนัก” เราขอมารู้ได้โดยทันทีว่าเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูงระดับพระบรมวงศานุวงศ์ จากการที่สัญลักษณ์ถูกถอดรหัสความหมายออกมา ภายใต้อรรถาธิบายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคมดังกล่าว

พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) แห่งนี้ เป็นพระตำหนักที่ประทับอาคารหนึ่งชั้นครึ่ง ชั้นล่างเป็นตึก ชั้นบนเป็นไม้ การตีความคำว่าพระตำหนัก ภายใต้อรรถาธิบายที่สัญลักษณ์ตัวนั้น ๆ ดำรงอยู่ การตีความ หากตีความตามสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ข้อมหมายถึง สถานที่ซึ่งใหญ่โตเนื่องจากเป็นที่อาศัยของบุคคลชั้นสูง แต่สำหรับพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) แห่งนี้ กลับเป็นเพียงพระตำหนักที่เล็ก ๆ ประมาณเท่าที่อยู่อาศัยของชนชั้นสามัญทั่วไป จึงอาจกล่าวได้ว่ามีความเรียบง่ายแบบสามัญ

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการก่อสร้างแล้ว พระตำหนักใหญ่ มีรูปแบบลักษณะเป็น บังกะโลมากกว่าตึก ชั้นล่างมีห้องโถงทางเข้าเล็ก ๆ ก่อนถึงห้องทรงพระสำราญซึ่งโปร่งเบามีหน้าต่างทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ลมจึงพัดผ่านสะดวก มีห้องครัวฝรั่งอยู่ติดกัน และมีห้องพักอาหาร (ห้องบัทเลอร์ (Butler)) ที่เชิญมาจากห้องเครื่องอยู่อีกด้านหนึ่ง ด้านหลังลดระดับไปสู่ห้องรับแขกแบบลาลอง บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก ชั้นบนเป็นห้องบรรทมชั้นเดียว มีห้องเก็บเสื้อผ้าเล็ก ๆ อยู่ภายในเช่นเดียวกับพระตำหนักคอมพ์ตัน (พระตำหนักในประเทศอังกฤษ) เปิดประตูสู่ระเบียงเล็ก ๆ ให้ได้ประทับทอดพระเนตรทัศนียภาพไปได้ไกลด้วยพระองค์ ส่วนห้องสรงอยู่ใกล้กัน ใต้ห้องพระบรรทมเป็นห้องนอนของข้าหลวง หน้าพระตำหนักเป็นลานกรวดสีแดง มีที่เทียบรถพระที่นั่งใต้ชายคาหลังคาจั่ว จากข้อความทั้งหมดนี้ หากพิจารณาจะเห็นได้ถึงการออกแบบที่เน้นประโยชน์ใช้สอย และความสะดวก

จากข้อมูลฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัท แมกโนเลีย ควอลิตี้ ดีเวล็อปเม้นต์ คอร์ปอเรชั่น จำกัด กล่าวถึงเทคนิคการสร้างบ้านตามสภาพอากาศเมืองไทย ให้บ้านมีภูมิอากาศเย็นสบายขึ้น ตามแนวทางการออกแบบที่สามารถป้องกันหรือหลีกเลี่ยงความร้อนให้กับตัวอาคาร (ฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัทแมกโนเลีย. ออนไลน์. 2563)

ภาพประกอบ 10 เทคนิคการสร้างบ้านให้เย็นสบายตามสภาพอากาศเมืองไทย

ที่มา : ฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัทแมกโนเลีย. ออนไลน์. 2563

จากภาพประกอบ 10 ดังกล่าว แสดงถึงเทคนิคการสร้างบ้านที่ดี โดยหน้าบ้านควรหันทางทิศเหนือหรือทิศใต้ เพราะการวางในทิศดังกล่าวช่วยให้รับลมเต็มที่และรับความร้อนจากแสงแดดน้อยลง เทคนิคนี้ถูกนำมาใช้กับพระตำหนักเทา ที่หันหน้าพระตำหนักทางทิศเหนือ และตัวของพระตำหนักยังทอดยาว ฝั่งหนึ่งทางทิศเหนือและอีกฝั่งหนึ่งทางทิศใต้ มีหน้าต่างหลายบาน

เปิดรับลมทั้งสองทิศ ซึ่งเป็นทิศของการรับลมตามเทคนิคการสร้างที่อยู่อาศัยที่ดี จึงทำให้พระตำหนักเย็นสบายตามเทคนิคดังกล่าวนี้

ภาพประกอบ 11 ส่วนหน้าและส่วนข้างของพระตำหนักเตา

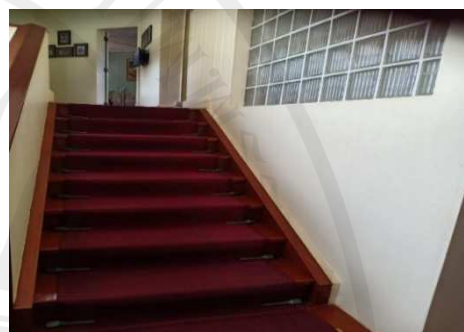
ที่มา : ชนิศา ลินธิ์เรช. 2563

ดังนั้นแล้ว ความหมายโดยตรงของรูปแบบการก่อสร้าง คือ การออกแบบที่ดี เนื่องจากความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) เป็นความหมายขั้นแรก ที่มีความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง ส่วนความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) คือ ภูมิปัญญา นั่นคือการใช้เทคนิคเป็นองค์ความรู้มาใช้ในการออกแบบ เป็นความหมายขั้นที่สองซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้งเกินกว่าความหมายในขั้นแรก ความหมายในระดับนี้จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึก แผงเร้นไปด้วยความหมายทางสังคม

เมื่อได้พิจารณาในเรื่องของประโยชน์ใช้สอย เทคนิคของการวางแบบพระตำหนักให้สัมพันธ์กับทิศทางลมแล้ว เมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในด้านการให้ความสำคัญต่อความปลอดภัย กล่าวคือ “บันไดชั้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก” จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการออกแบบดังกล่าวมีการกำหนดให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยเป็นการออกแบบพิเศษการพิจารณาว่าพิเศษแบบใดนั้น เมื่อได้พิจารณาถึงผู้อยู่อาศัย หรือ เจ้าของสถานที่ที่ใช้อาศัยจะเห็นว่า ในขณะที่มีการสร้างพระตำหนักเตา ในราวปี พ.ศ. 2496 (คำนวณจากประวัติศาสตร์บอกเล่า) ที่ได้กล่าวว่า “เมื่อไรสวนพอเข้าที่แล้ว คือ ในราว 3 ปี หลังจากที่เสด็จไปประทับที่สวนบ้านแก้วแล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักและเรือนต่าง ๆ ขึ้นเป็นการถาวร เช่น พระตำหนักใหญ่ พระตำหนักคอนแวนต์ ”

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเสด็จมาประทับ ณ วังสวนบ้านแก้ว เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 ในราวสามปีต่อมา จึงราว พ.ศ. 2496 ขณะนั้นพระองค์ทรงมีพระชนมายุ 49 ชันษา

(ทรงประสูติเมื่อปี พ.ศ. 2447) นับว่าทรงมีพระชนม์สูงแล้ว การสร้างพระตำหนักเทวจึงมีลักษณะพิเศษสำหรับผู้สูงวัย พิจารณาจากแบบของพระตำหนักที่สร้างแบบลดหลั่นกันลดระดับไปสู่ห้องต่าง ๆ บันไดขึ้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก และชั้นบนเป็นห้องบรรทมชั้นเดียว ห้องบรรทมอยู่ใกล้กันกับห้องทรงพระดำเนินในระนาบพื้นเดียวกัน ตามภาพ

ห้องบรรทมอยู่ใกล้กันกับห้องทรงพระดำเนิน และบันไดขึ้นบนมีสัดส่วนที่เอื้อให้ก้าวขึ้นลงได้สะดวก

พื้นที่ลดหลั่นกัน ลดระดับไปสู่ห้องต่าง ๆ

ภาพประกอบ 12 การสร้างในลักษณะพิเศษเพื่อประโยชน์ใช้สอยของผู้สูงวัย
ที่มา : ชนิศา สนิธิรเดช. 2563

การออกแบบพิเศษตามที่กล่าวมาและตามที่ได้แสดงไว้ให้เห็นตามภาพต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงนัยยะของพระตำหนักเทวในการสื่อให้เห็นถึงการเป็นที่พักอาศัยที่มีแบบการสร้างสำหรับผู้สูงวัย พิจารณาได้จากรูปแบบพิเศษ ซึ่งเป็นความหมายโดยนัยที่สามารถประเมินความคิดในแบบเดียวกันได้ในสังคม เมื่อนำมาประกอบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเวลา สถานที่ และตัวบุคคลแล้ว พระตำหนักเทวที่มีรูปแบบการออกแบบพิเศษนี้ ย่อมมีนัยยะหมายถึงที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัยดังกล่าว

ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) คือ ตัวพระตำหนักทาสีเทาสวยงามทั้งหลัง มีลักษณะทางกายภาพด้วยตัวของสัญญาณเอง จึงต้องมีการอ้างอิงไปถึงสิ่งอื่นนอกเหนือไปจากตัวมันเอง โดยระบบความเชื่อที่ถูกสร้างขึ้นทั้งทางกายภาพและทางสังคม โดยใช้มุมมองเชิงโครงสร้างสังคมมาทำความเข้าใจกับผลผลิตทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น

ภาพประกอบ 13 การใช้สีสุภาพในที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูงในอดีต
ที่มา : วังเก่า บ้านโบราณ. ออนไลน์. 2560

จากการบอกเล่าของบุคลากรที่ทำการสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้กล่าวถึงสีเทาที่ใช้ทาพระตำหนักเทาไว้อย่างน่าสนใจว่า

“ในสมัยก่อน การทาสีบ้านเรือนของผู้ดีหรือบุคคลชั้นสูงในสังคมไทยยุคนั้น มักจะทาสีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยด้วยสีเทา สีเหลืองอ่อน สีในโทนสีเบจต่าง ๆ เพราะมีความเชื่อว่า สีเหล่านั้นเป็นสีที่แสดงถึงความสุขภาพของผู้ดี มองแล้วให้ความรู้สึกอบอุ่น สบายตา ส่งผลอันดีในการสร้างสัมพันธไมตรีต่อผู้มาเยือน ท่ามกลางบรรยากาศที่อบอุ่น แสดงถึงคุณค่าความเป็นผู้ดีของเจ้าบ้าน และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ เหตุที่ทาสีเทานี้ เนื่องจากภูมิอากาศของจังหวัดจันทบุรี ฝนตกชุกตลอดปี เมื่อมีความชื้นย่อมง่ายต่อการเกิดเชื้อรา การทาสีเทาจึงง่ายต่อการทำความสะอาด” (ปิยวัฒน์ เวชการี. สัมภาษณ์. 2563)

เมื่อได้ประมวลคำบอกเล่าของบุคลากรผู้เกี่ยวข้องในสถานที่ดังกล่าว ประกอบกับการใช้มุมมองเชิงโครงสร้างสังคมมาทำความเข้าใจกับผลผลิตทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น จึงวิเคราะห์ความหมายโดยนัยของการทาสีเทาของพระตำหนักเทาได้ว่า รสนิยมในเรื่องบ้านของผู้ดีที่บ่งบอกถึงความสุขภาพ อันเกิดจากความเชื่อทางโครงสร้างทางสังคมไทยประกอบสร้างขึ้นตามยุคตามสมัยดังกล่าว

แต่ยังมีอีกความหมายหนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงบริบทของความเป็นบุคคลและบริบททางสภาพแวดล้อม จะพบว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในฐานะองค์พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ผู้ซึ่งผ่านวิกฤติการเมืองในการเปลี่ยนการปกครอง 2475 เมื่อนำบริบทมาพิจารณา ดังนี้

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าว่า “ในหลวงทรงรับสั่งว่าไปทำไมกันบางปะอิน ไปให้บรรดาจับหรือไม่ไป อยู่ที่นี่แหละ แล้วก็เรียกหลวงสรสุรการ ให้ไปบอกว่าไม่ยอมเข้ากับใคร ทั้งสองข้าง ไม่ว่าข้างไหน จะเป็นกลางอยู่เฉย ๆ ต่อมาทรงทราบข่าวว่าหลวงพิบูลสงคราม จะส่งรถไฟมาเชิญเสด็จกลับ ก็รับสั่งว่ายังไม่กลับ แต่ก็ทรงตัดสินใจพระทัยเสด็จพระราชดำเนินสงขลา

ตอนนั้นเรามีเรือยนต์พระที่นั่งอยู่ขนาดเล็ก ตกลงออกเรือกันตอนกลางคืน มีทหารรักษาวังไปด้วย มีปืนกลไป ข้าราชการบริพารตอนนั้นที่จำได้ก็มีอย่างท่านประสพศรี (ราชองครักษ์-ทบ.) ท่านครรชิต (ราชองครักษ์-ทร.) มีพ่อ มีแม่ จัน แล้วก็น้องชายอีกคน มีท่านกมลีสาน และ ม.ร.ว.สมักรสमान กฤดากร (ทำการแทนราชเลขาในพระองค์) ร่วมไปในเรือด้วย ก่อนจะออกเดินทางก็ทรงคิดว่าจะเรียบร้อยหมดทุกอย่าง แต่คลื่นมันเหลือเกิน อาวุธตกน้ำกันเกือบหมด พอเรือไปได้หน่อยก็เห็นเรือยามฝั่งมา ก็ว่า เอ๊ะ เห็นจะไม่ได้การ ก็เตรียมตัวสู้กันละ เพราะไม่รู้ว่าใคร แต่พอเรือเข้ามาใกล้ เขาก็ให้สัญญาณว่ามาด้วยความหวังดี จะมารับใช้ พอโผล่เข้ามาก็เป็นหลวงปฏิวัติฯ เข้าใจกันว่าพระยาวิชิตรฯ ไซ้ให้มา ในหลวงทรงรับสั่งว่าขอบใจมาก กลับไปเถอะ ไม่ต้องมาหรอก จันจะไปเอง แล้วก็เล่นเรือกันต่อไป

พวกที่อยู่ในเรือตกกลางคืนก็ไม่ได้นอนกันหรอก นั่งดูกันจนกระทั่งเกือบสว่าง เรือเกือบถึงชุมพรแล้ว เกิดน้ำมันในเรือหมด ก็ตัดสินใจเข้าฝั่ง อาหารก็ไม่มีด้วยเหมือนกัน ส่งคนขึ้นไป 3 คน ดูเหมือนจะเป็นท่านครรชิต ม.ร.ว.สมักรสमान ใครอีกคนจำไม่ได้ ให้ไปหาพระราชญาติ รักษาเป็นเจ้าเมืองชุมพรอยู่ ให้ไปขอน้ำมัน พวกที่ไปหาอาหารก็กลับมา มีอาหารมาเพียงปิ่นโตเดียว ก็แบ่งกันกินคนละเล็กคนละน้อย คอยจนกระทั่งพระราชญาติฯ เอน้ำมันมาให้ ก็จัดแจงเติม แล้วก็ออกเดินทางกันต่อไปอีก

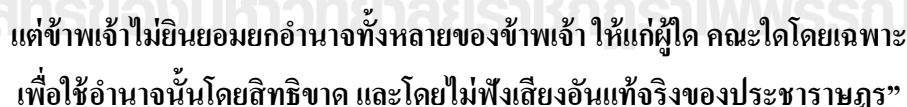
เรือออกจากชุมพรไปได้สักครึ่งทางเห็นจะได้ เรืออีสต์เอเชียติก เป็นเรือขนส่งสินค้าธรรมดาแน่แหละ เราก็เลยหาทางให้เขาหยุดเพราะเรือของเราคงจะไปไม่ถึงสงขลาแน่ ขอให้ทางเรือเขาช่วยรับพวกเราไปส่งสงขลา ก็เป็นอันตกลงกัน เรืออีสต์เอเชียติกพาไปจนรู้สึกใกล้สงขลา ดูเหมือนจะเป็นตอนเช้า ก็เห็นเรือรบ 2 - 3 ลำตามมา กัปตันเรือเขาก็ถามว่าจะให้แล่นเลยไปส่งถึงโคโปร้ไหม เราก็บอกว่าไม่ต้อง ทางเรือรบเขาก็ให้สัญญาณมาว่าจะมาอารักขาพระองค์ ไม่ได้มาทำอันตรายในหลวงท่านรับสั่งว่า ก็ดี แต่จะไปเอง”

ดังนั้นเมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงสงขลาแล้ว ก็ประทับที่ตำหนักเขาน้อย ส่วนกลุ่มที่มาทางรถไฟนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าว่า “ก่อนที่รถไฟจะแล่นถึงประจวบฯ นั้น มีการสั่งให้ระเบิดสะพานรถไฟเสีย แต่บังเอิญคนที่รับคำสั่งไม่ยอมทำตาม ต่อเมื่อรถไฟแล่นผ่านไปแล้วยังได้ระเบิด ทุกคนก็รอดมาได้”

สำหรับความรู้สึกส่วนพระองค์นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าว่า “ฉันไม่คิด ไม่รู้สึกอะไรทั้งนั้น ถ้าจะตายก็ตายด้วยกัน”

ระยะเวลาที่ประทับตำหนักเขาน้อย สงขลานั้น เป็นเวลาประมาณเกือบสองเดือนจึงได้เสด็จพระราชดำเนินกลับพระนคร ทรงเล่าต่อว่า “ก่อนออกเดินทาง ในหลวงท่าน ส่งพ่อฉันให้ไปอยู่ที่ป็นังเสีย เพราะรู้ว่าทางรัฐบาลเขาอยากได้ตัวเดิมที่เหมือนกัน ตอนกลับเราก็กลับทางเรือ ก็เรือลำเก่าของอีสต์เอเชียติกนั้นแหละ กลับพระนครคราวนี้ ก็มาประทับที่สวนจิตรลดา ะยะนี้ รู้สึกว่าเหตุการณ์ไม่ค่อยจะดีนัก และก็ดูเหมือนว่าจะมีอะไรรุนแรงมากขึ้นทุกที ระหว่างในหลวงกับคณะรัฐบาล รดถึงก็วิวักกันเกลื่อน จะเข้ามาเมื่อไหร่ก็ได้” และในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงตัดสินพระราชหฤทัยเสด็จพระราชดำเนินไปยังประเทศอังกฤษ (ไทยโพสต์.ออนไลน์. 2564)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พระราชประสงค์ในการสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 ณ พระตำหนักโนล ประเทศอังกฤษ นับเป็นการยุติสภาวะความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ดังข้อความวรรคข้างต้นที่ได้รับการอ้างถึงอย่างกว้างขวาง

หลังจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชย์ ประมาณ 10 วัน ได้ทรงมีพระราชโทรเลขตอบหนังสือกราบบังคมทูลฯ ของรัฐบาลเรื่องสภาผู้แทนราษฎร มีมติรับทราบเรื่องการทรงสละราชสมบัติ ความว่า

“ข้าพเจ้าและพระชายา ขอขอบใจรัฐบาลที่แสดงความหวังดีมา ข้าพเจ้ามีความเสียใจที่ข้าพเจ้าและรัฐบาลไม่สามารถที่จะตกลงกันได้ ในปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเรามีความเห็นแตกต่างกัน ข้าพเจ้าขอให้รัฐบาลมั่นใจว่า ข้าพเจ้ามิได้มีความโกรธชิงหรือแค้นเคือง เนื่องด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเลย และขอให้คณะรัฐบาลจงบรรลุความสำเร็จทุกประการ”

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯประทับอยู่ในประเทศอังกฤษต่อไปจนสวรรคต บทความนี้ได้อธิบายพระตำหนักในประเทศอังกฤษที่ทรงประทับร่วมกับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

1. พระตำหนักโนล ตั้งอยู่ที่ตำบลแกรนลี จังหวัดเซอร์เรย์ ใกล้เมืองกิลล์ฟอร์ด ห่างจากกรุงลอนดอนไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ 35 ไมล์ ทรงเช่าจากลอร์ดและเลดี้แซกวิลล์ (Lord and Lady Sackville) เป็นคฤหาสน์ขนาดใหญ่สี่เถามีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบบาโรก หน้าต่างสูงแบบฝรั่งเศสมีปล่องไฟสูงจำนวนมาก อาณาบริเวณโดยรอบกว้างขวางสวยงามด้วยพฤษภานานาพันธุ์ ปัจจุบันคฤหาสน์แห่งนี้ได้รับการดัดแปลงเป็นสถานพักฟื้น เรียกว่า โนล พาร์ค เนอร์สซิงโฮม ยังคงมีสวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิด ชาวบ้านในแถบนั้นยังคงเล่าขานถึงเรื่องราวของล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ด้วยความประทับใจ ในพระราชจริยวัตร ดังได้ตั้งชื่อห้องชุดของสถานพักฟื้นเพื่อเป็นพระบรมราชานุสรณ์ว่า “The Siam Suite” ตำหนักโนลมีความสำคัญในพระราชประวัติ เพราะเป็นสถานที่ทรงลงนามสละราชสมบัติ เนื่องจากมีลักษณะเป็นตึกที่ทึบไม่ค่อยเหมาะสมกับพระอนามัย อีกทั้งค่าเช่าค่อนข้างสูง ทรงจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายส่วนนี้ลง ดังนั้น เมื่อจะประทับอยู่ที่ประเทศอังกฤษต่อไปอย่างไม่มีกำหนด จึงทรงเสาะแสวงหาที่ประทับที่อื่น

2. พระตำหนักเกล็นแอมเม้นด์ เป็นพระตำหนักที่ทรงซื้อ ตั้งอยู่ในตำบลเวอร์จิเนียวอเตอร์ (Virginia Water) ทางเหนือของจังหวัดเซอร์เรย์ แต่ใกล้เมืองสแตนส์ (Staines) ซึ่งอยู่ในจังหวัดมิดเดิลเซกซ์ (Middlesex) ขนาดของพระตำหนักเล็กลง แต่ก็ยังใหญ่โตและมีเนื้อที่กว้างด้วยทรงพระราชดำริว่า ยังต้องทรงดำรงพระเกียรติยศในฐานะอดีตพระมหากษัตริย์แห่งสยามต่อไปอีกสักระยะหนึ่ง แต่ก็ได้ทรงอนุโลมตามประเพณีท้องถิ่นแถบนั้นซึ่งมักตั้งชื่อบ้านโดยมีคำว่า Glen

นำหน้า ตามลักษณะภูมิประเทศ โดย Glen หมายถึง หุบเขา จึงพระราชทานนามพระตำหนักนี้ว่า เกล็นแพมเมนต์ (Glen Pammant)

3. พระตำหนักเวนคอร์ต (Vane Court) ทรงซื้อและเสด็จเข้าประทับเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2480 เป็นตึกผนังถือปูนสีขาวประกบด้วยท่อนไม้โอ๊ค (Oak Beamed) ทาสีดำแบบทิวเดอร์ (Tudor) คาน้ำพื้นชั้นบนที่เพดานเป็นท่อนซุงใหญ่ แต่ถูกเวนคืนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากใกล้สมรภูมิในการสงคราม

4. พระตำหนักคอมพ์ตัน เฮาส์ (Compton House) พระตำหนักหลังสุดท้ายที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ประทับ คือ มีลักษณะเป็นบ้านคหบดีธรรมดา กระทั่งวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงประจวรและเสด็จสวรรคต ณ พระตำหนักคอมพ์ตัน ด้วยพระหทัยวาย สิริพระชนม์ได้ 48 พรรษา (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2564)

จากบทความที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพแวดล้อม ขณะนั้นการที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงอยู่กับเหตุการณ์สำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย และยังทรงอยู่ในเหตุการณ์การสละสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในฐานะพระบรมราชินี เช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นเรื่องที่ทรงอยู่ในความทรงจำให้ต้องคิดถึงอยู่เสมอ ซึ่งในขณะนั้นมีบริบทของสภาพแวดล้อมหลายประการ แต่ส่วนหนึ่งคือสภาพแวดล้อมของพระตำหนักที่ทรงใช้เป็นทีลงนามสละราชสมบัติ คือ พระตำหนักโนล พระตำหนักแรกในการเสด็จออกจากประเทศไทยมาประทับด้วยแล้ว ย่อมต้องเป็นเรื่องที่ทรงต้องคิดถึงซึ่งภาพนั้นติดอยู่ในพระทัย ดังเช่นบุคคลสามัญทั่วไป

ภาพประกอบ 15 พระตำหนักโนล
ที่มา : พงศทิธาน ชุมพล. ออนไลน์. 2563

โดยพระตำหนักโนลัน เป็นพระตำหนักทาสีเทา เมื่อนำเรื่องราวมาวิเคราะห์เพิ่มเติมในเรื่องคำถามของหลายคน เกี่ยวกับสีของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ของวังสวนบ้านแก้ว เมื่อนำบริบทเหล่านี้ มาวิเคราะห์ จึงเป็นไปได้ว่า การที่พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ที่ได้ทาสีเทา เป็นเพราะความรักและความผูกพัน อันเป็นความคิดถึงในเรื่องราวที่ผ่านมาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งเป็นเรื่องราวสำคัญในพระชนม์ชีพ

3. พระตำหนักคอนแอนด์ (ตำหนักแดง) เป็นพระตำหนัก 2 ชั้นสถาปัตยกรรมแบบยุโรป สร้างด้วยไม้สักทาสีแดง มีสระน้ำใหญ่อยู่ด้านหลังพระตำหนัก นามพระตำหนักคอนแอนด์ มีที่มาจากบริเวณถนนหน้าพระตำหนักปลูกต้นแคฝรั่งเรียงรายงดงาม จึงเรียกขานกันว่า “คอนแอนด์” เป็นพระตำหนักที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับสำหรับเจ้านายชั้นผู้ใหญ่และราชเลขาการส่วนพระองค์เป็นอาคารสองชั้นแบบยุโรปสร้างด้วยไม้สักทาสีแดง มีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ด้านหลังตำหนัก ออกแบบโดยหม่อมเจ้ากรวิฑูรย์ จักรพันธุ์ เดิมเคยเป็นที่พักของหม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร ราชเลขาการ ต่อมาเมื่อราชเลขาการถึงแก่กรรม หม่อมเจ้าผ่องแผ้วสมณิ จักรพันธุ์ พระกนิษฐาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงดำรงตำแหน่งราชเลขา และประทับที่พระตำหนักคอนแอนด์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จฯ มาประทับกับหม่อมเจ้าผ่องแผ้วสมณิ จนกระทั่งเสด็จพระราชดำเนินกลับไปประทับ ณ วังสุโขทัยเป็นการถาวร ปัจจุบันพระตำหนักคอนแอนด์ ได้จัดเป็นพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายในจัดแสดงแบ่งออกเป็น 5 ห้อง ได้แก่ ห้องภูมิศาสตร์จันทบุรี ห้องดนตรีและนาฏศิลป์ ห้องชุดพลอย ห้องวัฒนธรรมท้องถิ่น ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตาราง 3 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระตำหนักคอนแอนด์(พระตำหนักแดง)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- อาคารสองชั้นแบบยุโรป	- ความเป็นชาตินิยมและ
	สร้างด้วยไม้สักทาสีแดง	อุดมการณ์รัฐ
		- ความเป็นมงคล

พระตำหนักคอนแค้น หรือที่เรียกตามสีของพระตำหนักคือพระตำหนักแดง เป็นที่น่าสงสัยและคำถามเกิดขึ้นกับผู้ได้พบเห็น ว่าเหตุใดพระตำหนักจึงทาสีแดง ทั้งที่โดยทั่วไปการให้สีของสิ่งปลูกสร้าง ตามค่านิยมของไทย มักจะไม่ใช้สีแดง อาจจะเนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อน สีแดงเป็นสีโทนร้อน จะยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกร้อนเพิ่มขึ้น จึงไม่เหมาะกับเมืองไทย มีการวิเคราะห์ในเชิงความคิดเบื้องต้น ว่าอาจจะทำให้พ้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่มีต้นแคแดงเรียงรายอยู่จำนวนมากในบริเวณพระตำหนัก พิจารณาได้จากชื่อพระตำหนักว่า พระตำหนักคอนแค้น

ภาพประกอบ 16 พระตำหนักคอนแค้น (พระตำหนักแดง) ในหลายมุม

ที่มา : วังสวนบ้านแก้ว. ออนไลน์. 2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เมื่อแทนที่ด้วยรูปสัญลักษณ์ “สีแดง” ที่เป็นสีของพระตำหนัก ซึ่งโดดเด่นและชวนสงสัยแก่ผู้พบเห็น เราจะพบรูปสัญลักษณ์ “สีแดง” จากรูปสัญลักษณ์อื่นในคตินิทัศน์เดียวกัน คือ สีแดง จากความหมายถึงความเป็นชาติไทย เพราะความหมายโดยนัยทางวัฒนธรรมความเป็นชาติไทย ปรากฏให้เห็นจากการบ่มเพาะทางสังคม “สีแดง หมายถึง ชาติ สีขาว หมายถึง ศาสนา สีน้ำเงิน

หมายความว่า พระมหากษัตริย์ไทย” ที่คนไทยได้รับรู้จากบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรม และในความเป็นชาตินิยมมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่มีการใช้ “ธงไตรรงค์” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายพิเศษในสังคมไทย อันแสดงถึงความรักชาติ และสามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชาติได้ อันเป็นผลจากการสร้างความหมาย

เมื่อได้กล่าวถึง “สีแดง” ที่นำมาจากบริบททางวัฒนธรรมความเป็นชาตินิยมแล้ว นำมาเชื่อมโยงถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ผู้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักดอนแควซึ่งเป็นตัวสิ่งก่อสร้างทาสีแดงแห่งนี้ โดยในหนังสือพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน เมื่อปี พ.ศ. 2528 หมายความว่า

“ระหว่างประทับอยู่ที่อังกฤษ พระองค์ (สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ) นั้น ได้ทรงสนพระราชหฤทัยในเหตุการณ์มหาสงคราม (สงครามโลกครั้งที่2) ครั้งนี้มาก และหลังจากกองทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก ทางทางฝั่งทะเลภาคใต้ของไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 ได้เพียง 8 วัน สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้มีรับสั่งทางโทรศัพท์กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเล่าถึงความเป็นไปต่าง ๆ ที่รัฐบาลไทยตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทย ไปโจมตีอังกฤษในดินแดนอาณานิคมใกล้เคียงกับไทย แล้วได้เกิดมีคนไทยกลุ่มหนึ่งในบรรดาคนไทยจำนวนไม่น้อยที่ไม่พอใจในการตัดสินใจของรัฐบาล ได้รวมตัวกันก่อตั้ง “ขบวนการเสรีไทย” ขึ้น และพระองค์เองก็ได้ให้การสนับสนุนคณะเสรีไทยเป็นอย่างดี แต่เป็นการสนับสนุนทางด้านจิตใจ (Moral Support) คือ เป็นกำลังใจให้แก่เสรีไทยในอังกฤษ ดังที่พระองค์ได้มีพระราชดำรัสตอบข้อมูลถามของคณะกรรมการสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ถึงเรื่องที่มีการเข้าใจว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเป็นผู้หนึ่งในขบวนการเสรีไทยประจำอังกฤษ “ฉันเป็นเพียงไปลงชื่อกับเขาเป็นกำลังใจให้กับคนที่ทำงาน” ไม่ทรงขัดข้องที่พระเชษฐา พระอนุชา และพระญาติซึ่งเป็นบุคคลชั้นสูง มีอาทิเช่น หม่อมเจ้าสุภสวดีวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้ากนกยศธรย์ สวัสดิวัตน์ หม่อมเจ้าการวิก จักพันธุ์ ฯลฯ อาสาสมัครไปร่วมรบกับคนไทยร่วมชาติ ขั้วญี่ปุ่นออกจากแผ่นดินไทย โดยมีรับสั่งว่า “ไปรบเถอะ ถ้าฉันเป็นผู้ชายก็จะสมัครไปกับเขาเหมือนกัน แต่นี่เป็นหญิงก็จะอยู่ที่นี่ พวกผู้ชายไม่ต้องเป็นห่วง ไปรบตามหน้าที่เถอะ” ในที่สุดบรรดาพระญาติเหล่านั้นก็ได้พากันสมัครเป็นพลทหารในกองทัพอังกฤษ พร้อมด้วยพรรคพวกคนไทยอีก 36 คน มีอาทิ หม่อมเจ้าจิรดิษฐ์ กิตติยากร หม่อมเจ้าภิศเดช รัชนี หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์ นายประจิต ยศสุนทร นายแพทย์จรูญ บุรี ฯลฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ ทรงยินดีมาก เสด็จจากพระตำหนักคอมพ์ตัน ไปพระราชทานเลี้ยงแก่บุคคลเหล่านั้นที่ภัตตาคารจีน ในระหว่างที่พระญาติ และ

ข้าราชการฝ่ายหน้าไปเป็นทหารในกองทัพอังกฤษและถูกส่งไปฝึกที่อินเดีย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ก็ประทับอยู่กับฝ่ายในเป็นส่วนใหญ่ มีนายเสนะ ดันบุญยืน เป็นฝ่ายหน้าที่เหลืออยู่ ช่วยดูแลพวกผู้หญิง และในระหว่างสงครามนี้เอง สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จฯ พร้อมด้วยหม่อมเจ้าหญิงพ้องผัดสนิ จักรพันธุ์ พระกนิษฐา จากพระตำหนักคอมพ์ตัน โดยทางรถไฟ เสี่ยงอันตรายจากการทิ้งระเบิดอย่างรุนแรง โดยกองทัพอากาศเยอรมันนี (นาซี) ในบริเวณกรุงลอนดอนและปริมณฑล ไปยังกรุงลอนดอนอาทิตย์ละ 1 - 2 ครั้ง เพื่อไปทรงช่วยจัดสิ่งของบรรจุหีบห่อไปให้พวกแนวหน้า ร่วมกับบรรดาสุภาพสตรีอาสาสมัคร ณ ดิกคอร์มี เฮาส์ (Dormy House) ของสำนักงานใหญ่ของศูนย์ เซนต์ จอห์น อัมบูแลนซ์ (Saint John Ambulance Brigade) ซึ่งมี เลดี เมดเบิร์ดเคนท์ เป็นประธาน เหตุการณ์ตอนนี้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงเล่าพระราชทานแก่คณะกรรมการสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทยว่า “ฉันเองไปช่วยเขาทางด้านกาชาด แต่ฉันทำอย่างไม่เป็นทางการ ระหว่างที่พวกเสรีไทยฝึกโคตรัม ฝึกอาวุธ ฉันก็ไปช่วยเขาทำของ ตอนนั้นไม่ได้อยู่ในลอนดอนหรอก น่ากลัวมากทีเดียว แต่ก็มาลอนดอนอาทิตย์ละครั้งสองครั้ง” ความกล้าหาญของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ที่เสด็จเสี่ยงภัย ไปยังกรุงลอนดอนนี้ พวกเสรีไทยถือว่าพระองค์ทรงเป็นเสมือนทหารผ่านศึกผู้หนึ่ง

จากเนื้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ถึงความเป็นชาตินิยมที่มีความกล้าหาญของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ อันแสดงถึงความรักชาติ และความเป็นชาตินิยมในอันที่จะมีส่วนในการปกป้องชาติบ้านเมือง เมื่อนำเอาธงไตรรงค์ของไทย ที่มี “สีแดง” เป็นส่วนประกอบสำคัญ อันมีความหมายถึงความเป็นชาติ มาเปรียบเทียบกับธงเสรีไทย ซึ่งกลุ่มเสรีไทยนี้ได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความรักและเสียสละในความเป็นชาติ โดยมีหม่อมเจ้ากรวิก จักรพันธุ์ หนึ่งในเสรีไทยที่สำคัญ เป็นผู้ออกแบบพระตำหนักคอนแลง (พระตำหนักแดง) และหม่อมเจ้าพ้องผัดสนิ จักรพันธุ์ พระกนิษฐา ที่ต่างร่วมอยู่ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สำคัญในเรื่องของกลุ่มเสรีไทย ย่อมเป็นอีกความเห็นที่เกี่ยวเนื่องในเรื่องความเป็นชาตินิยม จนเป็นที่มาของการวิเคราะห์หาความหมายของ “สีแดง”

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ธงชาติไทย

ธงเสรีไทย

ภาพประกอบ 17 ธงชาติไทยเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับธงเสรีไทย

ที่มา : ธงชาติไทย, ออนไลน์, ม.ป.ป. และธงเสรีไทย, ออนไลน์, ม.ป.ป.

จากการเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่า ธงทั้งสองชนิดมีสีแดง ซึ่งแสดงถึงความเป็นชาติ “สีแดง” ตามบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมและในความเป็นชาตินิยมมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับ บริบทความรักชาติของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เช่นนี้ หากเมื่อได้พิจารณาบริบทแวดล้อม ทางวัฒนธรรมและในความเป็นชาตินิยมในเรื่องของความรักชาติ เชื่อมโยงถึงเรื่องราวอันมี สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เจ้าของพระตำหนักดอนแคะเข้าด้วยกัน จะพบความหมายโดยนัย ของพระตำหนักดอนแคะ ที่ทำด้วย “สีแดง”

“สีแดง” ที่มีความหมายถึงความเป็นชาติ ในบริบทของความเป็นชาติไทย ได้ให้ ความสำคัญกับ “สีแดง” มาเป็นเวลานาน ในพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวตามความในจดหมายเหตุต่างประเทศแห่งหนึ่งว่า ในรัชสมัย สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. 2199 - พ.ศ. 2231) เรือค้าขายของฝรั่งเศส ลำหนึ่งได้เดินทางมากรุงศรีอยุธยา เมื่อมาถึงที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์ของไทยไว้ว่า

“ปกติคนต่างชาติที่ล่องมาทางเรือจะไปอยุธยา ต้องผ่านเจ้าพระยา ซึ่งเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น เกิดที่ป้อมวิชัยเขนทร์ หรือป้อมฝรั่ง เพราะพระยาวิชัยเขนทร์ เหน็จแรงงานฝรั่งมาสร้างไว้ ปัจจุบัน คือ ป้อมวิชัยประสิทธิ์ ตั้งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ ปกติเรือสินค้าสำคัญ เรือที่มากับราชทูต ที่จะผ่านต้องมีธรรมเนียมประเพณี คือ ชักธงประเทศของเขabenเรือ เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่า ได้มาถึงแล้ว เมื่อเรือฝรั่งเศสชักธงชาติของตัวเองขึ้น ฝ่ายสยามจะยิงสลุตคำนับตามธรรมเนียม ซึ่งขณะเดียวกันสยามเองต้องชักธงขึ้นด้วย เพื่อตอบกลับว่า ยินดีต้อนรับ แต่ตอนนั้นทหารประจำ ป้อมวิชัยเขนทร์ไม่เคยพบประเพณีแบบนี้ และสยามไม่มีธงสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นธงชาติมาก่อน จึงคว่ำฝ้าที่วางอยู่แถวนั้น ซึ่งคันหีบธงชาติฮอลันดาชักขึ้นเสาแบบส่งเดช เมื่อทหารฝรั่งเศสเห็น ก็ตกใจไม่ยอมชักธงและไม่ยอมยิงสลุต จนกว่าจะเปลี่ยน เพราะการที่ได้ชักเอาธงชาติฮอลันดา (ปัจจุบันคือประเทศเนเธอร์แลนด์) ซึ่งในขณะนั้นฝรั่งเศสกับฮอลันดาเป็นศัตรูกัน ฝ่ายไทย

ได้แก้ปัญหาโดยชักผ้าสีแดงขึ้นแทนธงชาติสอลันดา ฝรั่งเศสจึงยอมยิงสลุดค่านับตอบ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงถือกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ธงชาติไทย โดยทหารสยามประจำป้อมก็เปลี่ยนเป็นผ้าสีแดงที่หาได้ในตอนนั้น และต้นกำเนิดธงก็เริ่มขึ้น นับจากนั้น ธงที่ใช้ไม่ว่าจะใช้บนเรือหลวง เรือราษฎร ใช้บนป้อมประจำการ ก็ล้วนเป็นสีแดง”

“ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทั้งเรือหลวงและเรือค้าขายของเอกชนยังคงใช้ธงสีแดงล้วนเป็นเครื่องหมายเรือสยาม จึงได้มีการนำสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาประดับบนธงพื้นสีแดงเพิ่มเติมเพื่อใช้เป็นธงสำหรับเรือหลวง ในกฎหมายธงสมัยรัชกาลที่ 1 ได้กล่าวว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เพิ่มรูปจักรสีขาวลงในธงแดงสำหรับใช้เป็นธงของเรือหลวง” สาเหตุที่พระองค์กำหนดให้ใช้ “จักรสีขาว” ลงไว้กลางธงผ้าพื้นแดงสำหรับชักในเรือกำปั่นหลวง เพื่อแสดงความแตกต่างระหว่างเรือของพระมหากษัตริย์กับเรือของราษฎรสยาม ที่ใช้ธงผ้าพื้นแดงเกลี้ยง” (สารานุกรมอิสระ. ออนไลน์. 2563)

ในพระราชนิพนธ์ “เครื่องหมายแห่งไตรรงค์” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ภายใต้พระนามแฝง “วรรณะสมิต” ตีพิมพ์ในนิตยสารดุสิตสมิตฉบับพิเศษ สำหรับเป็นที่ระลึกในงานเฉลิมพระชนมพรรษา เล่มที่ 1 พ.ศ. 2461 หน้า 42 ได้นิยามความหมายของธงไตรรงค์ไว้ว่า

ขอรำพันบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย

แห่งสีทั้งสามงามถนัด

ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ หมายพระไตรรัตน์

และพระธรรมคุ้มจิตไทย

แดงคือโลหิตเราไซ้ ซึ่งยอมสละได้

เพื่อรักษาชาติศาสนา

น้ำเงินคือสีโสภะ อันจอมประชา

ธ โปรดเป็นของส่วนองค์

จัดริ้วเข้าเป็นไตรรงค์ จึงเป็นสีธง

รักแห่งเราชาวไทย

ทหารอวดร่นนำไป ยงยุทธวิชัย

วิจิตก็ชูเกียรติสยาม ฯ

วรรณะสมิต (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

จากนิยามนี้ได้ให้ความหมายไว้ว่า สีแดง หมายถึง เลือดอันยอมพลีให้แก่ชาติ สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์แห่งพระรัตนตรัยและธรรมะ อันเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สีน้ำเงิน หมายถึง สีส่วนพระองค์ขององค์พระมหากษัตริย์ แม้นิยามดังกล่าวจะไม่ใช้คำอธิบายที่ทรงประกาศให้ใช้อย่างเป็นทางการ แต่ทั้งสามสิ่งนี้คืออุดมการณ์รัฐ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” อันเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมที่มุ่งเน้นให้รักชาติ ปลูกฝังสืบเนื่องเป็นเวลานาน (ธงชาติไทย. ออนไลน์. 2563)

นอกจาก “สีแดง” ในบริบทแวดล้อมทางวัฒนธรรมและในความเป็นชาตินิยมของไทยแล้ว “สีแดง” ยังปรากฏอยู่ในความเชื่อของผู้คนนานาชาติที่มีความหมายแตกต่างกันออกไป เช่น

สีแดง ในวัฒนธรรมจีน ได้ยกสีแดงไว้เป็นสัญลักษณ์ของความมงคล มีความหมายโดยทั่วไปถึงความโชคดีและความสุข ปรกติในช่วงเทศกาลวันตรุษจีน จะมีธรรมเนียมที่ผู้อาวุโสจะมอบอั่งเปาให้แก่ลูกหลานเพื่อต้อนรับปีใหม่ และอวยพรกับคนที่อายุน้อยกว่า ซึ่งอั่งเปา หรือซองจดหมายสีแดงนี้เองยังเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง การเติบโตงอกงามอีกด้วย นอกจากนี้เรายังจะได้เห็นสีแดงอีกบ่อย ๆ ในโอกาสมงคลอื่น ๆ เช่น งานแต่งงานตามวัฒนธรรมชาวจีน ก็ใช้สีแดงให้เป็นเครื่องแสดงถึงโชคดี ความสุข และการมีอายุยืนยาว ชาวจีนให้ความสำคัญกับสีแดงอย่างมาก เพราะสีแดงเป็นสัญลักษณ์ของการเฉลิมฉลอง ความโชคดี ในทางฮวงจุ้ย สีแดงคือ หยาง อันหมายถึง ดวงอาทิตย์ สัญลักษณ์ของพลังแห่งบุรุษเพศ การเคลื่อนไหว ความกระตือรือร้น การเคลื่อนขึ้นไปด้านบน การเจริญเติบโต ความเจริญรุ่งเรือง ความร้อนแรง ความโชคดี ความเคารพ การป้องกัน และการยอมรับนับถือ (ตรงข้ามกับ หยิน) และเนื่องจากสีแดงเป็นสีมงคล ในงานแต่งงานในวันตรุษจีน (ปีใหม่) และโอกาสพิเศษที่นายินคิดล้วนต้องเป็นสีแดง

สีแดง ในภาษากรีกโบราณคือ Erythros เป็นรากศัพท์ของคำว่า “Blood” (เลือด) ซึ่งสีแดงก็คือสีเลือด และชาด (ชาติ)

ในช่วงเทศกาลคริสต์มาสก็มีการตกแต่งอาคารบ้านเรือนด้วยสีเขียวและแดง ตามประเพณีอันสืบเนื่องมาจากชาวเคลติก (Celtic) โบราณที่เชื่อกันว่า ความเขียวขจีของต้นฮอลลี่ (Holly Trees) ที่มีผลสีแดงจะช่วยให้โลกสวยงามท่ามกลางหิมะสีขาวโพลนและความหนาวเหน็บที่คืบคลานเข้ามา ชาวยุโรปจึงตกแต่งบ้านเรือนด้วยต้นฮอลลี่ ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่จะนำความโชคดีมาสู่ครอบครัว รวมทั้งซานตาคลอสใจดีในชุดสีแดงที่จะมาพร้อมของขวัญมอบให้เด็กทั้งหลาย

ชาวอียิปต์ เชื่อว่าสีแดงเป็นสีแห่งเสน่ห์ น่าหลงใหล

ชาวไนจีเรียเชื่อว่าสีแดง หมายถึงความมีชีวิตชีวา

ชาวอินเดียมีความเชื่อว่า สีแดงคือความบริสุทธิ์ รากะ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังเป็นสีกายของพระอาทิตย์ เทพชั้นสูงตามความเชื่อของชาวฮินดู ดังตำนานว่า พระอิศวรได้นำเอา

ราชสีห์ 6 ตัว ปัน แล้วห่อด้วยผ้าสีแดง (Red Rose) ประพรมด้วยน้ำอมฤต กระทั่งกำเนิดเป็น พระอาทิตย์ พระอาทิตย์จึงมีกายสีแดง และชาวไทยก็ได้รับเอาความเชื่อดังกล่าวนี้นี้ ในการกำหนดให้มีเทพคุ้มครองวันทั้ง 7 สลับสับเปลี่ยนกันไปใน 1 สัปดาห์ สีประจำวันอาทิตย์จึงเป็นสีแดง ตามสีกายของพระอาทิตย์ตามความเชื่อ

ในปัจจุบันสีแดงปรากฏอยู่ในผืนธงชาติของ 169 ประเทศ จากทั้งหมด 193 ประเทศทั่วโลก สีแดงจึงถูกใช้เป็นสัญลักษณ์สากลเพื่ออำนวยความสะดวกในการมองเห็นในฐานะหน่วยพยาบาลที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในท่ามกลางสนามรบ และด้วยเหตุนี้ สีแดงจึงมักหมายถึง ความเป็นชาติ ความร้อนแรง ความกึกกัก และความรัก

สำหรับสังคมไทย เนื่องจากชาวไทยเห็นว่า สีแดงเป็นสีของสูง ของเจ้าของนาย สามัญชนจึงไม่สมควรเอามานุ่งห่ม เป็นเรื่องไม่บังควร ทำนองจี้กลาจะกินหัว ดังปรากฏในเรื่องเล่าเมื่อราวสมัยรัชกาลที่ 6 - 7 ใน “เมื่อคุณตาคุณยายยังเล็ก” ของทิพย์วณี สนทวงศ์ ณ อยุธยา ความว่า

“ทั้งผู้ชายและผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าม่วงไหมสีต่าง ๆ ตามชอบ ผ้าม่วงสีที่นิยมก็มีสีเทา ตะกั่ว สีนกพิราบ สีปูนแห้ง สีแดงลิ้นจี่ หรือสีลูกหว้า สีกะปิ แต่สีแดงนุ่งไม่ได้เพราะถือว่าเป็นสีของในหลวงและเจ้านายเท่านั้น จึงจะทรงผ้าม่วงสีแดงสดได้” โดยในรัชกาลที่ 4 พระบรมวงศานุวงศ์จะทรงพระภูษาแดงทุกวันพระ ในรัชกาลนั้น สีแดงจึงถือเป็นสีของพระราชวงศ์

หากพิจารณาในอีกมุมหนึ่งที่เชื่อมโยงถึงสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยตรง “สีแดง” เป็นสีมงคลชั้นสูงสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ที่สืบสายพระโลหิตโดยตรงจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 4 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่านทรงเป็นพระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสวัสดิวัฒนวิศิษฎ์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ที่ 60 ที่ประสูติแต่สมเด็จพระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 (เจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม) ดังนั้นแล้วนับได้ว่า ทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงสืบพระโลหิต สายตรงจากรัชกาลที่ 4 ที่ถือว่าสีแดงเป็นสีมงคลประจำพระองค์

นอกจากนี้แล้ว ในเรื่องของ “สีแดง” หากพิจารณาในด้านความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ไทย สีเป็นสัญลักษณ์ประจำวันมาตั้งแต่โบราณ มีการนำหลักเกณฑ์มหาทักษาที่ใช้ในการตั้งชื่อมาผสมผสานในการเลือกสีมงคลประจำวันเกิดของตัวเองได้ เพื่อส่งเสริมด้านโชคลาภเสน่ห์เมตตามหานิยมและความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต

สีเป็นสัญลักษณ์ประจำวันมาตั้งแต่โบราณ มีการนำหลักเกณฑ์มหาทักษาที่ใช้ในการตั้งชื่อ มาผสมผสานในการเลือกสีมงคลประจำวัน โดยที่สามารถเลือกใช้สีของเครื่องใช้ให้ถูกต้องกับวันเกิดของตัวเองได้ เพื่อส่งเสริมด้านโชคลาภ เสน่ห์และความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต

**สำหรับท่านที่เกิด
วันอาทิตย์**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันอาทิตย์
วันอาทิตย์ พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้ราชสีห์ 6 ตัว
ป่วนเป็นฝูง จากนั้นจึงห่อด้วยผ้าสีแดง ประพรมด้วย
น้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระอาทิตย์ มีกายสีแดง
สีประจำวันคือ สีแดง

**สำหรับท่านที่เกิด
วันจันทร์**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันจันทร์
วันจันทร์ พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้นางฟ้า 15 นาง
กลายเป็นฝูงละเอียดย จากนั้นจึงห่อด้วยผ้าสีเหลือง
อ่อน ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระจันทร์
มีกายสีเหลืองนวล
สีประจำวันคือ สีเหลือง

**สำหรับท่านที่เกิด
วันอังคาร**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันอังคาร
วันอังคาร พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้กระบือ
(ควาย) 8 ตัวกลายเป็นฝูง จากนั้นห่อด้วยผ้าสีแดง
ห่อหุ้ม ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระอังคาร
มีกายเป็นสีแดงเพทายซึ่งมีสีชมพู
สีประจำวันคือ สีชมพู

**สำหรับท่านที่เกิด
วันพุธ**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันพุธ
วันพุธ พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้พญาคชสาร
(พญาช้าง) 17 เชือกกลายเป็นฝูง จากนั้นห่อด้วยผ้า
สีเขียวใบไม้ ประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น
พระพุธ มีกายเป็นสีเขียวมรกตซึ่งมีสีเขียว
สีประจำวันคือ สีเขียว

**สำหรับท่านที่เกิด
วันพุธ กลางคืน**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันพุธกลางคืน (พระราหู)
พระอิศวรทรงสร้างจากห้วงกะโหลก 12 หัว (บางตำรา
ว่า 12 ตัว) บดป่นเป็นผง ห่อผ้าสีทอง ประพรม
ด้วยน้ำอมฤต ได้เป็นพระราหู มีกายสีนวลออกไปทางทองแดง
สีประจำวันคือ สีเขียวอ่อน

**สำหรับท่านที่เกิด
วันพฤหัสบดี**

www.amulet7.com

ผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี
วันพฤหัสบดี พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้พระฤๅษี 19
ตนกลายเป็นฝูง จากนั้นห่อด้วยผ้าสีแสด ประพรม
ด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็น พระพฤหัสบดี มีกายเป็น
สีแสด
สีประจำวันคือ สีแสด

ภาพประกอบ 18 สัญลักษณ์สีมงคลประจำวัน

ที่มา : แอมมิลเลทเซเว่น. ออนไลน์. 2562

จากรูปภาพของสัญลักษณ์สีมงคลประจำวัน เมื่อนำภาพที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องของผู้ที่เกิดวันอังคาร “พระอิศวรได้ร่ายพระเวทให้กระบือ (ควาย) 8 ตัว กลายเป็นผง จากนั้นห่อด้วยผ้า สีแดง หลังประพรมด้วยน้ำอมฤต จึงบังเกิดเป็นพระอังคาร มีกายเป็นสีแก้วเพทาย ซึ่งมีสีชมพู เป็นสีประจำวัน” ดังนี้แล้ว สีแดง จึงเป็นสีมงคลของผู้ที่เกิดในวันอังคาร ตามคติความเชื่อทางโหราศาสตร์ โดย สีแดง เป็นสีในมหาทักษามนตรี (ทักษาในการตั้งชื่อ) เสริมสร้างความเมตตา ผู้คนอุปถัมภ์ช่วยเหลือ เมื่อได้เชื่อมโยงถึงสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในเรื่องสีแดงเป็นสีมงคลประจำวันอังคาร อันเป็นวันพระราชสมภพ จึงนับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความหมายโดยนัยของสีแดงว่าเป็นมงคล อันนำไปสู่ส่วนหนึ่งของการแปลความหมายโดยนัยของพระตำหนักคอนแกล (พระตำหนักแดง) อีกด้วย

4. เรือนเทา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ทาด้วยสีเทาทั้งหลัง ยกใต้ถุนสูงจากพื้นประมาณ 50 เซนติเมตร หลังคามุงกระเบื้องลอนคู่ มีทางขึ้นลง 2 ทาง คือ บันไดทางด้านทิศใต้กับทิศเหนือ ในอดีตเรือนเทาเคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในระหว่างที่กำลังก่อสร้างพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 4 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนทา

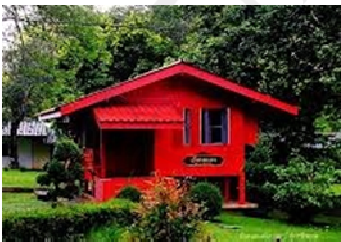
รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- เรือนทา เรือนไม้หลังเล็ก เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี	- ความสมถะ เรียบง่าย

จากตาราง 4 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่สะท้อนออกมาในเรื่องของความความสมถะ เรียบง่าย สืบถึงตัวอย่างของความสมถะเรียบง่ายของผู้อยู่อาศัย เนื่องจากผู้เคยอาศัยเรือนทาหลังนี้เป็นถึงอดีตสมเด็จพระราชินีองค์หนึ่งของไทย เมื่อใดก็ตามที่มีผู้รับรู้ว่าเป็นเรือนที่ประทับของสมเด็จพระราชินี ต่างล้วนประหลาดใจและรู้สึกได้ถึงความสมถะเรียบง่ายนั้นทันที เพราะนั่นคือสัญลักษณ์โดยนัยที่แสดงความหมายออกมา ผ่านการรับรู้ทางสังคม ภายใต้การวิเคราะห์เชิงคติชนทัศน์ ซึ่งเป็นการค้นหาความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยของรูปสัญลักษณ์แต่ละตัว

นั่นคือ คำว่าที่อาศัยของพระราชินี เราจะนึกถึงปราสาทราชวังสวยงามใหญ่โต แต่เมื่อใดที่อยู่อาศัยนั้นมีขนาดเล็ก เราจะนึกได้ถึงความสมถะมาแทนทันที ผ่านการเลือกใช้รูปสัญลักษณ์หนึ่ง แทนที่จะเป็นอีกรูปสัญลักษณ์หนึ่ง ที่มีรากฐานมาจากตรรกะที่ว่า ความหมายของสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นได้ เกิดขึ้นจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวมันเอง เช่น ที่อยู่อาศัยขนาดเล็ก เราควรนึกถึงบ้านหลังเล็ก ๆ ของคนมีฐานะธรรมดา หรือฐานะยากจน แต่เมื่อนำที่อยู่อาศัยขนาดเล็กมาเชื่อมโยงกับคำว่าพระราชินี เรากลับนึกถึงคำว่า สมถะเรียบง่าย เป็นการค้นหาคติชนทัศน์ที่เป็นรากของความคิดที่ซ่อนอยู่ภายใต้การเลือกใช้รูปสัญลักษณ์ดังกล่าว

5. เรือนแดง เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีแดงทั้งหลังยกใต้ถุนสูง เรือนแดงตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ห่างกันประมาณ 200 เมตร ในอดีตเรือนแดงเป็นบ้านพักของข้าหลวงที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ ปัจจุบันจัดเป็นห้องให้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7

ตาราง 5 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนแดง

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- เรือนแดง บ้านพักของ ข้าหลวงที่ตามเสด็จฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มา จากกรุงเทพฯ	- ความจงรักภักดี

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับทางร่องรอยทางประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาของเรือนแดง สะท้อนผ่านสัญลักษณ์ คือ บ้านพักของข้าหลวงที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ อันประกอบไปด้วยความหมายที่สามารถสัมผัสและรับรู้ได้ในเชิงกายภาพ นั่นคือ บ้านพักหลังเล็ก ๆ ของข้าหลวง ซึ่งตามเสด็จมาเพื่อรับใช้เจ้านาย ข้าหลวงเหล่านี้มาจากกรุงเทพฯ ความหมายคือ การเดินทางตามมาด้วยจากเมืองใหญ่ที่ทันสมัย สะดวกสบาย เพื่อตามเจ้านายมายังต่างจังหวัดที่ห่างไกลความเจริญด้วยความลำบาก ในยุคที่ความเจริญยังไม่เข้ามาสู่ชนบท เมื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในเบื้องต้น โดยใช้บริบททางสังคมวัฒนธรรม และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประกอบเป็นความหมายโดยนัย จะให้ความหมายโดยนัยคือความจงรักภักดีตามหลักฐานบันทึก กล่าวคือ

“สมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชดำเนินด้วยขบวนรถพระที่นั่ง ออกไปทอดพระเนตรตามถนนทางหลวงที่ยังไม่ได้ลาดยาง จึงเต็มไปด้วยฝุ่นละอองและเป็นหลุมเป็นบ่อ รถพระที่นั่งกระแทกกระเทือนไปตลอดทาง ดังที่หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ บุตรของหม่อมเจ้าเฉลิมศรี พระเชษฐาต่างพระมารดาองค์หนึ่ง เล่าไว้ว่ามีรสชาติถึงประสบการณ์ในการขับรถยนต์พระที่นั่งแลนด์โรเวอร์ (Land Rover) ถวาย ความว่า สะพานข้ามแม่น้ำบางปะกงยังไม่มีแพขนานยนต์ ให้รถลงแพข้ามฟากมาจากฝั่งชลบุรี มาถึงสัดหีบเป็นหน้าแล้งฝุ่นตลบ ต้องให้รถนำไปไกล ๆ ล้วงหน้าคอยไล่ควาย แล้วก็ให้ฝุ่นมันตกเสียก่อน ถนนมันเป็นลูกระนาด ตอนที่ถึงเขาไระยานี้เป็นทางลาดลงไป มีคูน้ำเป็นคลองเล็ก ๆ ไซ้ซุง 2 คัน พันให้เรียบแล้วพาดลงไป ถนนไปจันทบุรี 130 กิโลเมตร ออก 9 โมงเช้า มาถึงนี่ 5 โมงเย็น”

ภาพประกอบ 19 สวนบ้านแก้ว ในอดีต

ที่มา : พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. 2543 : 36-37

“ในระยะแรกนั้น สวนบ้านแก้วยังมีสภาพเป็นป่า จึงมีการจัดสร้างที่ประทับชั่วคราว และมีเรือนรับแขก มีลักษณะเป็นแคมป์ทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบจากขึ้นก่อนแล้วจึงสร้างพระตำหนักที่ประทับและเรือนพักข้าราชการ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จฯ ไปประทับในระยะแรก ๆ มีผู้ตามเสด็จไปอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง ขณะนั้นสวนบ้านแก้ว ยังไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปา ต้องทำเครื่องปั่นไฟใช้เอง และต้องสูบน้ำจากคลองบ้านแก้ว อีกทั้งไม่มีโทรศัพท์ เมื่อมีเรื่องด่วนที่จะต้องติดต่อไปยังกรุงเทพฯ ต้องใช้โทรเลขในตัวจังหวัด ซึ่งห่างจากสวนบ้านแก้ว ประมาณ 8 กิโลเมตร” (สำนักพระราชเลข. 2528 : 141)

“จนประมาณสองปีต่อมา (พ.ศ. 2495) จึงได้รับสั่งให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ขึ้นสามหลัง เรียกว่า เรือนเทา เรือนแดง และเรือนเขียว เป็นแบบบังกะโล โดยเรือนเทาเป็นที่ประทับของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เรือนเขียวเป็นที่ทำงานและที่พักของราชเลขาฯ เรือนแดงเป็นที่พักของผู้ติดตาม” (พฤทธิสถาน ชุมพล. 2560 : 326)

จากบันทึกดังกล่าว จะเห็นว่า ข้าหลวงที่ตามเสด็จฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มานั้น จำนวนไม่น้อย เดินทางตามเสด็จฯ มาด้วยความยากลำบาก รวมไปถึงการพักอาศัยที่ต้องพักในแคมป์ทำด้วยไม้ไผ่หลังคามุงด้วยใบจากเป็นเวลาถึง 2 ปี จึงได้รับสั่งให้สร้างเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ซึ่งเรือนแห่งนี้เป็นที่อาศัยของข้าหลวง เมื่อพิจารณาตามบริบททางสังคมวัฒนธรรมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประกอบขึ้นเป็นความหมาย จึงได้ความหมายโดยนัย อันหมายถึงความจงรักภักดีที่ข้าหลวงเหล่านั้นมีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นั่นเอง

6. เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียวทั้งหลังยกใต้ถุนสูง เรือนเขียวตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระตำหนักใหญ่ อยู่ห่างจากพระตำหนักใหญ่ประมาณ 200 เมตร เรือนเขียวเป็นเรือนยกใต้ถุนสูงจากพื้นประมาณ 50 เซนติเมตร มีระเบียบหน้าบ้าน หลังคามุงด้วยกระเบื้องลอนคู่ มีทางขึ้นลงได้ 2 ทางคือ บันไดทางด้านทิศใต้และบันไดทางด้านทิศเหนือของบ้านในอดีตเป็นบ้านพักของราชเลขานุการ ปัจจุบันใช้เป็นที่พักการของสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 6 การวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนเขียว

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ชั้น เดียวทาสีเขียวทั้งหลัง	- ความรักและความผูกพัน

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นถึงสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสิ่งหนึ่งที่ถูกตั้งคำถามว่า เหตุใดเรือนเขียวแห่งนี้จึงทาสีเขียว แฝงเร้นไปด้วยความหมายใดหรือไม่ หรือเป็นเพราะต้องการความสดชื่น มองแล้วรื่นรมย์สายตาใช่หรือไม่ หากตอบว่าใช่ คำตอบนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นไปได้ แต่ถ้าหากพิจารณาให้ลึกลงไป นามบริบทต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพิ่มเติม จะได้ซึ่งคำตอบที่ต่างออกไป

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี นั้น ได้ชื่อว่า เป็นผู้หนึ่งที่มีความรักมั่นคงต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า รัชกาลที่ 7 พระราชสวามีเป็นอย่างยิ่งนัก หลายสิ่งอย่างที่ประกอบขึ้นเป็นพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ล้วนเป็นไปเพื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เช่น

ครั้นเมื่อได้แผ้วถางคงหญ้า เป็นสวนบ้านแก้ว ได้พอสมควรแล้ว สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จึงต้องพระราชประสงค์จะทรงสร้างตึกผ่าตัดพระราชทาน โรงพยาบาลนายแพทย์ชยสิทธิ์ ธารากุล ซึ่งเป็นแพทย์ประจำโรงพยาบาลประจำจังหวัดจันทบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2497 และเป็นศัลยแพทย์คนแรกๆ ที่ไปอยู่เล่าว่า ในเวลานั้นสภาพทั่วไปของอาคารมีความชำรุดทรุดโทรม ประกอบด้วยเรือนชั้นเดียวเล็ก ๆ เป็นเรือนอำนวยการ ขนาบซ้ายขวาด้วยเรือนคนไข้ได้ประมาณ 25 คน ด้านหลังเรือนอำนวยการเป็นเรือนผ่าตัดเล็ก ๆ มีห้องผ่าตัด 1 ห้อง เมื่อเทียบกับจำนวนคนไข้ที่มาใช้บริการ ส่งผลให้บางครั้งเมื่อมีคนไข้มากกว่าจำนวนเตียง จึงต้องนอนกับพื้น นายแพทย์ประจำการช่วงนั้นมี 3 ท่าน ในขณะที่พยาบาลคนหนึ่งต้องรับผิดชอบผู้ป่วยประมาณ 10 - 20 คน ซึ่งถือว่าเป็นภาระที่หนักเอากการ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จึงโปรดเกล้าให้สร้างตึกผ่าตัดที่มีเครื่องมือทันสมัยพระราชทานเป็นตึกชั้นเดียวขนาดกว้าง 16 เมตร ยาว 20 เมตร สูง 5 เมตร โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ เป็นผู้ควบคุมงานก่อสร้างและให้นายแพทย์สมาน มั่นตราภรณ์ ศัลยแพทย์มือหนึ่งของประเทศ เป็นผู้จัดซื้อจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ในการผ่าตัดทุกประเภท เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2499 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้พระราชทานนามตึกหลังนี้ว่า “ตึกประชาธิปไตย” และพระราชทานตราศักดิ์เดชณ์ ตราประจำพระองค์ “สมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์” เป็นตราประจำตึก พร้อมกันนั้นได้โปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งพระองค์ประดิษฐานไว้ภายในห้องมุขหน้าตึกด้วย

ดังเช่นนี้แล้ว จะเห็นว่าทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชสวามี ไม่มีสิ่งใดแม้แต่น้อยที่สุดแสดงถึงพระองค์เองแสดงถึงว่าพระองค์ทรงระลึกถึงพระสวามีอยู่เสมอ

การรำลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นอกจากเรื่องทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชสวามี ปรากฏขึ้นแม้แต่ในเรื่องทั่วไป กล่าวคือ

“ด้วยเหตุที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดดอกไม้เป็นอย่างยิ่งจึงได้ทรงปลูกไว้หลายชนิด ทรงประคบประหงมดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “พวงหยก” นั้น เป็นเถาไม้เลื้อยอยู่บริเวณซุ้มด้านหลังพระตำหนักเทา ออกดอกเป็นเถาห้อยลงมาเป็นพวง สีเขียวอมเทาคล้ายสีหยกสวยงามและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดปรานมาก เห็นจะเป็นเพราะเป็นสิ่วพันธุ์วันพระราชสมภพในพระราชสวามี”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันพุธ แรม 14 ค่ำ เดือน 11 ปีมะเส็ง เวลา 12.25 น. หรือตรงกับวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 โดยมีสีเขียวเป็นสีประจำวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ (วันพุธ)

เมื่อนำบริบทต่าง ๆ มาเรียงร้อยเข้าด้วยกัน ต่างเชื่อมโยงถึงการระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชสามีของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ผู้ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเรือนเขียวหลังนี้ขึ้นมาในวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นสถานที่ที่ทรงใช้ชีวิตในขณะนั้น จึงเป็นไปได้ว่าเรือนเขียวหลังนี้ ได้ทาสีเขียวสวยงาม เพื่อเป็นการระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตามการวิเคราะห์สัญญาณจากการพิจารณาตามบริบทแวดล้อมที่เชื่อมโยงเหล่านี้ ให้ความหมายโดยนัยของเรือนเขียวว่าเป็นความรักและความผูกพันดังกล่าว

อนึ่ง มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้รับพระราชทานตราศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นตราของมหาวิทยาลัยและใช้สีชมพู-เขียว เป็นสีของวิทยาลัย สีชมพู แสดงถึงความเมตตากรุณา สุภาพ อ่อนโยนและเป็นสีประจำวันอังคาร ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี และสีเขียว แสดงถึงความเจริญงอกงามซึ่งเป็นสีประจำวันพุธ ซึ่งเป็นวันพระราชสมภพของสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ดังนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า สีเขียวนั้นเป็นสีที่มีความหมายต่อสถานที่แห่งนี้เป็นอย่างมาก

7. สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้) ประกอบขึ้นเป็นสวนเกษตร เพราะมีทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไปด้วย ทรงบุกเบิกสำหรับการดำเนินงานทั้งทางด้านการทำเกษตรทดลองปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร โดยหากปลูกพืชชนิดใดไม่เหมาะสมกับพื้นที่ก็ทรงเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่น โดยเน้นปลูกพืชที่เหมาะสมแก่สภาพอากาศของจังหวัดจันทบุรี ที่มีฝนตกชุกทั้งปี และหากปลูกพืชชนิดใดแล้วเกรงว่าจะเป็นการแข่งขันหรือกระทบต่ออาชีพราษฎรก็ทรงเลิกปลูก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 7 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- สถานที่ในการทดลองปลูก พืชเลี้ยงสัตว์ตัวอย่างเผยแพร่ แก่ราษฎรในท้องถิ่น โดยเฉพาะการนำพันธุ์ทุเรียน หมอนทองมาทดลองปลูก ในจังหวัดจันทบุรี ในปัจจุบัน จนแพร่หลาย มีพื้นที่ปลูก มากที่สุดในประเทศไทย และมีชื่อเสียงไปทั่วโลก	- คุณูปการของสมเด็จ อันหาที่สุดมิได้ของสมเด็จพระ ราชาธิบดีที่มีต่อ ประชาราษฎรในท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี

จากตาราง 7 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่น่าสนใจ เชื่อมโยงความเป็นคุณูปการสำคัญ ในฐานะพระราชนิ้องค์หนึ่งของประเทศไทย แม้ว่าพระองค์จะทรงดำรงพระเกียรติในฐานะอดีต สมเด็จพระราชินี แต่ทรงมีพระกรุณาต่อประชาราษฎรในฐานะพระราชนิ้องอยู่เช่นนั้น

ในการดำเนินกิจการ “สวนบ้านแก้ว” นั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ทรงรับผิดชอบการดำเนินการในฐานะผู้จัดการและพระราชทาน พระราชดำริให้ปลูกพืชสวนครัวและผลไม้ านา ชนิด ทั้งที่เป็นพืชที่ทรงนำมาจากต่างถิ่นและพืช ในท้องถิ่น และเลี้ยงสัตว์พันธุ์ต่าง ๆ ด้วยต้องพระราชประสงค์ให้สวนบ้านแก้วเป็นไร่ตัวอย่าง มากกว่าเพื่อการค้า

ดังนั้นเมื่อทดลองว่าการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดได้ผลดี ก็จะทรงนำความรู้ที่ได้ จากการทดลองนั้นไปเผยแพร่แก่ราษฎรในท้องถิ่นต่อไป ในพระราชกรณียกิจนี้ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้นักวิชาการจากสถานีทดลองเกษตรที่จังหวัดจันทบุรี มาช่วยสอน ชาวบ้านที่มีสวนไร่นาในระแวกนั้น และอาศัยเวลาว่างมารับจ้างทำไร่ที่สวนบ้านแก้ว ซึ่งนอกจาก จะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้พิเศษแล้วยังนำความรู้จากไร่ทดลองสวนบ้านแก้วไปปรับปรุง ใช้ในกิจการของตนเองได้อีกด้วย” การทดลองปลูกพืชไร่ต่าง ๆ นั้น มีพระราชประสงค์เพื่อให้ ปลูกเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร

หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ได้รับสั่งไว้ว่า “โปรดเกล้าฯ ให้นำทุเรียนพันธุ์ใหม่จากต่างถิ่นมาปลูก คือ พันธุ์หมอนทอง” แม้ว่าสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จะทรงไม่โปรดทุเรียนเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ท่านไม่เสวยทุเรียน สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่านก็เลยไม่เสวยตามไปด้วย แต่เพื่อเป็นการอนุโลม เพื่อให้เกิดการทดลองเพื่อจะดี และจะได้แนะนำให้ชาวสวนจันทบุรีปลูกต่อไป”

โดยการปลูกทุเรียนหมอนทองเพื่อการทดลองนี้ให้ปลูกห่างจากพระตำหนัก หลังจากการทดลองปลูกทุเรียนพันธุ์หมอนทองแล้วจึงน่าจะทรงให้โคลนทิ้งไป พิจารณาประกอบคำบอกเล่าของ หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ที่เล่าว่า “ผมแอบปลูกทุเรียนไว้ ท่านบอกว่า ตัด ตัด เพราะไม่โปรดทุเรียน” จึงทำให้ในวังสวนบ้านแก้วปัจจุบันนี้ไม่มีต้นทุเรียนแม้แต่ต้นเดียว

กาลครั้งนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีโปรดเกล้าฯ ให้นำทุเรียนพันธุ์ใหม่จากต่างถิ่นมาทดลองปลูก คือ พันธุ์หมอนทอง ส่งผลถึงปัจจุบัน มีการปลูกทุเรียนหมอนทองอย่างแพร่หลายในจังหวัดจันทบุรี (สำนักพระราชเลข. 2528 : 142 และพฤกษศาสตร์ ชุมพล. 2560 : 332)

ภาพประกอบ 20 ทุเรียนพันธุ์หมอนทอง

ที่มา : ทุเรียนหมอนทอง. ออนไลน์. 2559

แต่ก่อนนั้น ถ้าเอ่ยถึงทุเรียนต้องคิดถึงทุเรียนเมืองนนทบุรี เรารู้จักทุเรียนเมืองนนท์ในอดีตว่าปลูกเป็นอันดับหนึ่งของประเทศหลากหลายพันธุ์เพื่อการจำหน่าย ส่วนเมืองจันทบุรีนั้นปลูกทุเรียนพันธุ์พื้นบ้านเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ มิได้ทำเพื่อการค้า แต่เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำพันธุ์ทุเรียนหมอนทองมาทดลองให้เกษตรกรในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรีทดลองปลูกจนได้ผลดี แม้ว่าแรก ๆ นั้นก็ยังสู้เมืองนนทบุรีไม่ได้ เพราะนนทบุรีมีฐานการผลิตอยู่มากมายและมีฐานความต้องการอยู่เป็นจำนวนมาก พ่อค้าต่างมุ่งความสนใจไปที่ทุเรียนเมืองนนท์เป็นส่วนใหญ่

ในอดีตคนเมืองจันทบุรี มิได้ปลูกทุเรียนหลากหลายและขึ้นชื่อเหมือนทุกวันนี้ หลักฐานเรื่องนี้ระบุอยู่ในประพาสจันทบุรีซึ่งรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงบรรยายถึงทุเรียนเมืองจันทบุรีเอาไว้ว่า “มีตลาดตาอยู่ในเรือสวนของชาวบ้าน แต่ไม่ได้เป็นสินค้าขึ้นชื่อหรือมีขายในตลาดแต่อย่างใด” ถ้าย้อนเวลากลับไปได้ สักร้อยสองร้อยปีก่อน ทุเรียนจันทบุรีกลับไม่ใช่สินค้ามีค่ามีราคา แม้ว่าจันทบุรีจะมีต้นทุเรียนเติบโตใหญ่จากการนำพาของพ่อค้าชาวใต้ที่ล่องเรือมาขายที่เมืองท่าจันทบุรีตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่ทุเรียนจันทบุรีในวันนั้นเป็น “ทุเรียนบ้าน” ที่ปลูกไว้กินกันในครัวเรือนเท่านั้น หากใช้ทุเรียนที่ถูกประคบประหมมเพื่อส่งขายทำกำไรอย่างเครื่องเทศ เช่น พริกไทย หรือกระวาน

ต่อมาได้เกิดเหตุน้ำท่วมใหญ่ที่เมืองจันทบุรีหลายครั้งหลายครา โดยเฉพาะในปี 2526 และปี 2538 กระทั่งสวนทุเรียนหลายพันไร่ต้องแช่น้ำนานอยู่หลายเดือนและยืนต้นตาย ทำให้ทุเรียนได้รับความเสียหายจำนวนมาก บวกกับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกรุงเทพมหานคร ช่วงก่อนฟองสบู่แตก ยิ่งทำให้ชาวสวนทุเรียนเมืองจันทบุรีบ่นหน้าจากราชาผลไม้ หันไปปลูกพืชทดแทนชนิดอื่นแทน และมีไม่น้อยที่ตัดใจขายสวนให้นายทุนนำพื้นที่ไปปลูกตึกสูงไว้ทำกำไร (อรุณวศิรัตน์ธรี. ออนไลน์. 2563)

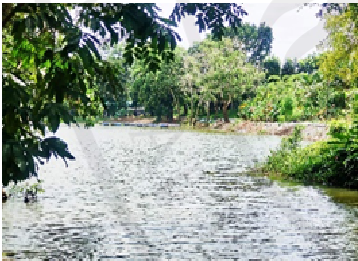
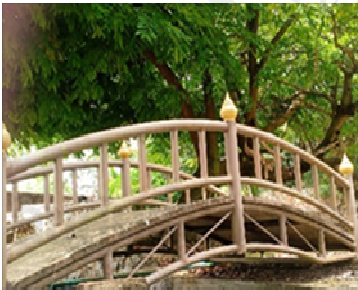
เมื่อทุเรียนนนท์ไม่เพียงพอแก่ความต้องการซื้อของพ่อค้า จึงต่างพุ่งความสนใจมายังจังหวัดจันทบุรี จนเกิดกระแสความต้องการเป็นอันมาก โอกาสนี้ชาวจันทบุรีจึงได้ปลูกทุเรียนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทุเรียนหมอนทองนั้น มีรสชาติอร่อย กลิ่นไม่รุนแรง จึงเป็นที่ต้องการอย่างมากในตลาดการค้าทุเรียน ประกอบกับปัจจุบัน ชาวต่างชาติรู้จักนิยมการบริโภคทุเรียนหมอนทอง ตลาดการค้ายิ่งขยายตัวไปยังตลาดโลกมากขึ้น โดยมีตลาดรองรับการซื้อสำคัญคือตลาดการค้าของจีน ซึ่งเป็นตลาดที่ใหญ่มาก ยิ่งกว่านั้น การเข้ามาของกลุ่มทุนอย่างอาลีบาบาที่เชื่อมตลาดจีนเข้ากับสินค้าไทยแบบไร้รอยต่อผ่านการซื้อขายออนไลน์ ยิ่งส่งผลให้อุปสงค์หนักหน่วงและดึงราคาทุเรียนให้พุ่งสูงขึ้นอีก ทั้งการลดขั้นตอนการซื้อขาย ยังเปิดทางให้ชาวสวนเสนอสินค้าด้วยตัวเอง ทุเรียนหมอนทองนั้นมีราคาซื้อขายต่อกิโลกรัมที่สูงขึ้นมากตามความต้องการซื้อที่สูงขึ้นด้วย ข้อมูล ณ วันที่ 23 มกราคม 2564 ราคาทุเรียนหมอนทองพุ่งขึ้นถึงกิโลกรัมละ 145 บาท (ตลาดไท. ออนไลน์. 2563)

ปัจจุบันเมืองจันทบุรี ปลูกทุเรียนพันธุ์หมอนทองแพร่หลายอย่างมีชื่อเสียงอันดับหนึ่งของประเทศ ข้อมูลจากนางสาวศิริดา ศิริเบญจพฤกษ์ ฝ่ายนโยบายโครงสร้างเศรษฐกิจ ธนาคารแห่งประเทศไทย ระบุว่า หมอนทองมีเนื้อที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 89.6 ของเนื้อที่ปลูกทุเรียนทั้งประเทศ รองลงมาได้แก่ พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุม พันธุ์ก้านยาว และพันธุ์อื่น ๆ (ธนาคารแห่งประเทศไทย. ออนไลน์. 2563)

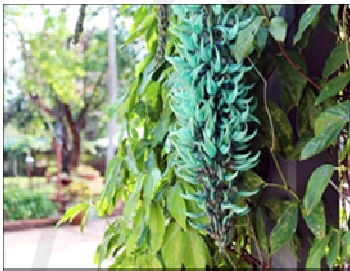
จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ถึงสัญลักษณ์โดยนัยชัดเจน อันเกิดจากบริบททางสังคม และสภาพแวดล้อมในขณะนั้นประกอบเข้าเป็นความหมายถึงคุณูปการอันอนันต์ อันหาที่สุดมิได้ของสมเด็จพระราชินีที่มีต่อประชาราษฎรในท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี พระองค์ทรงสร้างคุณูปการเพื่อประโยชน์ที่ทรงเล็งเห็นว่าเป็นผลดีกับประชาราษฎร์ สิ่งนี้ได้ส่งผลดีจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันอย่างมากมายแก่ชาวจันทบุรี

8. สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ) ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของพระตำหนักใหญ่ ลักษณะเป็นสวนที่มีภูมิทัศน์แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมาจากพระตำหนักในประเทศอังกฤษที่เคยทรงประทับร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีสระเลี้ยวเตี้ยเตี้ยปลา มีสระน้ำสร้างเป็นแนวลดหลั่นลงมาเพื่อให้ น้ำไหลเวียนจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เป็นสถานที่พักผ่อนพระราชหฤทัยของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ปัจจุบันสภาพยังคงเดิมมีการนำดอกไม้มาปลูกทดแทนส่วนที่หายไป

ตาราง 8 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- สวนส่วนพระองค์ที่มีภูมิทัศน์แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมาจากพระตำหนักในประเทศอังกฤษที่เคยทรงประทับร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ	- ความรักและความผูกพัน
	- สะพานที่จำลองมาจากสะพานในสวนพระตำหนักเวนคอร์ต ซึ่งเป็นพระตำหนักที่ทรงรักและผูกพันอย่างมาก	- ความรักและความผูกพัน

ตาราง 8 (ต่อ)

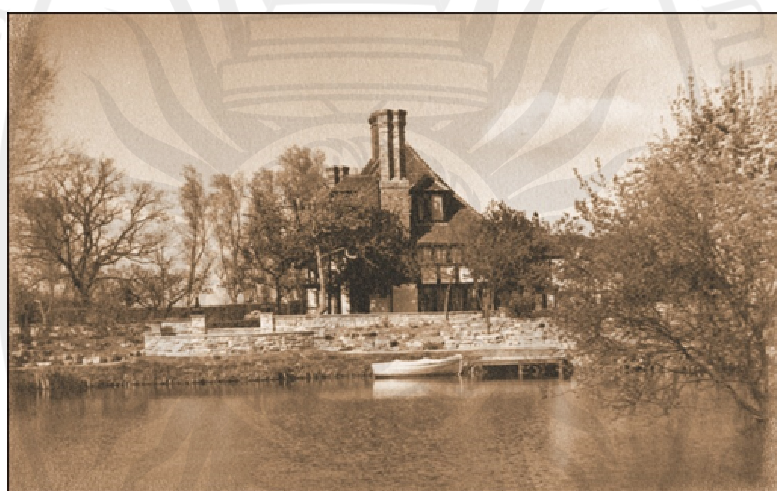
รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ชุ่มพวงหยก มีลักษณะเป็น ค้ำไม้เลื้อย อยู่บริเวณชุ่ม ด้านหลังพระตำหนักเทา พวงหยกเป็นดอกไม้ทรง โปรดมาก เนื่องด้วยเมื่อ มองเห็นสีเขียวของพวงหยก ทำให้นึกถึงพระบาทสมเด็จพระ พระปกเกล้า ซึ่งพระราช สมภพวันพุธ โดยมีสีเขียว เป็นสีประจำวัน พระราชสมภพ	- ความรักและความผูกพัน

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เป็นความรักและความผูกพัน ผ่านสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในสวนส่วนพระองค์ซึ่งแฝงไปด้วยคุณค่าที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงเรื่องราวความรักความผูกพันที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เสด็จพระราชพา 9 ประเทศ ในทวีปยุโรปเสร็จแล้วทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2477 แล้วเสด็จเข้าไปที่ประเทศอังกฤษเมื่อประมาณปลายเดือนกันยายน สกเดียวกัน และเข้าประทับ ณ พระตำหนักโนล (Knowle) ซึ่งทรงเช่ามาจาก ลอร์ดและเลดี้แซกวิลล์ (Lord and Lady Sackville) ทั้งนี้ได้เสด็จฯ ทรงสำรวจสถานที่และคฤหาสน์อื่น ๆ (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2564)

หลังจากการสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2478 แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงย้ายที่ประทับจากพระตำหนักโนลไปประทับยังพระตำหนักใหม่ที่ทรงซื้อที่เวอร์จิเนีย วอเตอร์ (Virginia Water) มณฑลเซอร์เรย์ (Surrey) ชื่อพระตำหนักเกลนพามเมนต์ (Glen Pamment) ได้ประมาณ 2 ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีพระอาการประชวรมากขึ้น จึงตัดสินใจพระราชหฤทัยซื้อพระตำหนักใหม่ที่มีขนาดเล็กเหมาะแก่การดูแลรักษา (สำนักกราชเลขา. 2528 : 95 - 99)

ในเดือนกันยายน ปีพ.ศ. 2480 ทรงเสด็จเข้าประทับ ณ พระตำหนักเวนคอร์ต (Vane Cort) ทรงซื้อไว้ อยู่ที่ตำบลบิวดนเดนเดน มณฑลเคนท์ อยู่ห่างจากลอนดอนไปประมาณ 200 ไมล์ องค์พระตำหนักเป็นตึกผนังถือปูนสีขาว ประทับด้วย ท่อนไม้โอ๊คทาสีดำแบบทิวคอร์ทคาน้ำพื้น ชั้นบนที่เพดานเป็นท่อนซุงใหญ่ความเก่าแก่ของพระตำหนักตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นหมู่บ้านตั้งแต่สมัยเชกสเปียร์ ทำให้พื้นมีความลาดเอียงถึงขนาดที่สิ่งใดอยู่บนพื้นก็ลงไปถึงอีกห้องหนึ่งได้ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดพระตำหนักเวนคอร์ตมาก และทรงใช้ชีวิตร่วมกับพระสวามีอย่างสงบสุขและสันโดษ แต่ต่อมาพระตำหนักแห่งนี้ได้ถูกเวนคืนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเป็นที่ทำการของฝ่ายทหารอังกฤษ

ภาพประกอบ 21 พระตำหนักเวนคอร์ต
ที่มา : พงศทิสาณ ชุมพล. ออนไลน์ 2563.

ที่พระตำหนักเวนคอร์ตนี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงพระสำราญมาก เสด็จลงสวนทรงร่อนน้ำพรวนดิน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงวางผังปลูกต้นไม้และไม้ดอกด้วยพระองค์เอง ทรงดูแลดอกคาร์เนชั่น (Carnation) ทุก ๆ วัน ในเรือนกระจกที่มีไฟฟ้าทำให้อุณหภูมิพอเหมาะ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงตัดมาปักแจกันในห้องต่าง ๆ ในพระตำหนักทุกวัน (พระปกเกล้าศึกษา. ออนไลน์. 2564) ส่วนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีนั้น ทรงปลูกกุหลาบสีชมพู ทรงชื่นชอบกุหลาบสีชมพูเป็นอย่างมาก อาจจะเนื่องด้วยเป็นสีตามวันพระราชสมภพดังกล่าว

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันอังคาร ขึ้น 13 ค่ำ เดือน 1 (ตามปฏิทินจันทรคติ) ปีมะโรง เวลาบ่ายรุ่งกับ 52 นาทีถึง หรือตรงกับวันที่

20 ธันวาคม พ.ศ. 2447 (สำนักพระราชเลขานุการ. 2528 : 5) โดยมีสีชมพู่เป็นสีประจำวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ (วันอังคาร)

ในสวนพระตำหนักเวนคอร์ต มีสะพานหินเล็ก ๆ ข้ามบ่อน้ำที่ทรงเลี้ยงเป็ดเทศ และปลาไ่ว์หลายพันธุ์ มีสะพานหินเล็ก ๆ ข้ามสระน้ำที่เรียกว่าสระน้ำของพระราช

ภาพประกอบ 22 สะพานข้ามสระน้ำ (สระน้ำของพระราช) พระตำหนักเวนคอร์ต
ที่มา : ข้าวสาค. ออนไลน์. 2563

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ประทับอยู่ที่พระตำหนักเวนคอร์ต ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2480 ถึงประมาณเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ครั้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2484 ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จะเสด็จสวรรคตในวันที่ 30 เดือนนั้น พระตำหนักนี้ถูกยึดครองโดยฝ่ายทหารอังกฤษเพื่อใช้เป็นกองบัญชาการแห่งหนึ่ง จากนั้นได้เปลี่ยนเจ้าของหลายครั้งโดยครั้งหนึ่งเคยอยู่ในมือเจ้าของบริษัทขายเมล็ดพันธุ์ดอกไม้และพืชผัก ปัจจุบันเป็นบ้านส่วนบุคคล

เมื่อปลายปี 2557 บีบีซีไทยไปเยือนหมู่บ้านนี้ และได้พบกับ แอนดรูว์ โซนิเชิร์ช เจ้าของบ้านคนล่าสุด เขาบอกว่าภูมิใจเมื่อได้รู้ประวัติอันยาวนานของบ้านหลังนี้ จนเป็นแรงบันดาลใจให้เขาศึกษาพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

แอนดรูว์เล่าว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ โปรดบ้านหลังนี้มาก พระองค์ทรงพระเกษมสำราญกับการทรงพระอักษร การเล่นเทนนิส และโดยเฉพาะการทำสวน

“แต่พอเข้าสู่ช่วงสงครามโลก หมู่บ้านเล็ก ๆ นี้ได้กลายเป็นทางผ่านของเครื่องบินรบ แล้วยังเสี่ยงต่อการโดนระเบิดและไม่ปลอดภัยที่จะอยู่อาศัยอีกต่อไป ผมเข้าใจว่าด้วยเหตุนี้พระองค์จึงต้องเสด็จไปประทับที่อื่น แม้ว่าโปรดบ้านหลังนี้มากก็ตาม” (บีบีซีไทย. ออนไลน์. 2563)

เพื่อแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เป็นความรักและความผูกพัน ตามที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แล้ว จึงได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างพระตำหนักเวนคอร์ตกับวังสวนบ้านแก้ว โดยการนำภาพภูมิทัศน์ของพระตำหนักเวนคอร์ตเปรียบเทียบกับภาพภูมิทัศน์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่เป็นความรักและความผูกพันดังกล่าว

พระตำหนักเวนคอร์ต

วังสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 23 ภาพเปรียบเทียบศาลาให้อาหารนก

ที่มา : พงษ์ทิสาณ ชุมพล. ออนไลน์. 2563 และชนิสรา สินธิ์เรเดช. 2563

จากภาพประกอบ 23 แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เห็นได้จากศาลาให้อาหารนกที่มีอยู่ในพระตำหนักเวนคอร์ต ศาลาให้อาหารนกเช่นกันนั้นก็อยู่ในวังสวนบ้านแก้ว สัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นนี้ เป็นการให้ความหมายที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง โดยการวิเคราะห์ความหมายด้วยการทดสอบการแทนความหมาย เป็นการสืบสาวเรื่องราวไปถึงสิ่งที่อยู่เบื้องหลังหรือสิ่งที่ในอดีต นั่นคือ สิ่งที่ยาไปหรือสิ่งที่ไม่มีอยู่ สิ่งเหล่านั้นมีความสำคัญต่อความหมายหรือไม่อย่างไร ดังนี้ สิ่งที่มีอยู่ของศาลาให้อาหารนกในวังสวนบ้านแก้ว กับสิ่งที่ไม่มีอยู่ของศาลาให้อาหารนกของพระตำหนักเวนคอร์ต จึงวิเคราะห์ได้ว่ามีความสำคัญต่อความหมาย เป็นการให้ความหมายที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง แสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของความรักและความผูกพันดังกล่าว

สะพานในพระตำหนักเวนคอร์ต

สะพานในวังสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 24 ภาพเปรียบเทียบสะพานในพระตำหนักเวนคอร์ตและสะพานในวังสวนบ้านแก้ว
ที่มา : ข่าวสด. ออนไลน์. 2563 และชนิกา สินธิ์เดช. 2563

ในหนังสือประวัติศาสตร์บอกเล่าของ หม่อมราชวงศ์พุทธิสถาน ชุมพล ที่เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง กุลสตรีศรีสยาม สว่างามทุกกาลสถาน ได้กล่าวถึงในเรื่องของการสร้างสะพานในวังสวนบ้านแก้วไว้อย่างน่าสนใจวิเคราะห์ตามว่า “ต่อมา จึงได้จัดสวนใกล้พระตำหนัก ซึ่งมองเห็นได้จากพระระเบียง (พระตำหนักใหญ่) เป็นลำธารและสระเล็ก ๆ ก่อผนังกัน มีทางเดินคดเคี้ยวลดหลั่นไปรอบสวน พร้อมสะพานโค้งคล้ายสะพานหินที่พระตำหนักเวนคอร์ตมาไว้ที่สวนบ้านแก้วนี้”

ทะเลสาบในพระตำหนักเวนคอร์ต

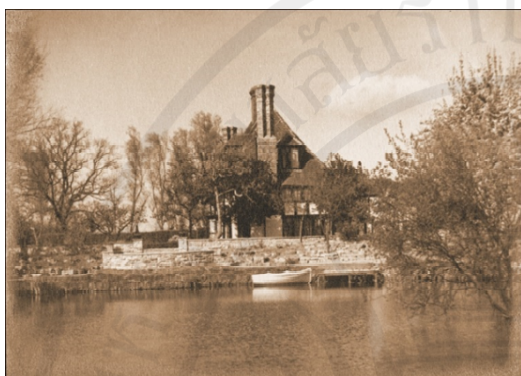
คลองสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 25 ภาพเปรียบเทียบทะเลสาบในพระตำหนักเวนคอร์ตและคลองสวนบ้านแก้ว
ที่มา : ข่าวสด. ออนไลน์. 2563 และชนิกา สินธิ์เดช. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากการเปรียบเทียบภูมิทัศน์ของพระตำหนักเวนคอร์ตกับวังสวนบ้านแก้ว จะเห็นได้ถึงความสัมพันธ์ทั้งสองสิ่ง ว่าสิ่งที่หายไปหรือสิ่งที่ไม่มียู่ สิ่งเหล่านั้นมีความสำคัญต่อความหมายหรือไม่อย่างไร หากปรากฏว่าสิ่งที่หายไปนั้น มีอยู่ในสถานที่อื่นที่หนึ่ง มีความคล้ายกัน ชวนให้เชื่อ

ได้ว่าเป็นสิ่งที่แทนที่กันกับสิ่งที่หายไปได้ จึงเป็นมูลเหตุหนึ่งในการนำมาซึ่งการวิเคราะห์ได้ว่าเป็น
 สัญญาของความรักและความผูกพัน ดังกล่าว

สระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ต

สระน้ำส่วนพระองค์วังสวนบ้านแก้ว

ภาพประกอบ 26 ภาพเปรียบเทียบสระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ตและสระน้ำส่วนพระองค์วังสวน
 บ้านแก้ว

ที่มา : พงศพิศาน ชุมพล. ออนไลน์. 2563 และชนิศา สินธิรเดช. 2563

หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้กล่าวถึงสระน้ำส่วนพระองค์นี้ว่า “สมเด็จพระ
 เสด็จฯ แต่ที่นี้น้ำมันขุ่น เพราะมันไหลแรงแล้วก็เป้นตะกอน ท่านเคยเอาเรือไปไว้ในนั้นพายเรือเล่น
 สมเด็จพระ เสด็จฯ น่าจะได้ทรงระลึกถึงเมื่อครั้งทรงลงเรือเล่นในสระน้ำที่พระตำหนักเวนคอร์ตที่อังกฤษ”

เมื่อได้เปรียบเทียบสระน้ำพระตำหนักเวนคอร์ตกับสระน้ำส่วนพระองค์วังสวนบ้านแก้ว
 ประกอบด้วย คำบอกเล่า เห็นได้ถึงความสัมพันธ์ทั้งสองสถานที่ ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะ
 ใกล้เคียงกันแล้ว ยังมีเรื่องเล่ายืนยันถึงความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงกันของสถานที่อีกด้วย จึงเป็นที่มา
 ของการนำมาวิเคราะห์ตามนัยยะแห่งสัญญา ได้ว่าเป็น สัญญาของความรักและความผูกพัน
 อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 27 ดอกไม้ทรงปลูก

ที่มา : พระมิ่งขวัญราไพพรรณี. 2543 : 45

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดดอกไม้เป็นอย่างยิ่ง เมื่อทรงว่างจากพระราชกรณียกิจ โปรดที่ประทับในเรือนเพาะชำ ทรงปลูกต้นไม้ รดน้ำ ใส่ปุ๋ยด้วยพระองค์เอง บริเวณพระตำหนักใหญ่และพระตำหนักคอนแค้น จึงดงามด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด ทั้งไม้ยืนต้น เช่น มะฮอกกานี ราชพฤกษ์ (คูณ) ศรีตรัง เสลา อินทนิล หางนกยูงฝรั่ง และเหลืองอินเดีย ซึ่งให้ทั้งความรื่นรมย์และความงามยามที่ดอกบานสะพรั่ง ส่วนไม้พุ่มที่ช่วยเติมแต่งสีสนให้กลิ่นหอม ล้วนมีหลากหลาย เช่น ลั่นทม แก้ว แคล้ว ฝรั่ง โศกสบัน คอนย่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเถาไม้เลื้อย เช่น พุทธรักษา พวงแสด พวงทอง พวงชมพู พวงแก้วแดง พวงคราม พวงโกเมน พวงหยก ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ที่หายากและมีดอกที่สวยงามแปลกตา ส่วนตามถนนบริเวณพระตำหนักทรงปลูกว่านสี่ทิศ บัวสวรรค์ ซึ่งเป็นดอกไม้ประเภทหัว (Bulbs) ที่เมื่อถึงฤดูกาลก็จะมีดอกที่สร้างสีสันสดใสโดยรอบพระตำหนักทั้งสอง (พระมิ่งขวัญราไพพรรณี. 2543 : 45)

ในเรื่องของพันธุ์ไม้ดอกไม้ที่ทรงปลูกนี้ หม่อมราชวงศ์พยุหะนันท์ ชุมพล ได้วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ดอกไม้ที่ปลูกลงและดอกมาจากหัวในดิน (Bulbs) มีว่านสี่ทิศ ว่านแสงอาทิตย์ บัวสวรรค์สีชมพู สีเหลือง สีขาว คล้ายกับว่าทรงจำลองบรรยากาศของทุ่งดอกแดฟโฟดิล และทิวลิป ซึ่งทรงคุ้นเคยที่อังกฤษมาไว้ โดยทรงใช้ไม้หัวพื้นเมืองแทน นอกจากนั้นยังมีสร้อยอินทนิล เป็นไม้เลื้อย ทำรั้วให้มันได้ขึ้นไป สร้อยอินทนิลดอกสีม่วงอ่อนนี้ ขนานให้ระลึกถึงที่ห้อยย้อยลงมาจากซุ้มพระเจดีย์ขกพื้นพระตำหนักเปี่ยมสุข สวนไกลกังวล ที่ซึ่งพระราชสวามี ทรงเคยฉายพระรูปสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ และหม่อมเจ้าสุกสวดี ได้ลงสีน้ำไว้อย่างสวยงาม และยังมีคอนย่า ไม้พุ่มดอกสีชมพูอมแสดอยู่ริมกำแพงสวนส่วนพระองค์แทนโรโดเดนดรอน นอกจากนั้นแล้วยังมีเถาไม้เลื้อยหายาก ที่มีดอกสวยงามแปลกตา เช่น พวงชมพูดอกเล็ก ๆ พวงแก้วแดง พวงคราม

พวงโกเมน พวงหยก ซึ่งทรงประคบประหงมดูแล จนออกดอกให้ได้ทรงชื่นชม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวงหยกนั้น เป็นเถาไม้เลื้อยอยู่บริเวณซุ้มด้านหลังพระตำหนักเทา ออกดอกห้อยเป็นเถาลงมา เป็นพวงสีเขียวอมเทา คล้ายสีหยก สวยงามมาก และสมเด็จฯ โปรดปรานมาก เห็นจะเป็นเพราะ สีเขียวนั้นเป็นสีวันพุธ วันพระราชสมภพในพระราชสวามี

สมเด็จฯ กับซุ้มพวงหยกในอดีต

พวงหยก

ภาพประกอบ 28 สมเด็จฯ กับซุ้มพวงหยกในอดีตและพวงหยก

ที่มา : พันทิป. ออนไลน์. 2550 และ ไม้ดอกออนไลน์. ม.ป.ป.

รมณีสถานส่วนพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เมื่อได้วิเคราะห์ตามข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น วิเคราะห์ได้ถึงความรักความผูกพันที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระปกเกล้าฯ นั้นมีอยู่อย่างมากในวังสวนบ้านแก้ว แม้ในเรื่องของการชื่นชอบพวงหยก “โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวงหยกนั้น เป็นเถาไม้เลื้อยอยู่บริเวณซุ้มด้านหลังพระตำหนักเทา ออกดอกห้อยเป็นเถาลงมาเป็นพวง สีเขียวอมเทา คล้ายสีหยก สวยงามมาก และสมเด็จฯ โปรดปรานมาก เห็นจะเป็นเพราะสีวันพุธวันพระราชสมภพในพระราชสวามี” จากข้อมูลเหล่านี้แสดงถึงว่าทรงระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ อยู่เป็นนิจ แม้ถึงนั้นจะเป็นเพียงดอกไม้ใบหญ้า หากแม้ว่ากระทบต่อความรู้สึก นำพาซึ่งการระลึกถึง ทั้งการจัดสวนแบบอังกฤษที่มีความเรียบสะอาด มีแบบแผนในการจัดวาง มีรูปแบบของสิ่งปลูกสร้างที่คล้ายกับสถานที่

ที่ทั้งสองพระองค์ทรงอยู่ร่วมกันมา สิ่งเหล่านี้เมื่อนำมาวิเคราะห์ได้ถึงสัญลักษณ์แห่งความรักความผูกพันได้เป็นอย่างดี

9. ต้นจําปาทรงปลูก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่วังสวนบ้านแก้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลฯ ได้ทรงปลูกต้นจําปาไว้ด้านข้างพระตำหนักใหญ่ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงปลูกต้นเงาะไว้บริเวณเดียวกัน

ตาราง 9 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ต้นจําปาทรงปลูก

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ต้นจําปาทรงปลูก โดย พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาล ที่ 9 หลังพระตำหนักใหญ่ ไม่ไกลจากห้องพระบรรทม มากนัก จํปานั้นนอกจาก ความหอมขมราตรีแล้ว ยังมี ที่มาจากความหลัง เกี่ยวพัน ต่อพระหทัยในสมเด็จพระ พระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่สำคัญยิ่ง	- ความใส่พระทัยที่พระบาท สมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระ พระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มงคลแห่งสถานที่

เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาที่วังสวนบ้านแก้ว ทรงเยี่ยมสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญเสด็จเป็นการส่วนพระองค์

ภาพประกอบ 29 ต้นจำปาทรงปลูก

ที่มา : พระมิ่งขวัญราไพพรรณี-โพสต์. ออนไลน์. 2557

การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงปลูกต้นจำปาไว้เป็นที่ระลึกและเป็นมงคลแห่งสถานที่ ณ บริเวณด้านข้างพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ไม่ไกลจากห้องพระบรรทมของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยที่ห้องพระบรรทมนี้นั้นด้านข้างจะมีที่เฉลียง สามารถทอดพระเนตรทิวทัศน์ได้เป็นอย่างดี

ห้องพระบรรทม พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) สร้างโดยลักษณะของภูมิปัญญาทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากตัวพระตำหนัก หันหน้าไปยังทางทิศเหนือ ทำให้หลังพระตำหนักอยู่ทางทิศใต้ ซึ่งทิศใต้จะรับลมกลางคืน จากทิศใต้มาสู่ยังทิศเหนือตลอดคืน หากปลูกไม้หอมทางทิศใต้ของพระตำหนัก จะทำให้ได้รับความหอมที่โชยมาพร้อมกับลมเป็นอย่างดี

จำปาจำปี เป็นไม้หอมอยู่ในสกุลแมกโนเลีย (Magnolia) เหมือนกัน ต่างกันที่ชนิด “จำปา” มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Magnolia champaca* (L.) Baillon ex Pierre var. *champaca* ดอกตูมรูปกระสวย สีดอกของจำปาจะมีสีเหลืองเข้ม ส่วน “จำปี” มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Magnolia x alba* (DC.) Figlar กลีบดอกรูปรีแกมรูปใบหอกสีขาวนวลหรือสีงาช้าง มีถิ่นกำเนิดในชวา อินเดีย และพม่า ลักษณะทั่วไป จำปาจำปีเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง อายุประมาณ 5 - 6 ปี เป็นทรงพุ่มค่อนข้างเตี้ย สูงเฉลี่ย 15 - 30 เมตร เริ่มออกดอกเมื่ออายุ 1 ปีถึง 1 ปีครึ่ง ให้ดอกมากที่สุดเมื่ออายุ 3 - 5 ปี เฉลี่ย

70 ดอกต่อต้าน และออกดอกตลอดปี ดอกจะบานเวลาตี 2 ถึง ตี 3 และมีกลิ่นหอมมาก จนถึงค่อนข้าง (อุทยานหลวงราชพฤกษ์ “จำปาจำปี”. ออนไลน์. 2564)

ในการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงปลูกดอกจำปา ทางทิศใต้ของพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ใกล้กับห้องพระบรรทม แสดงถึงความเอาใจใส่ ต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เพราะดอกไม้ชนิดนี้ นอกจากหอมยามราตรีแล้ว ยังหอมตามลม ทางทิศใต้ กล่าวกันว่า ดอกจำปาจำปีนั้น เป็นดอกไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีความรู้สึกพิเศษ อาจเนื่องมาจาก เป็นดอกไม้ชนิดหนึ่ง ในวงศ์เดียวกัน ที่บรรยายความหอมไว้ในบทเพลงพระราชนิพนธ์เพลงแรกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระราชสวามีที่ทรงรักยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นสำหรับร้องเป็นประจำโดยเฉพาะว่า

วันนี้ แสนสุขยินดี พระจันทร์วันเพ็ญ
ขอเชิญสายใจเจ้าไปเที่ยวเล่น ลมพัดเย็นเย็น หอมกลิ่นมาลี
หอมดอกราตรี แม้ไม่สดสี แต่หอมดีน้ำดม
เหมือนงามน้ำใจ แม้ไม่ขำคม
กิริยาน่าชม สมใจจริงเอย
ชมแต่ดวงเดือน ที่ไหนจะเหมือน ได้ชมหน้าน้อง
พื่ออยู่แต่เดียว เปลี่ยวใจหม่นหมอง เจ้าอย่าขุ่นข้องจงได้เมตตา
หอมดอกขำมะนาด สีไม่ฉูดฉาด แต่หอมชวนใจ
เหมือนน้ำใจดี ปราณปราศรัย
ผูกจิตสนิทได้ ให้รักจริงเอย
ขอเชิญเจ้าฟังเพลงวังเวงใจ เพลงของท่านแต่ใหม่ในวังหลวง
หอมดอกแก้วยามเย็น ไม่เห็นใจพี่เสียเลยเอย
ดวงจันทร์หล่นลงเกือบหมดดวง โอ้หนาวทรวงขอดชีวาไม่ปราณี
หอมมะลิกลีบซ้อน อ่อนหวานเจ้าไม่ฟังเอย
จวนจะรุ่งแล้วนะเจ้าพี่ขอลา แสงทองส่องฟ้าสง่าศรี
หอมดอกกระดังงา ชะชะช่าเจ้าใจจริงเอย
หมุกรมร่อนหาช่อม่าลี แต่ตัวพี่จากพรางไปไกล
หอมดอกจำปี นี่แน่พุ่มนี้จะกลับมาเอย ฯ

(เพลงพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. ออนไลน์. 2563)

จากบทเพลงพระราชนิพนธ์ตอนท้าย “หม่อมมรรนหาช่อมลี แต่ตัวพี่จำจากพรากไปไกล หอมดอกจำปี นี่แน่พรั่งนี้จะกลับมาเอย ฯ” ได้กล่าวถึงดอกไม้ในวงศ์นี้ไว้ในตอนท้ายที่นับว่าเป็นตอนที่ขมวดความสำคัญของเนื้อเพลงเอาไว้ ซึ่งกล่าวถึงฝ่ายชายที่ถอนใจขอความรักจากฝ่ายหญิงท่ามกลางหม่อมวลดอกไม้ที่หอมในยามราตรีทั้งหลาย เมื่อรุ่งอรุณมาเยือน ฝ่ายชายต้องลาไป แล้วจะกลับมาอีกในวันหน้า “ตัวพี่จำจากพรากไปไกล หอมดอกจำปี นี่แน่พรั่งนี้จะกลับมาเอย” เมื่อพิจารณาบทเพลงพระราชนิพนธ์ จะเห็นได้ถึงถึงความสำคัญของดอกไม้ในวงศ์นี้ แม้ว่าในบทเพลงจะเอ่ยถึงดอกจำปี แต่ก็นับว่าเป็นดอกไม้ในวงศ์เดียวกันกับจำปา

ภาพประกอบ 30 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : เปียร์ ระนาดเอก. ออนไลน์. 2561

หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ได้เล่าถึงเรื่องราวของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เอาไว้ว่า “สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้ผมร้องเพลงถวาย (เพลงราตรีประดับดาว) ผมก็เตรียมตัวอย่างดีที่จะสนองพระเดชพระคุณฯ พระองค์ท่านก็ทรงตั้งใจฟัง บรรยากาศในตอนนั้นสงบมาก แต่พอผมร้องได้เพียงท่อนเดียว มองเห็น “สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ” ทรงก้มแสง น้ำพระเนตรไหล ผมร้องต่อไปไม่ออก” (มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2564) เพลงราตรีประดับดาวนี้ หม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ กล่าวว่า “เพลงนี้เห็นจะพระราชทาน

สมเด็จพระนางเจ้าฯ” นั่นคือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์ เพลงนี้พระราชทาน แก่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นั่นเอง (ศิลปวัฒนธรรม. ออนไลน์. 2562)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ถึงสัญญาของต้นจำปาทรงปลูก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นั้นวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเอาใจใส่ที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นอกจากนี้แล้ว ยังนับว่าต้นจำปาทรงปลูกนี้ เป็นต้นไม้มงคลแห่งสถานที่ของวังสวนบ้านแก้ว กล่าวกันว่า ต้นจำปาทรงปลูกนี้ นับเป็นยุคแรก ๆ แห่งการปลูกต้นไม้เพื่อทรงเป็นพระราชานุสรณ์

ภาพประกอบ 31 พระราชานุสรณ์

ที่มา : อุทยานแห่งชาติ. ออนไลน์. 2561

ตลอด 70 ปี ที่ทรงครองสิริราชสมบัติ ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ โดยมีทรงรู้จักคำว่าเห็นดเห็นน้อยเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทย หนึ่งในนั้นคือทรงปลูกต้นไม้ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงงาน หรือทรงเยี่ยมราษฎรในที่ต่าง ๆ รวมถึงในพื้นที่ส่วนพระองค์ไว้เป็นที่ระลึกและให้แบบอย่างในการอนุรักษ์ป่าไม้ไว้เสมอ ด้วยทรงเห็นความสำคัญของปัญหาป่าเสื่อมโทรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านอื่นๆ ไม่เฉพาะเรื่องดินและน้ำ หากแต่โยงถึงปัญหาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง คุณธรรม และระบบนิเวศบางอย่างด้วย (ต้นไม้มงคลปลูกตลอด 70 ปี ครองราชย์. ออนไลน์. 2564)

นับแต่เริ่มแรก โดยที่ทรงพระผนวชที่วัดบวรนิเวศวิหาร (22 ตุลาคม - 5 พฤศจิกายน 2499) เป็นเวลา 15 วัน ในคราวเสด็จลาผนวชได้ทรงปลูกต้นสักและต้นสนฉัตรไว้เป็นพระราชานุสรณ์

จะเห็นว่าหลังจากนั้น วันที่ 17 พฤศจิกายน 2499 (12 วัน หลังเสด็จลาผนวช) พระองค์ได้เสด็จมาวังสวนบ้านแก้ว และได้ทรงปลูกต้นจำปา ต้นจำปาวังสวนบ้านแก้วนี้ นับว่ามีอายุยืนนาน เนื่องด้วยโดยอายุของวงศ์ จะมีอายุ เพียง 15-30 ปี แต่ต้นจำปาทรงปลูกต้นนี้ มีอายุ ณ ปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564) ถึง 64 ปีเศษแล้ว นับเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจด้วยว่าเป็นมงคลต่อสถานที่ เป็นเวลายาวนาน

10. การจัดระบบชลประทานในวังสวนบ้านแก้ว มีการจัดระบบชลประทานที่มีระบบสัมพันธ์กับระบบน้ำตามธรรมชาติ

ตาราง 10 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ชลประทานของวังสวนบ้านแก้ว

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
 	- วิธีการชลประทาน โดยการ กักเก็บน้ำไว้แล้วจึงปล่อยน้ำ จากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ตามธรรมชาติ ลดหลั่นลง เป็นระยะ ผ่านรางส่งน้ำ ลงยัง บ่อเก็บน้ำต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ มีการออกแบบที่สวยงาม สัมพันธ์กับพื้นที่อย่างมีระบบ	- ภูมิปัญญาด้านชลประทาน ท้องถิ่น

จากการที่สภาพภูมิประเทศเป็นเนิน มีคลองไหลผ่าน การจัดระบบชลประทานในวังสวนบ้านแก้ว จึงให้น้ำไหลลงจากที่สูงสู่ที่ต่ำตามธรรมชาติ เพียงแต่ขุดรางส่งน้ำ ทำอ่างเก็บน้ำเพื่อระบาย ลดหลั่นลงเป็นระยะ ๆ เพื่อที่จะมีน้ำไว้ใช้ในทุกฤดูกาลสำหรับการพืชและเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งสูบจากอ่างเก็บน้ำไปไว้ในถังคอนกรีตใต้ดินได้อาคารต่าง ๆ กล่าวคือภายในพระตำหนักเทา 1 บ่อ ภายในพระตำหนักแดง 1 บ่อ ภายในเรือนเขียว 1 บ่อ เหล่านี้โดยบ่อภายในพระตำหนักแดง

นั้นมีถังคอนกรีตถึง 2 ถังใหญ่ สามารถเก็บน้ำฝนได้ถึงถึงละ 90 ยูนิต ต่างกับบ่อในพระตำหนักเทาที่เป็นบ่อเล็กใช้ไม่ถึงเดือนน้ำก็หมด ภายหลังเมื่อสร้างพระตำหนักแดงจึงสร้างถังใหญ่ขึ้นทั้งนี้เพื่อมิให้ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง ซึ่งพอถึงฤดูฝนก็ได้มีการรองน้ำฝนจากหลังคาลงมาเก็บไว้ ซึ่งใช้ได้ดีเพราะเมืองจันทน์ฝนชุก

การวางแผนและการดำเนินการเรื่องการชลประทานนี้ หม่อมเจ้าประดิษฐา จักรพันธุ์ ผู้ทรงศึกษามาทางนี้ ทรงเป็นผู้รับผิดชอบ โดยมีอ่างรับน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของพระตำหนักเป็นอ่างน้ำขนาดเล็ก รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่ก่อสร้างด้วยอิฐบล็อกขึ้นมาจากพื้นดินประมาณ 2 เมตร ยาวประมาณ 7 เซนติเมตร พาดอยู่ตามขวาง สร้างขึ้นเป็นคันกั้นน้ำ เพื่อลดความแรงของน้ำ ในขณะที่ปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังที่พักน้ำ อ่างรับน้ำนี้ สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นอ่างรับน้ำแล้วปล่อยน้ำให้ไหลลงมายังรางรดน้ำผักทั้ง 9 ราง เพื่อนำน้ำมาใช้ในการเกษตรในบริเวณใกล้เคียงกับอ่างรับน้ำ และมีรางรดน้ำผักตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวพระตำหนักใหญ่ อยู่ถัดมาจากอ่างรับน้ำ รางรดน้ำผักเป็นรางเล็ก ๆ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อสร้างจากอิฐบล็อก โดยขุดดินลงไปประมาณ 50 เซนติเมตร แล้วก่ออิฐบล็อกขึ้นมาเพื่อเก็บน้ำไว้ มีรางน้ำทั้งหมด 9 ราง โดยอยู่ห่างจากอ่างรับน้ำแล้วถัดต่อมาเรื่อย ๆ จากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก รางน้ำแต่ละรางสร้างลดหลั่นกันมาเพื่อให้ น้ำไหลมาได้ตลอดทั้ง 9 ราง

สภาพพื้นที่วังสวนบ้านแก้ว ในพื้นที่ประมาณ 720 ไร่ กับ 3 งาน จากทิศใต้ จรดเขาไริยา เป็นเนินสูงลงมาพื้นที่ทางลาดคลองบ้านแก้วไหลผ่านกลางพื้นที่ วังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีน้ำไหลผ่านตลอดในช่วงหน้าฝนและช่วงหน้าแล้ง จึงทำระบบน้ำในสวนบ้านแก้ว มีความสมบูรณ์ และเพียงพอต่อการส่งเสริมการเกษตรต่าง ๆ ซึ่งเป็นภารกิจหลักที่พระองค์ทรงดำเนินชีวิตที่วังสวนบ้านแก้ว โดยมีการปลูกข้าว ปลูกส้ม ปลูกมัน ปลูกพริกไทย สวนผลไม้ส่วนพระองค์ พร้อมการเลี้ยงสัตว์ อาทิ เช่น วัวเป็นจำนวนมาก และเลี้ยงไก่ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการใช้น้ำ

ด้วยพระอริยภาพที่กว้างไกลในอนาคต ทรงมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของระบบธรรมชาติที่ต้องเสื่อมสลายไปตามกระแสธรรมชาติ จึงได้สร้างระบบการกักเก็บน้ำ และการจัดการระบบน้ำให้มีเพียงพอต่อการใช้งานในวังสวนบ้านแก้ว ตลอดฤดูกาล

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นถึงการจัดการน้ำที่ดี ประโยชน์คุ้มค่า นับว่าเป็นความฉลาดของผู้สร้างระบบชลประทานในวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ เป็นตัวอย่างที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบในการจัดการน้ำได้เป็นอย่างดี ดังนั้นแล้วนัยยะสำคัญของระบบชลประทานของวังสวนบ้านแก้ว จึงเป็นไปในลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เมื่อผู้ใดได้สัมผัสรับรู้แล้วทำการวิเคราะห์จะเห็นได้ถึงภูมิปัญญาที่ซ่อนอยู่เป็นนัยยะสำคัญได้ไม่ยาก

11. สระตึกตาและบ่อน้ำ ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า ด้านหลังและด้านข้างเชื่อมกับ พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) มีขอบรอบสระสร้างด้วยอิฐบริเวณตัวขอบบนสระมีทางเดิน รอบขอบสระ และบริเวณใกล้เคียงติดต่อกัน มีการปูพื้นเป็นทางเดินโดยรอบ ภายในตัวสระด้านล่าง ฉาบด้วยปูนในสระเดิมหน้าพระตำหนักเทามีตึกตารูปผู้หญิงตั้งอยู่บริเวณกลางสระ

ตาราง 11 การวิเคราะห์สัญลักษณ์สระตึกตาและบ่อน้ำ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
 	- สระตึกตา และบ่อน้ำ ตั้งอยู่ บริเวณด้านหน้า ด้านหลัง และด้านข้าง เชื่อมกับ พระตำหนักเทา สร้างด้วยอิฐ มีลักษณะโค้งมน สวยงาม รับกับสถานที่ สร้างขึ้นเพื่อ ความสวยงามเป็นหลัก ของการสร้างฮวงจุ้ยสระน้ำ และบ่อน้ำ เสริมพลัง	- ความเชื่อที่ผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน

ฮวงจุ้ย (อังกฤษ: Feng Shui ตัวย่อ: 風水 ตัวเต็ม: 風水 พินอิน: fēngshuǐ เฟิงสุ่ย IPA: /fʌŋ̌ ʃueɪ/) หมายถึง สภาวะแวดล้อม หรือการอยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ในคติของชาวจีน มีลักษณะใกล้เคียงสถาปัตยกรรมศาสตร์ คำว่า ฮวงจุ้ย มาจากคำว่า ลม (ฮวง) และน้ำ (จุ้ย) ออกเสียงตามสำเนียงจีนแต้จิ๋ว

ฮวงจุ้ยนี้อาศัยหลักการของการไหลเวียนของพลังงานบนพื้นโลก (ชี่) โดยเปรียบเทียบให้ เข้าใจได้ง่ายโดยการเปรียบเทียบกับธรรมชาติของไหลที่เรารู้จักกันดี ได้แก่ ธรรมชาติของลม และธรรมชาติของน้ำ ซึ่งนักพยากรณ์ฮวงจุ้ยที่ดีต้องอ่านพลังงานของชี่ และแหล่งที่มาของชี่ให้ออก เพื่อเสริมการนำเข้า / ทำลายการปิดกั้น ให้ชี่ที่ดีสามารถเข้าได้ และถ่ายเทชี่ที่เสีย / ปิดกั้นไม่ให้

ซึ่งที่เสียสามารถเข้าสู่สถานที่ที่เราอยู่ได้ โดยศาสตร์นี้มาจากประเทศจีน ดังนั้นผู้ที่ศึกษาและอาจารย์ มักจะมีเครื่องรางที่มาจากจีนมาใช้ในความเป็นจริงแล้ว การสร้างสภาพแวดล้อมตามหลักฮวงจุ้ยนั้น ไม่เหมือนกันเลยในแต่ละเขตของโลก สภาพภูมิอากาศคนละอย่าง ในเรื่องของพิธีกรรมจีนจึงมี บทบาทกับฮวงจุ้ยกับทุกประเทศ การจัดตามหลักฮวงจุ้ยนั้นมีการจัดเพื่อการันหลายอย่างตามการใช้งานที่เจ้าของอย่างให้เป็น ดังนั้นพื้นที่ (Space) กับอารมณ์ (Mood) มีส่วนสำคัญกับงานฮวงจุ้ย อารมณ์ของคน มีส่วนกับดวงชะตา วันเดือนปีเกิด และดวงดาวรวมถึง หลักเชิงจิตวิทยา (ฮวงจุ้ย. ออนไลน์. 2564)

รูปทรงที่ดีของบ่อน้ำหรือสระน้ำในหลักฮวงจุ้ย

1. สระน้ำ บ่อน้ำ หรือสระน้ำพุ ที่เป็นรูปทรงกลมและมีขอบรอบสระน้ำที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้อาคารบ้านเรือน จะส่งผลทำให้เกิดโชคลาภเพิ่มพูนขึ้นแก่ผู้อยู่อาศัย เหมาะสำหรับผู้ประกอบกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทางด้านการเงิน

2. สระน้ำพุ หรือบ่อน้ำพุ ที่เป็นรูปทรงกลมและมีขอบรอบสระน้ำที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้กับโรงงาน จะส่งผลทำให้คนงานในโรงงานมีจิตใจสงบ มีขวัญกำลังใจดี และมีความสดชื่น กระปรี้กระเปร่า มีกำลังผลิตเพิ่มมากขึ้น และกิจการเจริญรุ่งเรือง ก้าวหน้า

3. สระน้ำพุ สระว่ายน้ำ หรือบ่อน้ำ ที่มีรูปทรงเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและตั้งอยู่ในระยะที่ห่างจากอาคารบ้านเรือนพอสมควร พลังหยินจะไม่สามารถก่อแค้นผู้อยู่อาศัยได้ ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีโชคลาภ (ตัม ศรีนเรศ. ออนไลน์. 2563)

เมื่อพิจารณาตามหลักฮวงจุ้ยจีน จะเห็นว่าสระตุ๊กตาและบ่อน้ำของวังสวนบ้านแก้วนั้นมีลักษณะของการปลูกสร้างที่อิงกับหลักของฮวงจุ้ย จากการพิจารณาตามหลักฐานที่พอจะวิเคราะห์ได้ว่าสร้างเพื่อความสวยงามเป็นหลัก ส่วนเหตุผลทางการเกษตรนั้นข้อพิจารณาตกไป เพราะบริเวณดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏว่าเป็นพื้นที่ทางการเกษตรของวังสวนบ้านแก้ว เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับคำสัมภาษณ์นักวิชาการสำนักศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีหน้าที่ดูแลในส่วนองงานภาคสนามวังสวนบ้านแก้ว

“สระตุ๊กตาและบ่อน้ำ สมเด็จพระท่านทรงสร้างเพื่อความสวยงามเป็นหลัก มิได้ทรงทำไว้สำหรับการเกษตร ด้วยในพื้นที่บริเวณดังกล่าวที่มีสระตุ๊กตาและบ่อน้ำมิใช่จุดทำการเกษตรของวังสวนบ้านแก้ว ส่วนของการใช้น้ำนั้น อาจจะใช้บ้างเพื่อรดน้ำต้นไม้เล็กน้อย โดยใช้เพียงพระหัตถ์ถักวัคน้ำขึ้นมารดน้ำต้นไม้ต้นเล็ก ๆ บริเวณโดยรอบบ่อน้ำนั้น จึงไม่ใช่เพื่อการเกษตร”

อรุณ แพทย์โอสถ. สัมภาษณ์. 2564

ส่วนที่เรียกว่า “สระตุ๊กตา” เนื่องจากแต่เดิมนั้น สระน้ำหรือบ่อน้ำเหล่านี้ในวังสวนบ้านแก้ว มีตุ๊กตาเด็กตั้งอยู่กลางสระด้วย ซึ่งแต่เดิมทรงนำมาด้วยจากพระตำหนักเวนคอร์ต ประเทศอังกฤษ ภายหลังพบว่าหายไปและมาพบอีกครั้งอยู่ที่พระตำหนักชมดง อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเจริญพระชนมพรรษาสูงขึ้น ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จฯ ไปประทับที่หัวหิน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่สร้างพระตำหนักที่ประทับและพระราชทานนามว่า “พระตำหนักชมดง” ซึ่งเป็นพระตำหนักที่ไม่ใหญ่โตนัก มีห้องต่าง ๆ เพียงไม่กี่ห้อง ห้องพระบรรทมเป็นเพียงห้องเล็ก ๆ ไม่โอ้อวด ด้านซ้ายพระแท่นบรรทม มีวิมานติดที่ผนัง ทรงใช้เป็นที่ประดิษฐานพระ โกศพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอัญเชิญติดพระองค์ไปเสมอ เมื่อเสด็จ ฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ที่ใดก็ตาม (พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2558)

ภาพประกอบ 32 ตุ๊กตาหิน สระน้ำในพระตำหนักชมดง

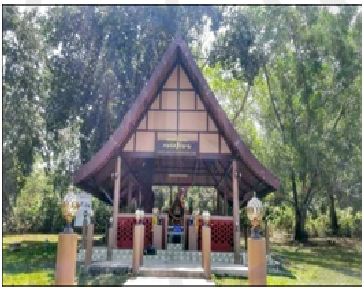
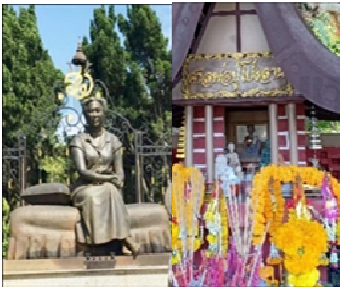
ที่มา : สำนักราชเลขาธิการ. 2528 : 155

จึงวิเคราะห์ได้อย่างเหมาะสมว่า สระตุ๊กตาและบ่อน้ำของวังสวนบ้านแก้วมีลักษณะของที่ตั้งปลูกสร้างที่ใช้หลักฮวงจุ้ยจีนมาประกอบสร้างในเรื่องของรูปทรงที่ดีของบ่อน้ำหรือสระน้ำ ในหลักฮวงจุ้ยที่กล่าวว่า สระน้ำ บ่อน้ำ หรือสระน้ำพุ ที่เป็นรูปทรงกลมและมีขอบรอบสระน้ำที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้อาคารบ้านเรือน โดยบ่อน้ำตุ๊กตาหรือสระตุ๊กตาของวังสวนบ้านแก้วนั้นตั้งอยู่บริเวณด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้างเคียงกับพระตำหนักเทา นั่นคือตั้งอยู่ภายในพื้นที่ใกล้อาคารบ้านเรือน และมีขอบรอบสระ เป็นไปตามหลักฮวงจุ้ยที่ดี บริเวณดังกล่าวยังโล่งเปิดรับลม โดยมีการไหลเวียนของน้ำผ่านร่องระบายน้ำ ตามแนวทางของฮวงจุ้ย ที่อาศัยหลักการของการไหลเวียนของพลังงานบนพื้นโลก (ชี่) ได้แก่ธรรมชาติของลมและธรรมชาติของน้ำ

จากตารางข้างต้น ประกอบกับข้อความข้างต้นดังกล่าวมา แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนในเรื่องของฮวงจุ้ย หากมองในกรอบของแนวคิดทฤษฎีสัญวิทยา วิเคราะห์ได้ถึงปรากฏการณ์ที่สื่อให้เห็นถึงร่องรอยความเชื่อที่ผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน ที่แฝงฝังอยู่ในสังคมไทยในหลายระดับชั้นเป็นเวลานาน

12. ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลเพิงตาที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐาน บริเวณเนินเขาโป่งลาน

ตาราง 12 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลพ่อปู่โป่งลาน

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ศาลพ่อปู่โป่งลาน สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อกันมา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดียิ่งขึ้น จากเดิมที่เป็นศาลเพิงตาเล็ก ๆ ปัจจุบัน เป็นที่เคารพของบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จนเกิดเป็นประเพณีทำบุญศาลพ่อปู่โป่งลานและประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี	- วัฒนธรรมทางความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์
	- ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้ามาทางทิศใต้ ส่วนพระบรมราชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันหน้าทางทิศเหนือ อยู่ในทิศที่ตรงกันข้าม ในสถานที่เดียวกัน	- ความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในลักษณะเชิงพื้นที่ เสริมวิธีการให้สถานที่ดูมีความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มมากขึ้น มีการสร้างสองสิ่งสำคัญที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน

ตาราง 12 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	ทำให้หันหน้ามาในทางที่ เผชิญหน้ากัน	ในชุมชน จากการที่จงใจให้ สิ่งปลูกสร้างสองสิ่งนี้หันหน้า เข้าหากัน จนเกิด ความโดดเด่น ชวนสงสัย ผ่านการผูกเรื่องเล่าโยงเข้ากับ พลังที่ไม่สามารถอธิบายได้

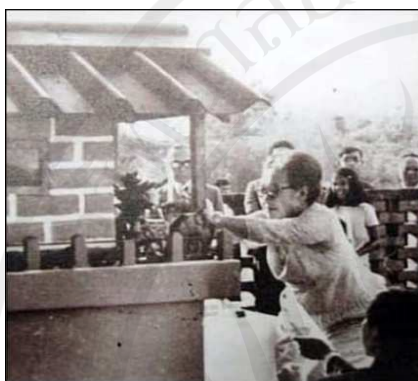
จากตาราง 12 แสดงให้เห็นว่าสัญลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย หากพิจารณาในกรอบของสัญวิทยา จะเห็นได้ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของความหมายของพิธีกรรม จนเกิดเป็นประเพณีทำบุญศาลพ่อปู่โป่งลานและประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี ปรากฏการณ์นี้ ส่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อของสังคมไทยต่อสิ่งที่มองไม่เห็นและเชื่อว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามความดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

“ศาลพ่อปู่โป่งลาน มีประวัติความเป็นมาว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ได้ประมาณปีเศษ ทรงสุบินนิมิตเห็นจึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อ ตามลักษณะนั้น ๆ ไว้ที่เนินเขาโป่งลานนอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐานเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน นักศึกษาและประชาชนทั่วไปมากราบไหว้บูชา” (แนวหน้าออนไลน์, 2562)

ในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมาของศาลพ่อปู่โป่งลานนั้น หม่อมราชวงศ์พยุหะทิศาน ชุมพล ได้กล่าวไว้ว่า “ที่บริเวณเขาโป่งลานมีศาลเพียงตาเล็ก ๆ อยู่แต่เดิม สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีริ้วอุฐโปรงล้อม “ศาลเจ้าพ่อโป่งลาน” นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือสืบต่อมา

อนึ่ง จากข้อมูลทั้งที่กล่าวมาข้างต้น จึงพอวินิจฉัยได้โดยสรุปว่า ศาลพ่อปู่โป่งลาน เดิมเป็นศาลเพียงตาเล็ก ๆ นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ภายหลังได้นิมิตเห็น จึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อ ตามลักษณะนั้น ๆ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ

ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีรั้วอิฐโปร่งล้อม ไว้ที่เนินเขาโป่งลานนอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐาน ศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบันจึงตั้งอยู่ในอาณาเขตวังสวนบ้านแก้วดังกล่าว

ภาพประกอบ 33 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงทำพิธีบวงสรวงศาลพ่อปู่โป่งลาน และภาพศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบัน

ที่มา : พันทิป. ออนไลน์. 2550 และชนิศา สนิธิเรศ. 2563

จากการที่ศาลพ่อปู่โป่งลาน สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อกันมา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดียิ่งขึ้น จากเดิมที่เป็นศาลเพียงตาเล็ก ๆ ปัจจุบัน เป็นที่เคารพของบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จนเกิดเป็นประเพณีทำบุญศาลพ่อปู่โป่งลานและประเพณีวิ่งโป่งลานประจำปี อันเป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความหมายโดยนัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 34 ประเพณีวิ่งโปงลางประจำปี

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2560

ศาลพ่อปู่โปงลางนั้น นอกจากเป็นที่เคารพสักการะของของบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีแล้ว ยังเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไปมาก่อนที่จะมีวังสวนบ้านแก้วดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อได้นำทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นเรื่องเล่าผูกโยงให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบริบท

ในลักษณะเชิงพื้นที่ของศาลพ่อปู่โปงลางนั้น ยังมีลักษณะที่พิเศษในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่ประการหนึ่ง นั่นคือ ศาลพ่อปู่โปงลางนั้น แม้จะปลูกสร้างห่างกับพระบรมชินยานุสาวรีย์อยู่ไกลถึงแนวเขตพระราชฐาน แต่กลับหันหน้าศาลตรงมายังพระบรมชินยานุสาวรีย์ ในทิศทางที่ตรงกัน โดยต่างหันหน้าในลักษณะเผชิญกัน กล่าวคือพ่อปู่โปงลางนั้นหันหน้ามาในทางทิศเหนือ ส่วนพระบรมชินยานุสาวรีย์หันหน้าทางทิศใต้ นับว่าเป็นเรื่องที่ผูกโยงเรื่องราวผ่านเรื่องเล่า ดำเนินเป็นความพิเศษที่ส่งเสริมความเชื่อในเรื่องของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก

อีกประการหนึ่งของความเชื่อที่ผูกโยงกับสังคมไทยที่กล่าวถึงการสร้างความเชื่อเกี่ยวกับพลังงานเหนือธรรมชาติและโลกหลังความตาย ซึ่งเป็นโลกที่พระเจ้าและวิญญาณมนุษย์

ถึงสถิตอยู่ เรียกว่าโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) นั้น ตามความเชื่อของคนไทย เกี่ยวกับวิญญาณ ในเรื่องราวของโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ที่กล่าวถึง ท้าวเวสสุวรรณไว้ว่า ท้าวเวสสุวรรณ หรือท้าวกุเวรเป็นเทพหรือยักษ์ที่ปรากฏอยู่ ทั้งในศาสนาพุทธและพราหมณ์และมีผู้นิยมกราบไหว้มาก ตามคติความเชื่อทางศาสนาพุทธกล่าวไว้ในพระสูตรที่ชื่อว่า “อาฏานาฏิยะ” ว่า ท้าวกุเวรเป็นหนึ่งในท้าวจตุรหาราช ผู้ครองสวรรค์ชั้น จตุรหาราชิกา (สวรรค์กามาวจร ชั้นที่ 1)

ท้าวเวสสุวรรณ หรือในภาษาพราหมณ์เรียกว่า “ท้าวกุเวร” ถ้าในพระพุทธศาสนา จะเรียก “ท้าวไพสพ” เป็นอธิบดีแห่งอสูร หรือเจ้าแห่งภูตผีปีศาจทั้งหลาย โดยท้าวเวสสุวรรณ เป็นหนึ่งในท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 ทั้งยังเป็นหัวหน้าของท้าวจตุโลกบาลทั้ง 4 อันประกอบไปด้วย “พระอินทร์” (ท้าวธตรฐ) ปกครองโลกด้านทิศตะวันออก “พระยม” (ท้าววิรูปักษ์) ปกครองโลกด้านทิศใต้ “พระวรุณ” (ท้าววิรูปักษ์) ปกครองโลกด้านทิศตะวันตก และท้าวเวสสุวรรณ เป็นเจ้าแห่งอสูรทรงอิทธิฤทธิ์อำนาจมาก ผู้คุ้มครองดูแลโลกมนุษย์ สถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นจตุรหาราชิกา ประทับทางทิศเหนือ ว่ากันว่าแนวอาณาเขตที่ท้าวเวสสุวรรณปกครองนั้นกว้างใหญ่ไพศาลมาก

ภาพประกอบ 35 ท้าวเวสสุวรรณ

ที่มา : โมคคัลลานะ. ออนไลน์. 2562

ท้าวกุเวร หรือ ท้าวเวสสุวรรณนั้นยังมีชื่ออีกหลายชื่อ เช่น ชนบดี หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ ในทรัพย์ ชนศวร หมายถึง ผู้เป็นเจ้าแห่งทรัพย์ หรือชื่ออื่น ๆ คือ อิจฉาวสุ หมายถึง ความมั่งมี ได้ตามใจ ชื่อยักษ์ราชอันหมายถึง เจ้าแห่งยักษ์ หรือชื่อมยุราช หมายถึง เป็นเจ้าแห่งกนิกร

ชื่อรากษเสนทร์ หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ในพวกรากษส ส่วนในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ได้กล่าวถึง การเรียกนามท้าวเวสสุวรรณว่า ท้าวกุเรปัน เป็นต้น

ในทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงอติศติชาติของท้าวกุเวร เอาไว้ใน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่ม 3 ภาค 2 หน้าที่ 151 ว่า ในสมัยที่โลกยังว่างจากพระพุทธศาสนา ขณะที่ ไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกนั้น มีพราหมณ์ผู้หนึ่งนามว่า “กุเวร” เป็นคนใจดี มีเมตตากรุณา ประกอบอาชีพสุจริต ด้วยการทำไร่อ้อยแล้วนำคั้นอ้อยมาตัดใส่ลงไปในหีบยนต์ เพื่อบีบน้ำอ้อยขายเลี้ยงชีวิต ต่อมากิจการได้เจริญขึ้นจนเป็นเจ้าของหีบยนต์ สำหรับบีบน้ำอ้อย ถึง 7 เครื่อง สร้างที่พักสำหรับคนเดินทาง และได้บริจคน้ำอ้อยจากหีบยนต์เครื่องหนึ่ง ซึ่งมีปริมาณ น้ำอ้อยมากกว่าหีบยนต์เครื่องอื่น ๆ ให้เป็นทานแก่คนเดินผ่านไปมาจนตลอดอายุขัย ด้วยอำนาจ แห่งบุญกุศลที่บริจคน้ำอ้อยให้เป็นการนั้น ทำให้หนุ่มกุเวรผู้นี้ได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ ชั้นจาตุมหาราชิกา มีนามว่า “กุเวรเทพบุตร” ต่อมา กุเวรเทพบุตร ได้รับการเทวภิเษก (ขึ้นครองราชย์) เป็นผู้ปกครองดูแลพระนครสวรรค์ชั้นที่ 1 ด้านทิศเหนือจึงได้มีพระนามว่า “ท้าวเวสสุวรรณ”

ตามหลักฐานในคัมภีร์ทางพุทธศาสนายืนยันว่า “ท้าวเวสสุวรรณ” ผู้ซึ่งเป็นเทวราช พระองค์นี้ได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันเมื่อครั้งที่ “จุลสุภทัตตะปริพาชก” เกิดความสงสัย ในความเป็นมาแห่งองค์พระพุทธรูป ท่าน “ท้าวเวสสุวรรณ” องค์นี้เองที่ได้เสด็จไปร่วมต้อนรับด้วย และยังเป็นประจักษ์พยาน เรื่องพระมหาโมคคัลลานะ ใช้เท้าจิกพื้นไพชยนต์วิมานของพระอินทร์ จนเกิดการสั่นสะเทือนไปทั้งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สวรรค์ชั้นที่สอง อันเป็นการเตือนสติพระอินทร์ และก็มี ความเชื่อในฤทธาานุภาพอันทรงฤทธิ์ของท่านตามฎีกามาลย์เทวสูตร พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม 1 ภาค 2 หน้าที่ 435 ว่า คชาวุธของท้าวเวสสุวรรณนั้นเป็นยอด แห่งศาสตราวุธที่มีอานุภาพ สามารถทำลายโลกใบนี้ให้เป็นจุณได้ในพริบตา จากคติความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ท้าวกุเวรหรือท้าวเวสสุวรรณนั้นท่านเป็นเทพที่สำคัญยิ่งใหญ่มาก พระองค์หนึ่ง มีหน้าที่คอยพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าท่านท้าวสักกะเทวราช ตามวัดวาอารามต่าง ๆ นั้น จะมีรูปปั้นยักษ์ 1 คน หรือ 2 คนบ้าง คอยยืนถือกระบองค้ำฟ้า ส่วนมาก จะมี 2 คน ฝ้าอยู่หน้าประตูโบสถ์ หรือ วิหารที่เก็บของมีค่าของวัด เช่น มีพระพุทธรูป และโบราณ สมบัติล้ำค่าของทางวัดบรรจุอยู่ ด้านละ 1 คน หรือ ไม่ก็ปรากฏอยู่ในบริเวณลานวัด หรือบริเวณที่มี คนผ่านไปมาแล้วเห็นโดยง่าย นั่นหมายถึงท้าวเวสสุวรรณนั่นเอง (โมคคัลลานะ. ออนไลน์. 2562)

การที่ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้าไปทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นทิศที่มีความเชื่อทางสังคมไทย ว่าท้าวเวสสุวรรณสถิตอยู่ ย่อมเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความเชื่อของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ผู้สร้างศาลพ่อปู่โป่งลาน ที่หันหน้าศาลไปยังทิศเหนือ อันมีความเชื่อว่าท้าวเวสสุวรรณ เทพแห่ง

วิญญาณในสังคมไทยสถิตอยู่ เป็นความเชื่อว่ามีผีได้หันทิศไปยังสถานที่ดังกล่าว จะได้รับพรจาก ท้าวเวสสุวรรณหัวหน้าท้าวโลกบาลทั้ง 4 จะส่งเสริมพลังทั้งทางด้านการคุ้มครองป้องกัน ขจัดสิ่ง อัปมงคล อำนาจวาสนาสูงสุดและความสำเร็จร่ำรวย เช่นนี้การสร้างศาลพ่อปู่โป่งลาน โดยการ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างโดยหันหน้าศาลทางทิศเหนือ นั้น เพื่อให้มีความเป็นสิริมงคลแก่สถานที่ และเกิดมงคลแก่ผู้ไปสักการบูชาพ่อปู่โป่งลาน

พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าชุมชนได้สร้างความหมายให้แก่พื้นที่ ที่มีความสำคัญ ผ่านการผูกเรื่องเล่า ตำนาน ในอดีตเป็นเรื่องเล่าขานกันมาจนกลายเป็นความเชื่อ ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตำนานได้ผูกโยงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน เข้ากับพลัง บางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเรื่องราวของพ่อปู่โป่งลาน ที่ชุมชน มีความเชื่อยาวนานว่าศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะในพื้นที่นี้มายาวนาน ในทุก ๆ ปีก็จะมีประเพณี วิ่งโป่งลาน โดยมีวิถีปฏิบัติร่วมอยู่ในความเชื่อของชุมชน เพื่อสักการบูชาและขอพรอันศักดิ์สิทธิ์ จากพ่อปู่โป่งลาน เพื่อเป็นเกราะป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อในเรื่องอำนาจของ พ่อปู่โป่งลานจะติดตามคุ้มครองบุคคลผู้มีความศรัทธาในพ่อปู่ไปยังทุก ๆ สถานที่ ที่บุคคลผู้ได้ กระทำการสักการะบูชาพ่อปู่โป่งลาน เนื่องจากมีความเชื่อในพลังของวิญญาณพ่อปู่ที่ได้รับพลัง จากท้าวเวสสุวรรณ จากการหันหน้าศาลไปยังทิศเหนือ ทิศที่ท้าวเวสสุวรรณสถิตอยู่ตามความเชื่อ เมื่อได้ทำการสักการะพ่อปู่แล้ว เสมือนได้รับพรร่วมจากท้าวเวสสุวรรณด้วย แม้แต่ภูตผี หรือวิญญาณที่ประสงค์ร้ายก็มีอาจกล้ำกลาย

จากบทความงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้า ศาลผี ในจังหวัดจันทบุรี ที่ได้เผยแพร่ทางวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รำไพพรรณี (ออนไลน์) ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 ได้กล่าวถึงในเรื่องศาลพ่อปู่โป่งลานไว้อย่างน่าสนใจว่า ในเรื่องความเชื่อ และพิธีกรรม (ณรงค์ ทองริ้ว และเชาวลี วันสนุก, สัมภาษณ์, 2563; อ้างถึงใน นริศรา วรลา, ประภาวี อร์ญวงค์ และวุฒินันท์ สุพร, ออนไลน์, 2563) กล่าวว่า ชาวบ้านเชื่อกันว่าในวันพระ พ่อปู่โป่งลานจะไม่ประทับอยู่ที่ศาล เนื่องจากขึ้นไปจำศีลอยู่บนสวรรค์ เชื่อกันว่าสามารถขอพร ได้ทุกเรื่อง แต่มีข้อห้าม คือ ห้ามบนเด็ดขาด ขอพรได้อย่างเดียว และผู้หญิงที่มีประจำเดือนห้ามขึ้น บริเวณศาลเด็ดขาด โดยสิ่งของที่นำมาถวายแก่พ่อปู่โป่งลาน ได้แก่ หมากพลู บุหรี่ พวงมาลัย น้ำแดง

จากบทความนี้ วิเคราะห์ได้ถึงว่า พ่อปู่โป่งลานนั้น มีอำนาจประดุจวิญญาณเทพเจ้า เพราะสามารถขึ้นไปจำศีลบนสวรรค์ในวันพระได้ ย่อมที่จะมีอำนาจมากในการดูแลผู้ที่มีความศรัทธาไปยังทุก ๆ ที่ได้

จากการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความเชื่อในเรื่องการได้รับการคุ้มครองจากพ่อปู่โป่งลาน ในเรื่องของการได้รับความคุ้มครอง ปกป้องรักษา

“ผมเคยตามญาติเข้ามากราบสักการะบูชาพ่อปู่ ได้ขอพรเป็นพิเศษในเรื่องการคุ้มครองจากพ่อปู่ให้แคล้วคลาดปลอดภัย เนื่องจากการใช้ชีวิตที่เสี่ยงภัยในเรื่องของการทำงาน โดยผมได้พาคนงานไปขอซื้อต่อไม้ และต้นไม้ตามที่ต่าง ๆ วันหนึ่งเกิดการทะเลาะเบาะแว้ง ถึงขั้นลงมือต่อสู้กัน ผมสู้เขาไม่ไหวจึงวิ่งหนีไป จู่ ๆ เกิดหมีคสบด ผมรู้สึกว่ามีเสียงคนแถมาร้องเรียก ดบหน้าผมอย่างแรง จนผมสะดุ้งและวิ่งต่อไปได้ หากวันนั้นผมไม่พ้นจากจากสลบ ผมคงอาจจะไม่มีชีวิตรอด ผมนึกถึงพ่อปู่ ทุกวันนี้ผมเรียกท่านว่า “พ่อแก่” ผมรู้สึกได้ว่าเป็นท่านมาช่วย เพราะในชีวิตผมไม่เคยยกมือขอพรที่ได้ในเรื่องความคุ้มครอง ผมจึงมั่นใจว่าเป็นพ่อปู่ ไปที่ไหน ผมจะต้องระลึกถึงท่านเสมอ” (ชนูรัตน์ สีนสายออ. สัมภาษณ์. 2564)

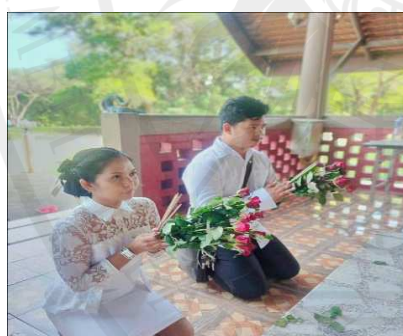
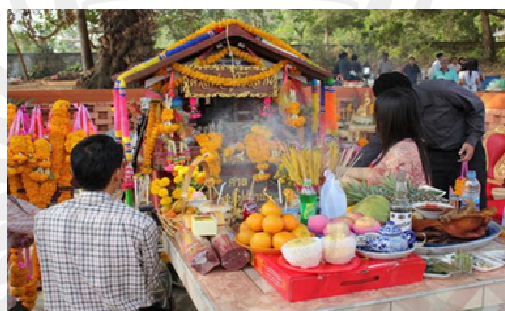
“ผมมีฐานะไม่ใคร่จะดีนัก ผมจำต้องไปสมัครเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อได้รับสิทธิ์ในการผ่อนผันทหาร เนื่องจากผมต้องดูแลแม่และน้อง ๆ ที่ยังคงศึกษา และมีปัญหาครอบครัวจากการขาดไร้ผู้นำเนื่องจากหย่าร้างของมารดาและบิดา ปีนี้ผมอายุ 25 ปี เข้าสู่เบญจเพส แม่ของผม ท่านมีความกังวล เกรงว่าจะได้รับอันตรายหากไปรับใช้ชาติในช่วงนี้ จึงขอพรพ่อปู่คุ้มครองให้ขอผ่อนผันได้ เพราะเมื่อผมสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้ว สิทธิ์ผ่อนผันย่อมจบลง แต่ปรากฏว่า ทางสัสดี ได้รับเรื่องอนุญาตให้ผ่อนผันต่อไปได้อีก จึงรู้สึกโล่งใจ แม่และญาติ ๆ ต่างก็สบายใจขึ้น เพราะคนไทยมีความเชื่อกันว่า เบญจเพสไม่ควรไปยังที่เสี่ยง ผมเองในใจนั้นมีความมุ่งมั่นที่จะรับใช้ชาติ แต่ไม่อยากจะไปในปีนี้ อาจจะเนื่องจากสงสารแม่ที่ห่วงผม และประกอบกับมีโควิด 19 การทำมาหากินลำบาก จึงมีความจำเป็นต้องอยู่ช่วยเหลือแม่และครอบครัว การขอพรครั้งนี้ ประหนึ่งได้รับความคุ้มครองจากพ่อปู่ให้ปลอดภัย ทั้งที่ไม่ได้มีเหตุเกิดขึ้น แต่รู้สึกมีความเบาใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป” (อภิรัตน์ ฌรกร. สัมภาษณ์. 2564)

ภาพประกอบ 36 การทำบุญทางศาสนาประจำปีศาลพ่อปู่โป่งลาน

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2559

ตำนานในพื้นที่วังสวนบ้านแก้ว เล่ากันว่า ศาลพ่อปู่โป่งลาน เดิมเป็นศาลเพียงตา เล็ก ๆ นี้ เป็นสถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบต่อมา เมื่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ สวนบ้านแก้ว ภายหลังได้นิมิตเห็น จิตรกรโปรดเห็น จึงโปรดให้ช่างปั้นจากกรุงเทพฯ ปั้นรูปเจ้าพ่อตามลักษณะนั้น ๆ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่ให้ดีขึ้น มีรั้วอิฐโปร่งล้อม ไว้ที่เนินเขาโป่งลานนอกเขตพระราชฐาน แต่ได้เกิดไฟไหม้ทุกปี พระองค์จึงทำพิธีอัญเชิญพ่อปู่เข้ามาในเขตพระราชฐาน ศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบันจึงตั้งอยู่ในอาณาเขตวังสวนบ้านแก้วดังกล่าว มีการทำบุญทางศาสนาทุกปีและที่ศาลพ่อปู่โป่งลานจะมีพวงมาลัยสวยงามจากร่องรอยของผู้ที่มาสักการะ

ภาพประกอบ 37 ร่องรอยการสักการะศาลพ่อปู่โป่งลาน

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2559 และชนิศา สินธิรเดช. 2563

โลกศักดิ์สิทธิ์ได้แทรกซึมเข้ามาอยู่ในธรรมชาติและวิถีของชีวิต ตามคติความเชื่อของคนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งสถิตอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในขณะเดียวกันศาสนาหลักต่าง ๆ ของโลก มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อาทิ วัตถุหรือสัญลักษณ์บางสิ่งบางอย่าง รวมไปถึงบุคคลบางคนบางกลุ่ม ที่ผูกติดกับสถานที่จนพื้นที่นั้นถูกนิยามให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ

แบบดั้งเดิม หรือศาสนาหลักต่างเลือกที่จะสร้างวัตถุและสถานที่เชื่อมโยงโลกสามัญกับโลกศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติทางสังคมและการจัดการเชิงพื้นที่ที่เสมือนรักษาจิตของชุมชน

ดังนั้น การที่ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้ามาทางทิศเหนือ ส่วนพระบรมชยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันหน้าทางทิศใต้ อยู่ในทิศที่ตรงกันข้าม ในสถานที่เดียวกัน โดยสร้างให้หันหน้ามาในทางที่เผชิญหน้ากันนั้น จึงวิเคราะห์ได้ถึงนัยยะในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เกี่ยวโยงกับความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะเชิงพื้นที่ เสริมวิธีการให้สถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพิ่มมากขึ้น มีการสร้างสองสิ่งสำคัญที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ที่เข้ามาในสถานที่ จากการที่จงใจให้สิ่งปลูกสร้างสองสิ่งนี้หันหน้าเข้าหากัน จนเกิดความโดดเด่นชวนสงสัย ผ่านการผูกเรื่องเล่าโยงเข้ากับพลังที่ไม่สามารถอธิบายได้ดังกล่าว

13. ศาลท่านราชเลขา ตั้งอยู่บริเวณหน้าพระตำหนักดอนแค (ตำหนักแดง) ตั้งขึ้นในปี 2562 จากการย้ายมาจากศาลเดิม โดยศาลเดิมตั้งขึ้นในราวปี 2509 ไม่นานจากการเสียชีวิตของท่านราชเลขา คือ หม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ส่วนศาลใหม่นั้น เป็นการอัญเชิญดวงวิญญาณท่านราชเลขาเพิ่มมาอีกหนึ่งท่าน คือ ดวงวิญญาณหม่อมเจ้าฟ่องผัสมณี จักรพันธุ์ ซึ่งสิ้นชีพิตักษัย 26 มีนาคม 2526

ตาราง 13 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลท่านราชเลขา

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ศาลท่านราชเลขาหน้า พระตำหนักดอนแค เป็นศาลใหม่ที่สร้างแทน ศาลเดิม โดยการทำพิธีการ ถอนศาลพระภูมิเดิม พิธีอัญเชิญเจ้าที่ศาล พระภูมิใหม่และทำพิธีบวงสรวง ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ และได้มีการสวดเจริญ พระพุทธรณ์ตามแนวทาง ศาสนาพุทธ ศาลเดิมนั้น	- ความเชื่อในเชิงพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ ส่งเสริมให้เกิด ผลต่อฤทธิ์ทางใจ

ตาราง 13 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	หันหน้าทางทิศตะวันออก แต่ศาลใหม่นี้หันหน้าไปทาง ทิศใต้ ตรงไปยังจุดที่ตั้งของ พระบรมชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7	

ศาลท่านราชเลขา เป็นลักษณะของศาลพระภูมิที่ตั้งอยู่หน้าพระตำหนักคอนแค้น ศาลเดิมมีการปลูกสร้างมานาน จนมีความชำรุดทรุดโทรม เดิมเป็นศาลปูนเล็ก ๆ ที่มีความเกี้ยวโยงของเรื่องเล่าเกี่ยวกับในอดีตของชุมชน กล่าวถึง หม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ราชเลขานุการในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งหม่อมราชวงศ์สมักรสมาน ท่านเคยอาศัยอยู่ในพระตำหนักคอนแค้น (พระตำหนักแดง) สำหรับหม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร นั้นท่านเคยถวายงานในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในตำแหน่งราชเลขาเช่นกัน มีหลักฐานการบันทึกกล่าวถึงไว้ดังนี้

“ในวันที่ 2 มีนาคม พุทธศักราช 2477 อันเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัตินั้น เวลา 15.38 น. (เวลาในประเทศไทย) ได้มีโทรเลขจาก หม่อมราชวงศ์สมักรสมาน กฤดากร ราชเลขาในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 จากพระตำหนักโนลดาบลดรานเลห์ อันเป็นที่ประทับในอังกฤษ มาถวายราชเลขานุการในพระองค์ที่กรุงเทพฯ มีใจความว่า โดยกระแสพระบรมราชโองการ ให้ราชเลขานุการแจ้งแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังว่ามีพระราชประสงค์โปรดให้เชิญพระกระแสรับสั่ง...”

ส่วนในหนังสือประวัติศาสตร์บอกเล่า เรื่อง กุลสตรีศรีสยาม สง่างามทุกกาลสถาน ของหม่อมราชวงศ์ พฤทธิสถาน ชุมพล ได้กล่าวถึง หม่อมราชวงศ์ สมักรสมาน กฤดากร ไว้ในเรื่อง การที่เคยเป็นราชเลขาในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า “หม่อมราชวงศ์ สมักรสมาน กฤดากร ทำหน้าที่ราชเลขานุการในพระองค์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในการอัญเชิญพระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติไปส่งมอบที่สถานอัครทูตสยามที่กรุงลอนดอน”

ในเรื่องราวของหม่อมราชวงศ์สมัครสมานนั้น ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ถวายงานใกล้ชิดกับทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ตั้งแต่พระองค์ยังไม่ได้ขึ้นครองราชย์ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เช่น ในช่วงสำคัญของแผ่นดิน ที่ได้อัญเชิญพระราชหัตถเลขาพระราชสมมติ แม้แต่ในช่วงที่ทรงเผชิญเรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จากการที่ทั้งสองพระองค์เสด็จออกจากพระนครไปยังภาคใต้ ยังปรากฏถึงเรื่องราวของหม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร ในบทความหนึ่งที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าไว้

“เรือเกือบถึงชุมพรแล้ว เกิดน้ำมันในเรือหมด ก็ตัดสินใจเข้าฝั่ง อาหารก็ไม่มีด้วยเหมือนกัน ส่งคนขึ้นไป 3 คน ดูเหมือนจะเป็นท่านครุฑิต หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน ใครอีกคนจำไม่ได้ ให้ไปหาพระราชาธิราชเป็นเจ้าเมืองชุมพรอยู่ ให้ไปขอน้ำมัน พวกที่ไปหาอาหารก็กลับมา มีอาหารมาปิ่นโตเดียว ก็แบ่งกันกินคนละเล็กละน้อย คอยจนกระทั่งพระราชญาติเอาน้ำมันมาให้ ก็จัดแจงเติมแล้วก็ออกเดินทางกันต่อไปอีก”

หรือแม้แต่บางช่วงของพระชนม์ชีพ ที่สองพระองค์ทรงอาจตัดสินใจกระทำในบางเรื่องที่เป็นเรื่องเกี่ยวแก่ความเป็นไปและการตัดสินใจใหญ่หลวง มักที่จะมีหม่อมราชวงศ์สมัครสมานอยู่ด้วย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเล่าถึงเหตุการณ์วันหนึ่งให้ฟังว่า

“คืนนั้น ในหลวง จัน แล้วก็ หม่อมราชวงศ์สมัครสมานขึ้นไปอยู่บนชั้น 3 ด้วยกัน ท่านรับสั่งว่าถ้าจะมีเรื่องเกิดขึ้น ท่านก็จะยิงพระองค์เอง แล้วให้สมัครเป็นคนยิงฉัน ส่วนสมัครจะทำอะไรกับตัวเองหรือไม่ก็ช่าง แต่ก็ไม่มีความคิดอะไรที่ร้ายแรงจนถึงกับจะทรงทำอย่างที่ได้รับสั่งไว้”

หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน นับเป็นบุคคลที่รับใช้งานสำคัญ เช่นในคราวที่รัฐบาลไทยได้มีพิธีการสำคัญในการอัญเชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กลับมาประดิษฐานยังประเทศไทยนั้น ทางรัฐบาลไทย ยังได้ประสานงานมายังหม่อมราชวงศ์สมัครสมาน ขณะนั้นท่านกอยู่ในอังกฤษ ในการจัดการในเรื่องของการอัญเชิญพระบรมอัฐิให้แก่รัฐบาลไทย

ในช่วงปี พ.ศ. 2489 หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร ได้เข้าไปรับใช้ถวายงานสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เป็นราชเลขานุการส่วนพระองค์ โดยในราวต้นปี พ.ศ. 2593 ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานเตรียมการรับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในการพระราชดำเนินจากวังสระปทุมไปประทับแรมครั้งแรกเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2493 โดยการที่หม่อมราชวงศ์สมัครสมานต้องเดินทางล่วงหน้าเพื่อประสานเตรียมการก่อน แล้วจึงกลับมากรุงเทพฯ เพื่อตามเสด็จไปในการพระราชดำเนิน

จากเรื่องราวที่กล่าวมา จึงทำให้เห็นได้ว่า หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน นั้นเป็นข้าราชการที่ถวายงานทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาเป็นเวลานานอย่างต่อเนื่อง เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การระลึกถึงอีกผู้หนึ่ง

จากการบอกเล่าของผู้คนในชุมชน ที่ได้เล่าต่อ ๆ กันมาว่า ในการทำหน้าที่ราชเลขานุการ หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน ท่านเป็นบุคคลที่เคร่งครัดในระเบียบวินัย ท่านมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการกำกับดูแลงานต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้วในขณะนั้น หากผู้ใดจะทำการใด เช่น เก็บผลไม้เอาไป ต้องมีการบอกกล่าวให้ทราบเสียก่อน การที่ท่านเป็นคนเคร่งครัดระเบียบเช่นนี้ เพราะด้วยว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่านเป็นบุคคลที่มีพระทัยดี กล่าวคือ “ใจดีมาก” จึงจำเป็นต้องมีกฎระเบียบเคร่งครัดเพื่อไม่ให้มีการหมิ่นพระเกียรติโดยมิได้ตั้งใจ จากข้าราชการหรือคนงานต่าง ๆ อาจจะเนื่องจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในเรื่องพระราชประเพณี และนอกจากเรื่องที่เคร่งครัดในระเบียบแล้ว ท่านยังเป็นคนที่รักความสงบเป็นอย่างมากอีกด้วย

หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน ถึงแก่กรรม ในปี 2509 ด้วยอาการไตวาย จากโรคไวรัสตับลิรรวมอายุ 61 ปี (เทียบจากหนังสือประวัติศาสตร์บอกเล่าของหม่อมราชวงศ์พุทธิสาณ 2560 หน้า 370 มีใจสำคัญถึงเรื่องนี้ว่า “หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน ราชเลขาส่วนพระองค์ ก็ได้ล้มป่วยด้วยโรคไวรัสตับอักเสบ นำยามาให้ไม่ทันการ จึงถึงแก่กรรมลงเพราะไตวาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2509 แล้ว ทั้ง ๆ ที่อ่อนวัยกว่าสมเด็จพระอยู่หนึ่งปี หม่อมเจ้าพ้องผัสมณี จักรพันธุ์ พระชนินษฐา จึงทรงเป็นราชเลขาแทน” จากใจความนี้จึงวิเคราะห์ได้ว่า หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน เกิดในปี พ.ศ. 2448 และถึงแก่กรรมในปี 2509 ลิรรวมอายุ 61 ปี นั่นเอง) การถึงแก่กรรมของหม่อมราชวงศ์สมัครสมาน เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ได้ทำให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงตัดสินพระราชหฤทัยทรงเลิกที่ประทับที่จังหวัดจันทบุรี และเสด็จกลับมาประทับที่กรุงเทพฯ ณ วังสุโขทัยเป็นการถาวร ในปี พ.ศ. 2511

เมื่อหม่อมราชวงศ์สมัครสมานถึงแก่กรรมลง มีเรื่องเล่าสืบต่อกันว่า ท่านมีใจรักและหวงแหนสถานที่แห่งนี้มาก ต่อมาได้สร้างศาลพระภูมิเล็ก ๆ ขึ้นมาเพื่อให้เหล่าข้าราชการและคนงานในวังสวนบ้านแก้ว ไว้ทำการเคารพสักการะ เพื่อให้เหล่าข้าราชการและคนงานมีความขำเกรงเพื่อความมั่นคงในกฎระเบียบเสมือนท่านยังคงมีชีวิต ศาลพระภูมิแห่งนี้ มักถูกเรียกว่าศาลท่านราชเลขา คาดว่าน่าจะมีการขึ้นศาลหลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้วไม่นาน

ภาพประกอบ 38 ศาลท่านราชเลขา (ศาลเดิม)

ที่มา : ชนิศา สนิธิรเดช. 2563

ได้มีการเล่าต่อกันมาว่า ท่านราชเลขาท่านเป็นคนรักความสงบ เมื่อใดที่เกิดเสียงดังขึ้นในบริเวณพระตำหนักแดง มักจะมีเรื่องแปลก เหนือธรรมชาติเกิดขึ้นในสถานที่แห่งนี้อยู่เสมอตามคำให้สัมภาษณ์ของพนักงานที่ทำงานในวังสวนบ้านแก้ว ตำแหน่งคนสวนได้กล่าวถึงในเรื่องเหนือธรรมชาติในเรื่องนี้ไว้ว่า

“ครั้งหนึ่ง มีคนงานจากภายนอกเข้ามาซ่อมแซมพระตำหนักแดง ตกกลางคืนตนได้ฝันถึงท่านสมัครสมานหน้าตาบึ้งตึง ในฝันท่านสมัครสมานกล่าวว่า ท่านไม่พอใจที่คนงานซ่อมพระตำหนักเสียงดัง รำคาญเหลือเกิน ตื่นเข้ามาได้อาเรื่องมาเล่าให้คนงานอื่น ๆ ฟัง จึงได้รับรู้เรื่องเล่าจากคนงานรุ่นก่อนที่ตนจะเข้ามาว่าท่านสมัครสมานไม่ชอบเสียงดัง ทำให้รู้สึกแปลกใจมาก เพราะตนเองในตอนนั้นเพิ่งเข้ามาทำงานไม่เคยรู้เรื่องราวเหล่านี้มาก่อน และยังมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่าในเวลาเย็นที่พระตำหนักแดงซึ่งได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ปิดแล้ว คนงานกลับมองเห็นสตรีแต่งชุดไทยยืนอยู่บนระเบียง สถานที่แห่งนี้เป็นที่รู้สึกยำเกรงของคนงานเป็นอย่างมาก ไม่ใช่เพียงแค่รับรู้มาจากรื่องเล่า แม้แต่คนงานที่เคยคิดว่าตนเองนั้นเป็นคนที่ไม่กลัวอะไรง่าย ๆ เมื่อมาบริเวณพระตำหนักดอนแด (พระตำหนักแดง) จะรู้สึกหวาดหวั่น จากการที่รู้สึกเหมือนมีสายตาจับจ้อง” (พิสมัย เรื่องกักดี. สัมภาษณ์. 2554)

นอกจากนี้แล้ว ยังมีคนงานที่อยู่ในเหตุการณ์เหนือธรรมชาตินี้ด้วย จากการทำงานภาคสนาม ตำแหน่งคนงานทั่วไป เขาและลูกน้องเห็นว่า มีไม้เก่า ๆ อยู่แผ่นหนึ่ง ที่ใช้สำหรับทอดเป็นสะพานจากริมฝั่งคลองบ้านแก้วไปยังศาลาลอยกลางน้ำ เนื่องจากมองเห็นว่าเป็นเพียงไม้เก่า ๆ จึงชวนกันเก็บเอาไม้นั้นไปบ้านพัก คิดกันว่า จะเอาไปประดิษฐ์เป็นปืนยิงปลา

“คืนนั้น หลังจากคนงานลูกน้องได้เข้านอน ตกตึกหลายคนต่างได้ยินเสียงเถียงไม้ เสียงดังมากมาจากหน้าบ้านพักของลูกน้องคนงานที่เอาไม้ไป แม้แต่คนที่อยู่พักอยู่ในระแวกเดียวกัน ต่างก็ได้ยินเหมือน ๆ กัน จนเกิดความรู้สึกกลัวมาก ดิ้นเข้ามาคนงานที่เอาไม้ไป ถึงกับต้องเอาไม้มาคั่น ส่วนตัวผมนั้นไม่ได้เจออะไร อาจจะเป็นเพราะไม้นั้นอยู่บ้านคนงานลูกน้อง” (พิชญ์ เรื่องภักดิ์. สัมภาษณ์. 2564)

หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน

หม่อมเจ้าหญิงผ่องแผ้ว

ภาพประกอบ 39 ราชเลขาในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : พงศธร งามผล. ออนไลน์. 2560 และและคุณใหญ่. ออนไลน์. ม.ป.ป.

เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2562 ณ พระตำหนักดอนแค (พระตำหนักแดง) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี รองศาสตราจารย์ พงษ์พันธ์ สุทธิวัฒน์ รักษาการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เป็นประธานพิธีบวงสรวงศาลพระภูมิและพิธีบวงสรวงท่านราชเลขา หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร และหม่อมเจ้าหญิงผ่องแผ้ว จักรพันธุ์ ราชเลขานุการในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7

ในพิธีประกอบด้านการถอนศาลพระภูมิเดิม พิธีอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ ประธานในพิธีจุดเทียนธูปถวายเครื่องสังเวย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหาร พระสงฆ์ อุทิศส่วนกุศลให้หม่อมราชวงศ์สมัครสมาน กฤดากร และหม่อมเจ้าหญิงผ่องแผ้ว จักรพันธุ์

ภาพประกอบ 40 พิธีถอนศาลพระภูมิเดิมและอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ พิธีบวงสรวงศาลพระภูมิและบวงสรวงท่านราชเลขา พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์อุทิศส่วนกุศล

ที่มา : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ออนไลน์. 2562

จากการที่ศาลพระภูมิหน้าพระตำหนักคอนแวนต์เป็นศาลใหม่ที่สร้างแทนศาลเดิม โดยการทำพิธีการถอนศาลพระภูมิเดิม พิธีอัญเชิญเจ้าที่ศาลพระภูมิใหม่ ทำพิธีบวงสรวงตามลัทธิศาสนาพราหมณ์และได้มีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ตามแนวทางศาสนาพุทธเช่นนี้ เป็นการผสมผสานพิธีกรรมทางความเชื่อในลัทธิพราหมณ์และทางพุทธศาสนา เป็นความเชื่อในสังคมไทยที่ยอมรับกันมาเป็นเวลาช้านาน

ศาลเดิมนั้นหันหน้าทางทิศตะวันออก แต่ศาลใหม่นี้หันหน้าไปทางทิศใต้ ตรงไปยังจุดที่ตั้งของ พระบรมชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ดังนี้แล้ว การหันหน้าศาลพระภูมิใหม่ไปยังทิศที่พระบรมชินยานุสาวรีย์ตั้งอยู่ ย่อมเป็นการทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ ส่งเสริมความเชื่อให้มากยิ่งขึ้นจากการสร้างสรรค์อันมาจากความเชื่อ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

14. ศาลพระภูมิเจ้าที่ อยู่ทางทิศเหนือของสวนส่วนพระองค์

ตาราง 14 การวิเคราะห์สัญลักษณ์ศาลพระภูมิเจ้าที่

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- พระภูมิเจ้าที่ ที่ได้เล่าสืบกัน มาว่าตั้งขึ้นโดย สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมความเชื่อในเรื่อง พระภูมิเจ้าที่

จากตาราง 14 นับว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงร่องรอยเกี่ยวกับความเชื่อในอีกสิ่งหนึ่งจากหลายสิ่งของวังสวนบ้านแก้ว ที่ประกอบกันเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในเรื่องของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่สื่อออกมาในรูปแบบของเรื่องเล่าที่โยงถึงสิ่งปลูกสร้าง ความหมายของสัญลักษณ์จึงสื่อออกมาในเรื่องของวัฒนธรรมความเชื่อ

ในวังสวนบ้านแก้ว มีประเพณีทางด้านความเชื่อที่นับว่าเป็นความเชื่อ 4 สิ่งสำคัญที่เป็นความเชื่อประกอบสร้างเป็นความเชื่อร่วมกัน จากการที่มีประเพณีสืบต่อกันมาในการบวงสรวงพระบรมราชินีนาถสวารีและประเพณีทำบุญศาล ในเรื่องเกี่ยวกับประเพณีความเชื่อนี้ บุคลากรคนสำคัญของสำนักศิลปวัฒนธรรม ได้เล่าถึงเรื่องราวความเชื่อ 4 สิ่งสำคัญไว้ว่า

“ในวังสวนบ้านแก้ว มีสิ่งสำคัญทางด้านความเชื่ออยู่ในพื้นที่ร่วมกัน 4 สิ่งสำคัญคือ พระบรมราชินีนาถสวารีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลท่านราชเลขา และศาลพระภูมิเจ้าที่ ทุกปีจะต้องมีการประเพณีการทำบุญเป็นการเฉพาะ โดยมีการเรียงลำดับความสำคัญ ซึ่งที่ผ่านมาได้เรียงลำดับความสำคัญไว้ดังนี้

1. พระบรมราชินีนาถสวารีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เนื่องจากเห็นว่าท่านเป็นเจ้าของวังสวนบ้านแก้ว

2. ศาลพ่อปู่โป่งลาน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญของพื้นที่

3. ศาลท่านราชเลขา

4. ศาลพระภูมิเจ้าที่

แต่เมื่อพิจารณาในเชิงวิเคราะห์ถึงลำดับของความสำคัญโดยนำประวัติศาสตร์มาตีความร่วมด้วย จึงมีความเห็นว่าศาลพ่อปู่โป่งลานตั้งอยู่บนเนินเขาโป่งลานมานานมาก โดยมีมาก่อนที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ จะเสด็จมาสร้างวังสวนบ้านแก้ว จึงควรอยู่ในลำดับที่ 1 และในส่วน of พระบรมราชินยานุสาวรีย์ พระรูปปั้นอันเป็นตัวแทนสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เจ้าของวังสวนบ้านแก้ว ท่านเสด็จประทับในพื้นที่แห่งนี้หลังการมีอยู่ของศาลพ่อปู่โป่งลาน จึงอยู่ในลำดับที่ 2 โดยมีศาลพระภูมิเจ้าที่มาในลำดับที่ 3 เนื่องจากศาลพระภูมิเจ้าที่สร้างขึ้นโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และลำดับที่ 4 ควรเป็นศาลท่านราชเลขา เนื่องจากท่านราชเลขาอยู่ในฐานะเป็นข้าราชการบริพาร อีกประการหนึ่ง ศาลท่านราชเลขาปลูกสร้างหลังสุด ตามลำดับการสร้าง น่าที่จะต้องนำมาไว้ท้ายสุด เนื่องจากฐานะที่ท่านเป็นข้าราชการบริพาร” (ปริยพันธ์ ลิทธิจินดาร. สัมภาษณ์. 2564)

คนไทยชาวสยามแต่อดีตกาล มีความเชื่อว่าตามฟ้า ดิน น้ำ ภูเขา ต้นไม้ และอาคารบ้านเรือน มีผีเจ้าที่เจ้าทาง ปกปักษ์รักษาอยู่ ผนวกกับความเชื่อทางศาสนาพุทธ และพราหมณ์ฮินดู ทำให้เกิดการพัฒนาศาสนพิธีการอัญเชิญผีเจ้าที่เจ้าทาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประทับในศาล (ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าที่) เพื่อปกป้องคุ้มครองดูแล รักษาสถานที่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ให้มีความเป็นสิริมงคลเจริญก้าวหน้าในทุกสถาน นิยมตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ในวันที่ปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่

เจ้าพิธีผู้ทำพิธีกรรม ตั้งศาลพระภูมิ นั้นเป็นได้ทั้งพระพราหมณ์ ฆราวาสผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลในธรรม ตามคติความเชื่อจากพิธีกรรมพื้นบ้านแต่เดิม ความเชื่อทางพุทธศาสนา และพราหมณ์ฮินดู นำมาพัฒนาพิธีกรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความขลัง และศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เปลี่ยนคำนำหน้าใหม่ให้ดูดี มีมงคลขึ้นจากคำว่า “ผี” ที่ดีมีคุณธรรมให้เป็นพระ เช่น พระเสื้อเมือง พระทรงเมือง หรือพระภูมิ เพราะนับถือว่าเป็น ผีชั้นสูง

การตั้งศาลพระภูมิ นำแนวคิดมาจากศาสนาพราหมณ์ฮินดูว่า พระอิศวร หรือพระศิวะทรงมีวิมาน ประทับบนยอดเขาพระสุเมรุ เปรียบประดุจมณฑลจักรวาล พระภูมิถือเป็นเทวดาชั้นหนึ่งเหมือนกัน วิมานของศาลพระภูมิ จึงต้องมีเสาเดียว เปรียบประดุจเขาพระสุเมรุมาศวิมานของพระอิศวร ฉะนั้น การตั้งศาลพระภูมิตามคติบ้านเรือนของคนไทย จึงมีเสาเดียว สำหรับศาลเจ้าที่นั้น เปรียบเสมือนบ้านเรือนชาวบ้านจึงมี 4 เสา ส่วนศาลที่อยู่ตามโคนต้นไม้ ทางสามแพร่งเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณเร่ร่อนเพนจร นิยมสร้างศาลมี 6 เสา หรือ 8 เสา คนไทยนั้นในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เร้นลับ เป็นสิ่งที่ผูกพันในชีวิตเราแทบทุกคน ศาลพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งที่ใกล้ตัวอันแสดงถึงความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อสิ่งนี้

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับสิ่งนี้ จึงต้องมีการกระทำอย่างถูกต้อง เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย การบวงสรวงเช่นสังเวช และการตั้งศาลพระภูมิ ถือเป็นวัฒนธรรมพิธีกรรมแบบโบราณของไทย โดยกระทำเมื่อปลูกบ้านใหม่ หรือย้ายที่อยู่ เพราะเชื่อว่าขั้นตอนการตั้งศาล จะเป็นการขับไล่สิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้ออกไปจากบ้าน แล้วจึงอัญเชิญพระภูมิมาสถิตที่ศาลพระภูมิเพื่อปกป้องคุ้มครองเจ้าบ้าน และบริวารให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญรุ่งเรือง เพราะถือว่าพระภูมิเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของบ้าน การตั้งศาลพระภูมิ เจ้าบ้านจะต้องไปปรึกษาผู้รู้พรหมณ์ ผู้ประกอบพิธี โดยเริ่มจากการตรวจดูฤกษ์ยาม เจ้าพิธีจะนำ วัน/เดือน/ปีเกิดเจ้าของบ้านมาดูประกอบ เพื่อให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข เจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน (กระทรวงวัฒนธรรม. ออนไลน์. 2563)

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการสนับสนุนในด้านการวิเคราะห์สัญญาณโดยนัยศาลพระภูมิของวังสวนบ้านแก้ว ได้ว่า คือวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่นั่นเอง

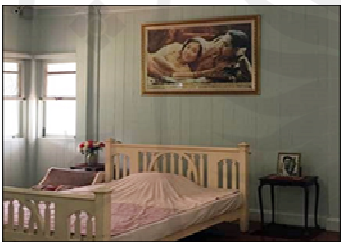
สิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

สำหรับการวิเคราะห์สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว ในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ทำการลงพื้นที่คัดเลือกสิ่งของเครื่องใช้ภายในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ซึ่งปัจจุบันเปิดจัดแสดงของใช้ส่วนพระองค์ที่ส่วนใหญ่นำมาจากวังสุโขทัย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ระลึกถึงพระราชจริยวัตรในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยผู้วิจัยจะนำสิ่งของเครื่องใช้ที่ได้ทำการคัดเลือกมาทำการศึกษาแบบเจาะเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ภายใต้กรอบสัญลักษณ์วิทยา (Semiotic) ในวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งมีสิ่งเด่น ๆ ในลำดับที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าสำคัญ ดังนี้

1. พระบรมสาทิสลักษณ์ และ พระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ซึ่งสำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ได้จัดแสดงไว้จำนวนมากในหลายช่วงเวลา นับตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จวบจนถึงเจริญพระชนม์มา

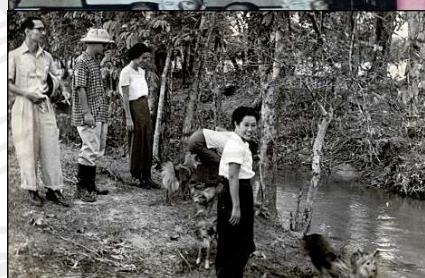
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตาราง 15 การวิเคราะห์สัญลักษณ์พระบรมสาทิสลักษณ์ และพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- พระบรมสาทิสลักษณ์ - ฝืนใหญ่ กลางห้องโถงใหญ่ - มีพานพุ่มดอกไม้ วางบนโต๊ะหมู่ประดิษฐาน	- ภาพบุคคลสำคัญของสถานที่ - ผู้สูงสุดที่ควรแก่การเคารพสักการะ
	- พระบรมฉายาลักษณ์ - พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - อยู่เหนือพระแท่นบรรทม	- ความสำคัญสูงสุด - อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมของคนไทย ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไว้เหนือศีรษะ โดยเฉพาะการไว้ในห้องนอนเหนือศีรษะ
	- พระบรมฉายาลักษณ์ - สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่ามกลางพระประยูรญาติ ภาพแสดงถึงความโสมนัส พระพักตร์แจ่มใส - ประทับนั่งสูงเด่นกว่าบุคคลอื่นในภาพ และผู้อื่นมีกริยานอบน้อม - แต่งกายแบบสามัญ	- ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติที่ดูแลห่วงใยใกล้ชิดกัน - ในสังคมไทย - ผู้มีเกียรติยศสูงกว่าทุกคนในภาพ - การใช้ชีวิตเรียบง่าย

จากตาราง 15 ในเรื่องของพระบรมสาทิสลักษณ์ และพระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ซึ่งได้จัดแสดงในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) มีพระบรมสาทิสลักษณ์ที่โดดเด่นกลางพระตำหนัก และมีพระบรมฉายาลักษณ์จำนวนมาก เช่น นับตั้งแต่พระบรมฉายาลักษณ์

ขณะทรงพระเยาว์ ขณะดำรงตำแหน่งในฐานะพระราชินีในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยการทรงมีพระราชกรณียกิจร่วมกัน ไปจนถึงพระบรมฉายาลักษณ์ที่ทรงอยู่ท่ามกลาง พระประยูรญาติโดยปราศจากพระสวามี การดำเนินชีวิตในวังสวนบ้านแก้ว รวมไปถึงพระกรณียกิจ ทั้งทางด้านเกษตร การส่งเสริมงานศิลปาชีพ พระบรมฉายาลักษณ์กีฬาทรงโปรด ฯลฯ จัดแสดงไว้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวที่ผ่านมาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้เป็นอย่างดี

ภาพประกอบ 41 พระบรมฉายาลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งจัดแสดงไว้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

2. นล่องพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ได้จัดแสดงนล่องพระองค์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ไว้ที่ห้องพระบรรทม พร้อมภาพพระบรมฉายาลักษณ์เกี่ยวกับนล่องพระองค์ไว้จำนวนหนึ่ง

ตาราง 16 การวิเคราะห์สัญลักษณ์นล่องพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- นล่องพระองค์ในชุดสตรี ที่เหมาะสมและงดงามของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- มีรสนิยมดี - สตรีชนชั้นสูง

ย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2473 ถึงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2474 ในคราวเสด็จประพาสสหรัฐอเมริกา แคนาดา และญี่ปุ่น ในช่วงนั้น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีพระชนมายุเพียง 27 พรรษาเท่านั้น การแต่งกายของพระองค์เป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็น โดยเฉพาะชาวต่างชาติ

นักรหนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทม์ (New York Times) ชื่อ นายแฮโรลด์ เอ็น เดนนิ (Harold N. Denny) กล่าวถึงองค์พระอิริยาบถภายใต้ นล่องพระองค์ที่งดงามไว้ว่า

“ทรงมีพระอิริยาบถที่งามสง่า แผ่ไพศาลด้วยความเอียงอายในที่ นล่องพระองค์ชุดผ้าไหม สีน้ำตาลอ่อน พระภูษาขาว นล่องพระองค์แจ๊คเก็ตสีนํ้าเงิน พระองค์ทรงได้รับการกล่าวถึงว่าทรงมีพระสิริโฉมงดงามยิ่งพระองค์หนึ่งในบรรดาสตรีในโลกตะวันออกและยิ่งกว่านั้นทรงงามอย่างมีเสน่ห์” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานสัมภาษณ์แก่นายแฮโรลด์ เอ็น เดนนิ ด้วยเช่นกันว่า

“สตรีในประเทศสยาม นอกจากจะมีเสรีภาพ มิได้ถูกกีดกันให้อยู่แต่ในบ้าน ดังเช่นสตรี ในหลายประเทศทางตะวันตกออกอยู่แล้ว ยังได้รับแบบอย่างการแต่งกายแบบยุโรป และพากันไว้ผมทรงบ๊อบ (ซึ่งทรงแสดงความรู้สึกว่า) ก็ดูงามดี”

การเสด็จประพาสครั้งนี้ นับเป็น โอกาสสำคัญครั้งแรก ทำให้สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จออกแทนพระองค์ให้คณะผู้แทนรัฐบาลแคนาดาเข้าเฝ้า ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระประชวร ไข้หลอดลมอักเสบ

ผู้สื่อข่าวหญิงชื่อ ดอโรธี แบรินดอน (Dorothy Bradon) ผู้เคยทำงานกับหนังสือพิมพ์เดลิเมล์ของกรมพระคลังข้างที่ของสยาม รายงานว่า

“สมเด็จพระบรมราชินีแห่งสยามประเทศทรงเป็นศูนย์กลางความสนใจและตกตะลึงของบรรดาผู้เข้าเฝ้าฯ พระองค์ในฉลองพระองค์สีเทาอ่อนคลุมด้วยเขาสัตว์ ทรงพระดำเนินอย่างราบเรียบ ขึ้นบันไดกว้างของเรือเอ็มเปอร์สออฟแจแปนมาเพื่อให้ผู้คนจำนวนนับร้อยได้เฝ้าฯ ตามระเบียงและห้องโถงซึ่งเป็นทางผ่านเข้าไปยังห้องรับรองสีทองกับแดงชาดอันหรูหราบนพระตำหนัก (นิ้วมือ) พระหัตถ์มรกตเม็ดเดียวส่องประกายอยู่ พระอุระ(หน้าอก) ประดับด้วยเข็มกลัดฝังเพชรหลายเม็ด ไม่มีเพชรนิลจินดาเครื่องประดับอื่นใดเลย สมกับที่ทรงมีพระราชนิยมในความพอเหมาะพอควรมาตลอด และแน่นอนว่า ทรงเยี่ยมพระสรวล พระอิริยาบถไม่แสดงอาการกระดากอายเลยแม้แต่น้อย แม้ว่าแท้จริงแล้วสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะขี้อาย ทรงพระดำเนินตรงไปยังข้าราชการชาวแคนาดาผู้แต่งเครื่องแบบสีทองกับแดงเข้มซึ่งยืนส่งอยู่เป็นแถว ตากล้องกดชัตเตอร์เปิดแฟลชส่องแสงแวววาว สมเด็จพระนางเจ้าฯ ได้ทรงสะทกสะท้านแต่อย่างใด กลับทรงพระดำเนินต่อไปอย่างงามสง่า”

อีกสองวันต่อมา ผู้สื่อข่าวหญิงคนเดียวกันนั้นได้รายงานในหนังสือพิมพ์อเมริกันว่า สมเด็จพระราชินีทรงเป็น “สตรีที่สวยงามที่สุดในโลก”

“พระองค์ทรงรับสั่งภาษาอังกฤษได้ดีมาก รวมตลอดถึงภาษาฝรั่งเศส ด้วยก่อนที่พระสวามีจะขึ้นครองราชย์สมบัติ ประทับอยู่ด้วยกันที่ประเทศนั้น จึงเข้าใจได้ในทันทีว่า เหตุใดพระราชนิยมด้านการแต่งพระองค์จึงเป็นแบบฝรั่งเศส” (พุทธนิสาณ ชุมพล. 2560 : 133)

จะเห็นได้ว่าจากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการฉลองพระองค์ด้วยชุดที่งดงาม ดูดีและเหมาะสม จนเป็นที่ชื่นชมแก่ชาวตะวันตกในคราวเสด็จประพาสดังกล่าว

ภาพประกอบ 42 การฉลองพระองค์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในคราวเสด็จประพาส
ที่มา : มิวเซียมไทยแลนด์. ออนไลน์. 2564

ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) ได้จัดแสดงฉลองพระองค์ไว้ในห้องพระบรรทม จำนวนหนึ่ง พร้อมพระบรมฉายาลักษณ์ที่แสดงอยู่หลายจุดภายในพระตำหนัก เมื่อได้นำพระบรมฉายาลักษณ์มาวิเคราะห์ในเรื่องสัญลักษณ์เฉพาะในส่วนของการฉลองพระองค์ทั้งงดงามและเหมาะสม จากตาราง 16 จึงวิเคราะห์ได้ว่า สัญลักษณ์หมายถึงรสนิยมดี และสตรีที่มาจากชนชั้นสูง เนื่องด้วยในยุคดังกล่าว ผู้ที่แต่งกายในลักษณะนี้ ต้องเป็นผู้มีฐานะและอยู่ในชนชั้นที่สูงกว่าสตรีทั่วไป

3. หนังสือส่วนพระองค์ จัดแสดงอยู่ภายในห้องพระบรรทม และตู้หนังสือที่มุมท้ายห้องโถง ภายในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ตาราง 17 การวิเคราะห์สัญลักษณ์หนังสือส่วนพระองค์

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- หนังสือส่วนพระองค์ เป็น หนังสือภาษาต่างประเทศ ทั้งหมด	- ผู้มีความรู้ดี

จากตาราง 17 แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงเป็นผู้มีความรู้ เนื่องจากทรงอ่านภาษาต่างประเทศได้ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล ผู้ใดที่ไม่ใช่ชาวอังกฤษแต่สามารถสื่อสาร อ่านออก เขียนได้ในภาษาอังกฤษ ในสายตาของผู้อื่นย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากกว่าผู้อื่น โดยเฉพาะสตรีชาวสยามในยุคที่สตรียังไม่ได้รับการยอมรับในเรื่องการเท่าเทียมบุรุษเหมือนในยุคปัจจุบัน

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีนั้น ทรงมีพระนามเดิมว่า หม่อมเจ้ารำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ ทรงเป็นพระธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาสวัสดิวัฒนวิศิษฐ์ (พระอนุชาในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง) กับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภาพรรณ

เมื่อเจริญพระชันษาได้ 2 ปี พระบิดาได้ทรงนำเข้าถวายตัวอยู่ในพระบรมราชินูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่พระตำหนักสวนสี่ฤดูในพระราชวังดุสิต โดยที่หม่อมเจ้ารำไพพรรณีนั้น นับได้ว่าทรงเป็นพระนัดดาพระองค์หนึ่งของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระราชทานความเอ็นดู ความห่วงใยอยู่เสมอ ทรงเอาใจใส่อบรมอย่างใกล้ชิด เมื่อหม่อมเจ้ารำไพพรรณีมีพระชันษา 6 ปี ได้เสด็จเข้าทรงศึกษาที่โรงเรียนราชินีต่อมาเมื่อตามเสด็จฯ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ไปประทับที่วังพญาไท จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ลาออกจากโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนอยู่ไกลที่ประทับเกินไป และโปรดเกล้าฯ ให้ครูจากโรงเรียนราชินีมาถวายพระอักษรที่พระตำหนัก เมื่อถึงเวลาสอบไล่จึงจะเสด็จไปสอบที่โรงเรียนราชินี ในระหว่างนี้ได้ทรงศึกษาวิชาภาษาอังกฤษเป็นพิเศษ และในเวลาต่อมาก็ได้ทรงศึกษาด้วยพระองค์เองจนทรงมีความรู้อย่างกว้างขวาง

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ได้เสด็จนิวัตพระนครในเดือนเมษายนพุทธศักราช 2458 ทรงเข้ารับราชการ ในตำแหน่งนายทหาร คนสนิทพิเศษของพลเอกสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และเมื่อทรงว่างจากพระภารกิจก็เสด็จไปยังวังพญาไทเพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี เป็นเมืองนิตย์ จึงได้ทรงรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกับพระประยูรญาติ รวมทั้งหม่อมเจ้ารำไพพรรณี สวัสดิวัตน์ ซึ่งพระองค์ทรงต้องพระอภัยมณีมากกว่าองค์อื่น

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ทรงมีพระหฤทัยผูกพันในหม่อมเจ้ารำไพพรรณี ใคร่ขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตที่จะอภิเษกสมรสกับหม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงรับเป็นพระราชธุระในการสู่ขอหม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี ต่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพิธีอภิเษกสมรสพระราชทาน ณ พระที่นั่งวโรภาสพิมาน พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พุทธศักราช 2461

หลังจากอภิเษกสมรสแล้ว หม่อมเจ้ารำไพพรรณีได้ทรงรับพระราชภาระดูแลกิจการภายในพระตำหนัก และทรงศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชาภาษาอังกฤษ

ในเดือนมกราคม พุทธศักราช 2463 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา ได้เสด็จไปรักษาพระองค์ ณ ประเทศฝรั่งเศส หม่อมเจ้ารำไพพรรณี พระชายาได้โดยเสด็จไปถวายการดูแลรักษาพยาบาลด้วย เมื่อทรงหายจากพระอาการประชวรแล้ว ได้เสด็จไปทรงพักผ่อนพระอิริยาบถ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ และเสด็จประพาสประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ต่อมาจึงเสด็จเข้าทรงศึกษาวิชาการทหารชั้นสูงเพิ่มเติม ณ โรงเรียนฝ่ายเสนาธิการในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ทรงฝึกงานภาคสนามตามมณฑลต่าง ๆ ในประเทศฝรั่งเศส หม่อมเจ้ารำไพพรรณีพระชายาได้โดยเสด็จไปประทับแรม ณ ที่ประทับแรมในชนบท และเสด็จทัศนศึกษาภูมิประเทศในบริเวณใกล้เคียงพร้อมทั้งทรงฝึกฝนภาษาฝรั่งเศสให้มีความเชี่ยวชาญยิ่งขึ้น (ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี. ออนไลน์. 2563)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ถึงที่มาของการได้รับการศึกษาด้านภาษาต่างประเทศของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่ได้รับการดูแลทางด้านการศึกษาจากทั้งความพระกรุณาของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และจากการศึกษาต่อเนื่องและจากการเสด็จติดตามพระราชสวามีไปยังต่างประเทศ และได้ศึกษาเพิ่มเติมจนมีความเชี่ยวชาญ ไม่เพียงแต่ภาษาอังกฤษ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงมีความรู้ด้านภาษาฝรั่งเศสอีกด้วย นับว่าเป็นสตรีไทย

ในยุคแรก ๆ ที่ได้รับการศึกษาทางด้านความรู้ทางตะวันตก อันได้แก่ความรู้ทางด้านภาษาทางชาติตะวันตก ได้แก่ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสดังกล่าว

สำหรับหนังสือส่วนพระองค์ที่จัดแสดงไว้ในพระตำหนักเทานั้น จะเห็นได้ว่าเป็นหนังสือนวนิยายจากนักเขียนคนสำคัญของยุคนั้น เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเกี่ยวกับหนังสือส่วนพระองค์ พบว่า หนังสือทรงอ่านเหล่านั้นเป็นนวนิยายการต่อสู้ของบุรุษชาติตะวันตกเป็นส่วนมาก รวมไปถึงนวนิยายแนวสืบสวนสอบสวนและการต่อสู้ในทางการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า พระองค์ยังชื่นชอบการอ่านหนังสือประเภทการตกแต่งบ้านและสวน รวมไปถึงหนังสือนิทานสำหรับเด็ก อาจจะเนื่องด้วยพระองค์ทรงมีน้ำพระทัยเมตตาต่อเด็ก ๆ อีกด้วย แต่เนื่องจากหนังสือทรงอ่านมีจำนวนมาก จึงนำมาจัดแสดงสลับกันไป

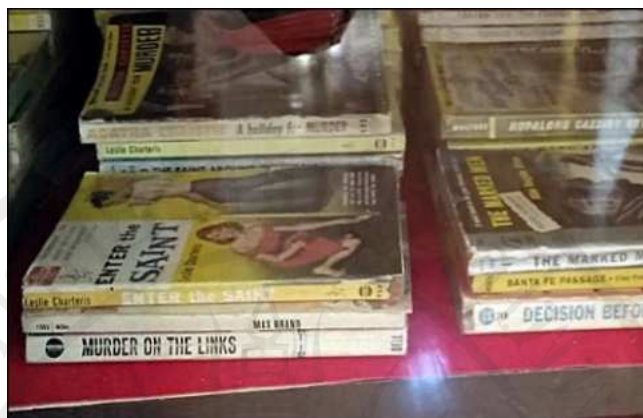

ภาพประกอบ 43 หนังสือส่วนพระองค์ เรื่อง TRIAL

ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

ตามภาพจะเห็นหนังสือส่วนพระองค์ ยกตัวอย่างหนังสือนวนิยายเรื่อง TRIAL ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2497 เขียนโดย Don Martin Mankiewicz นักเขียนบทภาพยนตร์และนักประพันธ์ชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงมากที่สุดจากนวนิยายเรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชาวชนชาวเม็กซิกันที่พยายามข่มขืนและฆ่าเด็กผู้หญิงผิวขาว และคดีการเมืองที่น่าเกลียด

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาพประกอบ 44 หนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Murder on the Links
ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

หนังสือเรื่อง The Murder on the Links หรือชื่อภาษาไทยว่า สนามกอล์ฟมรณะ เป็นผลงานนิยายนักสืบของ อกาธา คริสตี้ พิมพ์ครั้งแรกในอเมริกา ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2466

ภาพประกอบ 45 หนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Texas Kid
ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

หนังสือนวนิยายเรื่อง The Texas Kid ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2486 เป็นหนังสือนวนิยายแนวผจญภัยของอเมริกันชนฝั่งตะวันตก ซึ่งนำมาทำเป็นภาพยนตร์แนวซิริสยุคเริ่มแรก มีอยู่ห้าเรื่องด้วยกัน เพื่อปูในยุคภาพยนตร์คาบอຍตะวันตก

จะสังเกตว่า ตามภาพประกอบ 38 - 40 หนังสือส่วนใหญ่ตามภาพนี้ รวมไปถึงหนังสือส่วนพระองค์ส่วนใหญ่ที่จัดแสดงในพระตำหนักเทา เป็นหนังสือแนวผจญภัยที่มีความเก่งกาจของบุรุษเสียเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง Don' Just Stand There Do Someone, Desert feud,

Raider's Revenge, Gunpoint, The Texas Kid, Shout-Out At Split Rock เป็นต้น จะเห็นได้ว่าล้วนเป็นหนังสือประเภทการผจญภัยและที่สำคัญเป็นหนังสือภาษาต่างประเทศทั้งสิ้น การอ่านหนังสือภาษาตะวันตกได้ ในยุคของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นับว่าหาคนอ่านได้ยาก เนื่องจากยุคดังกล่าวการพัฒนาทางการศึกษายังน้อย แม้แต่ในยุคปัจจุบันคนไทยที่สามารถอ่านหนังสือตะวันตกได้ก็ยังมีไม่มาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรเช่นนี้แล้ว สัญญาในหนังสือทรงอ่านจึงมีนัยยะของผู้มีความรู้ดีดังกล่าว

4. ผลิตภัณฑ์สื่อสมเด็จพระเจ้าฯ จัดแสดงนิทรรศการอยู่ภายในห้องผลิตภัณฑ์สื่อสมเด็จพระเจ้าฯ จัดแสดงลายสื่อโบราณ ลายสื่อสวนบ้านแก้ว ลายสื่อพัฒนาใหม่ ผลิตภัณฑ์สื่อสมเด็จพระเจ้าฯ ในรูปแบบต่าง ๆ ที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงออกแบบไว้ โดยทรงพัฒนาและส่งเสริมงานฝีมือของชาวจันทบุรีด้านการทอเสื่ออกให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

ตาราง 18 การวิเคราะห์สัญญาผลิตภัณฑ์สื่อสมเด็จพระเจ้าฯ

รูปสัญญา (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- ผลิตภัณฑ์สื่อสมเด็จพระเจ้าฯ ที่สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ได้ทรงออก แบบไว้ โดยทรงพัฒนาจาก งานฝีมือชาวบ้านเดิม ให้มี ความทันสมัย เปิดช่องทาง การจำหน่าย จนได้รับ ความนิยมอย่างแพร่หลาย	- ความมีอัจฉริยภาพของ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ - ความมีพระเมตตาและ เอาใจใส่ต่อประชาชน

ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นของชาวจันทบุรี แต่เดิมมีหลายประเภทด้วยกัน มีทั้งชนิดถักทอและจักสาน ทั้งนี้เพราะว่าเมืองจันทบุรีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้พืชสวน พืชไร่ ทั้งที่ลุ่มและที่ดอน เช่น ไม้ฝ้าย กก ฯลฯ ดังนั้นหัตถกรรมพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นจึงแตกต่างกันออกไปตามแต่ลักษณะของภูมิศาสตร์ เช่น การจักสานของชาวนบพที่อยู่ในหุบเขาจะสานเสื่อชนิดหนึ่ง เรียกว่า ดันคุ่มและดันคล้า ซึ่งชอบพื้นที่ชุ่มชื้นแถบเชิงเขา เสื่อชนิดนี้ไม่เป็น

ที่แพร่หลายนักเพราะหาวัสดุยาก และเมื่อทำเสร็จแล้วค่อนข้างแข็ง การนำไปใช้โดยการพกพาไปยังที่ต่าง ๆ ค่อนข้างลำบาก จึงนิยมใช้ในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการทอผ้าซึ่งมีอยู่ดั้งเดิมอันได้แก่ “ผ้าทออ่างหิน” ในปัจจุบันได้สูญสิ้นตั้งแต่สมัยสงครามเอเชียบูรพา เหลือเพียงตัวอย่างของผ้าสีสันต่าง ๆ พิมพ์ทอผ้ากระสวย ฯลฯ เช่นเดียวกับการสานกระเช้าด้วยเส้นลวด ที่แสดงถึงฝีมือ อันประณีตและละเอียดอ่อน ปัจจุบันมีน้อยมาก คงเหลือการจักสานด้วยตอกที่ทำจากไผ่ และทวยเท่านั้น

ศิลปะหัตถกรรมของชาวจันทบุรีที่มีชื่อเสียงและยังคงผลิตอยู่คือ เสื้อจันทบุรีหรือเสื้อจันทบูรณ์นั่นเอง สำหรับการทอเสื้อแต่เดิมนิยมทำกันในกลุ่มของชาวนา โดยชาวนาจะใช้เวลาในตอนกลางคืนจักกกสด แล้วนำไปตากแห้งเตรียมเก็บไว้ตลอดฤดูกาลทำนา หลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วก็จะใช้เวลาที่เหลือทอเสื้อกันต่อไป

เสื้อจันทบูรณ์เป็นเสื้อที่ทอจากกก ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นอยู่ตามที่ชุ่มชื้น กกมีหลายชนิดด้วยกัน แต่ที่นิยมเอามาทอเสื้อ คือ กกเหลี่ยมหรือกกหลังกา มีลักษณะลำต้นเป็นเหลี่ยม ชาวบ้านนิยมนำมาผ่าเป็นสองซีกแล้วผึ่งให้แห้ง เมื่อผ่าแล้วนำมาตาก ขั้นตอนนี้จะเรียก “กกมัดหมู”

ส่วนกกอีกชนิดหนึ่งที่นิยมนำมาทอเสื้อ คือ กกกลม มีลักษณะลำต้นกลม ซึ่งกกกลมนี้เป็นชนิดที่นิยมนำมาทอเสื้อมากที่สุด จากการนิยมนำเอากกกลมมาทอเสื้อมากที่สุดนี้ ต้นกกที่เกิดตามธรรมชาติไม่เพียงพอแก่ความต้องการ จึงได้เกิดการทอากขึ้น เพื่อปลูกกกไว้ทอเสื้อและขายลำต้น

อุปกรณ์ทอเสื้อกก ได้แก่ กกย้อมสีต่าง ๆ ที่ตากแห้งแล้ว เอ็น ฟืม ไม้พุ่งกก ม้ารองนั่ง วิธีการทอเสื้อกก จะใช้คนทอสองคน โดยให้คนหนึ่งเป็นคนพุ่งกก เข้าไปในระหว่างฟืมกับเอ็น แล้วอีกคนหนึ่งจะเป็นคนกระทบเส้นกกให้เข้าชิดกัน พร้อมทั้งพับปลายกกกันลู่

เสื้อกนิยमतอกันในจังหวัดจันทบุรีนั้นอยู่ที่อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์ ส่วนฝีมือการทอนั้น ที่มีชื่อเสียงว่าทอได้ประณีตสวยงามคือ เสื้อที่ทอจากหมู่บ้านเสม็ดงาม หมู่บ้านเขาน้อย หมู่บ้านขอมบ้านลาว หมู่บ้านเกาะโดนด หมู่บ้านบึงสระเกล้า และหมู่บ้านหลังวัดโรมันคาทอลิก

ต่อมากลุ่มชาวนวนอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองจันทบุรีได้ยึดการทอเสื้อกกเป็นอาชีพหลัก ซึ่งชาวจันทบุรีในสมัยนั้นได้เรียกกลุ่มชาวนวนอพยพนี้ว่า “พวกญวนหลังวัด” เนื่องด้วยกลุ่มนี้อาศัยอยู่บริเวณวัดญวน (บันทึก พันธุ์ฤทธิ์, 2535 : 87)

ภายหลังจากที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เสด็จมาประทับ ณ วังสวนบ้านแก้ว ได้ประมาณ 5 ปี ทรงพัฒนาการทอเสื้อจันทบูรณ์เป็นงานหัตถกรรมและอาชีพหลักที่มีชื่อเสียง

ของจังหวัดจันทบุรี ผลจากการที่ทรงทราบว่าคนงานที่รับเข้ามาทำสวนและก่อสร้างนั้น ส่วนใหญ่ ถนัดงานฝีมือ หรืองานทอเสื้อผ้า ประกอบกับได้ไปทอดพระเนตรการทอเสื้อของแม่ชีที่วัดญวน ซึ่งชาวญวนอพยพในขณะนั้นได้ยึดเอาการทอเสื้อเป็นอาชีพหลัก แทนชาวจันทบุรีไปแล้ว

เมื่อพระองค์ได้ทอดพระเนตรการทอเสื้อของแม่ชีวัดญวน ประกอบกับทรงเห็น ขอบกพร่องต่าง ๆ ของเสื้อ เช่น สีกกจำกัด คือ มีไม่กี่สี อีกทั้งถูกน้ำแล้วสีตก จึงโปรดเกล้าให้ตั้ง “โรงทอเสื้อ” ขึ้นที่วังสวนบ้านแก้ว และมีพระราชประสงค์ที่จะปรับปรุงกรรมวิธีการผลิตให้ทันสมัย โดยเฉพาะให้สีไม่ตก ไล่เสื้อผ้าและดัดแปลงเสื้อที่แต่เดิมผลิตเพื่อการปูนั่งปูนอนธรรมดา เป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้เหมาะสมและมีความทันสมัยยิ่งขึ้น โดยทรงให้ส่งต้นกกไปให้หม่อมเจ้า กอกษัตริย์ สวัสดิวัฒน์ พระอนุชา ซึ่งมีความเชี่ยวชาญและดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ทางเคมี สอนอยู่ประเทศสิงคโปร์ ให้คิดปรับปรุงคุณภาพของสีย้อมกก และวิธีการย้อมกกให้ดีขึ้น ย้อมแล้ว สีไม่ตก มีลักษณะสดใสและสวยงาม โดยใช้สารเคมีของญี่ปุ่น ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นกรด ไล่สัดส่วน พอเหมาะ ฟอกให้ขาวก่อนย้อม จึงจะได้กกสีอ่อน ๆ เช่น สีชมพู เขียวอ่อน ถ้าฟอกไม่ขาวจะเป็น สีเข้ม สำหรับกรรมวิธีการย้อมนั้น น้ำต้องร้อนเต็มที่ถึงจะเอาต้นกกไล่ได้ จะเน้นด้านสีสันเป็นพิเศษ ไม่ลอก ไม่ตก พอย้อมเสร็จจะนำกกไปฟุ้งแดดเพื่อให้สีสะอาดก่อนถึงจะนำมาตาก เพราะถ้า นำออกจากเตาแล้วตากแดดเลย กกจะปรับตัวไม่ทัน จะมีผลเสียต่อต้นกก ซึ่งเทคนิคนี้เป็นเคล็ดลับ ส่วนการย้อมสีนั้น ต้องการสีอ่อนก็ไล่สีน้อยๆ คอยพลิกให้ทั่ว พอสีเดือดก็ต้องหมั่นพลิก ฝ้าดู จนได้สีที่ต้องการ สังเกตว่าน้ำเริ่มใสเพราะสีมันไปติดที่ต้นกกก็เอาออกได้ ต้นกกที่ใช้นั้นเป็นกก ที่ขอซื้อมาจากชาวบ้าน นำมาคัดเป็นสามเกรด คือ ละเอียด กลาง หยาบ กกที่มีความละเอียดเกรดแรก จะใช้ทอกระเป๋าดูของผู้หญิง กกที่มีความละเอียดระดับสองหรือระดับกลางนั้นจะใช้ทอเป็น เสื้อที่รองจาน ถ้าหยาบจะใช้ทอเป็นเสื้อปูนั่ง ปูนอน ผืนใหญ่

ภาพประกอบ 46 สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระราชทานคำแนะนำเพื่อการพัฒนาเสื้อ
ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

โรงงานทอเสื้อมีคนงานประมาณ 300 คน แบ่งออกเป็นแผนกต่าง ๆ ได้แก่ แผนกฟอกกก ให้กกเป็นสีขาว แผนกย้อมกก แผนกทอ แผนกตัดเย็บ แผนกช่างไม้ทำส่วนประกอบผลิตภัณฑ์ จากลื้อชาวบ้านที่รับเข้ามาทำงานเพราะมีพื้นฐานการทอเสื้อมานานแล้ว มาจากบ้านขอมและบ้านลาว เป็นส่วนใหญ่ โรงงานทอเสื้อตามพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ นับเป็นโรงงานทอเสื้อแห่งแรกที่ใช้วิธีฟอกกกให้ขาว

ลื้อที่ชาวบ้านทอกันอยู่แต่เดิมเป็นลื้อปูนอนเย็บริม ขนาดกว้าง 5 คืบ 7 คืบ 9 คืบ ยาว 2 หลา สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โปรดให้ใช้ปอกระเจาจากธรรมชาติเป็นเส้นยืน ในการทอเสื้อซึ่งคงทนกว่าเส้นในลื้อนอน

ภาพประกอบ 47 ลายเสื้อที่พัฒนาโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

ที่มา : ชนิศา สิ้นธีรเดช. 2563

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงพระราชทานคำแนะนำในการทอเสื้อ เพราะทรงเน้นความละเอียดมาก ในกรณีที่แปลงเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร กระเป๋าสตรี และสินค้าต่าง ๆ จากโรงงานนั้น พระราชทานเครื่องหมายการค้าเป็นรูปคนหาบกระจาด และใช้ชื่อว่า “อุตสาหกรรมชาวบ้าน” แต่ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้รับการเรียกขานกันเป็นสามัญว่า “ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ” ซึ่งได้รับความนิยมมาก คนงานต้องทำงานทั้งกลางวันกลางคืน แม้กระนั้นก็ตาม โรงงานก็ไม่สามารถผลิตสินค้าได้ทัน เมื่อมีบริษัทที่สหรัฐอเมริกาสั่งซื้อมาจึงไม่สามารถรับได้ ดังนั้น การผลิตสินค้าของโรงงานจึงจำกัดอยู่เพียงภายในประเทศเฉพาะอย่างยิ่งกรุงเทพฯ และจังหวัดภูเก็ตเท่านั้น

ภาพประกอบ 48 เครื่องหมายการค้าพระราชทาน

ที่มา : ชนิศา สนิธิรเดช. 2563

ในกิจการทอเสื้อ ตามคำแนะนำด้วยพระองค์เองให้แก่สตรีในท้องถิ่นที่สนใจ หัตถกรรมการทอเสื้อได้ผลิตเสื้อออกมาขาย อีกทั้ง “ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ” ยังได้รับความนิยม จนผลิตภัณฑ์แพร่หลายอย่างรวดเร็ว นับเป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎรให้ก้าวหน้าขึ้น ตามลำดับ (สำนักพระราชเลขานุการ. 2528 : 155 และพฤษฐาน ชุมพล. 2560 : 149)

จากตารางและข้อความดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าสัญญาณสะท้อนออกมาให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในอันที่จะทรงสังเกตปัญหา รับรู้ปัญหา และหาหนทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างดี นั่นคือ พระองค์ทรงสังเกตได้ถึงคามมีอยู่ของ หัตถกรรมชาวบ้านคือเสื้อจันทบุรี ซึ่งชาวญวนอพยพในขณะนั้นได้ยึดเอาการทอเสื้อเป็นอาชีพหลัก แทนชาวจันทบุรีไปแล้ว เมื่อทรงสังเกตแล้วรับรู้ปัญหาว่าเสื้อจันทบุรีมีปัญหาคือรูปแบบดั้งเดิม สีสันทบกพร่องและไม่ทันสมัย ทรงหาหนทางแก้ไข โดยหาหนทางในการพัฒนาจนเป็นงานหัตถกรรม ที่ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการพัฒนาคุณภาพและรูปแบบวิธีการ เกิดเป็นรายได้ ของประชากรในท้องถิ่นในการทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อได้พิจารณาตามบริบทสภาพแวดล้อม และเรื่องราวในขณะนั้นมาประกอบ โดยทุกสิ่งทีสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงกระทำนั้น แสดงถึงสัญญาณของพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และพระเมตตา เอาใจใส่ ต่อประชาชนนั่นเอง

5. รถยนต์พระที่นั่ง จัดแสดงไว้ในส่วนของห้องจัดแสดงนิทรรศการวังสวนบ้านแก้ว เป็นรถยนต์พระที่นั่งสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงใช้ในพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ขณะประทับ อยู่ในวังสวนบ้านแก้ว

ตาราง 19 การวิเคราะห์สัญลักษณ์รถยนต์พระที่นั่ง

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
	- รถยนต์พระที่นั่งในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- สำหรับพระเกียรติยศ
	- รถยนต์พระที่นั่งสีเหลือง	- สีรถยนต์ตามระเบียบปฏิบัติพระราชสำนักไทย
	- รถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี 1947	- สิ่งของโบราณที่หาหายากในปัจจุบัน
		- มีคุณค่าทางด้านจิตใจ

ตามตาราง 19 แสดงให้เห็นถึง สัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งของโบราณที่หาได้ยากในปัจจุบัน แฝงไปด้วยคุณค่าทางด้านจิตใจ เชื่อมโยงไปถึงเรื่องราวในอดีตที่สะท้อนให้เห็นผ่านวัตถุสิ่งของได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการแสดงออกถึงสิ่งของที่เชื่อมโยงถึงเรื่องราวของพาหนะที่เกี่ยวข้องกับพระเกียรติยศ ระเบียบปฏิบัติพระราชสำนักไทย เกี่ยวกับรถยนต์พระที่นั่งในพระราชวงศ์ และรถยนต์พระที่นั่งของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ

สำหรับรถยนต์พระที่นั่งในวังสวนบ้านแก้วนั้น เป็นรถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี ค.ศ. 1947 ถึง ปีค.ศ. 1963 ผลิตโดย Standard Motor Company ในเมือง Coventry ประเทศอังกฤษ ออกแบบและสร้างโดย Walter Berlgrave เป็นสไตลิ่งรถอเมริกัน โดยมีประตูรถที่ล็อกไปด้านล่างของประตูรถ

รถยนต์ยี่ห้อ Vanguard จัดแสดงต่อสาธารณะชนเป็นครั้งแรก ในงาน Brussels Motor Show ในเดือนกุมภาพันธ์ ปีค.ศ. 1948 มีสัญลักษณ์ที่เด่นคือตอนหน้าของตัวรถคล้ายปีกของนกกริฟฟิน ส่วนชื่อ Vanguard นั้นมาจากชื่อเรือประจัญบานลำสุดท้ายของกองทัพเรืออังกฤษ การเปิดตัวของรถยนต์ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนอย่างกว้างขวาง การผลิตถูกจัดสรรให้เป็นไปในเรื่องของการค้าเพื่อการส่งออกไปทั่วโลก ให้กับลูกค้าที่มีศักยภาพที่จะซื้อได้ เพราะเป็นรถที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพพอที่จะหาซื้อรถยนต์หรูหรานี้ Vanguard จึงนับเป็นรถยนต์รุ่นแรกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (Wikipedia. Online. 2020)

รถยนต์เป็นสิ่งประดิษฐ์สำคัญอย่างหนึ่งในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม มีขึ้นราวศตวรรษที่ 19 ก่อนจะถูกนำเข้ามาในประเทศไทยสยามราวปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 5 ซึ่งเริ่มนิยมใช้ในหมู่เจ้านายและชนชั้นสูงก่อนจะแพร่หลายทั่วไป ปรากฏว่าการเข้ามาของรถยนต์ได้ก่อให้เกิดอุบัติเหตุหรือปัญหาบนท้องถนน เนื่องจากความไร้ระเบียบวินัยและความคับคั่งของรถยนต์บนถนนที่มีจำนวนมากขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติรถยนต์รัตนโกสินทร์ ศก 128

เทียน โชติ จงพิร่เพียร อดีตอธิบดีกรมการขนส่งทางบก ให้ข้อมูลในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2554 ว่า พระราชบัญญัติรถยนต์รัตนโกสินทร์ ศก 128 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับรถยนต์ฉบับแรกของประเทศ เพื่อควบคุมเจ้าของพาหนะ ยานพาหนะ การจดทะเบียน และการออกใบอนุญาต ฯลฯ และที่สำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือจุดเริ่มต้นของการมีเลขทะเบียนรถเป็นครั้งแรก

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 หน่วยงานที่ดูแลการเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์คือ “กรมพระอัสสราช” ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาดเล็ก มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลเรื่องม้าต้น รถม้าพระที่นั่ง ม้าพระประเทียบ เรือยนต์พระที่นั่ง เรือกลไฟ และรถยนต์พระที่นั่ง

ครั้นเมื่อรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระยาประสิทธิสุภาการ หรือหม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ (ภายหลังคือเจ้าพระยารามราฆพ) เป็นผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2462 หม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ ได้เข้ามาบริหารจัดการกิจการมหาดเล็กหลายประการ ที่สำคัญคือในกิจการเกี่ยวกับรถยนต์พระที่นั่ง ที่หม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ ได้ริเริ่มให้จัดสรรรถยนต์ตามประเภทและให้ใช้เลขทะเบียน “ร.ย.ล.” เป็นครั้งแรก ดังปรากฏตามความว่า

“รถยนต์หลวงท่านจัดให้มีสีต่าง ๆ กันตามประเภท รถยนต์พระที่นั่งใช้สีเหลืองอ่อนหรือสีงาช้าง รถขบวนตามเสด็จใช้สีแดง รถพระประเทียบใช้สีเหลืองแก่ รถยนต์หลวงในสมัยนั้นไม่ต้องใช้เลขหมาย จึงเกิดการปลอมแปลงให้เหมือนรถยนต์หลวงกันบ้าง ท่านจึงให้รถยนต์หลวงใช้เครื่องหมาย ร.ย.ล. ๑ (และเลขต่อ ๆ ไป) สีและเลขหมายนี้ยังคงใช้อยู่ในบัดนี้”

ดังนั้นแล้ว สีของรถยนต์พระที่นั่งนั้นเป็นสีซึ่งมีระเบียบปฏิบัติตามสำนักไทยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางระเบียบแบบแผนไว้ ถ้าเป็นรถยนต์พระที่นั่งนั้นจะเป็นสีเหลืองงาช้าง แล้วถ้าเป็นกระบวนรถยนต์พระที่นั่งที่ตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในงานพิธีหลวงหรืองานพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ นั้น รถยนต์สำหรับผู้ติดตามเสด็จพระราชดำเนินนั้นเป็นสีแดง

จึงได้เกิดแบบแผนเกี่ยวกับเรื่องสีและเลขทะเบียนรถยนต์ในขบวนเสด็จพระราชดำเนินมานับแต่นั้น สำหรับรถยนต์พระที่นั่งจะใช้สีเหลืองอ่อนหรือสีงาช้าง รถยนต์

ตามเสด็จฯ จะใช้สีแดง และรถยนต์พระประเทียบ (รถยนต์สำหรับพระสังฆราช ผู้แทนพระองค์ หรือทูตที่จะเข้าถวายพระราชสาส์นหรืออักษรสาส์นตราตั้ง) จะใช้สีเหลืองแก่

ในประเด็นเรื่องสีนี้ คุณวราดิ มีชูบท ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัชกาลที่ 6 เคยได้อธิบายไว้ในเว็บไซต์พันทิปว่า “การที่กำหนดสีรถยนต์พระที่นั่งเป็นสีเหลืองนวลนั้น น่าจะสืบเนื่องมาจากสีรถม้าพระที่นั่ง ที่เป็นสีเหลืองนวลมาแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ซึ่งน่าจะมีที่มาจากสีทองของราชรถในสมัยโบราณ ส่วนสีแดงสำหรับรถขบวนนั้น น่าจะมีที่มาจากสีบานเย็นซึ่งเป็นสีประจำกระทรวงวัง เพื่อให้ทราบชัดว่าเป็นรถหลวง ส่วนรถพระประเทียบที่เป็นสีเหลืองอ่อนนั้น คงให้รับกับจิวรพระ เพราะนอกจากเป็นพาหนะประจำพระองค์ สมเด็จพระสังฆราชแล้ว เวลาเชิญพระไชยวัฒน์ประจำรัชกาลต่าง ๆ ไปในการบำเพ็ญพระราชกุศลภายนอกพระบรมมหาราชวัง ก็จะเชิญพระไชยวัฒน์ไปโดยรถยนต์พระประเทียบนี้”

ดังนั้น รถยนต์ในขบวนเสด็จพระราชดำเนินในปัจจุบันจึงมีแบบแผนปฏิบัติสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะในส่วนของ “สี” และ “เลขทะเบียน” ที่หม่อมหลวงเพ็ญ พึ่งบุญ เป็นผู้ต้นคิดขึ้น (นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, ออนไลน์, 2564)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จึงวิเคราะห์ได้ว่า สัญลักษณ์รถยนต์พระที่นั่งที่ได้จัดแสดงไว้ของวังสวนบ้านแก้ว เป็นไปเพื่อพระเกียรติยศ เนื่องจากประกอบไปด้วยระเบียบปฏิบัติพระราชสำนัก ว่าด้วยเรื่องข้อกำหนดสีของรถยนต์พระที่นั่ง และยังเป็นสิ่งของโบราณที่หาได้ยากในปัจจุบัน แฝงไปด้วยคุณค่าทางด้านจิตใจ

จากการวิเคราะห์หาสัญลักษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการออกแบบและสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์สัญลักษณ์ โดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์วิทยาเป็นแนวทางในการตีความข้อมูลสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้ว หลังจากใช้แบบวิเคราะห์ที่สร้างขึ้นมาทำความเข้าใจกับความหมายที่เกิดจากสัญลักษณ์ทั้งจากความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยแล้ว พบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก อันได้แก่ ประเด็นทางด้านความเชื่อที่พบจำนวนมากในวังสวนบ้านแก้ว สามารถนำมาเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วได้ ซึ่งในลำดับต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงผลการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตอนที่ 3 ผลการส่งเสริมการใช้สัญญาของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

จากผลการวิเคราะห์สัญญาของวังสวนบ้านแก้ว พบประเด็นที่น่าสนใจในการนำมาส่งเสริมการใช้สัญญาของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์สองเรื่องด้วยกัน ดังนี้

1. สัญญาพระบรมราชินยานุสาวรีย์ ในส่วนของการขอพรเรื่องโชคลาภและความรัก
2. สัญญาศาลพ่อปู่โป่งลาน ในส่วนของความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการคุ้มครองให้ได้รับความปลอดภัย

วังสวนบ้านแก้ว นับเป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี ที่ได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไป เข้าเยี่ยมชมอยู่เสมอ ทั้งในฐานะแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษาและประชาชน เช่นเดียวกันกับการท่องเที่ยวสำคัญของจันทบุรีที่มีจำนวนมาก และหลากหลาย ทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ หากพิจารณานำสัญญาที่ค้นพบจากการวิเคราะห์สัญญาของวังสวนบ้านแก้ว จะพบว่า การท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วนั้นเป็นลักษณะการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม เช่นเดียวกันกับการท่องเที่ยวเขาคิชฌกูฏ ที่มีสัญญะทางด้านความเชื่อไปในทิศทางเดียวกัน

เขาคิชฌกูฏ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านความเชื่อที่ประสบความสำเร็จ โดยในปี 2559 มีนักท่องเที่ยวเดินทางหลังไหลขึ้นเขาคิชฌกูฏ ไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทพลวงในช่วงเทศกาลนับล้านคน (เทียบสถิติ ปี 2559 มีจำนวนผู้เยี่ยมชมทั้งสิ้น 1,175,125 คน) มีรูปแบบของการสักการะเทพเจ้าต่าง ๆ ที่หลากหลายทางด้านความเชื่อ ทั้งทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โดยมีความเชื่อในเชิงขอดนิยม กล่าวคือ

1. การเคาะระฆังบอกกล่าวแก่เทวดาที่สถิตบนเขา โดยในระหว่างทางที่ขึ้นไปยังรอยพระพุทธรบาท ต้องผ่านการเคาะระฆังที่แขวนไว้ตามเส้นทาง ซึ่งมีจำนวนมากเพื่อให้เทวดารับรู้ถึงวัตถุประสงค์ของผู้เดินทางมายังสถานที่แห่งนี้
2. การสักการะรอยพระพุทธรบาท โดยมีเป้าประสงค์สูงสุด คือ การได้รับกุศลสูงสุดตามความเชื่อ เปรียบเสมือนการได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
3. คำอธิษฐานสุดท้ายที่จุดผ้าแดง โดยการนำคำขอเพียงคำขอเดียว ไปยังจุดสิ้นสุดของเขาคิชฌกูฏ คือ จุดผ้าแดง มักกล่าวกันว่า หากไม่ได้มาถึงจุดผ้าแดง เหมือนมายังไม่ถึงเขาคิชฌกูฏ โดยจะเขียนความปรารถนาเพียงหนึ่งข้อสำคัญ ส่วนใหญ่คำอธิษฐานที่พบได้แก่ด้านโชคลาภและความรัก แล้วนำไปมัดไว้กับต้นไม้ เป็นแถวยาว จึงจะสัมฤทธิ์ผล และเมื่อได้

สมความปรารถนาตามคำขอที่เขียนไว้บนผ้าแดง ปีต่อมาก็จะต้องขึ้นเขามาอีกรอบหนึ่ง เว้นเสียแต่ไม่ได้ขอสิ่งใดไว้ (เขาคิชฌกูฏ ไหว้ขอพรอย่างไร. ออนไลน์. 2564 และ โพสต์สด. ออนไลน์. 2561)

การเคาะระฆังบอกกล่าวแก่เทวดา

การสักการะรอยพระพุทธรบาท

มาถึงก็เขียนขอสิ่งที่เราปรารถนา 1 ข้อ

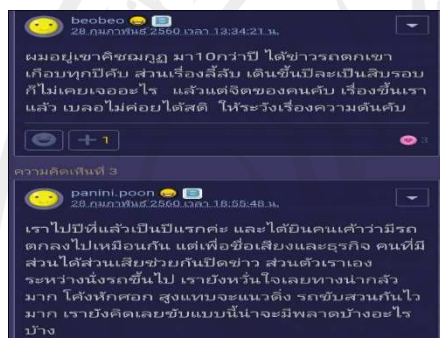
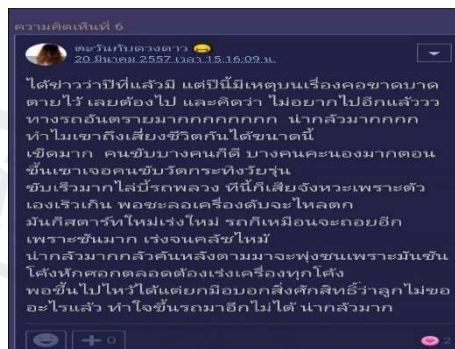
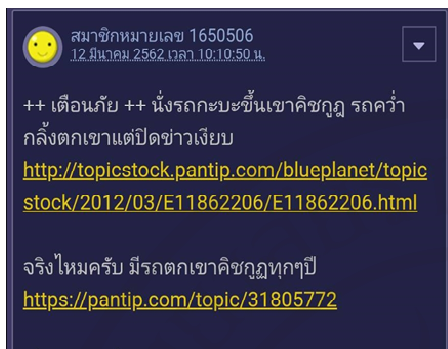

คำอธิษฐานสุดท้ายที่จุดผ้าแดง

ภาพประกอบ 49 ความเชื่อในเชิงขอดนิยม

ที่มา : ทวิตเตอร์ บริการเครือข่ายสังคม. ออนไลน์. ม.ป.ป.ก

บนโลกแห่งสังคมข่าวสาร นอกจากที่เขาคิชฌกูฏ จะประสบความสำเร็จอย่างมาก ทางด้านความเชื่อ ซึ่งเห็นได้จากยอดผู้เข้าเยี่ยมชมจำนวนหลักล้านต่อปีแล้ว มีการรีวิวข่าวสารจำนวนมากในโลกออนไลน์ แต่ในจำนวนข่าวสารที่เป็นเชิงบวกทั้งหลาย กลับมีข่าวสารในเชิงลบอยู่ด้วย ทั้งเรื่องเส้นทางที่หวาดเสียว และอุบัติเหตุที่กล่าวกันว่าปกปิดเพื่อผลทางการค้า

ภาพประกอบ 50 ข่าวสารออนไลน์เชิงลบต่อเขาคิชฌกูฏ

ที่มา : พันทิป. ออนไลน์. 2563 และไทยรัฐ หนังสือพิมพ์ออนไลน์. ออนไลน์. 2563

เมื่อได้นำเรื่องข่าวสารในเชิงลบนี้ มาเป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอของวังสวนบ้านแก้ว มาวิเคราะห์ พบว่า สัญญาสำคัญของวังสวนบ้านแก้วที่ค้นพบที่มีความโดดเด่น อันได้แก่ สัญญาศาลพ่อปู่โป่งลาน ในส่วนของความศักดิ์สิทธิ์ในด้านการคุ้มครองให้ได้รับความปลอดภัย สามารถนำมาส่งเสริมคู่ไปกับการท่องเที่ยวเขาคิชฌกูฏได้ ส่วนสัญญาพระบรมราชินยานุสาวรีย์ ในส่วนของการขอพรเรื่องโชคลาภและความรักก็สามารถนำมาเกาะเกี่ยวได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ

ความศักดิ์สิทธิ์ทางด้านการคุ้มครองความปลอดภัย โดยการนำสัญญาณฟอปปูโปงลาน มาเป็นแผนหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการส่งข่าวสารออกไป ว่าฟอปปูโปงลานนั้น ท่านมีความศักดิ์สิทธิ์ทางด้านการคุ้มครอง ผู้ใดที่มาสักการะขอพรด้วยความศรัทธาเต็มเปี่ยม จะได้รับการคุ้มครองอย่างที่สุด จึงมีความจำเป็นและเพื่อเป็นการป้องกันและการสร้างขวัญกำลังใจ ก่อนการเสี่ยงภัยขึ้นเขาศิขณภูฏ ซึ่งมีเส้นทางอันน่ากลัวนั้น ควรมาไหว้ขอพรการคุ้มครองจากฟอปปูโปงลาน ก่อนที่จะเดินทางไปขึ้นเขาศิขณภูฏ เพราะสถานที่วังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ นอกจากฟอปปูแล้ว ยังมีพระบารมีเมตตาอย่างสูงจากดวงพระวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์ของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ส่งเสริมทางด้านโชคลาภและความรักอีกด้วย เพราะการขึ้นเขาศิขณภูฏ มาเพื่อคำขอสุดท้ายเพื่อโชคลาภและความรักที่จุดผ้าแดงได้นั้น สถานที่แห่งวังสวนบ้านแก้วก็มีสิ่งนี้เช่นกัน จึงนำมาเกาะเกี่ยวในฐานะการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน จากแนวคิดนี้เป็นที่มาของตัวอย่างกิจกรรมหลักและกิจกรรมรอง เช่น

“จากวังเจ้า ผู้เขาศิขณภูฏ ” เปิดเส้นทางมหามงคล เจริญลาภผลตามคำขอ คุ้มครองให้เกิดสวัสดิมงคลชัย ปลอดภัยตลอดเส้นทาง

กิจกรรมหลักที่เป็นการสร้างเส้นทางใหม่ จากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางสายตรงขึ้นสู่เขาศิขณภูฏ ให้เกิดการเสริมเข้าไปเข้าไปในเส้นทางเดิม เป็นเส้นทางใหม่ที่เกาะเกี่ยวไปด้วยกันกับเส้นทางหลัก นั่นคือการนำนักท่องเที่ยวให้มาที่วังสวนบ้านแก้วเสียก่อน เนื่องจากไม่ใช่เส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางสุขุมวิท เมื่อถึงแยกห้วยสะทอน เลี้ยวซ้ายเข้าสู่เส้นทางไปยังเขาศิขณภูฏ หากมาวังสวนบ้านแก้ว ต้องตรงมาอีก 21 กิโลเมตร หรือสายอีสานหากใช้เส้นทางนครราชสีมา-สระแก้ว ก็มีทางตัดเข้าสู่เขาศิขณภูฏได้เลย หากตรงมาวังสวนบ้านแก้ว ต้องใช้ระยะทาง 31 กิโลเมตร หรือเส้นทางที่ตรงมาจากจังหวัดตราด ก็มีเส้นทางตัดเข้าสู่เขาศิขณภูฏได้เลย หากจะแวะมาวังสวนบ้านแก้ว ต้องใช้ระยะทาง ราว 21 กิโลเมตรจากจุดทางแยก ประกอบกับการเดินทางสมัยใหม่ มักใช้จีพีเอส (ระบบดาวเทียมนำร่อง) ซึ่งจะทำให้เส้นทางตามระบุว่า เขาศิขณภูฏ ไม่ผ่านมาทางวังสวนบ้านแก้ว จะมีวิธีเดียวนั้นคือ สร้างกิจกรรมเพื่อที่จะนำนักท่องเที่ยวตรงมายังวังสวนบ้านแก้วเสียก่อน

เมื่อมาถึงวังสวนบ้านแก้วแล้ว ให้มาไหว้พระบรมราชินยานุสาวรีย์ เพื่อขอพรโชคลาภและความรัก ด้วยดอกกุหลาบสีชมพูแล้ว ควรมีแนวทางที่จะนำผู้ที่เยือนวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้เข้าชมสถานที่ทางประวัติศาสตร์ อันเป็นสถานที่ซึ่งชาวจันทบุรีให้ความสำคัญ อาจจะเริ่มจากแนวทางยอดนิยม เช่น จัดพื้นที่เฉพาะในการถ่ายภาพที่โดดเด่น แล้วจึงปูทางเข้าสู่เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จากนั้น จึงไปที่ศาลฟอปปูโปงลาน เพื่อขอพรเพื่อการได้รับการคุ้มครองเกิดกิจกรรมย่อยเสริมกิจกรรมหลัก “อัญเชิญฟอปปูขึ้นเขา” โดยนำไม้เท้าขึ้นเขาไปด้วย (ซึ่งเป็นไม้เท้า

ที่มีสิ่งมงคลตามวันเกิด) เพื่อที่จะนำไปทำพ้อปู้ไปเคาะระฆังบอกกล่าวแก่เทวดาบนเขาคิซมัญญ กิจกรรมรอนี้ นอกจากเป็นการส่งเสริมกิจกรรมหลักแล้ว ยังนำข้อจำกัดของเขาคิซมัญญมาเป็นประโยชน์ ด้วยปัจจุบันทางสำนักงานอุทยานแห่งชาติเขาคิซมัญญ ไม่อนุญาตให้มีการขายสินค้าทุกประเภท ผู้ที่จะขึ้นไปสักการะรอยพระพุทธรูปนั้น จะต้องเตรียมความพร้อมด้วยตัวเอง ทั้งอาหารและเครื่องดื่ม รวมไปถึงการเตรียมเครื่องไหว้บูชาต่าง ๆ อีกด้วย ทำให้ผู้ที่ขึ้นเขาคิซมัญญต้องการเคาะระฆังเพื่อการบอกกล่าวแก่เทวดาบนเขาคิซมัญญ ตามความเชื่อนิยม ต้องใช้เงินเหรียญเคาะแทน หรือใช้เพียงมือเปล่า

ภาพประกอบ 51 ลักษณะการเคาะระฆังบนเขาคิซมัญญ

ที่มา : ทวิตเตอร์ บริการเครือข่ายสังคม. ออนไลน์. ม.ป.ป.ข

ในสังคมปัจจุบัน มีเทคโนโลยีทันสมัย มีการสื่อสารเพื่อความก้าวหน้า และนำไปสู่ยุคอนาคต สำหรับเทคโนโลยีทางการสื่อสาร มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการถ่ายทอดข่าวสารหรือเรื่องราวต่าง ๆ มีการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารอย่างไร้พรมแดนเต็มรูปแบบและไม่มีขีดจำกัดเชื่อมโยงกันทั่วโลก ทุกยุควัยการทำงาน เด็ก คนชรา หรือแม้กระทั่งคนต่างจังหวัด

ดังนั้นแล้ว การส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว โดยการนำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วไปอยู่บนเส้นทางที่ถูกค้ากลุ่มเป้าหมายจะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้นบนช่องทางโซเชียลมีเดีย (Social Media) ไม่ว่าจะเป็นเฟสบุ๊ก (Facebook), อินสตาแกรม (Instagram) จะต้องใช้การประชาสัมพันธ์ด้วยคอนเทนต์ที่ลูกค้าสนใจและสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ลูกค้า โดยสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า การเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับพฤติกรรม

หรือเส้นทางของลูกค้า และทำให้ใช้งบประมาณ ได้คุ้มค่าและเห็นผลมากขึ้นในโลกออนไลน์ และตัดสินใจมาท่องเที่ยวยังวังสวนบ้านแก้ว

ก่อนที่จะนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์สำคัญที่สุดคือ การรู้จักลูกค้า ซึ่งในที่นี้ หมายถึง นักท่องเที่ยว โดยต้องรู้ในรายละเอียดดังนี้

1. การรับรู้ (Awareness) คือ การที่กลุ่มลูกค้าของวังสวนบ้านแก้ว สามารถรับรู้การมีอยู่ของวังสวนบ้านแก้วผ่านคอนเทนต์ใดที่จะช่วยในการสร้างการรับรู้ได้อย่างดี เช่น คอนเทนต์ของความเชื่อที่จะได้รับความคุ้มครองจากพ่อปู่โป่งลานก่อนขึ้นเขาศิขณภูฏ คอนเทนต์ความเชื่อเรื่องการขอโชคลาภและความรัก

การส่งเสริมการสร้างการรับรู้ ซึ่งช่องทางในการรับรู้เกิดขึ้นได้ทั้งในออฟไลน์และออนไลน์ เช่น ป้าย บิลบอร์ด อีเมล โฆษณาออนไลน์ตามแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook), อิน스타그램 (Instagram), ยูทูบ (YouTube) และทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น PR การประชาสัมพันธ์ตามสถานที่ต่าง ๆ การส่งอีเมล การยิงโฆษณาผ่านช่องทางเฟสบุ๊ก และกูเกิ้ล (Google) ป้ายโฆษณา โซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก, อินstagram และยูทูบ

2. การค้นหาข้อมูล (Evaluation) คือ การที่กลุ่มลูกค้าของวังสวนบ้านแก้ว เริ่มสนใจที่จะค้นหารายละเอียดของวังสวนบ้านแก้ว แล้วค้นหาจากเว็บไซต์ (Website), แฟนเพจ (Fanpage) ของวังสวนบ้านแก้ว หรือค้นหาจากเสิร์ช เอนจิน (Search Engine) เพื่อศึกษาเรียนรู้รายละเอียดเพิ่มเติม รวมไปถึงการค้นหารีวิวเพื่อเปรียบเทียบจากคอนเทนต์ต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ หรือการสอบถามจากเพื่อน คนรู้จัก และนำไปสู่การตัดสินใจมาท่องเที่ยวยังวังสวนบ้านแก้ว

การส่งเสริมการค้นหาข้อมูล รวมไปถึงการส่งเสริมการสร้างข้อมูล เพื่อให้ลูกค้าค้นหาข้อมูลผ่านช่องทางอีบุ๊ก (E-book) เว็บไซต์ สัมมนาออนไลน์ บทความ โซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก, อินstagram และยูทูบ

3. การตัดสินใจซื้อ (Purchase) คือ การที่กลุ่มลูกค้ามีความต้องการที่จะเข้าเยี่ยมชมวังสวนบ้านแก้ว อาจจะมีการเปิดให้เข้าชมในลักษณะหลายรูปแบบ เช่น รูปแบบของการเยี่ยมชมแบบหมู่คณะ รูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา แต่ละระดับชั้น ระดับอายุ

การส่งเสริมการตัดสินใจซื้อ โดยมีการเปิดจองรูปแบบต่าง ๆ ผ่านสื่อออนไลน์ พร้อมรายละเอียดของการบริการพิเศษ กรณีเป็นหมู่คณะในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หากมาเป็นหมู่คณะจะมีการบริการรถราง การเยี่ยมชมเป็นหมู่คณะจะพาชมผลไม้ฟรี เป็นต้น

4. การใช้งาน (Usage) คือ การกลุ่มลูกค้า เมื่อได้มาท่องเที่ยวยังวังสวนบ้านแก้วแล้วเกิดความประทับใจ ในลักษณะประสบการณ์ตรง ซึ่งมีความสำคัญมากในขั้นตอนนี้ หากประทับใจนั้นจะนำไปสู่ขั้นตอนที่อาจมีการพูดถึงบนโลกออนไลน์ได้ตลอดเวลา

การส่งเสริมการใช้งาน โดยเมื่อลูกค้าใช้งานและบอกต่อผ่านช่องทางข้อความ อีเมล สื่อสังคมออนไลน์อย่างพันทิป (Pantip), วงใน (Wongnai) และจีบันคอตคอม (Jeban.com) โซเชียลมีเดีย เฟสบุ๊ก, อิน스타그램 และยูทูบ นำรีวิวเหล่านั้นมาใช้ในการส่งเสริมสื่อ เช่น แสดงรีวิวนั้นบนเว็บไซต์, แฟนเพจของวังสวนบ้านแก้ว

5. ซื้อมา (Repurchase) คือ การที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย ประทับใจในสินค้าหรือบริการของวังสวนบ้านแก้ว แล้วยินดีที่จะซื้อสินค้าหรือบริการอีก และเกิดการบอกต่อแบบปากต่อปาก โดยเฉพาะบนช่องทางออนไลน์ เช่น การรีวิวสินค้าบนบล็อก การแชร์ผ่านโซเชียลมีเดีย

การส่งเสริมการซื้อซ้ำ หากการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว สามารถมัดใจลูกค้าได้จากการสร้างประสบการณ์ที่ดีตั้งแต่ที่ลูกค้ามาวังสวนบ้านแก้วครั้งแรก ทำให้ลูกค้าบอกต่อผู้อื่น ปากต่อปาก (Word of Mouth) และในยุคของดิจิทัลนั้น การบอกต่อของผู้ใช้งานโดยตรงสร้างผลกระทบในโลกออนไลน์ได้เป็นอย่างมาก

6. การสนับสนุน (Advocacy) คือ หากการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว สามารถมัดใจลูกค้าได้จากการสร้างประสบการณ์ที่ดีตั้งแต่ที่ลูกค้าเข้ามาเยี่ยมชมครั้งแรก และกลับมาท่องเที่ยววังสวนบ้านแก้วอีกครั้ง จากความประทับใจแล้วกลับมาใหม่

การส่งเสริมการสนับสนุน ลูกค้าแสดงการสนับสนุนการท่องเที่ยววังสวนบ้านแก้ว หรือ กิจกรรมทางด้านการเชื่อต่าง ๆ ผ่าน อีเมล รีวิว สื่อสังคมออนไลน์ อย่างพันทิป, วงใน, จีบันคอตคอม และโซเชียลมีเดีย (Customer Journey สิ่งสำคัญที่นักการตลาดและผู้ประกอบการต้องรู้. ออนไลน์. 2564)

วิธีเผยแพร่กิจกรรมสู่สังคมออนไลน์

เมื่อได้ใช้วิธีการ นำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วไปอยู่บนเส้นทางที่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย จะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้นบนช่องทางโซเชียลมีเดีย ดังที่กล่าวมาแล้ว การจะทำให้ลูกค้าหรือกลุ่มเป้าหมายอันเป็นนักท่องเที่ยวได้พบเห็นกิจกรรมของวังสวนบ้านแก้วได้นั้น จำต้องมีเทคนิคพิเศษอันเป็นเทคนิคเพิ่มเติมเพื่อให้การเผยแพร่ไปสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทรงประสิทธิภาพมากขึ้น

1. อัปเดต (Update) สถานะกิจกรรมของวังสวนบ้านแก้วในเฟสบุ๊กสม่ำเสมอ เนื่องจากเฟสบุ๊กนั้นเป็นช่องทางข่าวสารที่สำคัญ ในการที่จะได้อัปเดต ข้อมูลสถานะของวังสวนบ้านแก้วไปยังกลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่อยู่ในเฟสบุ๊ก หรือแม้กระทั่งในกรณีที่มีแฟนเพจ ทั้งแฟนเพจของบุคคลหรือองค์กร ข้อดีอย่างมากของการอัปเดตสถานะและข้อมูลบนเฟสบุ๊ก คือ ความสามารถในการอัปเดต ข้อมูลข่าวสารทั้งหมดได้เพียงเวลาไม่นาน ซึ่งเป็นประโยชน์จากข้อดีของเฟสบุ๊ก ที่อาจมีการส่งต่อข้อมูลกันไปเรื่อย ๆ

2. สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว บนเฟสบุ๊ก ในประวัติส่วนตัว (Personal Profile) หรือแฟนเพจโดยการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ต่าง ๆ สามารถทำได้ง่าย เนื่องจากสามารถ หารายละเอียดต่าง ๆ ของกิจกรรมได้อย่างครบถ้วนโพสต์รายละเอียดลงในโปรไฟล์ (Profile) การท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว และส่งถึงสมาชิกและผู้ตอบรับเป็นสมาชิกบนเฟสบุ๊ก

3. แชร์ข้อมูล ที่น่าสนใจลงเฟสบุ๊ก หรือทวิตเตอร์ (Twitter) บนแฟนเพจ ทั้งแฟนเพจของ บุคคลหรือองค์กร และในกรณีที่มีข้อมูลใหม่ ๆ หรือมีสิ่งที่น่าสนใจ การแชร์ข้อมูลต่าง ๆ ผ่านทาง เฟสบุ๊ก หรือทวิตเตอร์เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ทุกคนได้ทราบ

4. กรณีของบล็อก (Blog) เป็นอีกหนึ่งแนวคิดที่ขอดีเยี่ยมสำหรับการจะให้อ่านบล็อก ของการท่องเที่ยววังสวนบ้านแก้ว ได้รับทราบข่าวกิจกรรมผ่านบล็อก ควรที่จะเชื่อมโยงลิงค์ จากบล็อกไปวางและแชร์ข้อมูลกับสังคมออนไลน์ เพื่อให้ผู้ที่ติดต่อเข้าเยี่ยมชม และหาข้อมูล เพิ่มเติมได้

5. อัปเดตสถานะของลิงค์อิน (LinkedIn) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับเฟสบุ๊ก โดยลิงค์อิน จะช่วยให้เกิดการปรับปรุงสถานะในโปรไฟล์สม่ำเสมอ และลิงค์อิน จะช่วยแชร์คุณสมบัติ และ ความสามารถใหม่ ๆ เผยแพร่เข้าสู่ทวิตเตอร์ได้อีกทางหนึ่งด้วย รวมไปถึงการหมั่นสร้างกิจกรรม ในลิงค์อิน และส่งข้อความเชิญชวนกับบุคคลที่ติดต่อ

6. ใช้ทวิตเตอร์ชักชวนให้กลุ่มเป้าหมายติดตาม (Followers) ถ้ามีการตอบกลับของข้อความ ยิ่งเป็นเรื่องที่ดี

7. สร้างวิดีโอสั้น ๆ ประมาณ 30 วินาที รวมไปถึงการทำการประชาสัมพันธ์กิจกรรม โดยมีข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ในกิจกรรม รวมไปถึงวิธีการรับทราบข้อมูลเพิ่มเติมผ่านทางช่องทางอื่น ๆ อยู่ในรายละเอียดภายในวิดีโอ จากนั้นทำการอัปโหลดไฟล์วิดีโออย่างรวดเร็วด้วยยูทูป เพื่อการเผยแพร่ (วิธีเผยแพร่กิจกรรมการตลาดสู่สังคมออนไลน์. ออนไลน์. 2564)

เทคนิคพิเศษเหล่านี้เป็นสิ่งที่ จะเข้ามาเสริมการใช้สื่อบนช่องทางโซเชียลมีเดียได้เป็น อย่างดีและเพิ่มประสิทธิภาพของสื่อได้เป็นอย่างมากในเวลาอันรวดเร็วขึ้น ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว จากข้อความทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาสร้างแบบจำลองความคิด หรือโมเดลการส่งเสริมการใช้สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจอย่างรวดเร็ว ดังนี้

ภาพประกอบ 52 โมเดลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ที่มา : ชนิศา สินธีรเดช, 2563

โมเดลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สามารถนำโมเดลนี้ไปใช้กับสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่วิเคราะห์ได้จากการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว มาใช้ในทำนองเดียวกันนี้ โดยยึดหลักสำคัญ คือ ต้องเป็นการท่องเที่ยวในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวที่นั่นต้องเป็นการท่องเที่ยวอดนินย ซึ่งมีรูปแบบชัดเจนของแบรนด์ทางการท่องเที่ยวที่แข็งแกร่ง และสร้างกิจกรรมใหม่ ร่วมกับการใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีเทคนิค เพื่อนำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วไปอยู่บนเส้นทางที่ถูกค้ากลุ่มเป้าหมายจะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรีและเพื่อส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี โดยใช้ทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยาตามแนวทางของโรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) นำมาใช้วิเคราะห์สัญลักษณ์ และจัดว่าอยู่ในแนวทางสัญลักษณ์เชิงโครงสร้าง (Structural Semiology) ซึ่งเสนอหน่วยสื่อความหมายแต่ละหน่วยมิได้มีตัวตนอยู่โดยลำพังโดด ๆ แต่อาศัยความเชื่อมโยงระหว่างกันประกอบเป็นโครงสร้างขององค์รวมจึงทำให้แต่ละหน่วย มีค่าความหมายขึ้นมาได้ กระบวนการสื่อสารจึงอิงอยู่กับเครือข่ายความสัมพันธ์กันเองของหน่วยทั้งหมด (วรรณพิมล อังคศิริสรพ. 2558 : 8) ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลสิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นแหล่งข้อมูลและพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา โดยการลงพื้นที่คัดเลือกการสิ่งต่าง ๆ ในวังสวนบ้านแก้ว มาทำการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ศึกษาปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ควบคู่ไปกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work) โดยใช้แบบวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นรวมทั้งการเก็บข้อมูลในลักษณะอื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์บุคคลมาเป็นเครื่องมือทำการวิจัย เพื่อค้นหาความหมายที่แฝงเร้นของปรากฏการณ์ในปัจจุบันที่ดำรงอยู่

สรุปผลการวิจัย

ในการสรุปผลการวิจัยเรื่องนี้ มีประเด็นที่เป็นประเด็นหลักคือ การค้นหาความหมายที่แฝงเร้นอยู่ในสิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งผู้วิจัยได้ลงมือคัดเลือกสิ่งต่าง ๆ ที่เห็นว่ามีค่าสำคัญมาทำการศึกษาตามเป้าหมายของการวิจัยคือการค้นหาสัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้คือ

1. เพื่อศึกษาสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี

การสร้าง ความหมายในสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ทั้งที่เป็นความหมายโดยตรงและความหมายนัย ซึ่งการวิเคราะห์เพื่อหาความหมายแฝงทั้งในเรื่องของสัญลักษณ์ดังกล่าว สามารถแยกวิเคราะห์ได้ตามวัตถุประสงค์ข้างต้น

สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว ได้แก่ การวิเคราะห์สัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว โดยสัญลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้นั้น มีทั้งความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย ซึ่งความหมายโดยตรงนี้เป็นความหมายในลำดับที่หนึ่งแรก ที่มีความสัมพันธ์ ขึ้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง และความหมายโดยนัยเป็นความหมายในลำดับที่สอง ซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้งกินใจเกินกว่าความหมายในขั้นแรก จากการวิเคราะห์ดังกล่าว จึงเป็นที่มาของข้อสรุปในการวิเคราะห์สัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ให้เห็นชัดเจน ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 20 สรุปการวิเคราะห์สัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์	
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
- พระบรมราชินยานุสาวรีย์	- สถาปัตยกรรม พระบรมรูปปั้น - พระอิริยาบถประทับนั่ง เมื่อได้นำมาเทียบกับอื่น - พระรูปปั้นเท่าพระองค์จริง - ตั้งอยู่ในสถานศึกษา	- สิ่งปลูกสร้างสำคัญของ สถานที่ - ผู้มีความอบอุ่นชวนซิดไกล่ เนื่องด้วยการนั่ง ให้ความรู้สึก อบอุ่นใกล้ชิดดีกว่าการยืน - เสมือนยังทรงพระชนม์ชีพ - บุคคลที่มีคุณูปการต่อ สถานศึกษา
- ตราประจำพระองค์	- ตราประจำพระองค์อยู่สูงสุด - ตั้งไว้เบื้องสูง มองเห็นได้ง่าย จากทั้งใกล้และไกล	- การดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง - ผู้พบเห็นตระหนักรู้ ในพระเกียรติได้ในทันที ที่มองเห็น
- ตราเมษรศมี	- ตราเมษรศมีประจำพระองค์ มีที่มาจากพระนามาภิไธย “ราไพพรรณี”	- เครื่องหมายแห่งความรัก

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์	
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
- พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)	- พระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มีขนาดเท่าที่อยู่อาศัยของบุคคลธรรมดาทั่วไป - การออกแบบที่ดี - การออกแบบพิเศษ - ทาสีเทาตามยุคสมัย - ทาสีเทา สีเดียวกับพระตำหนักโนล พระตำหนักแรกในอังกฤษ สถานที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ	- ที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูง - มีความเรียบง่ายแบบสามัญ - ภูมิปัญญา - ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัย - รสนิยมในบ้านของผู้ดี ที่บ่งบอกถึงความสุภาพ - ความรักความผูกพัน
- พระตำหนักคอนแวนต์ (พระตำหนักแดง)	- อาคารสองชั้นแบบยุโรปสร้างด้วยไม้สักทาสีแดง	- ความเป็นชาตินิยม และอุดมการณ์รัฐ และความเป็นมงคล
- เรือนเทา	- เรือนไม้หลังเล็ก เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- ความสมถะ เรียบง่าย
- เรือนแดง	- บ้านพักของข้าหลวงที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ	- ความจงรักภักดี
- เรือนเขียว	- เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียว ทั้งหลัง โดยสีเขียวเป็นสีที่มีความสำคัญต่อสถานที่ เป็นสีวันคล้ายวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ	- ความรักและความผูกพัน

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์	
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
- สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้)	- สถานที่ในการทดลองปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ตัวอย่างเผยแพร่แก่ ราษฎรในท้องถิ่น	- อุปการะคุณแก่คน อันหาที่สุดมิได้ของสมเด็จพระ ราชินีที่มีต่อประชากรราษฎร ในท้องถิ่น
- สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ)	- สวนส่วนพระองค์ที่มีภูมิทัศน์ แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมา จากพระตำหนักในประเทศ อังกฤษที่เคยทรงประทับร่วมกับ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ	- ความรักและความผูกพัน
- ต้นจำปาทรงปลูก	- ต้นจำปาทรงปลูก โดยพระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล รัชกาลที่ 9 หลังพระตำหนักใหญ่ ไม่ไกลจากห้องพระบรรทม มากนัก จำปานั้นนอกจาก ความหอมยามราตรีแล้ว ยังมี ที่มาจากความหลัง เกี่ยวพันต่อ พระหทัยในสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ที่สำคัญยิ่ง	- ความใส่พระทัยที่พระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ - มงคลแห่งสถานที่
- การชลประทาน วังสวนบ้านแก้ว	- วิธีการชลประทาน โดยการ กักเก็บน้ำไว้แล้วจึงปล่อยน้ำ จากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ตามธรรมชาติ ลดหลั่นลงเป็นระยะ ผ่านราง ส่งน้ำ ลงยังบ่อเก็บน้ำต่าง ๆ ที่กระจายอยู่โดยรอบ	- ภูมิปัญญาด้านชลประทาน ท้องถิ่น

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์	
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
- สระตูกตาและบ่อน้ำ	- สระน้ำหรือบ่อน้ำ ที่สร้างด้วยอิฐมีลักษณะโค้งมนสวยงามรับกับสถานที่ สร้างขึ้นเพื่อความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยของจีนว่าด้วยเรื่องสระน้ำบ่อน้ำเสริมพลัง	- ความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน
- ศาลพ่อปู่โป่งลาน	- สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงนับถือสืบทอดกันมา - ศาลพ่อปู่โป่งลานหันหน้ามาในทางที่เผชิญหน้ากันกับพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมทางความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ - ความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ในลักษณะเชิงพื้นที่เสริมวิธีการให้สถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มมากขึ้น จากการที่จงใจให้สิ่งปลูกสร้างสองสิ่งนี้หันหน้าเข้าหากัน จนเกิดความโดดเด่น ชวนสงสัยผ่านการผูกเรื่องเล่าโยงเข้ากับพลังที่ไม่สามารถอธิบายได้
- ศาลท่านราชเลขา หน้าพระตำหนักดอนแค	- ศาลพระภูมิใหม่และทำพิธีบวงสรวง ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ	- ความเชื่อในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ส่งเสริมให้เกิดผลต่อฤทธิ์ทางใจ
- ศาลพระภูมิเจ้าที่	- ศาลพระภูมิเจ้าที่ ที่ได้เล่าสืบกันมาว่าตั้งขึ้นโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์	
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
- พระบรมสาทิสลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่	- พระบรมสาทิสลักษณ์ องค์ใหญ่ กลางห้องโถงใหญ่ - มีพานพุ่มดอกไม้ วางบนโต๊ะ หมู่ประดิษฐาน หน้าพระบรม ฉายาลักษณ์	- ภาพบุคคลสำคัญของ สถานที่ - ผู้สูงศักดิ์ที่ควรแก่ การเคารพสักการะ
- พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ อยู่เหนือ พระแท่นบรรทม	- ความสำคัญสูงสุด อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมของ คนไทย ให้ความสำคัญกับ สิ่งที่ไว้เหนือศีรษะ โดยเฉพาะการไว้ ในห้องนอนเหนือศีรษะ
- พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ และบุคคลอื่นร่วมในภาพ	- พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่ามกลางพระประยูรญาติ	- ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติ ที่ดูแลห่วงใยใกล้ชิดกัน ในสังคมไทย
- นลองพระองค์	- นลองพระองค์ในชุดสตรี ที่เหมาะสมและงดงามของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- มีรสนิยมดี - สตรีชนชั้นสูง
- ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงออกแบบไว้ โดยทรงพัฒนาจากงานฝีมือ ชาวบ้าน จนได้รับความนิยม แพร่หลาย	- ความมีอัจฉริยภาพของ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ และความมี พระเมตตาเอาใจใส่ต่อ ประชาชน
- หนังสือส่วนพระองค์	- หนังสือส่วนพระองค์ เป็น หนังสือภาษาต่างประเทศ ทั้งหมด	- ผู้มีความรู้ดี

ตาราง 20 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์สัญลักษณ์	
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
- รถยนต์พระที่นั่ง	- รถยนต์พระที่นั่งในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- สำหรับพระเกียรติยศ
	- รถยนต์พระที่นั่งสีเหลืองงาช้าง	- สีรถยนต์ตามระเบียบปฏิบัติพระราชสำนักไทย
	- รถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี 1947	- สิ่งของโบราณที่หาดูยากในปัจจุบันและมีคุณค่าทางด้านจิตใจ

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์” ที่เน้นไปยังเรื่องของการค้นหาความหมายที่แฝงเร้นอยู่ในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้วจำนวนมาก ที่ได้จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว และผู้วิจัยได้ลงมือทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Selective Sampling) ศึกษาปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ที่เห็นว่าสำคัญเป็นหลักดังกล่าว โดยการใช้แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยาเชิงโครงสร้าง สำนักโครงสร้างนิยมของโรลอง บาร์ตส์ (Roland Barthes) นำมาใช้วิเคราะห์สัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

จากการวิเคราะห์ความหมายแฝงที่ได้จากการศึกษาเรื่อง สัญวิทยาของวังสวนบ้านแก้วเกี่ยวกับปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้วแล้วนั้น เป็นการวิเคราะห์หาความหมายโดยนัยเป็นหลัก ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้มีแนวทางการวิเคราะห์สอดคล้องไปในทำนองเดียวกันกับการวิเคราะห์ของพงศ์กฤษณ์ พลเลิศ (2554 : 87 - 91) จากการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการวิเคราะห์สัญลักษณ์ดังกล่าว พบว่า มีสัญลักษณ์ที่โดดเด่นอยู่ 2 กลุ่มความหมายด้วยกัน ได้แก่

1. สัญลักษณ์เกี่ยวกับความเชื่อ ได้แก่ การวิเคราะห์สัญลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว พบว่า มีสัญลักษณ์เกี่ยวกับความเชื่อซึ่งแฝงฝังอยู่ในพื้นที่ทางการวิจัยจำนวนมาก ซึ่งโดดเด่นและน่าสนใจเป็นอย่างมาก ได้แก่ ในส่วนของพระบรมราชินยานุสาวรีย์

พบสัญญาพิธีบวงสรวงทวยเทพปฏิสังขรณ์สิริวัฒนมงคล วังสวนบ้านแก้ว เนื่องในวันพระราชสมภพ สัญญาสระตึกตาและบ่อน้ำ สัญญาศาลพ่อปู่โป่งลาน สัญญาศาลท่านราชเลขา สัญญาศาลพระภูมิเจ้าที่

2. สัญญาเกี่ยวกับความรักและความผูกพัน ได้แก่การวิเคราะห์สัญญาของสิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว พบว่ามีความหมายโดยนัยซึ่งวิเคราะห์ได้ถึงความรักและความผูกพัน ได้แก่ สัญญาพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) สัญญาเรือนเขียว สัญญาสวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ)

สัญญาเกี่ยวกับความเชื่อ

ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้ค้นพบข้อสรุปหลายประการที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาหาความหมายแฝง เช่น เห็นได้จากเรื่องของการวิเคราะห์พิธีบวงสรวงทวยเทพปฏิสังขรณ์สิริวัฒน มงคล วังสวนบ้านแก้ว เนื่องในวันคล้ายวันพระราชสมภพ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี ณ ลานพระบรมราชินยานุสาวรีย์ มีบุคคลสำคัญทางการปกครอง บุคลากรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่นิสิตและประชาชนทั่วไป เข้าร่วมพิธีจำนวนมาก และได้มีการนำเสนอเรื่องราวข่าวสารออกสื่อให้รับทราบในพื้นที่กว้าง ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นกับสิ่งปลูกสร้างของวังสวนบ้านแก้วนี้ เป็นพิธีกรรมที่สนับสนุนแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างเห็นได้ชัดจากการจัดงานประเพณีที่ติดต่อกันเรื่อยมาและมีพิธีกรรมทั้งทางศาสนาพุทธและพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องตามแนวทางของแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีองค์ประกอบสองด้าน ได้แก่ โลกสามัญ (Profane World) และโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (2546 : 136) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับโลกสามัญ (Profane World) ไว้ว่า เป็นโลกที่มองเห็นได้และสัมผัสได้ ซึ่งมีทั้งการเกิดและตายสุขและทุกข์ โดยนำเรื่องราวที่ถูกบันทึกเรื่องเล่า ตำนาน ในอดีตของชุมชนมาผูกโยงเพื่อแสดงความเป็นตัวตนของชุมชน ทั้งนี้ความเชื่อในแต่ละเรื่องเล่าและตัวตนของชุมชนจะถูกเก็บรักษาไว้ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของบริบทชุมชน โดยสร้างความเชื่อเกี่ยวกับพลังงานเหนือธรรมชาติและโลกหลังความตาย ซึ่งเป็นโลกที่พระเจ้าและวิญญาณมนุษย์สถิตอยู่ เรียกว่าโลกศักดิ์สิทธิ์ (Sacred World) ซึ่งเอมิล ดูร์กายม์ (Emile Durkheim, 1915 : Unpage) ได้กล่าวว่าโลกศักดิ์สิทธิ์และโลกสามัญเป็นมโนทัศน์อย่างหนึ่งในการพิจารณาระบบความเชื่อและศาสนาเพื่อสัมผัสหรือเข้าถึงโลกศักดิ์สิทธิ์ มนุษย์จึงสร้างพื้นที่เฉพาะสำหรับประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างโลกสามัญของผู้คนกับโลกทางความเชื่อ ในอำนาจเหนือธรรมชาติเรียกว่าพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Place) โดยลักษณะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของพระบรมราชินยานุสาวรีย์สามารถสังเกตได้จาก 3 ลักษณะตามแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของศรีศักร วัลลิโภดม (2542 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้แก่

1. ลักษณะเชิงพื้นที่ ซึ่งมักอยู่ในภูมิประเทศที่เด่น เช่น วังสวนบ้านแก้ว ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี มีความโดดเด่น ชวนสงสัย ว่าเหตุใดพื้นที่นี้จึงร่วมกัน เป็นทั้งพื้นที่วังที่ประทับกับพื้นที่สถานศึกษาในสถานที่เดียวกัน

2. พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่า ชุมชนได้สร้างความหมายให้แก่พื้นที่ที่มีความสำคัญ ผ่านการผูกเรื่องเล่า ตำนาน ในอดีตเป็นเรื่องเล่าขานกันมาจนกลายเป็นความเชื่อในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งตำนานได้ผูกโยงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน เข้ากับพลังบางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น วังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรีนั้น อดีตเคยเป็นที่ประทับของอดีตสมเด็จพระราชินีองค์หนึ่งของประเทศไทย ยาวนานถึง 18 ปี ท่านได้ทรงสร้างคุณูปการสำคัญแก่ชาวจันทบุรีด้วยความพระเมตตา เมื่อทรงเสด็จสวรรคตไปแล้วก็ยังคงมีความเชื่อของชุมชนในความมีพระเมตตาที่จะดูแลปกป้องชาวจันทบุรี ให้มีความสุขความเจริญ โดยมีประเพณีของชุมชนต่อเนื่องมานาน โดยในทุกวันที่ 22 พฤษภาคม ของทุกปี ณ ลานพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี วังสวนบ้านแก้ว ได้มีพิธีบำเพ็ญกุศลและวางพวงมาลาวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 ต่อเนื่องมายาวนานจนเป็นประเพณี บนพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งตำนานได้ผูกโยงความเป็นตัวตนของคนในชุมชน เข้ากับพลังบางอย่างที่ไม่สามารถอธิบายได้ มีความเชื่ออีกบางประการคือ เมื่อผู้ใดมีความประสงค์ตามคำขอทั้งในเรื่องการขอโชคลาภ ความรัก การศึกษา ผู้ที่มีความประสงค์เหล่านี้ก็นำดอกกุหลาบสีชมพูมาถวาย ณ ลานพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ วังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีเรื่องเล่าสืบทอดกันว่า สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงโปรดกุหลาบสีชมพู หากผู้ใดนำกุหลาบสีชมพูมาถวายจะได้สมความปรารถนาตามคำขอ

3. ร่องรอยกิจกรรมทางศาสนา พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ จะมีร่องรอยหรือสัญลักษณ์ ที่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นร่องรอยศักดิ์สิทธิ์ปรากฏอยู่ โดยมีความเกี่ยวข้องกับตำนานในพื้นที่ เช่น ในแต่ละปีจะต้องมีการจัดงานประเพณีสำคัญ ณ ลานพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ วังสวนบ้านแก้ว ได้แก่งานประเพณีประเพณีเทิดพระเกียรติวางพวงพุ่มดอกไม้ วันคล้ายวันพระราชสมภพ และพิธีบำเพ็ญกุศลและวางพวงมาลาวันคล้ายวันสวรรคต สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 อย่างต่อเนื่องยาวนาน

ในเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อที่ปรากฏในวังสวนบ้านแก้วจากการวิเคราะห์สัญญาณนั้น นอกจากเรื่องความเชื่อในปรากฏการณ์เกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในส่วนของสัญญาณพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ แล้ว ยังมีความเชื่อที่สำคัญควบคู่กันเมื่อนำแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มาใช้วิเคราะห์แล้วเป็นไปในแนวความคิดเดียวกันดังกล่าวคือ สัญญาณของศาลพ่อปู่โป่งลาน และสัญญาณศาลท่านราชเลขา ที่ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

เช่นเดียวกัน แต่จะมีความพิเศษที่สามารถนำมาวิเคราะห์จากการสังเกตเห็นของนักวิจัย คือ สิ่งปลูกสร้างที่เชื่อว่ามีพลังศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น มีลักษณะของการถูกทำให้มีความพิเศษเพิ่มมากขึ้น เช่น พระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ หันหน้ามาในทางที่เผชิญหน้ากันกับศาลพ่อปู่โป่งลานและศาลท่านราชเลขาถูกสร้างขึ้นใหม่และเปลี่ยนจากทิศเดิมมาเป็นทิศทางใหม่ โดยหันหน้ามายังพระบรมชินยานุสาวรีย์และศาลพ่อปู่โป่งลาน จึงเท่ากับว่า สามสิ่งปลูกสร้างนี้ถูกทำให้เกี่ยวข้องกันอย่างแยกย่อยภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อตามที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545 : 14 - 19) กล่าวว่า “ความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์ ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตนเองและเรื่องต่าง ๆ เพราะความเชื่อช่วยให้เข้าใจวิถีทุกอย่างในการดำรงอยู่ในโลก ทั้งที่เป็นความจริงและความไม่จริง แต่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทำให้มีผลต่อพฤติกรรม ความเชื่อมีทั้งความสำคัญในตนเอง และยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งที่มาของค่านิยม อุดมการณ์ และบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การจัดระเบียบและนำมาบังคับพฤติกรรมของคน เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติระหว่างกันและกัน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ในชีวิตมนุษย์” ทั้งนี้ โดยมีธวัช ปุณโณทก (2533 : 350) ได้กล่าวถึงความเชื่อเสริมไว้ว่า “เป็นสิ่งที่เกิดจากพลังจิตได้สำนึกอาจเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่อาจจะมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ได้ แต่จะมีผลกับจิตใจ เกิดเป็นความเชื่อแม้เป็นนามธรรม” และตามที่บัวกนก วัชรปริดา (2544 : 108) ได้กล่าวถึงบทบาทของความเชื่อไว้ว่า “เมื่อมีความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่ตามมา เพราะความเชื่อเป็นสิ่งที่เปี่ยมนามธรรม ส่วนประเพณีและพิธีกรรมเป็นรูปธรรมที่กระทำขึ้นเพื่อรองรับความเชื่อ” ส่วนมณี พยอมยงค์ (2530 : 66 - 122) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า “ความเชื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์และทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ” ดังนี้แล้ว การที่สิ่งปลูกสร้างทางความเชื่อทั้งสามสิ่ง อันได้แก่ พระบรมราชยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ศาลพ่อปู่โป่งลาน ศาลท่านราชเลขา ล้วนมีที่มาจากการสร้างเพื่อเสริมความเชื่อให้มากยิ่งขึ้น จนเกิดเป็นฤทธิ์ทางใจจากการสร้างสรรค์ มาจากความเชื่อ สอดคล้องกับแนวความคิดด้านความเชื่อตามคำกล่าวในเรื่องของความเชื่อของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ ธวัช ปุณโณทก บัวกนก วัชรปริดา และมณี พยอมยงค์ เป็นอย่างยิ่ง และนอกจากเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น ยังมีความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนในเรื่องของสระตุ๊กตาและบ่อน้ำ เป็นการสร้างสิ่งปลูกสร้างที่อาศัยหลักของฮวงจุ้ยจีนในการเสริมพลังอีกด้วย

สัญญาเกี่ยวกับความรักและความผูกพัน

ในเรื่องของสัญญาที่เกี่ยวกับความรักและความผูกพันที่ปรากฏขึ้นในวังสวนบ้านแก้ว จากการวิเคราะห์สัญญานั้น ได้ค้นพบข้อสรุปหลายประการที่มีความสอดคล้องกับการศึกษาหาความหมายแฝง เช่น เห็นได้จากเรื่องของการวิเคราะห์สัญญาพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)

ใช้วิธีสัญวิทยามาทำการวิเคราะห์ในส่วนของการใช้สีเทาในการทาสีพระตำหนักของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ โดยการนำบริบทความเป็นบุคคลและบริบทสภาพแวดล้อม มาทำการวิเคราะห์หาความหมายโดยการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับบริบท ตัวบทคือ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และบริบทคือความเป็นบุคคลในขณะนั้น กล่าวคือ ท่านคือ สมเด็จพระราชินี ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบกับบริบทของสภาพแวดล้อม นั่นคือพระองค์ท่านประทับอยู่ร่วมในเหตุการณ์การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เหตุการณ์เกิดในพระตำหนักโนลที่ทาสีเทาทั้งหลังและเป็นพระตำหนักแรกหลังจากเสด็จออกจาก ประเทศไทย การตีความในบริบทนั้น ๆ เกิดขึ้นจากการตีความภายใต้บริบทที่สัญญะนั้นดำรงอยู่ เป็นการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่าง “ตัวบท” (Text) กับ “บริบท” (Context) จนได้มาซึ่ง การวิเคราะห์อันเกิดจากความคิดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้น ความคิดถึงซึ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยเกิดขึ้นนี้ หมายรวมให้เป็นความรักความผูกพัน เพราะหากไม่มีความรักความผูกพัน ก็ย่อมไม่นำมาคิดถึงดังกล่าว ส่วนสัญญะเรือนเจียนนั้นใช้การวิเคราะห์โดยการหาบริบทสภาพแวดล้อม มาวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์ในทำนองเดียวกันนี้เช่นกัน

สำหรับการวิเคราะห์สัญญะของสวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ) วิเคราะห์ ตีความได้ถึงความรักและความผูกพัน โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยการนำภูมิทัศน์ของพระตำหนัก เวนคอร์ต ซึ่งมีบทความเรื่องเล่าว่า พระองค์ทรงมีความรักความผูกพันกับพระตำหนักเวนคอร์ต เพื่อการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความรักความผูกพัน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบภูมิทัศน์ ของพระตำหนักเวนคอร์ตกับวังสวนบ้านแก้ว ทำการทดสอบการแทนความหมาย เป็นการสืบสาวราวเรื่อง ไปยังสิ่งที่อยู่เบื้องหลังที่เป็นอดีตว่าสิ่งที่หายไปหรือสิ่งไม่มีอยู่ สิ่งเหล่านั้นมีความสำคัญต่อความหมาย หรือไม่อย่างไร เป็นการให้ความหมายที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งเป็นการวิเคราะห์ แบบเมทอะฟอ (Metaphor) เป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง

นอกจากสัญญะที่โดดเด่นของวังสวนบ้านแก้ว อันได้แก่สัญญะเกี่ยวกับความเชื่อ ที่มีจำนวนมากและสัญญะเกี่ยวกับความรักและความผูกพันซึ่งมีจำนวนรองลงมาแล้วนั้น ในวังสวนบ้านแก้วยังมีสัญญะอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น สัญญะพระบรมราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เมื่อกล่าวถึงในส่วนของพระบรมรูปปั้น พระอิริยาบถประทับ นั่งบนพระแท่น สำหรับสัญญะพระบรมรูปปั้นนั้นวิเคราะห์โดยการอ้างถึงสำนักโครงสร้างนิยมนี ว่ามีจุดกำเนิดมาจากทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ของเดอ โซซูร์ (De Saussure) เสนอว่า การสร้าง ความหมายนั้น กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ภายในโครงสร้าง ดังนั้นสัญญะหนึ่ง ๆ จึงมีความหมายขึ้นมาได้เพราะมันมีความสัมพันธ์กับสัญญะอื่น เอ็ดการ์ และเซดจ์วิก (Edgar and Sedgwick. 2002 : Unpage; อ้างถึงใน อัจฉรา ปัทมธรรณวงศ์ (2551 : 108) ด้วยเหตุดังกล่าว เราจึงไม่อาจ

เข้าใจสรรพสิ่งในโลกนี้ได้ โดยดูที่ตัวสิ่งนั้นสิ่งเดียว แต่จะเข้าใจด้วยการศึกษาโครงสร้างของความคิด เพื่อหาคำตอบว่า ในแต่ละวัฒนธรรมมีระบบการสร้างความหมายที่กำหนดการรับรู้และทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างไร กล่าวสั้น ๆ ก็คือโครงสร้างนิยามที่ค้นหาวามนุษย์ “ให้ความหมาย” หรือเข้าใจสรรพสิ่งอย่างไร มิใช่ค้นว่า สรรพสิ่งคืออะไร โดยมีหลักการสำคัญประการหนึ่งของแนวคิดโครงสร้างนิยาม (Structural Semiology) ก็คือ คู่ตรงข้าม ซึ่งได้เสนอแนวคิดตามหลักการว่า ความหมายเกิดจากความสัมพันธ์ เชิงคู่ตรงข้ามของสัญญาณให้ความหมายสรรพสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ เป็นการให้ความหมายของสองสิ่ง ที่เป็นคู่ตรงข้าม เช่น “ความดี - ความชั่ว” “ความมืด - ความสว่าง” “ชาย - หญิง” สิ่งหนึ่งนั้นจะมีความหมายได้ ก็เพราะ “สิ่งที่ตรงข้ามกัน” เช่น “ความดี” มีความหมายเช่นนั้นได้ ก็เพราะมีคำว่าสิ่งที่ไม่ใช่ความดี ซึ่งก็คือความชั่วนั่นเอง หรือมี “ความมืด” ได้ก็เพราะมีคำว่า “สิ่งที่ไม่ใช่ความมืด ซึ่งก็คือความสว่าง” หรือ มี “เพศชาย” ได้ เพราะมี “เพศที่ไม่ใช่เพศชาย ซึ่งก็คือเพศหญิง” เป็นต้น โดยหลักการนี้ได้นำมาวิเคราะห์สัญญาณ พระบรมราชินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระรูปปั้นในอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่น ว่าด้วย การนั่ง และ “การยืน” จะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน การนั่งนั้น จะให้ความรู้สึกอบอุ่น สัญญะมีนัยถึงความน่าใกล้ชิดมากกว่าการยืน เมื่อเทียบคู่ตรงข้ามตามทฤษฎีสัญวิทยาและแนวคิดโครงสร้างนิยาม ทำให้ตีความได้ว่า พระบรมรูปปั้นสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระอิริยาบถประทับนั่งบนพระแท่นนั้นให้ความรู้สึกอบอุ่น ชวนน่าใกล้ชิด สัญญะนั้นมีความสำคัญต่อการแปลความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตามหลักการวิเคราะห์สัญญาณเชิงโครงสร้าง (Structural Analysis) ในแนวทางของโรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) โดยมีฐานความคิดหลักในเรื่องคู่ตรงข้าม (Binary Opposition)

สำหรับการวิเคราะห์อีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สัญญะของตราเมษรศมี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระบรมราชินยานุสาวรีย์ ตราเมษรศมีประดิษฐานบนริ้วเหล็กหลังพระบรมรูปปั้นนั้นเป็นตราพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี” โดยรูปสัญญะแล้ว เป็นรูปร่างเหมือนดอกไม้ที่มีขี้นรอบ ๆ หากผู้ที่มองเห็น ไม่ได้มีความรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมก็ย่อมแปลความหมายไม่ออกในทางสัญญาณนั้น คือ ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับระบบของสัญลักษณ์ ที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์ อันถือเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวของเรา สัญลักษณ์อาจจะได้แก่ ภาษา รหัส สัญญาณ เครื่องหมาย ฯลฯ ซึ่งสามารถสื่อสารให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้ สัญญะจะมีความหมายละเอียดอ่อน และลึกซึ้งเกินกว่าที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้โดยง่าย มักจะมีความหมายแฝงเร้นอยู่เสมอ นำมาอธิบายการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสารคือจุดกำเนิดของความหมาย ซึ่งการความหมายในขั้นนี้จะเป็นการตีความหมายในระดับที่มีปัจจัยทางวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยซึ่งไม่ได้เกิดจากตัวของสัญญาณเอง เป็นการอธิบายถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสัญญาณกระทบกับความรู้สึกหรืออารมณ์ของผู้ใช้และคุณค่าทางวัฒนธรรมของเขา ผู้ที่จะเข้าใจความหมายในเชิงสัญญาณนี้ได้

อย่างทองแท้ จะต้องเป็นผู้ที่มีการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม หรือในส่วนของสัญลักษณ์พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) แสดงความหมายแบบตรงไปตรงมา ในลักษณะคือที่อยู่อาศัยของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ซึ่งมีขนาดเล็ก ความหมายโดยตรง (Denotative Meaning) เป็นความหมายขั้นแรก ลักษณะของความหมายที่ได้ี้จะเป็นความหมายแบบตรงไปตรงมาในระดับที่หนึ่งทำหน้าที่ต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ในการเป็นรูปสัญลักษณ์ ที่ให้ความหมายระดับที่สองหรือความหมายโดยนัย ที่เป็ความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง โดยความหมายโดยนัย (Connotative Meaning) เป็นความหมาย ขั้นที่สอง ซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้ง ก็นใจ เกินกว่าความหมายในขั้นแรก นั่นคือ ความหมายในระดับนี้จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึก แผงเร้นไปด้วยความหมายทางสังคมหรือเป็นความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม ความหมายนี้จะแปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม เช่น ในสังคมไทยนั้น คำว่าที่อยู่อาศัย จะมีความแตกต่างไป สามารถรับรู้ได้โดยความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคม แปรผันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ที่อยู่อาศัยที่ถูกเรียกว่า “บ้าน” จะถูกใช้กับคนสามัญทั่วไป เมื่อเราได้ยินคำว่า “บ้าน” เราจะถอดรหัสสัญลักษณ์ออกมา เป็นที่อยู่อาศัยระดับที่อยู่เล็กถึงปานกลาง เราจะนึกถึงบ้านทั่วไปที่ไม่ใหญ่โตมากนัก ผู้อยู่อาศัยในบ้านจะมีฐานะและความเป็นอยู่ปานกลาง แต่เมื่อที่อยู่อาศัยนั้นถูกเรียกว่า “คฤหาสน์” สัญลักษณ์จะถูกถอดรหัสออกมาเป็นที่อยู่อาศัยที่มีความใหญ่โต โอ่อ่าของคนรวย และหากที่อยู่อาศัยนั้น ถูกเรียกว่า “พระตำหนัก” เราจะสามารถรู้ได้โดยทันทีว่าเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูงระดับพระบรมวงศานุวงศ์ จากการที่สัญลักษณ์ถูกถอดรหัสความหมายออกมา ภายได้ความหมายที่เป็นข้อตกลงของแต่ละสังคมดังกล่าว เช่นเดียวกันกับการวิเคราะห์สัญลักษณ์เรือนทำนั่นคือคำว่า ที่อยู่อาศัยของพระราชินี เราจะนึกถึงปราสาทราชวังสวยงามใหญ่โต แต่เมื่อใดที่อยู่อาศัยนั้น มีขนาดเล็ก เราจะนึกได้ถึงความสะดวกมาแทนทันที ผ่านการเลือกใช้รูปสัญลักษณ์หนึ่ง แทนที่จะเป็นรูปสัญลักษณ์หนึ่ง ที่มีรากฐานมาจากตรรกะที่ว่า ความหมายของสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นได้เกิดขึ้นจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวมันเอง เช่น ที่อยู่อาศัยขนาดเล็ก เราควรนึกถึงบ้านหลังเล็ก ๆ ของคนมีฐานะธรรมดา หรือฐานะยากจน แต่เมื่อนำที่อยู่อาศัยขนาดเล็กมาเชื่อมโยงกับคำว่าพระราชินี เรากลับนึกถึงคำว่า สมถะเรียบง่าย เป็นการค้นหาคติทัศน์ที่เป็นรากของความคิดที่ซ่อนอยู่ภายใต้การเลือกใช้รูปสัญลักษณ์ดังกล่าว

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ความหมายสัญลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้าง มีทั้งความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย ซึ่งความหมายโดยตรงนี้เป็นความหมายในลำดับที่หนึ่งแรก ที่เป็ความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานระหว่างสัญลักษณ์กับตัวอ้างอิง และความหมายโดยนัยเป็นความหมายในลำดับที่สอง ซึ่งให้ความหมายที่ลึกซึ้งก็นใจเกินกว่าความหมายในขั้นแรก ความหมายในระดับนี้จะมีนัยความหมายที่ลุ่มลึก แผงเร้นไปด้วยความหมายทางสังคม ตามแนวคิดทฤษฎีสัญญาวิทยา

ซึ่งการวิเคราะห์สัญลักษณ์หรือการอ่านความหมายสัญลักษณ์ในงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยพบว่าวิธีการวิเคราะห์ความหมายได้นั้น มีวิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญซึ่งสอดคล้องไปในทางเดียวกับ อัจฉรา ปันทรานวงศ์ (2551 : 229 - 230) ดังนี้

1. รหัสความหมาย เช่น รหัสทางสังคม (Social Codes) อันเป็นรหัสทางวัฒนธรรม ที่เป็นการรับรู้ทั่วไป เช่น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ทรงแต่งกายทันสมัยแบบสตรียุโรป ในคราวเสด็จประพาส เป็นรหัสทางสังคมที่สื่อว่า สตรีผู้มีความทันสมัย โดยนำสัญลักษณ์แต่ละประเภท มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ สัญลักษณ์ของสตรี และสัญลักษณ์ของการแต่งกายแบบสตรียุโรปที่เป็นชาติที่เจริญ หากอ่านรหัสทางสังคมจะสื่อว่ามีความทันสมัย

2. โครงสร้างความหมาย การวิเคราะห์คู่ความสัมพันธ์แบบตรงข้าม (Binary Opposition) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตัวบท” (Text) กับ “บริบท” (Context) การวิเคราะห์เชิงกระบวนทัศน์ (Paradigmatic) และการวิเคราะห์แบบ Metaphor เพื่อใช้วิเคราะห์ชุดของความหมาย เช่น โครงสร้างประเภทคู่ตรงข้าม และโครงสร้างประเภทการเปรียบเทียบ

จากการค้นพบดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการอภิปรายผลเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ความหมายสัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งผู้วิจัยแสดงให้เห็นชัดเจนดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 21 อภิปรายผล วิธีการวิเคราะห์ความหมายสัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์		ข้อค้นพบ
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย	
- พระบรมราชินยานุสาวรีย์	- สถาปัตยกรรมพระบรมรูปปั้น	- สิ่งปลูกสร้างสำคัญของสถานที่	- รหัสความหมายทางสังคม
	- พระอิริยาบถประทับนั่งเมื่อได้นามาทิเบตกับยี่น	- ผู้มีความอบอุ่นชวนจิตใจเฝ้า เนื่องด้วย	- โครงสร้างความหมายแบบคู่ตรงข้าม
		การนั่ง ให้ความรู้สึกอบอุ่นใกล้ชิดดีกว่าการยืน	(Binary Opposition)
	- พระรูปปั้นเท่าพระองค์จริง	- เสมือนยังทรงพระชนม์ชีพ	- โครงสร้างความหมายการเปรียบเทียบ
			(Metaphor)

ตาราง 21 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์		ข้อค้นพบ
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย	
- ตราประจำพระองค์	- ตั้งอยู่ในสถานศึกษา	- บุคคลที่มีคุณูปการต่อสถานศึกษา	- รหัสความหมายทางสังคม
	- ตราประจำพระองค์อยู่สูงสุด ตั้งไว้เบื้องสูงมองเห็นได้ง่ายจากทั้งใกล้และไกล	- การดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง ผู้พบเห็นตระหนักไว้ในพระเกียรติได้ในทันทีที่มองเห็น	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
- ตราเมฆรัศมี	- ตราเมฆรัศมีประจำพระองค์ มีที่มาจากพระนามาภิไธย “รำไพพรรณี”	- เครื่องหมายแห่งความรัก	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
- พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)	- พระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- ที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูง	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
	- มีขนาดเท่าที่อยู่อาศัยของบุคคลธรรมดาทั่วไป	- มีความเรียบง่ายแบบสามัญ	- รหัสความหมายทางสังคม
	- การออกแบบที่ดี	- ภูมิปัญญา	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
	- การออกแบบพิเศษ	- ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัย	- รหัสความหมายทางสังคม
	- ทาสีเทาตามยุคสมัย	- รสนิยม ในเรื่องบ้านของผู้ดีที่บ่งบอกถึงคุณภาพ	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม

ตาราง 21 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์		ข้อค้นพบ
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย	
	- ทาสีเทา สีเดียวกันกับ พระตำหนักโนล พระตำหนักแรก ในอังกฤษ สถานที่ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละ ราชสมบัติ	- ความรักความผูกพัน	- โครงสร้างความหมาย แบบตัวบทกับบริบท (Text, Context)
- พระตำหนัก คอนแวนต์ (พระตำหนัก แดง)	- อาคารสองชั้น แบบยุโรปสร้างด้วยไม้ สักทาสีแดง	- ความเป็นชาตินิยม อุดมการณ์รัฐและ ความเป็นมงคล	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- เรือนเทา	- เรือนไม้หลังเล็ก เคยเป็นที่ประทับของ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ	- ความสมถะ เรียบง่าย	- โครงสร้างความหมาย เชิงกระบวนทัศน์ที่ วิเคราะห์ลึกถึงคติทัศน์ (Paradigmatic)
- เรือนแดง	- บ้านพักของข้าหลวง ที่ตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ	- ความจงรักภักดี	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- เรือนเขียว	- เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ทาสีเขียวทั้งหลัง โดยสีเขียวเป็นสีที่มี ความสำคัญต่อสถานที่ เป็นสิวันคล้ายวัน พระราชสมภพ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ	- ความรักและ ความผูกพัน	- โครงสร้างความหมาย แบบตัวบทกับบริบท (Text , Context) และ - รหัสความหมาย ทางสังคม

ตาราง 21 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์		ข้อค้นพบ
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย	
- การชลประทานวังสวนบ้านแก้ว	- วิธีการชลประทานโดยการกักเก็บน้ำไว้แล้วจึงปล่อยน้ำจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำตามธรรมชาติ ลดหลั่นลงเป็นระยะ ผ่านรางส่งน้ำมีการออกแบบที่สวยงาม สัมพันธ์กับพื้นที่อย่างมีระบบ	- ภูมิปัญญาด้านการชลประทานท้องถิ่น	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
- สระน้ำตุ๊กตาและบ่อน้ำ	- สระน้ำหรือบ่อน้ำ ที่สร้างด้วยอิฐมีลักษณะโค้งมนสวยงามรับกับสถานที่ สร้างขึ้นเพื่อความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยของจีน ว่าด้วยเรื่องสระน้ำบ่อน้ำเสริมพลัง	- ความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
- ศาลพ่อปู่โป่งลาน	- สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงเคารพนับถือสืบทอดกันมา	- วัฒนธรรมทางความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม
- ศาลท่านราชเลขาหน้าพระตำหนักดอนแค (พระตำหนักแดง)	- ศาลท่านราชเลขามีการขึ้นศาลพระภูมิใหม่และทำพิธีบวงสรวงและสวดเจริญพระพุทธรูปตามลัทธิศาสนาพราหมณ์และมีการมนต์ตามแนวทางศาสนาพุทธ	- ความเชื่อในเชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ส่งเสริมให้เกิดผลต่อฤทธิ์ทางใจ	- รหัสความหมายทางวัฒนธรรม

ตาราง 21 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์		ข้อค้นพบ
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย	
- ศาลพระภูมิเจ้าที่	- ศาลพระภูมิเจ้าที่ ที่ได้ เล่าสืบกันมาว่าตั้งขึ้น โดยสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมความเชื่อ ในเรื่องพระภูมิเจ้าที่	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- พระบรมสาทิส ลักษณะสมเด็จพระ นางเจ้า รำไพพรรณี ในพระตำหนักใหญ่	- พระบรมสาทิส ลักษณะองค์ใหญ่ กลางห้องโถงใหญ่ - พระบรมสาทิส ลักษณะประดิษฐาน พานพุ่มดอกไม้	- ภาพบุคคลสำคัญ ของสถานที่ - ผู้สูงศักดิ์ที่ควรแก่การ เคารพสักการะ	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- พระบรมฉายา ลักษณะพระบาท สมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนาง เจ้ารำไพพรรณีฯ	- พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าฯ และ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ อยู่เหนือ พระแท่นบรรทม	- ความสำคัญสูงสุด อันเนื่องมาจากวัฒนธรรม ของคนไทยที่ได้ให้ ความสำคัญกับสิ่งที่ไว้ เหนือศีรษะ	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- พระบรมฉายา ลักษณะสมเด็จพระ นางเจ้า รำไพพรรณีฯ และ บุคคลอื่นร่วมในภาพ	- พระบรมฉายาลักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ท่ามกลางพระประยูร ญาติ	- ความสัมพันธ์ในหมู่ ญาติที่ดูแลห่วงใย ใกล้ชิดกัน ในสังคมไทย	- รหัสความหมาย ทางสังคม
- ฉลองพระองค์	- ฉลองพระองค์ในชุด สตรีที่เหมาะสมและ งดงามของสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- มีรสนิยมดี - สตรีชนชั้นสูง	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม

ตาราง 21 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	ผลการวิเคราะห์		ข้อค้นพบ
	ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย	
- หนังสือ ส่วนพระองค์	- หนังสือส่วนพระองค์ เป็นหนังสือภาษา ต่างประเทศทั้งหมด	- ผู้มีความรู้ดี	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- ผลิตภัณฑ์เสื้อ สมเด็จพระเจ้า	- ผลิตภัณฑ์เสื้อ สมเด็จพระเจ้า พระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ได้ทรง ออกแบบไว้โดยตรง พัฒนาจากงานฝีมือ ชาวบ้าน จนได้รับ ความนิยม อย่างแพร่หลาย	- ความมีพระอัจฉริยภาพ ของสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ และ ความมีพระเมตตา เอาใจใส่ต่อประชาชน	- รหัสความหมาย ทางวัฒนธรรม
- รถยนต์พระที่นั่ง	- รถยนต์พระที่นั่งใน สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ	- สำหรับพระเกียรติยศ	- รหัสความหมาย (ทางวัฒนธรรม)
	- รถยนต์พระที่นั่งสี เหลืองงาช้าง	- สีรถยนต์ตามระเบียบ ปฏิบัติพระราชสำนัก ไทย	- รหัสความหมาย (ทางวัฒนธรรม)
	- รถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี ค.ศ.1947	- สิ่งของโบราณที่หา ยากในปัจจุบันและมี คุณค่าทางจิตใจ	- รหัสความหมาย (ทางวัฒนธรรม)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

จากการที่ได้ทำการวิเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยได้ค้นพบคุณค่าสำคัญในการวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว จังหวัดจันทบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์

การที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์สัญลักษณ์ในเชิงลึกของวังสวนบ้านแก้ว พบว่า คุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นคุณค่าที่มีความหมายต่อการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้วเป็นอย่างมาก เพราะการที่จะวิเคราะห์สัญลักษณ์ได้อย่างลึกซึ้งนั้น ผู้วิเคราะห์ต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวอันเป็นประวัติศาสตร์หรือที่มาของสัญลักษณ์นั้น ๆ โดยทองแท้ ก็จะทำให้การวิเคราะห์มีความแม่นยำยิ่งขึ้น ตามที่บาร์ตส์ (Barthes) เห็นว่าสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราในสังคมนั้นล้วนเป็นสัญลักษณ์ มีระบบวัฒนธรรมเป็นรหัสหรือกฎเกณฑ์ในการสร้างความหมายของสัญลักษณ์ แต่ด้วยความเคยชินหรือการอำพรางของวัฒนธรรมเราจึงมองข้ามหรือมองไม่เห็นความหมายในระดับที่สรรพสิ่งต่าง ๆ มีฐานะเป็นสัญลักษณ์ หรือถูกทำให้กลายเป็นสัญลักษณ์ และมีบทบาทหน้าที่ในเชิงสัญลักษณ์ (Sign-function) จึงมองเห็นความหมายของสรรพสิ่งนั้นเป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดาหรือเป็นเพียงสิ่งของเพื่อการใช้สอยเท่านั้น ดังเช่นสิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ที่สามารถนำมาสรุปหาความสัมพันธ์ของคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้

2. คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้วพบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นคุณค่าที่ค้นพบควบคู่ไปกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากเรื่องราวเกี่ยวกับวังสวนบ้านแก้ว ล้วนเป็นเรื่องราวที่สืบเนื่องมาจากอดีตทั้งสิ้น ดังนั้น สิ่งปลูกสร้างและสิ่งเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้วจึงสามารถนำมาสรุปหาความสัมพันธ์ของคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมได้

ดังนั้นแล้ว สิ่งปลูกสร้างและข้าวของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว สามารถนำมาสรุปหาความสัมพันธ์ของคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 22 วิเคราะห์คุณค่า

รูปสัญลักษณ์	คุณค่าและความหมาย	ข้อค้นพบ
- พระบรมราชินยานุสาวรีย์	- คุณค่าของสิ่งปลูกสร้าง สำคัญยิ่งของสถานที่และ คุณค่าของตำนาน เรื่องราวที่ เล่าสืบต่อกันมาเชื่อมโยงกัน กับบริบทของชุมชน กล่าวถึง เรื่องราวของพระราชินี	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์

ตาราง 22 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	คุณค่าและความหมาย	ข้อค้นพบ
	ผู้ความสมถะ เป็นบุคคลที่มี คุณูปการต่อสถานศึกษา	
- พระตำหนักใหญ่ (พระ ตำหนักเทา) ที่ออกแบบ เรียบง่าย เหมาะสำหรับ พระชนมายุที่สูงของสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- คุณค่าและความสำคัญของ สถานที่ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึง ความเป็นบุคคลที่มีความเรียบ ง่ายแบบสามัญ มุ่งประโยชน์ ใช้สอยเป็นสำคัญ	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
	- ทาสีเทาตามยุคสมัย	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
	- ทาสีเทา สีเดียวกับ พระตำหนักโนล พระตำหนัก แรกในอังกฤษ สถานที่ ซึ่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์
- พระตำหนักคอนแ (พระตำหนักแดง) ที่ทาสีแดง ทั้งหลัง	- คุณค่าของความเป็นชาตินิยม และความเชื่อว่าสีแดง เป็นสีแห่งความมีมงคล	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรมและคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์
- เรือนเทา เรือนไม้หลังเล็ก เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- คุณค่าของตัวอย่าง แห่งความสมถะ เรียบง่าย	- คุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม
- เรือนเขียว เป็นเรือนไม้ ชั้นเดียวทาสีเขียวทั้งหลัง	- คุณค่าของความรักและ ความผูกพัน	- คุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม
- เรือนแดง บ้านพักของ ข้าหลวงที่ตามเสด็จฯ สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ	- คุณค่าของความจงรักภักดี	- คุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม

ตาราง 22 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	คุณค่าและความหมาย	ข้อค้นพบ
- ส่วนส่วนพระองค์ (สวนเกษตร) สถานที่ในการทดลองปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ตัวอย่างเผยแพร่แก่ราษฎร ในท้องถิ่น	- คุณค่าของเรื่องราวความมีเมตตาต่อประชาราษฎร์ของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม
- ส่วนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ) ที่มีภูมิทัศน์แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมาจากพระตำหนักใน ประเทศอังกฤษที่สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เคยทรงประทับร่วมกันกับ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ	- คุณค่าของเรื่องราวความรักและความผูกพัน	- คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมและคุณค่าทางประวัติศาสตร์
- ต้นจำปาทรงปลูก โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล รัชกาลที่ 9 หลังพระตำหนักใหญ่ ไม่ไกลจากห้องพระบรรทมมากนัก จำปานั้นนอกจากความหอมยามราตรีแล้ว ยังมีที่มาจากความหลัง เกี่ยวพันต่อพระหทัยในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่สำคัญยิ่ง	- ความใส่ใจพระทัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มงคลแห่งสถานที่	- คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมและคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ตาราง 22 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	คุณค่าและความหมาย	ข้อค้นพบ
- วิธีการชลประทาน โดยการ กักเก็บน้ำไว้ แล้วจึงปล่อยน้ำ จากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ ตามธรรมชาติ ลดหลั่นลง เป็นระยะ ผ่านรางส่งน้ำ ลงยังบ่อเก็บน้ำต่าง ๆ ที่ กระจายอยู่ มีการออกแบบ ที่สวยงาม สัมพันธ์กับพื้นที่ อย่างมีระบบ	- คุณค่าของภูมิปัญญา ด้านชลประทานท้องถิ่น	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- สระตึกตาและบ่อน้ำ สร้างด้วยอิฐมีลักษณะ โค้งมน สวยงาม รับกับ สถานที่ สร้างขึ้นตามหลัก ของการสร้าง ฮวงจุ้ยสระน้ำ บ่อน้ำ เสริมพลัง	- คุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อที่ผสมผสานระหว่าง วัฒนธรรมไทยจีน	- คุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม
- ศาลพ่อปู่โป่งลาน สถานที่ ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง เคารพนับถือสืบต่อกันมา	- คุณค่าวัฒนธรรมทางความ เชื่อของคนไทยเกี่ยวกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์	- คุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม
- ศาลท่านราชเลขา หน้า พระตำหนักดอนแค เป็นศาลใหม่ที่สร้างแทน ศาลเดิม	- คุณค่าทางความเชื่อในเชิง พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ส่งเสริมให้เกิด ผลต่อฤทธิ์ทางใจ	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- ศาลพระภูมิเจ้าที่	- คุณค่าทางวัฒนธรรมความ เชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- พระสาทิสถักษณ์ สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ภาพใหญ่กลาง ห้องโถงใหญ่	- คุณค่าของบุคคลสำคัญของ สถานที่ ซึ่งเป็นเจ้าของ วังสวนบ้านแก้วในอดีต	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์

ตาราง 22 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	คุณค่าและความหมาย	ข้อค้นพบ
- พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ และสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ในห้อง พระบรรทม	- คุณค่าของเรื่องราวแห่ง ความรักที่มั่นคงในอดีตและ เป็นตัวอย่างอันดีในปัจจุบัน	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางสังคม และวัฒนธรรม
- พระฉายาลักษณ์สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่ามกลางพระประยูรญาติ แสดงถึงความโสมนัส พระพักตร์แจ่มใส	- คุณค่าทางความสัมพันธ์ใน หมู่ญาติ ที่ดูแลห่วงใยใกล้ชิด กันในสังคมไทยและ มิได้อู่ โดยลำพัง	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- ทรงประทับนั่งสูงเด่นกว่า บุคคลอื่นในภาพ และผู้อื่นมี กริยานอบน้อม	- คุณค่าของการใช้ชีวิต ที่เรียบง่าย	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ทรงแต่งกาย แบบสามัญ	- คุณค่าของการเป็นผู้ที่มี รสนิยมดี	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- ฉลองพระองค์ในชุดสตรี ที่เหมาะสมและงดงามของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี	- คุณค่าของการเป็นผู้มีความรู้	- คุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรม
- หนังสือส่วนพระองค์ เป็น หนังสือภาษาต่างประเทศ ทั้งหมด		

ตาราง 22 (ต่อ)

รูปสัญลักษณ์	คุณค่าและความหมาย	ข้อค้นพบ
- ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ได้ทรงออกแบบไว้ โดยทรงพัฒนาจากงานฝีมือชาวบ้าน จนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย	- ความมีพระอัจฉริยภาพของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และความมีพระเมตตาเอาใจใส่ต่อประชาชน	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม
- รถยนต์พระที่นั่งสีเหลืองงาช้าง	- คุณค่าของระเบียบปฏิบัติพระราชสำนักไทย	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม
- รถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี ค.ศ. 1947	- คุณค่าสิ่งของโบราณที่หายากในปัจจุบันและมีคุณค่าทางด้านจิตใจ	- คุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว และข้อค้นพบต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องของสัญลักษณ์ที่พบว่ามีคุณค่าโดดเด่นมากที่สุด ได้แก่ สัญลักษณ์เกี่ยวกับความเชื่อ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ คือ สัญลักษณ์ความเชื่อของวังสวนบ้านแก้ว ได้แก่ สัญลักษณ์ของพระบรมราชินยานุสาวรีย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการขอโชคลาภและความรักและสัญลักษณ์ศาลพ่อปู่โป่งลาน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความคุ้มครองปกปักรักษา เมื่อนำมาประกอบกับข้อค้นพบทางด้านคุณค่า พบว่า ทั้งสองสัญลักษณ์นั้น เป็นสัญลักษณ์ที่มาจากข้อค้นพบทางด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเหมาะแก่การนำสัญลักษณ์เหล่านั้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของวังสวนบ้านแก้วเป็นอย่างยิ่ง

การส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ยึดหลักสำคัญคือ ต้องนำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว เกี่ยวเกาะไปกับการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และการท่องเที่ยวที่นำไปเกาะเกี่ยวด้วยนั้น ต้องเป็นการท่องเที่ยวชนิดนิยมซึ่งมีรูปแบบชัดเจน มีลักษณะของแบรนด์ทางการท่องเที่ยวที่แข็งแรง สร้างกิจกรรมใหม่ ร่วมกับการใช้โซเชียลมีเดีย (Social Media) อย่างมีเทคนิค เพื่อนำการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว ไปอยู่บนเส้นทางที่ถูกค้ากลุ่มเป้าหมายจะเห็นในรูปแบบที่กว้างขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การทำวิจัยเรื่องนี้ เป็นความพยายามในการค้นหาความหมายแฝงของสัญลักษณ์สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยามาเป็นกรอบในการศึกษาและวิเคราะห์หาความหมายสัญลักษณ์ ผลสรุปของการวิจัยทำให้เกิดข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประการ

จากข้อค้นพบของการวิจัยได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ทางความรู้ใหม่ เกี่ยวกับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจต่อความหมายที่แฝงเร้นอยู่ของวังสวนบ้าน ซึ่งสถานที่แห่งนี้เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทั้งทางด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จากการที่ครั้งหนึ่งสถานที่แห่งนี้เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ 7 เป็นเวลายาวนานถึง 18 ปี เกิดเป็นความรักความผูกพันอันลึกซึ้งยาวนานจวบจนถึงปัจจุบัน จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง ในฐานะสถานศึกษาที่มีเยาวชนจำนวนมาก ที่ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ซึ่งอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับ วังสวนบ้านแก้ว อย่างในกรณีของวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ ได้แฝงเร้นไปด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมมากมาย ทั้งที่เป็นคุณค่าและความหมายที่มาจากสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของ เครื่องใช้และคุณค่าทางด้านความเชื่อในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นคุณค่าทางด้านความเชื่อที่มีผลต่อ จิตใจของผู้คนในชุมชน สิ่งเหล่านี้จะเป็นแนวทางให้ผู้ศึกษาในเชิงลึกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน เพื่อผลทางการอนุรักษ์ ซึ่งปัจจุบันได้รับการส่งเสริมให้มีความสำคัญจากภาครัฐ และทุกภาคส่วน เนื่องด้วยวังสวนบ้านแก้วแห่งนี้คือต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ที่แม้เวลาจะผ่านมานั้นนาน แต่เสน่ห์ของความเป็นสถานที่ซึ่งมีประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่าและแฝงเร้นไปด้วยเอกลักษณ์ อันโดดเด่นจากเรื่องราวที่แตกต่างจากบริบทของชุมชนอื่น ยิ่งเมื่อได้มีข้อมูลมาจากการใช้ ทฤษฎีสัญวิทยาวิเคราะห์หาความหมายแฝง เปิดเผยซึ่งเรื่องราวที่เชิงลึก จะยังเป็นการเพิ่มเสน่ห์ ให้กับวังสวนบ้านแก้วมากขึ้น ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์หาความหมายแฝงเหล่านี้ สามารถนำมาใช้ทำสื่อเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

วังสวนบ้านแก้วแห่งนี้ หากพิจารณาในด้านคุณลักษณะของพื้นที่ นับว่ามีทุนมรดก ทางวัฒนธรรมที่จะสามารถนำมาบูรณาการเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะทุนมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้วิเคราะห์หาความหมายต่าง ๆ อันเป็น ความหมายแฝงในเชิงลึกแล้วนั้น จะยังเพิ่มความน่าสนใจ เพิ่มเสน่ห์ของสถานที่ให้น่าสนใจ มากยิ่งขึ้น นำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ความหมาย มาใช้ในการบูรณาการการท่องเที่ยวทั้งทาง ด้านสถานที่ และทางด้านการบูรณาการสื่อต่าง ๆ ให้น่าสนใจเพิ่มขึ้น อีกประการหนึ่ง การเพิ่ม

ความน่าสนใจนั้น ส่งผลที่ได้ที่สำคัญคือ ทำให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟูรักษามรดกทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการสำนึกรักษ์บ้านเกิดอีกด้วย

ประการสำคัญเมื่อได้พิจารณาแนวกว้างทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดจันทบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจำนวนมาก แต่ที่โดดเด่นในระดับประเทศ คือการท่องเที่ยวชุมชนเขาคิชฌกูฏ ซึ่งมีอัตลักษณ์สำคัญทางด้านความเชื่อเป็นอย่างมากและประสบความสำเร็จในการนำเสนอ สำหรับในส่วนของวังสวนบ้านแก้วนั้น ผู้วิจัยค้นพบการวิเคราะห์สัญญาณสิ่งปลูกสร้างของวังสวนบ้านแก้ว พบว่ามีความหมายแฝงทางด้านความเชื่ออยู่จำนวนมากสามารถนำเสนอความหมายแฝงทางด้านความเชื่อมาเป็นโมเดลคู่กับเขาคิชฌกูฏในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน จะส่งผลดีต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วได้เป็นอย่างดี

นอกจากสัญญาณในเรื่องของความเชื่อ ยังมีสัญญาณในเรื่องของความรักและความผูกพัน ซึ่งเป็นคุณค่าและความหมายในเชิงสังคมและวัฒนธรรมที่ควรนำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์สัญญาณมาใช้ในการบูรณาการทางการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้ว

ดังนี้ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอสรุปในเรื่องของการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อนำมาใช้ในการบูรณาการการท่องเที่ยวของวังสวนบ้านแก้วให้เห็นชัดเจน

1. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นข้อมูลเชิงลึกนี้ เพื่อการเผยแพร่ให้เกิดการรับรู้ในชุมชน จนเกิดเป็นความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากขึ้น
2. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว อันเป็นข้อมูลเชิงลึกนี้ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อโฆษณา สื่อประชาสัมพันธ์ของวังสวนบ้านแก้วให้น่าสนใจยิ่งขึ้น
3. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สัญญาณของวังสวนบ้านแก้ว แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อการเผยแพร่แก่พิพิธภัณฑ์อื่น ๆ ที่มีการนำเสนอในลักษณะเดียวกันหรือคล้ายกัน มานำเสนอร่วมกัน รวมไปถึงการเผยแพร่ผ่านสื่อใหม่ เช่น นำเสนอผ่านเว็บไซต์อินเทอร์เน็ตในรูปแบบการโยงข้อมูลถึงกันและกัน
4. นำข้อค้นพบในเรื่องความเชื่อไปสร้างโมเดลคู่ เกาะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางความเชื่อทำนองเดียวกัน เช่น การท่องเที่ยวเขาคิชฌกูฏ ที่เน้นในเรื่องการท่องเที่ยวด้านความเชื่อ นำมาสร้างเป็นโมเดลคู่ ในฐานะการท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ในเชิงความเชื่อที่เหมือนกัน ควรบูรณาการให้อยู่ในรูปของเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ในเส้นทางเดียวกัน
5. นำข้อมูลที่ค้นพบในเรื่องราวของความรักความผูกพันที่เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องราวความรักและความผูกพันของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่มีต่อ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มาเป็นโมเดลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เกาะเกี่ยวไปกับประเพณีความรัก เช่น ประเพณีวันวาเลนไทน์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วโลก โดยนำเรื่องราวความรักที่มั่นคงของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เผยแพร่ออกสื่อ และสร้างโมเดลความรักให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมสมัยใหม่ที่ห่างไกลรักแท้ รวมไปถึงการนำข้อมูลมาส่งเสริมร่วมกับประเพณีความรัก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ มุ่งที่จะวิเคราะห์หาความหมายแฝงของสิ่งปลูกสร้างและสิ่งของเครื่องใช้ของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งเป็นการหาความหมายทางกายภาพ การศึกษาครั้งต่อไปควรเน้นที่ความสำคัญกับการวิเคราะห์สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและอวัจนภาษาของวังสวนบ้านแก้ว ซึ่งผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การวิเคราะห์ในเรื่องนี้จะเป็นการส่งเสริมข้อมูลของวังสวนบ้านแก้ว ให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดทฤษฎีสัญวิทยาในการทำวิจัยไปยังสื่อประเภทอื่น ๆ และเป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งจะทำได้ข้อมูลในเชิงลึกมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อโซเชียลมีเดีย ซึ่งปัจจุบันเป็นสื่อที่สำคัญอย่างมาก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2563). ความเชื่อเรื่องการตั้งศาลพระภูมิ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.m-culture.go.th/young/ewt_news.php?nid=340&filename=index. 12 กุมภาพันธ์ 2564.
- กระรัตพลอย ถั่วแก้ว. (2558). กระบวนการผลิต การนำเสนอ การสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ ในรายการเดอะวอยซ์ไทยแลนด์. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ : อินฟินิตี้เพรส.
- _____. (2543). “ความเรียงว่าด้วย สัญลักษณ์วิทยา กับสื่อสารมวลชน”. ใน มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- _____. (2553). แนวพินิจใหม่ในสื่อสารการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์.
- กิตติ คงตุก. (2550). เพลงทยอยใน 3 ชั้น ในมุมมองของสัญลักษณ์วิทยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ข่าวสด. (2563). พระปกเกล้าฯ : เวน คอร์ต หนึ่งในพระตำหนักในอังกฤษที่รัชกาลที่ 7 ทรงพำนัก หลังสละราชสมบัติ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.khaosod.co.th/bbc-thai/news_4217972. 3 ธันวาคม 2563.
- เขาคิชฌกูฏ ไหว้ขอพรอย่างไร. (2564). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://travel.trueid.net>. 2 มีนาคม 2564.
- คุณใหญ่. (ม.ป.ป.). บันทึกไปยังราชสกุล. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.pinterest.com/pin/582160689303573634>. 12 กุมภาพันธ์ 2564.
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์. (ม.ป.ป.). เอกสารการสอนไทยคดีศึกษา ศาสนา และลัทธินิยมท้องถิ่น. มหาสารคาม : โรงพิมพ์ปริดาการพิมพ์.
- ชนิศา สนิชรีเดช. (2563). คลองสวนบ้านแก้ว. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.
- _____. (2563). โมเดลการส่งเสริมการใช้สัญลักษณ์ของวังสวนบ้านแก้ว เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.
- _____. (2563). เครื่องหมายการค้าพระราชทาน. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.
- _____. (2563). ภาพถ่าย ศาลท่านราชเลขา (ศาลเดิม). ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.
- _____. (2563). ภาพถ่ายการสร้างในลักษณะพิเศษเพื่อประโยชน์ใช้สอยของผู้สูงวัย. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

ชนิศา สิ้นชีรเดช. (2563). ภาพถ่ายตราเมษรศม. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายพระบรมฉายาลักษณ์ในแต่ละช่วงเวลาซึ่งจัดแสดงไว้ในพระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา). ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายภาพเปรียบเทียบศาลาให้อาหารนก. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายร่องรอยการสักการะศาลพ่อปู่โป่งลาน. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายรั้วเหล็กคัตพระทับตราประจำพระองค์อยู่สูงสุดมองเห็นได้ง่าย. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายลายเสือที่พัฒนาโดยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายศาลพ่อปู่โป่งลานในปัจจุบัน. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ พระราชทานคำแนะนำเพื่อการพัฒนาสื่อ. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายสระน้ำส่วนพระองค์วังสวนบ้านแก้ว. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายส่วนหน้าและส่วนข้างของพระตำหนักเทา. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายสะพานในวังสวนบ้านแก้ว. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายหนังสือส่วนพระองค์ เรื่อง TRIAL. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายหนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Murder on the Links. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). ภาพถ่ายหนังสือส่วนพระองค์เรื่อง The Texas Kid. ถ่ายเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2563.

ชนุรัต สิ้นสายขอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา สิ้นชีรเดช เป็นผู้สัมภาษณ์. (10 มกราคม 2564).
ที่ตลาดนัดทั่วไป เขตอำเภอขนายอาม.

ชมรมคนรักษ์เพลงลูกกรุงเพลงสุโข. (2563). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://web.facebook.com/plangsukjai/posts/1947876322102643/?_rdc=1&_rdr.

10 พฤศจิกายน 2563.

ชะลอ บุญช่วย. (2530). ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดสงขลา.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). **สัตววิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษา**

รัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

ชอทอง บรรจงสวัสดิ์. (2558). **สัญญาะนอกบริบทกับการสื่อความเป็นไทยในต่างแดน : กรณีของ**

ป้ายร้านอาหารไทยในปารีส. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จิตติวัฒน์ นงนุช. (2550). **งานวิจัยสัญญาะแห่งสถานที่ กรณีศึกษา : ชุมชนชาวจีนย่านตลาดน้อย**

กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ต้นไม้ทรงปลูก ตลอด 70 ปีครองราชย์. (2564). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://www.posttoday.com/life/healthy/461985>. 10 มีนาคม 2564.

ตลาดไท. (2563). **ข้อมูลตลาด – ทุเรียนหมอนทอง.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://talaadthai.com/product/4-12-01-mon-thong-durian>. 12 พฤศจิกายน 2563.

ต้ม ศรีนเรศ. (2563). **สระน้ำตามหลักฮวงจุ้ย – เว็บบอร์ด.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://board.postjung.com/1084133>. 12 พฤศจิกายน 2563.

ทวิตเตอร์ บริการเครือข่ายสังคม. (ม.ป.ป.ก). **ความเชื่อในเชิงฮวงจุ้ย.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://twitter.com/?lang=th>. 20 กุมภาพันธ์ 2564.

_____. (ม.ป.ป.ช). **ลักษณะการเคาะระฆังบนเขาคิชฌกูฏ.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://twitter.com/?lang=th>. 20 กุมภาพันธ์ 2564.

ทักษิณ ทานตวนิช. (2543). **คติชาวบ้าน.** ชลบุรี : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

ทักษิณ บุญนาค. (2546). **กระจกส่องสื่อ.** กรุงเทพฯ : บริษัทเนชั่นบุคส์อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด.

ทุเรียนหมอนทอง. (2559). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://piglet955.wordpress.com/2016/05/23/-monthong>. 3 ธันวาคม 2563.

ไทยโพสต์. (2564). **พระราชบันทึกทรงเล่า 2475 พระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ.** (ออนไลน์).

แหล่งที่มา : <https://www.thaipost.net/main/detail/16249>. 12 กุมภาพันธ์ 2564.

ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์ออนไลน์. (2563). **ข่าวอุบัติเหตุเขาคิชฌกูฏ.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://www.thairath.co.th/news/local/east/1784288>. 1 มีนาคม 2564

ธงชาติไทย. (2563). **เครื่องหมายแห่งไตรรงค์.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://kantanat123.blogspot.com/2018/07/blog-post.html>. 10 พฤศจิกายน 2563.

ธงชาติไทย. (ม.ป.ป.). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://sites.google.com>. 10 กุมภาพันธ์ 2564.

ธงเสรีไทย. (ม.ป.ป.). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki>. 10 กุมภาพันธ์ 2564.

- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). **ทุเรียนไทยกับความท้าทายที่ไม่ควรมองข้าม**. (ออนไลน์).
 แหล่งที่มา : https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/Southern/ResearchPaper/Challenging_of_Durian.PDF. 10 ธันวาคม 2563.
- ธวัช ปุณโณทก. (2533). “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน”, ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). **การปฏิวัติศาสตร์ของโซซัวร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิสม์**. กรุงเทพฯ : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด.
- นงนภัส ศรีสงคราม. (2547). **การสื่อสารทางวัฒนธรรม ด้านอัตลักษณ์ และสติวิทยาของชาวไทยโซ่ง ในหมู่บ้านดอนเตาอิฐ จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นงลักษณ์ เกลิมบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา สนิธิเรข เป็นผู้สัมภาษณ์. (10 กุมภาพันธ์ 2564). **ที่โรงพยาบาลพระปกเกล้าจันทบุรี**.
- นริศรา วรรคา, ประภาวี อรัญวงศ์ และวุฒินันท์ สุพร. (2563). “บทความงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของศาลเจ้า ศาลผี ในจังหวัดจันทบุรี,” **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รำไพพรรณี** (ออนไลน์). 1(2) : (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <file:///C:/Users/Administrator.SC-201809271615/Downloads/249293-Article%20Text-875502-2-10-20210124.pdf>. 10 กุมภาพันธ์ 2564.
- นัทธชัย ประสานนาม. (2551). **โดยนัยนี้ อีกนัยหนึ่ง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- นันทนา ขุนภักดี. (2530). **รายงานการวิจัยวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิรักษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- นิตยสารศิลปวัฒนธรรม. (2564). “ที่มาของ “สี” รอยนตฺพระที่นั่ง”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.silpa-mag.com/history/article_42405. 10 มกราคม 2564.
- นิศา ชูโต. (2551). **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทพรินโพร จำกัด.
- แนวหน้า. (2562). **ตะลอนเที่ยว : พระตำหนักสวนบ้านแก้ว บ้านของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.naewna.com/lady>. 2 ธันวาคม 2563.

- บัณฑิต พันธุ์ฤทธิ์. (2535). การศึกษาแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7 ณ วังสวนบ้านแก้ว อ.เมือง จันทบุรี. สารนิพนธ์ ศศ.ม. (จารึกภาษาไทย). นครปฐม : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บัวกนก วัชรปรีดา. (2544). การผสมผสานทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาบ้านท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บี บี ไทย. (2563). เวน คอร์ต หนึ่งในพระตำหนักในอังกฤษที่รัชกาลที่ 7 ทรงพำนักหลัง สละราชสมบัติ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.bbc.com/thai/thailand-52792121>. 12 พฤศจิกายน 2563.
- เบญจรัตน์ เมืองไทย. (2543). พิธีทรงเจ้าพิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่หนองขาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เบียร์ ระนาดเอก. (2561). ราตรีประดับดาว เถา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.youtube.com/watch>. 10 มกราคม 2564.
- ปรีดา เถลิ้มเผ่า กอนันตกุล. (2546). วัฒนธรรมไทย ความเชื่อ. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา สิริินทร.
- ปรีดี พิศณุวิวิถี. (2563). การจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.maticchon.co.th/article/news_2344210. 3 พฤศจิกายน. 2563.
- ปริญนท์ สิทธิจินดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา ลินธิ์เดช เป็นผู้สัมภาษณ์. (5 กุมภาพันธ์ 2564). ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.
- ปิยวัฒน์ เวชกร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา ลินธิ์เดช เป็นผู้สัมภาษณ์. (10 ธันวาคม 2563). ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.
- ฝ่ายวิจัยและพัฒนา บริษัทแมกโนเลีย. (2563). เทคนิคการสร้างบ้านให้เย็นสบายตามสภาพอากาศ เมืองไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.magnolia.co.th/th/project/story.php>. 3 พฤศจิกายน. 2563.
- พงศ์กฤษฎี พลเลิศ. (2553). การถ่ายทอดแนวคิดความเชื่อผ่านการใช้ภาพถ่ายตกแต่งบ้าน กรณีศึกษาบ้านบางสะแก อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- _____. (2554). บทบาทการใช้สื่อพื้นบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดเก่าห้อง อ.บางปลาม้า จ.สุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

พนมกร นวเสลา. (ม.ป.ป.). **ตราพระบรมราชสัญลักษณ์ พระมหาพิชัยมงกุฏ : ตราประจำ
รัชกาลที่ 4 บนพระนครคีรี.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

http://www.phranakhonkhiri.com/web/knowledge_detail/7. 2564. . 3 พฤศจิกายน. 2563.

พระปกเกล้าศึกษา. (2556). **การสละราชสมบัติและพระตำหนักในอังกฤษของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://kingprajadhipokstudy.blogspot.com/2013/03/blog-post.html>. 18 มกราคม 2564.

_____. (2564). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>. 8 มกราคม 2564.

พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี. (2543). **สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด.

_____. (2558). **พระตำหนักชมดง.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://web.facebook.com/permalink.php?story_fbid=844333338959370&id=811023048957066&_rdc=1&_rdr. 15 กุมภาพันธ์ 2564.

พระมิ่งขวัญรำไพพรรณี-โพสต์. (2557). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com>.
5 มีนาคม 2564.

พระราชวังและวังในประเทศไทย. (2555). **วังไกลกังวล.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://www.youtube.com/results?search_query. 15 กุมภาพันธ์ 2564.

พฤทธิสถาน ชุมพล. (2560). **กุลสตรีศรีสยามสง่างามทุกกาลสถาน.** กรุงเทพฯ :
สถาบันพระปกเกล้าฯ.

_____. (2563). **พระตำหนักที่ประทับในต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.**
(ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://library.stou.ac.th/odi/rama-7-palace-out-thailand/PIC04.html>. 5 กุมภาพันธ์ 2564.

พันทิป. (2550). **สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7.** (ออนไลน์).
แหล่งที่มา : <http://topicstock.pantip.com>. 10 ธันวาคม 2563.

_____. (2563). **เรื่องสยองที่เขาฉิมชุก จันทบุรี.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<https://pantip.com/topic/36159241>. 16 กุมภาพันธ์ 2564.

พิษณุ เรื่องรักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา สินธิระเดช เป็นผู้สัมภาษณ์. (5 กุมภาพันธ์ 2564).
ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.

พิสมัย เรื่องรักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา สินธิระเดช เป็นผู้สัมภาษณ์. (10 ธันวาคม 2563).
ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.

เพลงพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2563). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://oknation.nationtv.tv/blog/political79-2/2015/05/31/entry-1>. 10 กุมภาพันธ์ 2564.

โพสต์สด. (2561). ส่องกระจกโซคลาก ความจริงของเขตฟ้าแดง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://www.postsod.com/travel-measure-do-not-make>. 10 มีนาคม 2564.

มณี พยอมยงค์. (2530). ความเชื่อของคนไทยใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มริสสา ล่ามกิจจา. (2549). องค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยรัฐและ

เอกชนและทักษะของเว็บมาสเตอร์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจ

บัณฑิต.

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. (2559). ภาพกิจกรรม : พิธีบวงสรวงและขออนุญาตทำลายบล็อก

แม่พิมพ์เหรียญพ่อปู่โป่งลาน รุ่นแรก 1 กันยายน 2559. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.rbru.ac.th/Activity/5127>. 15 กุมภาพันธ์ 2564.

_____. (2560). ประเพณีวิ่งโป่งลาน 60. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://www2.rbru.ac.th/th/gallerypic.php?no_activity=5859. 15 มกราคม 2564.

_____. (2562). ภาพกิจกรรม : สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏ

รำไพพรรณี จัดพิธีบวงสรวงศาลพระภูมิและบวงสรวงท่านราชเลขา หม่อมราชวงศ์

สมัครสมาน กฤดากร และหม่อมเจ้าฟ่องผัสนิธิ จักรพันธุ์ ราชเลขาในสมเด็จพระนางเจ้า

รำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.rbru.ac.th/Activity/7046>. 7 กุมภาพันธ์ 2564.

_____. (2564). ภาพกิจกรรม : มรภ.รำไพพรรณี จัดพิธีบวงสรวงพระบรมชินยานุสาวรีย์

สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ 7. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<http://www.rbru.ac.th/Activity/7046>. 7 มิถุนายน 2564.

มิวเซียมไทยแลนด์. (2564). การเสด็จประพาสต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 7. (ออนไลน์).

แหล่งที่มา : <https://www.museumthailand.com/th/4087/storytelling>. 14 กุมภาพันธ์

2564.

โมกคัลลานะ. (2562). ท้าวเวสสุวรรณ เทพแห่งความมั่งคั่ง บูชาอย่างไรให้มั่งคั่งร่ำรวย โชคลาภ

มหาโลภทรัพย์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.mokkalana.com/6938/>.

3 มีนาคม 2564

maidokออนไลน์. (ม.ป.ป.). พวงหยก. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://maidokonline.com>.

10 ธันวาคม 2563.

- ระบบฐานข้อมูลท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี. (2563). วังสวนบ้านแก้ว. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.eculture.rbru.ac.th>. 12 พฤศจิกายน 2563.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). **พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ไลน์ทูเดย์. (2560). **แม่พระศใหญ่กว่าแต่สมเด็จพระย่าก็ทรงนอบน้อมต่อสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://today.line.me/th/v2/article/E3ak2k>. 29 กรกฎาคม 2564.
- วรรณพิมล อังคศิริสรพ. (2558). **มายาคติ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- วังเก่า บ้านโบราณ. (2560). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.pinterest.com>. 14 ธันวาคม 2563.
- วังสวนบ้านแก้ว. (2553). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.edtguide.com/travel/330858/wang-suan-baan-keaw>. 5 กุมภาพันธ์ 2564.
- วิธีเผยแพร่กิจกรรมการตลาดสู่สังคมออนไลน์. (2564). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.nanosoft.co.th/tips-business/67.php>. 5 มีนาคม 2564.
- วิราวรรณ สมพงษ์เจริญ. (2550). **คติความเชื่อของคนไทยสมัยสุโขทัย พ.ศ. 1726 - พ.ศ. 2006**. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2542). **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์.
- ศิริพร สุวรรณศรี. (2536). **ประเพณีการสู่ขวัญของชาวอำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด**. ปริญญาโท ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2562). **วิญญู เครื่องงาม สัมภาษณ์เรื่องสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ**. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : https://www.silpa-mag.com/history/article_36231. 5 มีนาคม 2564.
- สถาพร ศรีสัจจ. (2533). **การประสมประสานทางสังคม-วัฒนธรรมไทยพุทธและไทยมุสลิมที่ปรากฏในการเล่นล้อแห่ง ของอำเภอกันตัง จังหวัดตรัง**. ปริญญาโท ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). “ภูมิปัญญาไทย” การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
 สารานุกรมอิสระ. (2563). บทความอภิปราย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

https://th.wikipedia.org/wiki/10_พฤศจิกายน_2563.

สำนักพระราชพิธี. (2528). พระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี
 ในรัชกาลที่ 7. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.

สุเทพ สุนทรเกสซ์. (2525). “ความเชื่อในเรื่องผีปอบ หมูบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”

ใน สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์
 แห่งประเทศไทย.

สุภาภรณ์ จันทราวนิช. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

สุริยา สมุทรคุปต์ และคณะ. (2550). ระหัดวิดน้ำลำตะคอง : ศึกษาศาสตร์ของเทคโนโลยีพลังงาน
 พื้นบ้าน. นครราชสีมา : สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

อภิรัตน์ ฌาทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา สนิธิเรช เป็นผู้สัมภาษณ์. (10 กุมภาพันธ์ 2564).

ที่บริเวณศาลพ่อปู่โป่งลาน วังสวนบ้านแก้ว จันทบุรี

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2537). โลกทัศน์อีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.

อรุณ แพทย์โฮส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนิศา สนิธิเรช เป็นผู้สัมภาษณ์. (5 กุมภาพันธ์ 2564).

ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี.

อรุณวดี รัตนธรี. (2563). เส้นทางทุเรียน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://themomentum.co/thai-durian>. 3 พฤศจิกายน 2563.

อจจรา ปันทรานวงศ์. (2551). มายาคติและอุดมการณ์ในโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของพรรคไทย
 รักไทยในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548. การวิเคราะห์ด้วยวิธีสัญญาวิทยา.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อุทยานหลวงราชพฤกษ์ “จำปาจำปี”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา.

<https://www.royalparkrajapruek.org/Knowledge/view/142>. มีนาคม 2564.

อุทยานแห่งชาติ. (2561). ต้นไม้ทรงปลูก. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://web.facebook.com/247493532721670/photos>. 3 มีนาคม 2564.

แอมมิวเล็ทเซเวน. (2562). สีมงคลประจำวันเกิด. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

<https://www.amulet7.com/article/21>. 20 กุมภาพันธ์ 2564.

ฮวงจุ้ย. (2564). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/fengshuionlinethailand>.
4 มีนาคม 2564.

Browsing Tag QUEEN SIRIKIT. (2018). **THE TALE OF A TIARA**. (Online). Available :
<http://popdot.net/index.php/category/story>. 18 January 2021.

Ceediz. (ม.ป.ป.). แผนผังวังสวนบ้านแก้ว. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :
<https://www.ceediz.com/th/travel/chanthaburi>. 2 มีนาคม 2564.

Customer Journey สิ่งสำคัญที่นักการตลาดและผู้ประกอบการต้องรู้. (2564). (ออนไลน์).
แหล่งที่มา : <https://stepstraining.co/content/customer-journey-to-know>.
4 มีนาคม 2564.

Emile Durkheim. (1915). **Sociology and Philosophy**. New York : Routledge.

Gottdiener. (1995). **Postmodern Semiotics: Material Culture and the Form of Postmodern Life**. Cambridge, Massachusettes : Blackwell.

Max Weber. (1970). **The Theory of Social and Economic Organization**. Trans. By A.M.
Henderson and Talcott Person, 4th ed. New York : The Free Press.

Saussure De Ferdinand. (1974). **Course in General Linguistics**. In Gottdiener, M., Boklund-
Lagopoulou, K. & Lagopoulos, A.P. (2003). Semiotics. London : Sage Publications.

Wikipedia. (2020). **Standard Vanguard**. (Online). Available :
https://en.wikipedia.org/wiki/Standard_Vanguard. 8 February 2020.

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ก
แบบวิเคราะห์สัญญา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบวิเคราะห์สัญลักษณ์

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
- พระบรมราชินยานุสาวรีย์	- สถาปัตยกรรมพระบรมรูปปั้น - พระอิริยาบถประทับนั่ง เมื่อดำเนินมาเทียบกับขึ้น - พระรูปปั้นเท่าพระองค์จริง - ตั้งอยู่ในสถานศึกษา	- สิ่งปลูกสร้างสำคัญของสถานที่ - ผู้มีความอบอุ่นชวนซัดใจ เนื่องด้วยการนั่ง ให้ความรู้สึก อบอุ่นใกล้ชิดกว่าการขึ้น - เสมือนยังทรงพระชนม์ชีพ - บุคคลที่มีคุณูปการต่อ สถานศึกษา
- ตราประจำพระองค์	- ตราประจำพระองค์อยู่สูงสุด - ตั้งไว้เบื้องสูง มองเห็น ได้ง่ายจากทั้งใกล้และไกล	- การดำรงพระอิสริยยศชั้นสูง - ผู้พบเห็นตระหนักฐานในพระ เกียรติได้ในทันทีที่มองเห็น
- ตราเมษัตรี	- ตราเมษัตรีมีประจำพระองค์ มีที่มาจากพระนามาภิไธย “รำไพพรรณีฯ”	- เครื่องหมายแห่งความรัก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
- พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา)	- พระตำหนักของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มีขนาดเท่าที่อยู่อาศัยของบุคคลธรรมดาทั่วไป - การออกแบบที่ดี - การออกแบบพิเศษ - ทาสีเทาตามยุคสมัย - ทาสีเทา สีเดียวกับพระตำหนักโนล พระตำหนักแรกในประเทศไทย อังกฤษ สถานที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงสละราชสมบัติ	- ที่อยู่อาศัยของบุคคลชั้นสูง - มีความเรียบง่ายแบบสามัญ - ภูมิปัญญา - ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงวัย - รสนิยมในบ้านของผู้ดีที่บ่งบอกถึงความสุขภาพ - ความรักความผูกพัน
- พระตำหนักคอนแวนต์ (พระตำหนักแดง)	- อาคารสองชั้นแบบยุโรปสร้างด้วยไม้สักทาสีแดง	- ความเป็นชาตินิยมและอุดมการณ์รัฐและความเป็นมงคล - ความสมถะ เรียบง่าย
- เรือนเทา	- เรือนไม้หลังเล็ก เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	
- เรือนแดง	- บ้านพักของข้าหลวงตามเสด็จสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มาจากกรุงเทพฯ	- ความจงรักภักดี

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
- เรือนเขียว	- เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวทาสีเขียว ทั้งหลัง โดยสีเขียวเป็นสีที่มี ความสำคัญต่อสถานที่ ด้วย เป็นสีวันคล้ายวันพระราช สมภพพระบาทสมเด็จพระ พระปกเกล้าฯ	- ความรักและความผูกพัน
- สวนส่วนพระองค์ (สวนผลไม้)	- สถานที่ในการทดลองปลูก พืชเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นตัวอย่าง เผยแพร่แก่ราษฎรในท้องถิ่น	- คุณูปการของกอนันต์อันหา ที่สุดมิได้ของสมเด็จพระราชินี ที่มีต่อประชากรราษฎรในท้องถิ่น - ความรักและความผูกพัน
- สวนส่วนพระองค์ (สวนทรงพระสำราญ)	- สวนส่วนพระองค์ที่มีภูมิทัศน์ แบบสวนอังกฤษ แบบอย่างมา จากพระตำหนักในประเทศ อังกฤษที่เคยทรงประทับกับ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ	
- ต้นจำปาทรงปลูก	- ต้นจำปาทรงปลูก โดย พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 หลังพระตำหนักใหญ่ ไม่ไกล จากห้องพระบรรทมมากนัก จำปานั้นนอกจากความหอม ยามราตรีแล้ว ยังมีที่มาจาก ความหลัง เกี่ยวพันต่อพระหทัย ในสมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ที่สำคัญยิ่ง	- ความใส่พระทัยที่พระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดชฯ ทรงมีต่อสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ - มงคลแห่งสถานที่

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
- ชลประทาน วังสวนบ้านแก้ว	- วิธีการชลประทาน โดยการ กักเก็บน้ำไว้ แล้วจึงปล่อยน้ำจาก ที่สูงลงสู่ที่ต่ำตามธรรมชาติ ลด หล่นลงเป็นระยะ ผ่านรางส่งน้ำ ลงยังบ่อเก็บน้ำต่าง ๆ ที่กระจาย อยู่โดยรอบ	- ภูมิปัญญาด้านชลประทาน ท้องถิ่น
- สระตูกตาและบ่อน้ำ	- สระน้ำหรือบ่อน้ำ ที่สร้างด้วย อิฐมีลักษณะ โค้งมนสวยงามรับ กับสถานที่ สร้างขึ้นเพื่อ ความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ยของจีน ว่าด้วยเรื่องสระน้ำบ่อน้ำ เสริมพลัง	- ความเชื่อที่ผสมผสาน ระหว่างวัฒนธรรมไทยจีน
- ศาลพ่อปู่โป่งลาน	- สถานที่ซึ่งชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ได้ให้ความเคารพ นับถือสืบต่อกันมา - ศาลพ่อปู่โป่งลานหัน หันหน้า มาในทางที่เผชิญหน้ากัน กับพระบรมหินยานุสาวรีย์ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมทางความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ - ความเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ ในลักษณะเชิงพื้นที่ เสริมวิธีการให้สถานที่คู่มือ ความศักดิ์สิทธิ์เพิ่มมากขึ้น จากการที่จิตใจให้สิ่งปลูก สร้างสองสิ่งนี้หันหน้า เข้าหากัน จนเกิดความโดดเด่น ชวนสงสัย ผ่านการผูกเรื่องเล่า โยงเข้ากับพลังที่ไม่สามารถ อธิบายได้

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
- ศาลท่านราชา หน้าพระตำหนักคอนแ	- ศาลพระภูมิใหม่และทำพิธี บวงสรวง ตามลัทธิศาสนา พราหมณ์ และศาสนาพุทธ	- ความเชื่อในเชิงพื้นที่ศักดิ์ สิทธิ์ ส่งเสริมให้เกิดผลต่อ ฤทธิ์ทางใจ
- ศาลพระภูมิเจ้าที่	- ศาลพระภูมิเจ้าที่ ที่ได้เล่าสืบ กันมาว่าตั้งขึ้นโดยสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- วัฒนธรรมความเชื่อในเรื่อง พระภูมิเจ้าที่
- พระบรมสาทิสลักษณ์สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ ในพระตำหนักใหญ่	- พระบรมสาทิสลักษณ์ องค์ใหญ่ กลางห้องโถงใหญ่ - มีพานพุ่มดอกไม้ วางบน โต๊ะหมู่ประดิษฐาน	- ภาพบุคคลสำคัญของ สถานที่ - ผู้สูงศักดิ์ที่ควรแก่การเคารพ สักการะ
- พระบรมฉายาลักษณ์พระ บาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ อยู่เหนือพระแท่นบรรทม	- ความสำคัญสูงสุด เนื่องมาจากวัฒนธรรมของ คนไทย ให้ความสำคัญกับ สิ่งที่ไว้เหนือศีรษะ โดยเฉพาะ การไว้ในห้องนอนเหนือ ศีรษะ
- พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ และ บุคคลอื่นร่วมในภาพ	- พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระ นางเจ้ารำไพพรรณีฯ ท่ามกลางพระประยูรญาติ	- ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติ ที่ดูแลห่วงใยใกล้ชิดกัน ในสังคมไทย
- นล่องพระองค์	- นล่องพระองค์ในชุดสตรี ที่เหมาะสมและงดงามของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ	- มีรสนิยมดี - สตรีชนชั้นสูง

รูปสัญลักษณ์ (Sign)	ตัวหมาย (Signifier)	ตัวหมายถึง (Signified)
- หนังสือส่วนพระองค์	- หนังสือส่วนพระองค์ เป็นหนังสือภาษาต่างประเทศ ทั้งหมด	- ผู้มีความรู้ดี
- ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้า	ผลิตภัณฑ์เสื้อสมเด็จพระเจ้า ที่สมเด็จพระนางเจ้า รำไพพรรณีฯ ได้ทรง ออกแบบไว้ โดยทรงพัฒนา จากงานฝีมือชาวบ้าน จนได้รับความนิยมแพร่หลาย	ความมีพระอัจฉริยภาพของ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ และความมีพระเมตตา เอาใจใส่ต่อประชาชน
- รถยนต์พระที่นั่ง	- รถยนต์พระที่นั่งในสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ - รถยนต์พระที่นั่งสีเหลือง งาช้าง - รถยนต์ยี่ห้อ Standard Vanguard ปี1947	สำหรับพระเกียรติยศ - สิริรถยนต์ตามระเบียบปฏิบัติ พระราชสำนักไทย - สิ่งของโบราณที่หาดูยาก ในปัจจุบัน - มีคุณค่าทางด้านจิตใจ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ข
แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ตัวอย่างแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์บุคคล

วัตถุประสงค์ : เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจกับทัศนคติ ความคิด และความเชื่อของผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ซึ่งได้แก่บุคลากรทางการศึกษา นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แนวคำถาม

1. พิธีกรรมบวงสรวงพระบรมชินยานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ มีคุณค่าและความหมายอย่างไร
2. สระน้ำตุ๊กตาและบ่อน้ำ สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์อย่างไรบ้าง
3. พระตำหนักใหญ่ (พระตำหนักเทา) เหตุใดจึงทาสีเทา
4. วังสวนบ้านแก้ว มีเรื่องราวหรือปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ เรื่องราวใดบ้าง
5. ในการขอพรในเรื่องความรัก ได้รับตามคำขอพรอย่างไรบ้าง
6. มีความเชื่อในเรื่องพ่อปู่โป่งลานอย่างไรบ้าง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องทางการวิจัยทั้งหมดนี้ เป็นการเก็บข้อมูลโดยผู้วิจัย ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์มีรายนาม ดังต่อไปนี้

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	สถานภาพ
1.	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริญญ์ ลิขิตจินดาร์	รองอธิการบดีและรักษาการผู้อำนวยการ สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
2.	นายปิยวัฒน์ เวชการี	นักวิชาการ รักษาการหัวหน้ากลุ่มงาน พิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
3	นายอรุณ แพทย์โอสถ	นักวิชาการ ส่วนงานภาคสนาม พิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
4.	นางพิสมัย เรืองภักดิ์	บุคลากรภาคสนาม พิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
5.	นายพิษณุ เรืองภักดิ์	บุคลากรภาคสนาม พิพิธภัณฑ์วังสวนบ้านแก้ว สำนักศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	สถานภาพ
6.	นางนงลักษณ์ เฉลิมบุญ	พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ สังกัดกลุ่มการพยาบาลตรวจรักษาพิเศษ โรงพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี
7.	นายชนุรต์ สีนสายอ	พ่อค้าขายอาหารสด ตลาดนัดทั่วไป ในเขตอำเภอนายายอาม จันทบุรี
8.	นายอภิรัตน์ ณาการ	บัณฑิตคณะรัฐศาสตร์รามคำแหง

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ง
แผนผังวังสวนบ้านแก้ว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แผนผังวังสวนบ้านแก้ว

ที่มา : Ceediz. ม.ป.ป.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	นางสาวชนิศา ลินธิ์เดช
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 6 เมษายน 2512
สถานที่เกิด	จังหวัดอุดรธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	12/128 หมู่ที่ 8 ตำบลนาขายอาม อำเภอนาขายอาม จังหวัดจันทบุรี 22160
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ประกอบธุรกิจส่วนตัว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	12/128 หมู่ที่ 8 ตำบลนาขายอาม อำเภอนาขายอาม จังหวัดจันทบุรี 22160
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2528	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนป้อมนาคราชสวาทยานนท์ จังหวัดสมุทรปราการ
พ.ศ. 2531	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนป้อมนาคราชสวาทยานนท์ จังหวัดสมุทรปราการ
พ.ศ. 2554	ศิลปศาสตรบัณฑิต ศศ.บ. (วิทยุกระจายเสียง-วิทยุโทรทัศน์) เกียรตินิยมอันดับ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี
พ.ศ. 2564	นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต นศ.ม. (การจัดการการสื่อสาร) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี